

Prof. dr. NIKOLA GRABOVAC

**P R I V R E D A
BOSNE I HERCEGOVINE
PRED KOLAPSOM**

(Zbirka eseja i drugih dokumenata)

SARAJEVO

2015.

Autor: Prof.dr. Nikola Grabovac,

IZDAVAČ:

Štamparija Fojnica

RECENZENT:

dr. Slobodan Vujić

UNOS TEKSTA:

Vesna Ereš

RAČUNALNA PRIPREMA I PRELOM: Sanel Memija
ŠTAMPARIJA FOJNICA:

TIRAŽ: 100 kom

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

338(497.6)(049.3)(047.53)

GRABOVAC, Nikola

Privreda Bosne i Hercegovine pred kolapsom :
(zbirka eseja i drugih dokumenata) / Nikola
Grabovac. - Fojnica : Štamparija Fojnica, 2015.
- 290 str. : graf. prikazi ; 25 cm

ISBN 978-9958-17-070-6

COBISS.BH-ID 22499846

Prof. dr. NIKOLA GRABOVAC

**P R I V R E D A
BOSNE I HERCEGOVINE
PRED KOLAPSOM**

(Zbirka eseja i drugih dokumenata)

SARAJEVO

2015.

KRATKI SADRŽAJ

A. UMJESTO PROLOGA	11
B. PREDGOVOR.....	13
C. PREDGOVOR (dodatni)	15
D. BIOGRAFIJA PROF. DR. NIKOLE GRABOVCA.....	19
E. UVOD.....	25
GLAVA I: NAUČNI I STRUČNI RADOVI VEZANI ZA EKONOMIJU BiH U KOJIMA JE KAO AUTOR UČESTVOVAO PROF. DR. NIKOLA GRABOVAC	29
GLAVA II: ESEJI VEZANI ZA TEMU PRIVREDE BiH.....	75
GLAVA III: NAUČNE I STRUČNE KONFERENCIJE VEZANE ZA PRIVREDU BiH	129
GLAVA IV: ESEJI VEZANI ZA SVJETSKI EKONOMSKI POREDAK I NJEGOV UTJECAJ NA EKONOMIJU BiH	147
GLAVA V: INTERVJUI U PRINTANIM MEDIJIMA SA PROF. DR. NIKOLOM GRABOVCEM VEZANI ZA PRIVREDU	161
GLAVA VI: NEKI IZVODI OBJAVLJENI U ELEKTRONSKIM MEDIJIMA VEZANI ZA STAVOVE I MIŠLJENJA O EKONOMIJI BiH PROF. DR. NIKOLE GRABOVCA.....	221
GLAVA VII: NEKE AKTIVNOSTI PROF. DR. NIKOLE GRABOVCA VEZANE ZA FINACIJE I PRIVREDU FEDERACIJE BiH U FUNKCIJI MINISTRA FINACIJA I POTPREDSJEDNIKA VLADE FBiH.....	243
F. UMJESTO ZAKLJUČKA	287

SADRŽAJ

A. UMJESTO PROLOGA	11
B. PREDGOVOR.....	13
C. PREDGOVOR (dodatni)	15
D. BIOGRAFIJA PROF. DR. NIKOLE GRABOVCA.....	19
E. UVOD.....	25
GLAVA I: NAUČNI I STRUČNI RADOVI VEZANI ZA EKONOMIJU BiH U KOJIMA JE KAO AUTOR UČESTVOVAO PROF. DR. NIKOLA GRABOVAC	29
1. STRATEGIJA EKONOMSKIH ODNOSA BiH SA EUROPSKOM UNIJOM (februar 1999)	30
2. STRATEGIJA VANJSKE TRGOVINE I EKONOMSKIH ODNOSA BiH SA INOSTRANSTVOM (februar 1999)	36
3. STRATEGIJA BiH U PRISTUPANJU SVJETSKOJ TRGOVINSKOJ ORGANIZACIJI (WTO), (februar 1999)	44
4. STANJE PRIVREDE U FEDERACIJI BiH U 2000, (mart 2001)	49
5. MAKROEKONOMSKA VIZIJA RAZVOJA FEDERACIJE BiH (STRATEŠKI CILJEVI I GLOBALNE AKTIVNOSTI), (novembar 2002)	56
6. TEZE ZA PODSTICANJE ZAPOŠLJAVANJA U FEDERACIJI BiH, (decembar 2002)	61
7. TEZE ZA NOVČANE PODSTICAJE ZA POLJOPRIVREDNU PROIZVODNJU, (decembar 2002)	66
GLAVA II: ESEJI VEZANI ZA TEMU PRIVREDE BiH.....	75
1. STANJE PRIVREDE BiH NAKON RATA 1995. (maj 1997)	76
2. ULOGA SVJETSKE BANKE NA OBNOVI PRIVREDE BiH, (januar 2015)	78
3. ČETIRI KORAKA DO PROKLETSTVA NA PRIMJERU BiH, (maj 2014).....	84
4. GLOBALIZACIJA I NJEN UTJECAJ NA PRIVREDU BiH, (april 2013).....	89
5. UVOĐENJE PDV-a I UKIDANJE CARINA U BiH.....	91
6. PRIVATIZACIJA - PLJAČKA U BiH, (mart 2007)	94
7. NEZAPOSLENOST U BiH, (januar 2015).....	96

8. NOVI OBLIK EKONOMSKOG KOLONIJALIZMA U BiH, (novembar 2014)	100
9. KRETANJE DOMAĆE PROIZVODNJE, (april 2014)	104
10. KRETANJE POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE I NJENO UNIŠTENJE, (maj 2014)	107
11. ULOGA CENTRALNE BANKE BiH NA RAZVOJ PRIVREDE, (januar 2015).....	110
12. PUNJENJE BUDŽETA BiH, ENTITETA I KANTONA, (maj 2009).....	113
13. STANJE U VANPRIVREDI BiH KAO POSLEDICA STANJA PRIVREDE BiH, (juli 2009).....	117
14. KO STOJI IZA OVAKO LOŠEG STANJA U PRIVREDI BiH, (januar 2015)	120
15. ŠTA I KAKO DALJE U OBNOVI PRIVREDE BiH, (januar 2015).....	123

GLAVA III: NAUČNE I STRUČNE KONFERENCIJE VEZANE ZA PRIVREDU BiH

1. SAVJETOVANJE NA TEMU Mjere za ublažavanje utjecaja globalne ekonomske krize na ekonomiju BiH, (april 2009)	130
2. STRUČNO-NAUČNA RASPRAVA Stanje privrede i mjere ekonomske politike u 2010, (mart 2010)	134
3. NAUČNA KONFERENCIJA Nezaposlenost i poboljšavanje performansi tržišta rada Bosne i Hercegovine, 2011.	136
4. STRUČNO-NAUČNA RASPRAVA NA KONFERENCIJI Turizam u funkciji lokalnog razvoja, (juni 2011)	138
5. STRUČNO-NAUČNA RASPRAVA NA TEMU Poreska reforma u funkciji podsticanja privrednog razvoja i novog zapošljavanja (juni 2012).....	140

GLAVA IV: ESEJI VEZANI ZA SVJETSKI EKONOMSKI POREDAK I NJEGOV UTJECAJ NA EKONOMIJU BiH

1. SVJETSKI EKONOMSKI POREDAK FORMIRAN KRAJEM DRUGOG SVJETSKOG RATA, (mart 2009).....	148
2. KO STVARA VIŠAK VRIJEDNOSTI, A KO GA KORISTI? (juni 2010).....	152
3. UKIDANJE SOCIJALISTIČKOG SISTEMA I PRELAZAK U KAPITALISTIČKI SISTEM NA PRIMJERU BiH, (maj 2010)	155
4. KUDA ĆE NAS ODVESTI DIVLJI KAPITALIZAM? (januar 2015) ...	157
5. ŠTAMPANJE DOLARA I EURA BEZ POKRIĆA, I DA LI ŠTAMPATI KM? (januar 2015).....	159

GLAVA V: INTERVJUI U PRINTANIM MEDIJIMA SA PROF. DR. NIKOLOM GRABOVCEM VEZANI ZA PRIVREDU 161

1. MI SMO U RATU, Dani, 27. 04. 2001. godine162
2. STRANE BANKE IZNIJELE OKO 2,5 MILIJARDI MARAKA IZ BiH, Večernji list, 15. 09. 2004. godine.....169
3. U BiH ĆE 95 POSTO GRAĐANA BITI SIROMAŠNO, Dani, 03.12.2004. godine.....172
4. SAV NOVAC OD PDV-a IDE INSTITUCIJAMA VLASTI, Nezavisne novine, 06.01.2008. godine.....176
5. SAMO ĆE BOGATI PREŽIVJETI, Oslobođenje, 24. 05.2008. godine181
6. PORED VELIKOG MORSKOG PSA UVIJEK SU PLIVALA JATA MALIH RIBA, Poslovne novine, 01.07.2008. godine.....188
7. PRIJETI NAM SUDBINA TITANIKA, Nezavisne novine, 21.12.2008. godine.....192
8. KAMATE SE MOGU SMANJITI I ISPOD ŠEST POSTO, Dnevni avaz, 28. 02. 2009. godine.....197
9. MORAMO SE PRIPREMITI I ZA NAJGORI SCENARIJ – ZA EKONOMSKU DEPRESIJU, Dani, 10. april 2009. godine202
10. NAJGORE TEK DOLAZI, Oslobođenje, 04. 01.2010. godine207
11. KREDITI U ŠVICARSKIM FRANCIMA SU NEZAKONITI, Dnevni avaz, 06.08.2011. godine211
12. SANACIONI PROGRAM ZA ZEMLJE EUROPSKE UNIJE, Poslovne novine, oktobar 2012. godine213
13. NIKAD SE NEĆE ISPUNITI OBEĆANJE O 100.000 NOVIH RADNIH MJESTA, Dnevni avaz, 31.01.2015. godine216

GLAVA VI: NEKI IZVODI OBJAVLJENI U ELEKTRONSKIM MEDIJIMA VEZANI ZA STAVOVE I MIŠLJENJA O EKONOMIJI BiH PROF. DR. NIKOLE GRABOVCA..... 221

1. ZAPOŠLJAVANJE JE KAPITALNI PROBLEM BiH, Portal Kvalitetan proizvod, 28.05.2012. godine222
2. RJEŠENJE ZA EKONOMSKU KRIZU POSTOJI, Portal Tip info, 21.02.2010. godine.....224
3. KAKO SPRIJEČITI GRČKI SINDROM? Portal Herceg Bosna, 9. mart 2010. godine226
4. STANJE I PERSPEKTIVA RAZVOJA GOSPODARSTVA BiH, Portal Katolički tjednik, 2006. godine228
5. JAVNA I PRIVATNA PREDUZEĆA, TV Aljazeera, 27. mart 2013. godine.....230

6. DRŽAVA NA RUBU GLADI, Portal Slobodna Dalmacija, 08. 05. 2005. godine.....	231
7. CRNI SCENARIJ, Portal Tuzla arhiv, 21. februar 2010. godine....	233
8. SLOM SVJETSKJE EKONOMIJE OSTAVIT ĆE DRAMATIČNE POSLJEDICE U BiH, Portal Informer, 8. oktobar 2011. godine....	235
9. SVJETSKA BANKA SKRIVA SIROMAŠTVO U BiH, Portal Slobodna Dalmacija, 16. februar 2008. godine.....	237
10. HOĆE LI BiH DOŽIVJETI SUDBINU GRČKE? Portal DW, 11. maj 2010. godine	238
11. JEDINI MINISTAR KADA VLADA NIJE IMALA PROBLEMA SA NOVCEM, Federalna TV, Dnevnik D, 21. februar 2010. godine ...	239
12. KO JE KRIV ZA KRIMINALNU PRIVATIZACIJU, TV Liberty, Slobodna Evropa, 08.11.2011. godine	241

**GLAVA VII: NEKE AKTIVNOSTI PROF. DR. NIKOLE
GRABOVCA VEZANE ZA FINACIJE I PRIVREDU
FEDERACIJE BiH U FUNKCIJI MINISTRA**

FINACIJA I POTPREDSJEDNIKA VLADE FBiH..... 243

1. FINACIJSKI SMO NAPADNUTI I IZVANA I IZNUTRA, Dnevni avaz, 7. april 2001. godine	245
2. SMANJILI SMO POREZE KOLIKO SMO MOGLI, NA POTEZU SU PRIVREDNICI, Jutarnje novine, 9. april 2001. godine.....	247
3. IZUZETNO TEŠKO EKONOMSKO I SOCIJALNO STANJE U FEDERACIJI BiH, Dnevni avaz, 19. maj 2001. godine.....	249
4. DO KRAJA GODINE OSAM PENZIJA, Oslobođenje, 25. maj 2001. godine.....	251
5. GRABOVAC ZAVODI RIGOROZNU FINACIJSKU DISCIPLINU, Dnevni avaz, 16. juni 2001. godine	252
6. GODINAMA STRANCI A NI DOMAĆI UPOSLENICI U OHR-u NE PLAĆAJU NIKAKVE DOPRINOSE NA SVOJA PRIMANJA, Dani, 6. juli 2001. godine	253
7. GRABOVAC: "BOGATA" BiH POMAŽE "SIROMAŠNI" ZAPAD, Jutarnje novine, 12. juli 2001. godine.....	254
8. GRABOVAC ĆE PODNIJETI OSTAVKU AKO SE JAVNI PRIHODI NE POVEĆAJU, Oslobođenje, 28. juli 2001. godine	255
9. JAVNIM PREDUZEĆIMA DAO SAM ROK OD SEDAM DANA, Dnevni avaz, 30. juli 2001. godine	257
10. MAKROEKONOMSKA VIZIJA FEDERACIJE DO 2005. GODINE – SEKTOR POLJOPRIVEDE, Dnevni avaz, 5. novembar 2001. godine.....	259
11. SADAŠNJE STANJE VODI ZAOSTAJANJU U RAZVOJU, Dnevni avaz, 4. oktobar 2001. godine.....	261

12. ZA ZAPOŠLJAVANJE 200, POLJOPRIVREDU 69 I PIO 15 MILIONA KM, Oslobođenje, 1. decembar 2001. godine.....	262
13. USVOJEN REBALANS BUDŽETA, Oslobođenje, 11. decembar 2001. godine	263
14. ŽEŠĆE U NAPLATU POREZA, Nezavisne novine, 12. januar 2002. godine.....	264
15. NOVAC U INOSTRANSTVU, PREDUZEĆA BEZ KREDITA, Nezavisne novine, 14. januar 2002. godine	266
16. POLJOPRIVREDA ZA UZOR, Jutarnje novine, 24. januar 2002. godine.....	268
17. STO MILIONA MARAKA ZA OTPREMNINE, Oslobođenje, 14. februar 2002. godine	269
18. POČEO RADITI TREZOR FEDERACIJE BiH, Dnevni list, 26. februar 2002. godine	270
19. CARINE ĆE POPUNITI BUDŽET S 950 MILIONA KM, Jutarnje novine, 19. mart 2002. godine.....	271
20. NE TROŠIMO NI MARKE VIŠE NEGO ŠTO IMAMO, Dnevni avaz, 20. mart 2002. godine	272
21. POSEBAN DOPRINOS MINISTRA GRABOVCA U SLUČAJU POVRATKA GRAĐANA (IZBJEGLICA), Dnevni list, 8. juni 2002. godine	273
22. PROMIJENITE ČIPOVE U SVOJIM GLAVAMA, Oslobođenje, 22. septembar 2001. godine.....	274
23. USPON EKONOMSKE POLITIKE, Jutarnje novine, 20. ovembar 2002. godine	275
24. ZAŠTO SE LJUTI MINISTAR NIKOLA GRABOVAC, Dnevni avaz, 27. januar 2002. godine	276
25. NE DAM VAM DA BiH PRETVORITE U KOLONIJU, Slobodna Dalmacija, 15. juni 2002. godine.....	278
26. GRABOVAC SAM PROTIV SVIH, Nezavisne novine, 07. juni 2002. godine	280
27. STAO SAM NA ŽULJ MOĆNICIMA I ZBOG TOGA ISPAŠTAM, Večernji list, 10. juni 2002. godine	282
28. ODGOVORNOST PADDYJA ASHDOWNA NA BLOKIRANJU EKONOMSKIH REFORMI I MAKROEKONOMSKOG RAZVOJA FBiH/Otvoreno pismo prof. dr. Nikole Grabovca, objavljeno u više novina, 14.12.2002. godine	283
F. UMJESTO ZAKLJUČKA	287

A. UMJESTO PROLOGA

KAKO SMO SE UKLOPILI U DIVLJI KAPITALIZAM

Oslobođenje, 17.03.2015, kolumna Eldar Dizdarević

Posljednjih se dana u ovdašnjim medijima ponovo pojavio prof. dr. Nikola Grabovac svojim pronicljivim komentarima aktuelne ekonomsko-političke situacije u Bosni i Hercegovini.

Njegovi komentari i stavovi uvijek su interesantni iz najmanje tri razloga. Prvo, prof. Grabovac je univerzitetski profesor koji ima i iskustvo iz privrede, te također i bogato iskustvo u obnašanju raznih funkcija u izvršnoj vlasti. Podsjetimo se, naprimjer, da je prof. Grabovac bio zamjenik federalnog premijera, potom ministar financija u Vladi FBiH, ali i zamjenik ministra trgovine u Vijeću ministara BiH. Drugo, dok je bio na čelu Ministarstva financija FBiH 2002. godine, federalni budžet bio je u suficitu 200 miliona KM, što se posljednjih godina i mjeseci u BiH čini nemogućim. Prof. Grabovac je također ostao upamćen po izjavama da BiH ne treba MMF, ali i po tome da je svojevremeno natjerao OHR da uposlenicima u BiH plaćaju poreze i doprinose na plate. Treće, sve ekonomske prognoze prof. Grabovca u posljednjih desetak godina ostvarile su se. Složit ćete se da sve pomenuto, najblaže rečeno, sugerije da se pažljivo saslušaju šta ovaj ekonomista ima reći.

Krenimo redom. Prvo se, dakle, postavlja pitanje šta se desilo u posljednjih deset godina pa da od suficita u budžetu dođemo do hroničnog deficita u budžetu, velike prezaduženosti, rekordne nezaposlenosti u Evropi i uništene privrede i industrije. Odgovoriti na ovo pitanje nije uopće jednostavno, ali se sada, s određene vremenske udaljenosti i iz svojevremenih izjava prof. Grabovca, jasno mogu naslutiti određeni ekonomski obrasci koji su doveli do ekonomskog kraha BiH. Iako sam prof. Grabovac to nikada nije pominjao, jedan od ključnih razloga naše današnje ekonomske realnosti jeste nekritičko prihvatanje neoliberalne ekonomske misli i prakse. Neoliberalna ekonomija je, podsjetimo se, američki proizvod, a u teoretskoj osnovi leži premisa da će se ljudska dobrobit najviše razviti na temeljima širenja poduzetničkih sloboda unutar slobodnog tržišta, pri čemu se uloga države u ekonomiji mora svesti na najmanju moguću mjeru. Deregulacija, privatizacija, povlačenje države iz mnogih područja socijalne skrbi osnove su neoliberalne ekonomije. Interesantno, neoliberalna ekonomija posljednjih godina ima najviše protivnika baš u samoj Americi, naročito nakon financijske krize iz 2008. godine, kada su tamošnji poreski obveznici, posredstvom države, doslovno spasili velike

banke. “Mislio sam da je slobodno tržište ono na kojem plivaš ili potoneš i na kojem država ne interveniše. No, kada su banke trebale potonuti, država je intervenisala i našim parama spasila bankare sa Wall Streeta”, lijepo je opisao jedan šerif iz Detroita koji je odbio deložirati ljude iz njihovih kuća zbog kašnjenja u otplati hipotekarnih kredita. No, sada nećemo o tome. Dakle, nažalost, BiH je svojevremeno krenula tim putem. S obzirom na to da je slobodno tržište osnova neoliberalne ekonomije, naša zemlja je u tom smjeru učinila sve što je od nje traženo. Zapravo i previše. Evo primjera. Prije desetak godina ukinute su razne carine i dažbine za uvoznike u BiH, čime su ovdašnji budžeti preko noći ostali bez godišnjeg prihoda od 800 do 900 miliona KM. Taj su novac do tada u budžete uplaćivali uvoznici, pri čemu je inostrana roba zbog carina bila skuplja od domaće. No, ukidanjem carina uvozna roba je postala jeftinija, konkurentnija, što je doslovno uništilo naše kompanije koje se nakon rata jednostavno nisu mogle nositi s konkurencijom. Na taj je način bh. proizvodnja počela sistemski da propada. No, nažalost, to nije sve. Nedostatak pomenutih 800 do 900 miliona KM u budžetima je na neki način trebalo namaknuti, a to je također opet sistemski urađeno. Taj je manjak jednostavno posredstvom PDV-a prebačen na građane BiH i to na osnovne životne namirnice kao što su brašno, hljeb, mlijeko, lijekovi i slično. Sve je to oporezovano stopom od 17 % (do tada se na većinu tih proizvoda nije plaćao porez, op. a), što zapravo znači – kada se podvuče crta i sve sabere – da smo uvoznike oslobodili plaćanja carina, a sve to prebacili na građane BiH, na penzionere, nezaposlene i zaposlene, invalide i tako dalje.

Upravo je to jedan od ključnih razloga što je danas proizvodnja u BiH na najnižoj mogućoj razini, jer je cijelim nizom zakona i propisa proizvodnja u BiH zapravo destimulirana. Danas se uopšte ne isplati proizvoditi bilo šta u BiH, a nivo predratne proizvodnje, tvrdi prof. Grabovac, ne možemo stići ovim tempom niti za 20 godina. I kada se pogleda unazad, sve je to tako smišljeno i planski urađeno da jednostavno ne ostavlja ni najmanje prostora za sumnju. I, pri svemu tome, prof. Grabovac pita znate li ko je nakon Daytona bio zadužen za oporavak i revitalizaciju industrije i proizvodnje u BiH? Perjanica neoliberalne ekonomije, dakle Svjetska banka. Koliko su dobro i temeljito odradili svoj posao, danas na svojoj koži osjećamo svi u BiH. Imamo najniži životni standard u Evropi i rekordu nezaposlenost, ne proizvodimo gotovo ništa, a uvozimo gotovo sve, imamo godišnji vanjskotrgovinski deficit od 6 do 7 milijardi KM i tako dalje... Dakle, izuzetno dobro i temeljito smo se uklopili u okvire divljeg, halapljivog i nezajažljivog neoliberalnog kapitalizma.

B. PREDGOVOR

Pred nama se, na dosta neuobičajeni način, nalazi prezentacija – zbirka dokumenata vezanih za privredu BiH.

Priloženi dokumenti su pisani u formi eseja o određenoj problematici, uz naglašavanje da su nastajali i pisani u proteklih 15 godina, uz precizno navođenje datuma nastanka. Pri kritičkoj ocjeni materijala treba uzeti u obzir obim znanja i činjenica dostupnih u trenutku pisanja određenih eseja.

Drugi dokumenti u ovoj zbirci su izvodi iz raznih arhiva, časopisa, interneta i portala, pri čemu se precizno navode izvor dokumenta i datum njegovog nastajanja.

Vrijednost ove zbirke dokumenata je u činjenici da je autor u proteklih dvadesetak godina ispravno ukazivao na stanje privrede u BiH i predlagao određena rješenja kojima bi se saniralo postojeće negativno stanje. Međutim, predložene mjere se u potpunosti mogu i danas primijeniti jer, nažalost, stanje u privredi u proteklom periodu ne da se nije popravilo nego se i pogoršalo.

Autor je u cijelosti pravilno detektirao probleme i predlagao najave kako se pojedini problem može riješiti.

Energične mjere na makroekonomskoj stabilizaciji Federacije BiH, kao i na stabilizaciji i samoodrživosti budžeta Federacije BiH, izazvali su dvostruku ocjenu javnosti.

Prvo, najveći broj stanovništva BiH, a naročito nezaposleni, penzioneri, borci, zaposleni, kao i privredni rukovodioci, podržavali su mjere u stabilizaciji privrede mjerama makroekonomske stabilizacije i samoodrživosti budžeta FBiH.

Drugo, manji broj osoba bio je vrlo nezadovoljan uvođenjem finansijske discipline, te su se osjećali ugroženim kao oni koji nisu plaćali poreze, carine, doprinose na plaće i tako dalje. Posebno, ali prikriveno, bili su nezadovoljni bankari, a posebno Svjetska banka i Međunarodni monetarni fond, Centralna banka BiH, svi oni koji su prozivani ili kritikovani za stanje u privredi BiH.

Da bi spriječili određene privredne reforme, carinski i poreski šverceri, kao i međunarodne finansijske institucije podržane od OHR-a, kompromitovali su prof.

dr. Grabovca i udaljili ga sa funkcije. Time su obustavljene sve aktivnosti vezane za bolju naplatu carina, poreza na promet, kao i sprovođenja makroekonomske stabilizacije.

Karakteristika priloženih dokumenata polazi od kvalitetne identifikacije problema u privredi, kao i realnih prijedloga mjera i akcija kako da se riješe određeni problemi.

Izuzetna vrijednost dokumenata je njihova aktuelnost i danas, a predložene mjere su ekonomski i teorijski opravdane, te bi se mogle i sada sprovesti s ciljem poboljšanja stanja u privredi.

Ova knjiga – zbirka dokumenata podijeljena je na sedam glava, i to:

1. Naučni i stručni radovi vezani za ekonomiju BiH u kojima je kao autor učestvovao prof. dr. Nikola Grabovac;
2. Eseji vezani za temu privrede BiH;
3. Naučne i stručne konferencije vezane za privredu BiH;
4. Eseji vezani za svjetski ekonomski poredak i njegov utjecaj na ekonomiju BiH;
5. Intervjui u printanim medijima sa prof. dr. Nikolom Grabovcem vezani za privredu;
6. Neki izvodi objavljeni u elektronskim medijima vezani za stavove i mišljenja o ekonomiji BiH prof. dr. Nikole Grabovca;
7. Neke aktivnosti prof. dr. Nikole Grabovca vezane za financije i privredu Federacije BiH u funkciji ministra financija i potpredsjednika Vlade FBiH.

U svim materijalima i priloženim dokumentima uočljiv je kontinuitet istih i sličnih stavova, kao i prijedloga kako riješiti pojedine probleme u privredi BiH.

U završnoj fazi autor direktno proziva i ukazuje na krivce postojećeg stanja u financijama i privredi BiH.

C. PREGOVOR (dodatni)

Eldar Dizdarević

novinar i kolumnist

Sarajevo, 2015.

Zahvaljujući novinarstvu, poslu kojim se bavim, imao sam priliku od kraja rata u BiH do danas aktivno pratiti i izvještavati o radu gotovo svih bh. vlada, bilo da je riječ o izvršnoj ili pak zakonodavnoj vlasti, na kantonalnom, entitetskom ili državnom nivou. Bilo je tu zaista svačega: i ljudi koji su znali i shvatali šta rade i šta se dešava oko njih, ali, nažalost, i ne baš tako mali broj onih koji nisu niti znali niti shvatali šta rade i šta se dešava oko njih. Koje, doduše, to nije ni interesiralo. Jedina konstanta koju sam primijetio u radu bh. vlasti u tih dvadesetak godina jeste, u većini slučajeva, potpuna nezainteresiranost za sve ekonomske stvari u BiH, za poslovanje ovdašnjih kompanija, za privredu, poljoprivredu i proizvodnju. Ispočetka me je to čudilo, a kasnije sam se nažalost navikao, pa sam na kraju prestao i ismijavati, naprimjer, parlamentarce na federalnim nivou koji su raspravljali tri sata prilikom usvajanja Zakona o lovu i ribolovu te, nasuprot tome, samo par minuta o Zakonu o privatizaciji banaka.

Imao sam priliku, također, vidjeti i nešto drugo što građani BiH ne vide, a mediji ili ne prenose ili rijetko prenose. Riječ je o ogromnoj ulozi predstavnika međunarodne zajednice u ekonomiji Bosne i Hercegovine, koja se kao po pravilu nikada ne pominje u ovdašnjoj javnosti. Zbog toga me je, naprimjer, veoma začudilo kada su u februaru 2014. godine izbili socijalni protesti u pojedinim bh. gradovima, a na kojima su protestanti, između ostalog, tražili da se istraže brojni sumnjivi slučajevi privatizacije. Protestanti su se obraćali i pominjali razna imena ovdašnjih političkih dužnosnika, ali niko od njih nije pomenuo niti jednog predstavnika međunarodne zajednice, a koja je zapravo i osmislila i do kraja provela proces masovne privatizacije u BiH.

U tih dvadesetak godina pojavljivali su se, naravno, u izvršnoj i zakonodavnoj vlasti ljudi iz Bosne i Hercegovine koji su shvatali šta se dešava oko njih i koji su znali i šta rade. Prof. dr. Nikola Grabovac, prema mom skromnom mišljenju, jedan je od njih. Već i sama činjenica da je jedan od rijetkih – ako ne i jedini – federalni ministar financija koji je imao suficit u budžetu, dovoljno slikovito i lijepo ističe ono što želim reći, no, moju je pažnju kao novinara ipak zaokupio veoma jasnim i nedvosmislenim izjavama i komentarima vezanim za stanje u bh. ekonomiji – i to još

u vrijeme dok je bio u izvršnoj vlasti. Prof. Grabovac se nikada, za razliku od većine drugih političara i ekonomista te predstavnika akademske zajednice, nije libio javno progovoriti o svim neugodnim stvarima, ne štedeći pri tome nimalo niti predstavnike međunarodne zajednice, posebno MMF (Međunarodni monetarni fond) i Svjetsku banku, čija je uloga u poslijeratnoj bh. makroekonomskoj politici ogromna. Bio je sposoban unaprijed vidjeti šta će se desiti u ekonomiji sa uvođenjem nekog novog propisa i zakona, te je bio spreman to javno reći.

Poštovani čitatelji, pred vama je, dakle, knjiga prof. dr. Nikole Grabovca, zbirka eseja i drugih dokumenata, u kojoj možete veoma jasno vidjeti i pratiti, sa nizom argumenata i činjenica, ono što sam želio istaknuti u ovom predgovoru. Možete jasno vidjeti ko su zapravo bili stvari kreatori bh. makroekonomske politike, kako su te “mjere” provedene i čime su na kraju rezultirale, a na kraju i sve to uporediti sa prijeratnim stanjem u privredi Bosne i Hercegovine. Možete naravno pratiti razvoj bh. ekonomije od njenih samih početaka, od kreiranja domaće valute, formiranja Centralne banke, vođenja monetarne politike i njenog utjecaja na lokalnu ekonomiju, sve do ogromne nezaposlenosti, pljačkaške privatizacije, vanjske trgovine, novog oblika kolonijalizma u BiH, propadanja privrede i proizvodnje i tako dalje. Tu su, također, i veoma konkretne mjere za prevazilaženje svih ekonomskih problema koji su na vrijeme izrečeni u ovdašnjoj javnosti, ali i veoma jasni i nedvosmisleni odgovori na ključno pitanje – ko stoji iza ovako lošeg stanja u privredi BiH.

Poštovani čitatelji, posebnu pažnju bih skrenuo na sljedeće teme ili dijelove knjige. Prvo, tu je *Uloga Svjetske banke na obnovi privrede BiH*, gdje se iznose teze i činjenice, s nizom argumenata, koje oslikavaju ulogu ove svjestke financijske institucije kod nas u BiH na jedan potpuno drugačiji način. Svjetska banka u bh. medijima ima oreol “zaštićenog medvjeda” u kojeg se ne dira, a koji je na izvjestan način pri tome još i bezgrešan. Međutim, u svom svakodnevnom poslu imao sam na praktičnim primjerima vidjeti da taj naš stav i odnos prema Svjetskoj banci ni izbliza nije dobar, a da ta međunarodna financijska institucija itekako griješi – namjerno ili nenamjerno, svjesno ili nesvjesno.

Osim toga, tu je još i *Četiri koraka do prokletstva na primjeru BiH*, odnosno analiza onoga što je urađeno u BiH kroz prizmu Nobelovca Josepha Stiglitz, a objavljena u *The Observeru*. Prof. Stiglitz je javno i otvoreno ukazao kako Svjetska banka i MMF u svojim tajnim dokumentima planiraju i hladnokrvno izazivaju socijalne nemire, uništavaju domaću proizvodnju, povećavaju nezaposlenost i siromaštvo, a u ovoj knjizi možemo pratiti kako se to radilo u BiH. Tu su još, zatim, i tekstovi o pljačkaškoj privatizaciji u BiH, zatim o uvođenju PDV-a i ukidanju carina, kretanju poljoprivredne proizvodnje i njenom uništenju, i tako dalje.

U svakom slučaju, knjiga koju držite u rukama predstavlja pravo osvježenje u bh. javnosti i donosi dijametralno suprotan pogled na bh. privredu i ekonomiju

od onog koji se često nalazi u *mainstream* medijima, mišljenjima i stavovima. Stoga ona može poslužiti kao odličan, istinit i precizan uvod u ono što se, nažalost, nepovratno zbilo u ekonomiji BiH, ali i kao izuzetno dobar putokaz kako dalje, posebno u smislu kako izbjeći greške koje ponavljamo već evo dvadesetak godina, stalno i konstantno iznova. A Albert Einstein je rekao da je ponavljanje istih stvari s očekivanjem drugačijih rezultata zapravo definicija gluposti, dok je jedan anonimni njemački bankar svojevremeno rekao da i greške imaju svoju vrijednost, ali da već odavno oni koji krenu ka Indiji ne otkrivaju Ameriku. Nažalost, i ova knjiga ukazuje da bh. ekonomija već godinama insistira na istom očekujući drugačije rezultate i da konstantno pluta na putu prepunom grešaka koje mogli vide, ali se, nažalost, samo rijetki usuđuju o tome javno progovoriti.

D. BIOGRAFIJA PROF. DR. NIKOLE GRABOVCA

(Skraćena varijanta)

Prof. emeritus NIKOLA GRABOVAC rođen je 11. maja 1943. godine u Bugojnu.

Bio je **član Vlade BiH**, član Vlade Federacije BiH i član Vlade Hercegovine. Obavljao je dužnosti **ministra financija i potpredsjednika Vlade FBiH, kao i ministra trgovine i turizma.**

U **Vijeću ministara BiH** bio je **zamjenik ministra vanjske trgovine i ekonomskih odnosa sa inostranstvom.**

Od brojnih volonterskih dužnosti ističemo: član Privredne komore BiH, član Privredne komore bivše Jugoslavije, član Vanjsko-trgovinske komore BiH, član Privredne komore Federacije BiH.

NAGRADE, PRIZNANJA I ODLIKOVANJA

Za profesionalni i volonterski rad odlikovan je Ordenom rada sa srebrenim vijencem 1975. godine.

Nagrada za najboljeg profesora na Ekonomskom fakultetu Sarajevo (izbor od strane studenata). Više godina izabran kao najbolji profesor na Fakultetu.

POLJA PROFESIONALNOG INTERESOVANJA

Ekonomika i menadžment, poduzetništvo, marketing, turizam, ugostiteljstvo, financijske institucije, istraživanje marketing, financijski menadžment, poslovne financije, analiza investicija, upravljanje financijskim rizicima, porezi.

OBRAZOVANJE

Završio Srednju ekonomsku školu u Bugojnu 1961. godine i stekao zvanje **ekonomista.**

Studirao na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, diplomirao na 1965. godine i stekao zvanje **diplomirani ekonomist**.

Magistrirao na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu 1976. godine; magistarski rad *Osnovni ekonomski problemi usklađivanja ponude i potražnje stanova na području grada Sarajeva do 1985*, stekao zvanje **magistar ekonomskih nauka**, mentor prof. dr. B. Tihi.

Doktorirao na Ekonomskom fakultetu u Sarajevu 1988. godine; doktorska disertacija *Analiza faktora potrošnje u tekstilnoj konfekciji kao osnov segmentiranja tržišta*, stekao zvanje **doktor ekonomskih nauka**, mentor prof. dr. B. Tihi.

PROFESSOR EMERITUS Sveučilište/Univerzitet Vitez, Travnik, 2011. godine.

Redovno prošao izbore u sva akademska zvanja (docent, vanredni profesor, redovni profesor a sada je profesor emeritus). Obavljao je dužnost rektora na Sveučilištu/Univerzitetu Vitez.

Uže nastavno-naučne oblasti: ekonomija, menadžment i marketing.

SPECIFIČNO PROFESIONALNO ISKUSTVO

PROFESORSKI ANGAŽMAN na predmetima iz oblasti ekonomije, menadžmenta i marketinga. Najvažniji Marketing, Upravljanje trgovinskim poduzećem, Poslovanje ugostiteljskog poduzeća, Prodaja i prodajni menadžment, Osnovi ekonomije, Ekonomika trgovinskih poduzeća, Marketing trgovinskih poduzeća, Menadžment trgovinskih poduzeća, Marketing u malom biznisu, Strateški menadžment i konkurentske prednosti i drugi.

PROFESIONALNE FUNKCIJE Na početku karijere obavljao je poslove kao komercijalni direktor, a poslije kao generalni direktor.

- Žitorod, Bugojno, od 1965. do 1967. – referent za plan;
- Privrednik, Butmir, Sarajevo, od 1967. do 1968. – šef računovodstva;
- GP Igman, Ilidža, od 1968. do 1973. – komercijalni direktor;
- Općina Centar, Sarajevo, od 1974. do 1976. – načelnik za privredu;
- Alhos, Sarajevo, od 1976. do 1982. – generalni direktor;
- Poslovna zajednica konfekcije, Beograd, od 1983. do 1986. – viši savjetnik;
- Magros, Sarajevo, od 1986. do 1990. – viši savjetnik;
- Botex, Sarajevo, od 1990. do 1995. – generalni direktor;
- Federalno ministarstvo trgovine, Mostar, od 1995. do 1997. – ministar trgovine;

- Vijeće ministara BiH, od 1997. do 1999. – zamjenik ministra;
- Ekonomski fakultet, Sarajevo, od 2000. do 2001. – profesor;
- Vlada Federacije BiH, od 2001. do 2002. – zamjenik premijera vlade i ministar financija
- Ekonomski fakultet, Sarajevo, od 2002. do 2008. – redovni profesor;
- Otvoreni univerzitet Aperion, Travnik, od 2008. do 2009. – rektor;
- Sveučilište/Univerzitet Vitez, od 2009. do 2013. – rektor.

VOLONTERSKE FUNKCIJE:

1. Predsjednik Skupštine tekstilne industrije Jugoslavije;
2. Predsjednik industrije konfekcije Jugoslavije;
3. Član Privredne komore BiH;
4. Član Privredne komore Jugoslavije;
5. Član Odbora za monetarno-kreditnu politiku Privredne komore Jugoslavije;
6. Predsjednik Skupštine samoupravne interesne zajednice BiH za ekonomske odnose sa inostranstvom;
7. Član Izvršnog odbora Interesne zajednice Jugoslavije za ekonomske odnose sa inostranstvom;
8. Predsjednik i član Alternativnog ministarskog vijeća BiH;
9. Član Upravnog odbora Agencije za privatizaciju Kantona Sarajevo;
10. Viceguverner ispred BiH u MMF-u.

OSTALE STRUČNE AKTIVNOSTI:

1. Učestvovao na više sastanaka i rasprava o privredi i financijama BiH sa MMF-om;
2. Učestvovao na brojnim sastancima Svjetske banke;
3. Učestvovao u stručnim pregovorima sa Londonskim klubom povjericilaca (razne banke);
4. Učestvovao u stručnim pregovorima sa Pariškim klubom povjericilaca (razne države);
5. Učestvovao u izradi raznih zakona iz oblasti trgovine, vanjske trgovine, financija, poreza, budžeta, bankarstva itd;
6. Vodio delegacije i bio učesnik više državnih delegacija u pregovorima sa drugim državama iz oblasti ekonomije i trgovine;
7. Dao preko stotinu stručnih intervjua raznim časopisima i novinama.

KNJIGE I POGLAVLJA U KNJIGAMA

Autor i koautor je u više od 20 knjiga i poglavlja u knjigama. Većina knjiga su korištene kao nastavno-naučne knjige koje služe ili su služile i u nastavnom procesu na ekonomskim fakultetima. Objavio je brojne naučne i stručne radove i učestvovao na više domaćih i stranih naučnih konferencija iz oblasti ekonomije.

1. Autor skripte *Ekonomika trgovinskih poduzeća*, 1993;
2. Autor knjige *Ekonomika trgovinskih poduzeća*, 1995, Naša riječ, Sarajevo;
3. Autor knjige *Marketing tekstilne industrije*, 1998;
4. Autor knjiga (knjige 1, 2, 3) *Upravljanje trgovinskim poduzećima – ekonomika trgovinskih poduzeća*, Ekonomski fakultet Sarajevo, 1999;
5. Autor knjige *Zbirka zadataka sa rješenjima iz ekonomike trgovinskih poduzeća*, ABC Fabulas, Sarajevo 1998;
6. Koautor knjige *Osnovi marketinga*, Ekonomski fakultet Sarajevo, 1996;
7. Autor knjige *Poslovanje ugostiteljskog poduzeća*, Štamparija Fojnica, 2002;
8. Autor knjige *Zbirka zadataka sa rješenjima iz poslovanja ugostiteljskog poduzeća*, Štamparija Fojnica, 2002;
9. Autor knjige *Zbirka zadataka sa rješenjima iz upravljenja trgovinskim poduzećem*, Štamparija Fojnica, 2002;
10. Autor knjige *Priručnik za polaganje stručnog ispita za rad na vanjskotrgovinskim poslovima*, Privredna komora BiH, 1999;
11. Koautor knjige *Upravljanje malim biznisom*;
12. Koautor knjige *Povezivanje proizvodnih i prometnih organizacija u nastupu na inostrano tržište*;
13. Koautor knjige *Mikrokreditne organizacije i mikrokrediti*, ISBN 978-9958-25-014-9, COBISS. BH-ID 16804358, izdavač Ekonomski fakultet Sarajevo, recenzenti prof. dr. B. Tihi i prof. dr. Nevenka Čavlek;
14. Koautor knjige *Prodaja i prodajni menadžment*, Sarajevo 2005, izdavač ACA System Sarajevo, ISBN 9958-9407-0-1 i COBIS.BH-ID 147177286, recenzenti prof. dr. B. Tihi i prof. dr. Muris Čičić;
15. Koautor knjige *Marketing*, grupa autora, urednici: prof. dr Boris Tihi, prof. dr. Muris Čičić i prof. dr. Nenad Brkić, Ekonomski fakultet u Sarajevu, 2006, ISBN 9958-605-76-7, COBISS.BH-ID 14690566;
16. Koautor knjige *Leasing kao savremeni oblik financiranja*, Sarajevo, 2010, izdavač ACA System, Sarajevo, ISBN 978-9958-9407-1-2 i COBISS.BH-ID 18153990; recenzenti akademik prof. dr. Muris Čičić i prof. dr. Tonči Lazibat;
17. Dozvolio korištenje dijelova svojih knjiga u knjizi *Kvantitativni aspekti ekonomije i biznisa*, Sveučilište/Univerzitet Vitez, 2012. ISBN 978-9958-641-07-7, COBISS.BH-ID 19749126;
18. Dozvolio korištenje dijelova svojih knjiga u knjizi *Zbirka zadataka za kvantitativni aspekti ekonomije i biznisa*, Travnik, Sveučilište/Univerzitet Vitez, 2012., COBISS.BH-ID 19751686;

NAUČNI I STRUČNI RADOVI, STUDIJE OBJAVLJENI U ČASOPISIMA ILI KONFERENCIJAMA

(navedeno samo najznačajnije)

Dr. Nikola Grabovac, obnašajući funkcije u više Vlada, često je učestvovao na raznim naučnim i stručnim skupovima, a naročito iz sfera ekonomske tranzicije istočno europskih zemalja i BiH.

1. *Marketing tekstilne industrije*, Tekstilna industrija (Beograd), 1990; (1-2): 37-46; ISSN: 0040-2389;
2. *Potrebe za tekstilnim proizvodima i procesi kupovine*, Tekstilna industrija (Beograd), 1990; 41-45; ISSN:0040-2389;
3. *Segmentiranje tržišta tekstilne industrije*, Tekstilna industrija (Beograd), 1990, (3-4):39-45; ISSN: 0040-2389;
4. *Utjecaj visine dohotka domaćinstva na potrošnju odjeće*, Prvi dio, Tekstilna industrija (Beograd), 1990, (9-10): 35-38; ISSN: 0040-2389;
5. *Utjecaj visine dohotka domaćinstva na potrošnju odjeće*, Drugi dio, Tekstilna industrija (Beograd), 1990, (11-12):43-46; ISSN: 0040-2389;
6. *Cijena kao faktor potrošnje i dio*, Tekstilna industrija (Beograd), 1991; (3-4):39-41;
7. *Cijena kao faktor potrošnje*, Drugi dio, Tekstilna industrija (Beograd), 1991; (11-12): 28-31;
8. *Dohodovna elastičnost, Engelov zakon i njegova aktuelnost u oblasti odijevanja*, Tekstilna industrija (Beograd), 1991; (1-2)45-49; ISSN: 0040-2389;
9. *Inovacije – ključ uspjeha*, Forum (Mostar), 1995; (6):5-9;
10. *Potrebe kupaca i ponašanje potrošača*, Forum (mostar), 1995; (7):5-8;
11. *Slobodne zone*, Forum (Mostar), 1995; (10):6-8;
12. *Strana ulaganja*, Forum (Mostar). 1995; (11):5-7;
13. *Suvremena normativna rješenja u trgovini*, Forum (Mostar),1995; (12):11-17;
14. *Vanjskotrgovinsko poslovanje u novim uvjetima*, Forum (Mostar), 1995; (8):7-14;
15. *Zakon i odredbe*, Banke (Sarajevo),1997; 1(nulti broj), 31-33; issn: 1512-5076;
16. *Država u drugom planu – razvoj turizma*, Turist (Sarajevo), 2001; (2):30-32;
17. *Moramo pomoći sami sebi*, (intervju) BH Privrednik (Vitez), 2001; 7(33):56-57;
18. *Zakon o PDV-u treba usvojiti do nove godine*, (intervju), Porezni savjetnik (Sarajevo), 2001; 4(10):4-19; ISSN: 1512-519X;
19. *The Banking System Reform in The Federation of Bosnia-Herzegovina*, Čičić Muris i Brkić Nenad, Editors; *Transition in central and eastern europe*

- *Challenges of the 21st century*: Conference proceedings: International Conference of the Faculty of Economics Sarajevo ICES 2002. Sarajevo: Faculty of Economics; 2002; str. 231-239. ISBN: 9958-605-37-6;
20. Studija *Strategija BiH u pristupanju WTO*, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, 1999;
 21. Studija *Strategija ekonomskih odnosa BiH sa EU*, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, 1999;
 22. Studija *Strategija vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH sa inostranstvom*, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, 1999;
 23. *Izveštaj o konkurentnosti BiH*, Svjetski ekonomski forum, Švicarska, 2000;
 24. Studija *Mjere ekonomske politike u FBiH za 2001. godinu*;
 25. Studija *Makroekonomska vizija razvoja federacije BiH – strateški ciljevi i globalne aktivnosti*;
 26. Studija *Program mjera i aktivnosti za poticanje zapošljavanja u FBiH*;
 27. Studija *Novčani poticaji u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji za 2002. godinu sa osvrtom na indirektno poticaje*;
 28. *Analiza Mjere ekonomske politike federacije BiH za narednih osam godina (2003-2010), sa posebnim osvrtom na 2003. godinu*.

Prof. dr. Nikola Grabovac je bio ministar financija i potpredsjednik Vlade Federacije BiH od 12. marta 2001. god. do 14. juna 2002, dakle u trajanju od 15 mjeseci, kada ga je Visoki predstavnik smijenio sa svih dužnosti radi carinske afere i moralne odgovornosti za propuste u radu Carinarnice Orašje, ali mu je dozvolio da i dalje obavlja dužnost profesora na fakultetu. Nakon što je Federalni MUP temeljito istražio navedeni slučaj, utvrdio je i dokumentovao da je navedena carinska afera montirana i podmetnuta prof. dr. Nikoli Grabovcu. Dana 09.06. 2005. godine Visoki predstavnik je rehabilitovao prof. dr. Nikolu Grabovca i stavio van snage svoju prethodnu odluku o smjeni.

Od 2002. godine prof. Nikola Grabovac se povukao iz političkog života, ali se i dalje bavi naučnom, stručnom i poslovnom aktivnošću iz oblasti mikro i makro ekonomije.

E. UVOD

Ova knjiga sadrži zbirku pojedinačnih eseja, stavova sa stručnih i naučnih konferencija kao i intervjuja i raznih mišljenja objavljenih na društvenim portalima.

Sadržaj svih dokumenata odnosi se isključivo na privredu Bosne i Hercegovine.

Dokumenti se odnose na period od proteklih dvadesetak godina, tj. od kraja rata do početka 2015. godine. Uz svaki dokument naveden je datum njegovog pisanja, što se treba uzeti u obzir prilikom ocjene aktuelnosti pisanog teksta.

Knjiga je podijeljena na sedam glava.

1. Glava I obuhvata naučne i stručne radove vezane za ekonomiju BiH u kojima je kao autor učestvovao prof. dr. Nikola Grabovac. Sadrži sedam poglavlja, a izuzetno značajna poglavlja su:

5. Makroekonomska vizija razvoja Federacije BiH (Strateški ciljevi i globalne aktivnosti);

6. Teze za podsticanje zapošljavanja u FBiH;

7. Teze za novčane podsticaje za poljoprivrednu proizvodnju.

Da su prethodne koncepcije realizirane danas bismo imali znatno bolje stanje u privredi BiH. Iako je već prošlo 13 godina od predloženih makroekonomskih mjera i teza za podsticanje proizvodnje i prijedloge – prijedlozi su i danas vrlo aktuelni i neophodni za razvoj privrede.

2. Glava II sadrži eseje vezane za temu privrede BiH. Kroz 15 eseja kao pojedinačna poglavlja obrađena su najvažnija pitanja iz privrede BiH kao što su: Uloga Svjetske banke na obnovi privrede BiH, Četiri koraka do prokletstva na primjeru BiH, Globalizacija i njen negativan utjecaj na privredu BiH, Uvođenje PDV-a i ukidanje carina i ukidanje poreza na promet, Kriminalna privatizacija, Vrlo visoka nezaposlenost (67% radno sposobnog stanovništva u BiH ne radi), Ekonomski kolonijalizam u BiH, Kretanje proizvodnje, Uništenje poljoprivrede BiH, Zašto se loše pune budžeti, Uloga Centralne banke BiH u razvoju privrede.

Kao krunu ove glave navodimo poglavlja:

14. Ko stoji iza ovakvog lošeg stanja u privredi BiH, i

15. Šta i kako dalje u obnovi privrede BiH.

3. Glava III obuhvata naučne i stručne konferencije vezane za privredu BiH. Održano je pet takvih konferencija koje su ukazale na stanje privrede BiH i predložile mjere za rješavanje problema u privredi.

4. Glava IV sadrži pet eseja u kojima se elaboriraju problemi vezani za svjetski ekonomski poredak.

Posebno ukazujemo na sljedeća dva poglavlja/eseja:

4. Kuda će nas odvesti divlji kapitalizam, i
5. Štampanje dolara i eura bez pokrića i da li štampati KM?

5. Glava V obuhvata intervju u printanim medijima sa prof. dr. Nikolom Grabovcem, a koji se odnose na privredu BiH. Iz svih intervjuova vidi se vrlo velika aktivnost vezana za makroekonomsku stabilizaciju Federacije BiH. I danas su prijedlozi izneseni u intervjuima vrlo aktuelni za rješavanje problema u privredi BiH. Od velikog broja intervjuova izabrano je samo 13, a karakteristični su za ocjenu stanja u privredi i donose prijedloge kako riješiti privrednu krizu.

6. Glava VI obuhvata neke izvode objavljene u elektronskim medijima vezane za stavove i mišljenja prof. dr. Nikole Grabovca o ekonomiji BiH. Iz nekoliko stotina objava u elektronskim medijima i TV izdvojamo svega 12 izvoda koji su karakteristični za privredu BiH, kao naprimjer:

- zapošljavanje je kapitalni problem BiH,
- prijeti nam sudbina Titanika,
- hoće li BiH doživjeti sudbinu Grčke,
- Svjetska banka skriva siromaštvo u BiH,
- država na rubu gladi, itd.

7. Glava VII sadrži neke aktivnosti prof. dr. Nikole Grabovca vezane za financije i privredu BiH u funkciji ministra financija i potpredsjednika Vlade Federacije BiH. U relativno kratkom periodu (od svega 15 mjeseci) pri obavljanju funkcije u Vladi poduzete su izuzetno obimne mjere i akcije u dva pravca:

1. stabilizacija budžeta FBiH
2. makroekonomska vizija razvoja FBiH

Budžet FBiH u kratkom roku je stabiliziran sa osnovnim usmjerenjem na povećanje prikupljanja javnih prihoda (carina i porez) i izmirenjem 100% svih obaveza iz budžeta. Budžetska 2001. godina završena je sa suficitom i izmirenim ne samo tekućim rashodima nego i zaostalim obavezama (penzioneri, invalidi, vojska i dr.).

Makroekonomska vizija razvoja FBiH izrađena je na stručnim i naučnim temeljima sa precizno navedenim strateškim ciljevima i utvrđenim globalnim

aktivnostima. Predložena makroekonomska vizija nije realizirana, što je direktna posljedica sadašnje teškog stanja u privredi.

Iz pojedinačnih poglavlja (ima ih 28) može se sagledati puna aktivnost tadašnjeg ministra financija i podpredsjednika Vlade FBiH. Iako je privreda, a pogotovo financije, u FBiH krenula u pozitivnom i stabilizirajućem pravcu, nije odgovarala međunarodnim financijskim institucijama jer nije išla u pravcu urušavanja privrede BiH, a što je bio njihov tajni i osnovni cilj. Brojni domaći tajkuni također su bili protiv plaćanja poreza na promet i carina. Nakon lažne optužbe i kompromitacije Visoki predstavnik udaljio je prof. dr. Nikolu Grabovca sa svih funkcija, čime je prekinuta financijska stabilizacija budžeta, kao i makroekonomska stabilizacija privrede. Smjenom je zaustavljen proces ekonomske i financijske stabilizacije BiH. Iako je Visoki predstavnik nakon tri godine rehabilitirao prof. dr. Nikolu Grabovca, već zaustavljeni proces ekonomske i budžetske stabilizacije nije nikada nastavljen. Taj proces je, nažalost, pogoršan i svima je jasno i vidljivo da su svi budžeti u BiH kao i privreda u cijelosti urušeni. U posljednjem poglavlju (br. 28, glava VII) jasno je utvrđena odgovornost Visokog predstavnika na blokiranju svih ekonomskih reformi.

Knjiga *Privreda Bosne i Hercegovine pred kolapsom (Zbirka eseja i drugih dokumenata)* namijenjena je svima onima koji se žele upoznati sa razvojem privrede BiH nakon rata, od 1995. god. do 2015. godine. U njoj će naći dokumente o stanju privrede, njenom kretanju i razlozima zašto je sadašnje stanje loše i teško. Eseji su pisani dosta pojednostavljeno kako bi se lakše shvatila bit problema i kako bi ih lakše razumjeli prosječno obrazovani ljudi.

GLAVA I: NAUČNI I STRUČNI RADOVI VEZANI ZA EKONOMIJU BiH U KOJIMA JE KAO AUTOR UČESTVOVAO PROF. DR. NIKOLA GRABOVAC

Glava I sadrži sedam poglavlja kao najvažnijih i najkarakterističnijih stavova prof. dr. Nikole Grabovca vezanih za ekonomiju BiH.

1. Strategija ekonomskih odnosa BiH sa Europskom unijom, februar 1999;
2. Strategija vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH sa inostranstvom, februar 1999;
3. Strategija BiH u pristupanju Svjetskoj trgovinskoj organizaciji – WTO, februar 1999;
4. Stanje privrede u Federaciji BiH u 2000, mart 2001;
5. Makroekonomska vizija razvoja Federacije BiH, Strateški ciljevi i globalne aktivnosti, novembar 2001;
6. Teze za podsticanje zapošljavanja u Federaciji BiH, decembar 2002;
7. Teze za novčane podsticaje za poljoprivrednu proizvodnju, decembar 2002. godine.

1. STRATEGIJA EKONOMSKIH ODNOSA BiH SA EUROPSKOM UNIJOM (februar 1999)

U februaru 1999. godine, pod organizacijskim vođstvom prof. dr. Nikole Grabovca, izrađena je *Strategija ekonomskih odnosa BiH sa Europskom unijom* (EU). Strategija je rađena u okviru Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, redaktori su bili: prof. dr. Nikola Grabovac, prof. dr. Boris Tihi, prof. dr. Duško Jakšić i dipl.ecc. Ismet Šabanović.

Ekspertni tim za izradu Strategije sačinjavali su: prof. dr. Nikola Grabovac, prof. dr. Boris Tihi, prof. dr. Miloš Trifković, prof. dr. Izudin Kešetović, prof. dr. Duško Jakšić, prof. dr. Milić Simić, mr Seadeta Cerić, prof. dr. Milenko Dostić, prof. dr. Vojislav Bajić, dipl.ecc. Ismet Šabanović, prof. dr. Nenad Brkić, prof. dr. Marko Beroš, dipl.ecc. Gavro Bogić.

Strategija je izrađena sa aspekta značaja i utjecaja uključivanja BiH u EU, sadrži sve aspekte neophodnosti i ukazuje na značaj uključivanja BiH u EU. Značaj i aktuelnost Strategije može se sagledati iz sadržaja i naziva poglavlja, stručno i naučno obrađenih u Strategiji.

SADRŽAJ STRATEGIJE

1. UVOD

1.1. Svrha i cilj izrade strategije

2. KRATKA ISTORIJA NASTAJANJA EUROPSKE UNIJE (EU)

2.1. Od 1946. godine do Rimskih ugovora

2.2. Tri europske zajednice ili jedna

2.3. Jedinstveni europski akt i dalji razvoj Zajednice

2.4. Ugovor iz Maastrichta i Europska unija

3. EKONOMSKI CILJEVI EU

3.1. Carinska unija

3.2. Trgovinska unija

3.3. Monetarna unija

4. NAČIN FUNKCIONIRANJA I ORGANI EU

4.1. Organi i institucije EU

4.2. Odlučivanje u EU

5. EKONOMSKI ODNOSI BiH I EU

- 5.1. Obim izvoza i uvoza
- 5.2. Trgovinski odnosi BiH i EU
- 5.3. Carinski odnosi
- 5.4. Zajednička trgovinska politika EU u nekim specifičnim sektorima
- 5.5. Transportna ograničenja (dozvole)
- 5.6. Zajednički režim izvoza EU
- 5.7. Strana ulaganja iz EU u BiH

6. MOGUĆA POMOĆ EU NA TRANZICIJI PRIVREDNOG SUSTAVA BiH U OBLASTI VANJSKE TRGOVINE I EKONOMSKIH ODNOSA

- 6.1. Europsko pravo
- 6.2. Usklađivanje zakona BiH iz oblasti vanjske trgovine sa europskim zakonima
- 6.3. Suradnja sa PHARE projektom
- 6.4. Učešće na konkursima za stručnu i finansijsku pomoć EU

7. UGOVOR O EKONOMSKOJ SURADNJI BiH SA EU

- 7.1. Interes BiH za ekonomsku suradnju sa EU
- 7.2. Sadržaj Ugovora

8. PRAVNI ASPEKT SURADNJE BiH SA EU I PROMJENE U ZAKONODAVSTVU

- 8.1. Period sporazuma o ekonomskoj suradnji (ugovorni odnosi)
- 8.2. Period ugovora o asocijaciji (Europski sporazum)
- 8.3. Period ugovora o članstvu u EU

9. AKTIVNOSTI BiH NA USPOSTAVLJANJU EKONOMSKIH ODNOSA SA EU

- 9.1. Vrste aktivnosti i nositelji
- 9.2. Dinamika i rokovi aktivnosti
- 9.3. Ugovor sa EU

10. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

U uvodu Strategije prof. dr. Nikola Grabovac ukazuje na svrhu i cilj izrade ove Strategije, odnosno značaj odnosa BiH sa Europskom unijom.

UVOD U STRATEGIJU

Svrha i cilj izrade Strategije

Cilj izrade ove Strategije je odgovor na pitanja – šta treba poduzeti da bi se BiH sa ekonomskog aspekta integrirala u Europsku uniju (EU).

Ocjenjujući da je neophodno i za BiH opravdano uključivanje u EU, predložit će se aktivnost u BiH sa operativnim mjerama i akcijama u pravcu uspostavljanja ekonomskih odnosa sa EU.

EU je organizacija koja ima veoma stroge kriterije za učlanjenje (ekonomske i političke). Postoji nekoliko oblika ugovora sa ostalim zemljama (tri stepenice):

- ugovor o ekonomskoj suradnji, prva je i obavezna stepenica u odnosima EU sa trećim zemljama (ugovor o ekonomskoj suradnji),
- ugovor o pridruženom članstvu (ugovor o asocijaciji),
- ugovor o slobodnoj trgovini (ugovor o članstvu).

Razlozi uključivanja bh. privrede u svjetske (WTO) i europske integracije (EU, OECD, CEFTU) brže je i sigurnije uključivanje u međunarodni ekonomski sustav.

Ciljevi koji se na taj način žele postići su:

- postizanje najvećeg opravdanog ekonomskog rasta i uposlenosti, povećanje životnog standarda u zemlji uz održavanje financijske stabilnosti, i na taj način indirektan doprinos razvoju svjetske ekonomije;
- doprinos stabilnom ekonomskom rastu i procesu ekonomskog razvoja;
- uključivanje u svjetsku trgovinu sa multilateralnim, bez diskriminacije, sukladno međunarodnim obvezama;
- BiH je tržište relativno male apsorpcione moći i tako je neprihvatljiva orijentacija na “zatvoreno tržište”;
- izgledi za oporavak proizvodnje zavise od povećanja izvoza – rast izvoza zavisi od osiguranja obrtnih sredstava, a to je vezano sa potrebom osiguranja direktnih stranih investicija;
- pri visokom nivou upućenosti BiH na europsko i svjetsko tržište, naši interesi kao male zemlje da svoje interese štiti putem zaštitnih klauzula ugrađenih u okviru multilateralnog sustava.

Nakon suspenzije Ugovora između EU i Jugoslavije, sve novonastale države bivše SFRJ mogu direktno pregovarati sa EU o budućim ekonomskim i političkim odnosima.

U zadnjoj dekadi, ekonomija BiH zbog poznatih razloga sporije se prilagođavala duhu i normama EU nego ostale države, Slovenija, Hrvatska i istočnoeuropske države. Stvaranje uvjeta za proširenje suradnje u svim poljima sa EU treba da bude jedan od strateških ekonomskih ciljeva razvoja BiH. Zbog toga je, pored razvoja trgovine, neophodno razvijati suradnju na području obrazovanja, nauke, umjetnosti. Vanjskotrgovinsku razmjenu BiH, koja je sada uglavnom zasnovana na kratkoročnim ugovorima, nužno je dopuniti dugoročnim i proizvodno-kooperacijskim i investicionim poslovima.

Svojim geopolitičkim i ekonomskim položajem i vezama BiH je usmjerena na usku suradnju sa EU (u 1992. – 75% ukupnog izvoza, 45,3% ukupnog uvoza, ostvarili smo sa zemljama EU).

Da bi se postigla integracija u EU neophodno je pokrenuti aktivnosti vezane za izradu Nacrta ugovora o ekonomskoj suradnji sa EU, kao osnovnog i najvažnijeg polaznog dokumenta za buduću suradnju, s ciljem da se prodube i unaprijede ekonomska, tehnička i financijska suradnja sa ovom institucijom. Primarno je za BiH da dobije EU pomoć u procesu obnove, pokretanju razvoja i transformacije privrede.

Kako je u pitanju vrlo složen i dugotrajan proces koji traži širok spektar znanja, za pokretanje takve aktivnosti nužno je formirati ekspertni tim koji će činiti predstavnici različitih institucija i organizacija oba entiteta, koji će biti savjetodavnog karaktera prema državnim institucijama. Uspješnost ovog tima ovisi o jedinstvenoj političkoj podršci. Za pokretanje takvih aktivnosti potrebno je osigurati relevantne informacije i dokumentaciju vezanu za EU, putem specijalizovane baze podataka CELEX, tehničkog komiteta EU i drugih.

Potpisivanjem ugovora o ekonomskoj suradnji sa EU, bh. privredi bi bilo omogućeno korištenje preferencijala koje EU daje zemljama u razvoju. To bi praktično značilo veću prisutnost BiH firmi na tom tržištu. (Ukidaju se kvantitativna ograničenja, uvodi se oslobađanje plaćanja carinskih pristojbi i poreza za robe koje su navedene u godišnjem europskom žurnalu). Komisija EU, također, donosi promjene kod kvota i može doći do povećanja obima ili iznosa kvota za tekstil i poljoprivredne proizvode. Pored navedenih prednosti potrebno je naglasiti da Komisija EU daje tehničku i financijsku pomoć i drugim područjima (kultura, nauka, sport, obrazovanje). Bitno je naglasiti da se automatski pokreću i aktivnosti vezane za ugovor o pridruženosti (ugovor o asocijaciji – europski ugovor).

Europska unija (prije Europska ekonomska komisija) osnovana je 1957. godine. Tadašnja Carinska unija imala je šest članica, dok u 1995. ima 15 članica, sa tendencijom proširenja u budućnosti (države Istočne i Srednje Europe). EU ima jedinstveno tržište od 350 milijuna ljudi. Godišnji izvoz i uvoz u 1993. je 3.000 milijardi US\$ (37% svjetskog izvoza i 43% svjetskog uvoza).

Osnovne karakteristike EU su:

1. Carinska unija,
2. Monetarna unija,
3. Ekonomska unija,
4. Carinska unija prerasla je u jedinstveno unutrašnje tržište (sloboda kretanja roba, ljudi, usluga i kapitala),
5. Slobodna konkurencija (zabrana svih ugovora, udruživanja, monopola i sl.),
6. Zajednička politika u oblasti poljoprivrede (zaštita domaćih proizvođača),
7. Zajednička carinska politika,
8. Zajednička komercijalna politika,
9. Preferencijalni režim,
10. Jedinstvena novčanica, itd.

Uključivanje u europske ekonomske integracije znači lakše prevladavanje postojećih političkih i ekonomskih problema. Uspjeh transformacije zahtijeva kontinuiranu političku podršku koja će pratiti implementaciju neophodnih reformi i podržavati makroekonomsku stabilnost. Neophodno je proces transformacije izvršiti što brže i koordinirano, jer svako odgađanje stvara otpor provođenju reformi (iskustva drugih zemalja).

Da bi EU budućim članovima olakšala uključenje u EU, izradila je dokument pod nazivom *Bijela knjiga* u kojem su navedeni svi bitni zahvati i mjere koje buduće članice moraju poduzeti. Neophodno je uskladiti svoju zakonsku regulativu, standarde i praksu u 23 različita sektora. *Bijela knjiga* na 438 stranica detaljno navodi sve uvjete koji se trebaju ispuniti za integraciju u EU.

Na kraju obimne i naučno argumentirane Strategije pristupanja EU prof. dr. Nikola Grabovac (sa mr. Sadetom Cerić i dipl. ecc. Gavrom Bogićem) autor je zaključnog razmatranja Strategije.

ZAKLJUČNO RAZMATRANJE STRATEGIJE

Svi autori u ovoj Strategiji su potvrdili neophodnost uključanja BiH u EU, a ovo je životno opredjeljenje koji se u BiH želi ostvariti kroz EU:

- političke i ekonomske slobode,
- razvoj demokracije,
- sloboda kretanja ljudi, stvari i kapitala,
- maksimalna sigurnost.

U suštini, BiH u EU vidi svoju perspektivu i time bolji život svakom pojedincu, narodu, entitetu i državi BiH.

Uključenjem u EU i prihvatanjem europskih zakona BiH bi se istrgnula iz volja primitivizma, a mnogi politički i ekonomski ciljevi koji nas danas okupiraju bili bi minorni. Uključenje u EU nije samo politička ili ekonomska odluka, to je nova filozofija življenja u kojoj sposobni i stručni imaju šanse, a lokalni političari gube svoje atare i odlaze sa scene. Globalna filozofija življenja pobjeđuje nad lokalnom politikom življenja, pa je zato mjesto BiH u EU.

Brzo i prekomerno uključenje BiH u EU bi možda brže riješilo naše sadašnje političke i ekonomske probleme. Iz dvorišta i kruga EU bismo brže rješavali naše probleme, a ako bismo čekali “pred vratima EU”, agonija BiH bi mogla potrajati i duže. Prema tome, bolje je danas ući u EU nego sutra.

Uključivanje BiH u EU, što u perspektivi vodi stvaranju “Sjedinjenih europskih država”, osigurava BiH i njenim narodima i građanima:

- veću sigurnost kroz zaštitu vojnih i policijskih snaga integrirane Europe;
- slobodu kretanja ljudi, stvari, robe i kapitala skoro cijelom Europom (bez carinskih i drugih ograničenja);
- slobodu izbora mjesta življenja i rada bilo gdje u Europi;
- slobodu učenja, školovanja i studiranja u Europi;
- bolji ekonomski prosperitet pojedinaca, naroda i privrede BiH kroz carinsku, monetarnu i trgovinsku uniju;
- veću zaštitu građana BiH kroz primjenu europskih zakona i njihovih standarda;
- bolju i veću socijalnu i zdravstvenu sigurnost građana BiH;
- brži razvoj demokratskih načela življenja;
- dosljedno ostvarivanje ljudskih prava i sloboda;
- veću slobodu u vjerskom izražavanju, i tako dalje.

Opća konstatacija se može svesti na to da bi svim građanima i narodima iz BiH bilo znatno bolje i prosperitetnije ako se što prije uključimo u EU.

SARAJEVO, februar 1999.

NAPOMENA Sadašnji komentar, 15 godina nakon izrade navedene Strategije, može se svesti na žaljenje da se nije pristupilo realizaciji ove Strategije i danas smo dalji od EU nego što smo bili prije 15 godina – kada je pisana ova Strategija. Posljedice nerealizacije ove Strategije za BiH su katastrofalne.

2. STRATEGIJA VANJSKE TRGOVINE I EKONOMSKIH ODNOSA BiH SA INOSTRANSTVOM (februar 1999)

U okviru Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH u februaru 1999. godine izrađena je *Strategija vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH sa inostranstvom*. U ekspertni tim za izradu ove Strategije bilo je uključeno četrnaest profesora i eksperata iz ove oblasti, i to: prof. dr. Nikola Grabovac, prof. dr. Tihi Boris, prof. dr. Sead Kreso, prof. dr. Nikola Mojović, prof. dr. Mirko Puljić, prof. dr. Meho Bašić, prof. dr. Jozo Bakalar, prof. dr. Milenko Dostić, prof. dr. Murat Prašo, prof. dr. Duško Jakšić, mr. Seadeta Cerić, dipl. ecc. Ismet Šabanović, dipl. ecc. Gavro Bogić i dipl. ecc. Gordan Raspudić.

Iz sljedećeg sadržaja Strategije može se sagledati obim materije, kao i značaj ekonomskih odnosa BiH sa inostranstvom.

NAPOMENA U trenutku pisanja ove Strategije Srbija i Crna Gora činile su jednu državu pod imenom Jugoslavija. Tek kasnije se i taj dio podijelio na dvije države, Srbiju i Crnu Goru.

Iz sadržaja Strategije mogu se sagledati značaj i obim ove materije.

SADRŽAJ STRATEGIJE

1. UVOD

1.1. Ciljevi izrade strategije

2. KRAĆI OSVRT NADOSADAŠNJE VANJSKOTRGOVINSKE I EKONOMSKE ODNOSNE BiH SA INOZEMSTVOM

2.1. Period od 1987. do 1991.

2.2. Period od 1992. do 1995.

2.3. Period od 1996.

2.4. Procjena i projekcija rasta

2.5. Bilateralni sporazumi iz oblasti trgovine i ekonomske suradnje i zaštite investicija

3. NEOPHODNOST SURADNJE PRIVREDE BiH SA OSTALIM ZEMLJAMA

3.1. Otvorenost privrede BiH

3.2. Suradnja BiH sa Hrvatskom

3.3. Suradnja sa SR Jugoslavijom

- 3.4. Suradnja sa Slovenijom i Makedonijom
- 3.5. Suradnja sa multilateralnim ekonomskim grupacijama
- 3.6. Pristupanje Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO)

4. PODSTICAJI PRIVREDE BiH NA POVEĆANJE IZVOZA

- 4.1. Obnova i rekonstrukcija privrede
- 4.2. Monetarno-kreditni sistem i politika
- 4.3. Fiskalni sistem i politika
- 4.4. Damping, subvencije i kompenzacije

5. SEKTORSKA ANALIZA VANJSKOTRGOVINSKE POLITIKE I EKONOMSKIH ODNOSA

- 5.1. Vanjskotrgovinska pozicija Bosne i Hercegovine
- 5.2. Subjekti vanjskotrgovinskog prometa BiH
- 5.3. Granski vanjskotrgovinski promet

6. STRATEGIJA RAZVOJA MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA I NASTUP NA MEĐUNARODNOM TRŽIŠTU

- 6.1. Kratak osvrt na razvoj malog poduzetništva
- 6.2. Poduzetništvo u zemljama u tranziciji
- 6.3. Značaj poduzetništva za razvoj BiH
- 6.4. Perspektive malih poduzeća u nastupu na međunarodnom tržištu
- 6.5. Neophodne sistemske mjere za razvoj malih i srednjih poduzeća

7. OSVRT NA ZAKONSKU REGULATIVU VANJSKOTRGOVINSKE POLITIKE I EKONOMSKIH ODNOSA BiH

- 7.1. Zakon o vanjskotrgovinskoj politici
- 7.2. Zakon o carinskoj politici BiH
- 7.3. Zakon o carinskoj tarifi BiH
- 7.4. Zakon o politici direktnih stranih ulaganja u BiH
- 7.5. Zakon o slobodnim zonama
- 7.6. Opća ocjena vanjskotrgovinske regulative BiH

8. AKTIVNOSTI BiH NA POBOLJŠANJU KVALITETA VANJSKOTRGOVINSKE POLITIKE I EKONOMSKIH ODNOSA BiH SA INOZEMSTVOM

- 8.1. Aktivnosti na bilateralnim odnosima
- 8.2. Aktivnosti na multilateralnim odnosima
- 8.3. Aktivnosti na zakonodavstvu BiH
- 8.4. Aktivnosti na sektorskim odnosima
- 8.5. Nositelji, dinamika i rokovi aktivnosti

9. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Iz Uvoda u ovu Strategiju može se sagledati značaj za BiH, njen razvoj kroz ekonomske odnose sa inostranstvom. Autor Uvoda je prof. dr. Nikola Grabovac.

UVOD U STRATEGIJU

Ciljevi izrade Strategije

Sam geografski položaj BiH, kao i prijeratna povezanost privrede BiH sa ostalim privredama uvjetuje da će privreda BiH u narednom periodu najviše surađivati sa:

- a) susjednim državama: Hrvatska, Jugoslavija, Slovenija i Makedonija (zemlje bivše SFRJ);
- b) zapadnoeuropskim državama: Njemačka, Italija, Austrija, Švicarska, Francuska, Švedska i dr;
- c) srednjim i istočnoeuropskim državama: Mađarska, Češka, Poljska, Slovačka, Rusija i dr;
- d) ostalim državama: SAD, Turska, Japan i dr;
- e) međunarodnim organizacijama: Svjetska trgovinska organizacija – WTO;
- f) međudržavnim integracijama: Europska Unija – EU.

Temeljni cilj naše privrede na planu vanjskotrgovinske politike treba biti uključivanje BiH u svjetski ekonomski sustav.

Sve dosadašnje aktivnosti su usporene različitim nacionalnim političkim koncepcijama koje su znatno određivale i pitanja vezana za aktivnosti BiH prema međunarodnom ekonomskom okruženju. To je razlog da danas BiH nema jedinstvenu ekonomsku strategiju prema svijetu. Reguliranje društveno-političkog sustava u zemlji predstavlja prethodni i opći uvjet reintegracije BiH u institucionalni poredak svjetske privrede. Bez toga nije moguć trajniji tržišno održiv i socijalno prihvatljiv oporavak naše privrede. Reforme u trgovini su dio općih reformi u društvu, kao i u većini zemalja u razvoju (zemalja u tranziciji).

Ugovor u Dejtonu je utvrdio temelje za stvaranje zajedničkih institucionalnih okvira (Centralnu banku, jedinstvenu valutu, jedinstvenu carinsku i tarifnu politiku itd.) koji bi trebali osigurati brzu obnovu i aktiviranje kapaciteta, tranziciju privrede prema dominaciji privatnog vlasništva i slobodne tržišne konkurencije. Dosadašnje aktivnosti vezane za rekonstrukciju financirane su uglavnom donacijama koje su se, uglavnom, koristile za obnovu infrastrukture (elektro, komunalna itd.) i koja će postepeno opadati sa okončanjem rekonstrukcijskih napora.

Situacija u privredi je veoma teška i zbog toga su neophodne i brze i strukturne promjene koje bi omogućile postepeno popravljavanje situacije. Proizvodni kapaciteti u BiH koriste se sa 30% u odnosu na 1991, mala je uposlenost, neravnoteža između uvoza i izvoza (odnos 1:10 u korist uvoza), i mnogi drugi ekonomski parametri su u padu. Iz iskustva većine zemalja u tranziciji (Poljske, Češke, Mađarske, Slovenije, Hrvatske itd.) proces privatizacije će prouzrokovati dodatni pad navedenih ekonomskih parametara. Ukoliko se žele smanjiti ekonomske posljedice i ubrzati procesi obnove privrede, potreban je, između ostalog, jasan i jedinstven ekonomski pristup prema vanjskotrgovinskoj politici.

Institucije BiH trebaju kroz privrednu reformu osigurati ekonomsku efikasnost privrede i stvoriti uvjete za povećanje izvoza, kao i obima inostranog ulaganja kapitala.

Politika stabilizacije mora uvažavati kriterije MMF-a (Međunarodni monetarni fond) koji usmjeravaju makroekonomske politike ka prilagođavanju javne potrošnje fiskalnom kapacitetu privrede, uz odgovarajuće sniženje poreskih stopa, ka liberalizaciji cijena i uvoza, ka realnoj politici kursa i kamata, ka konsolidaciji bankarskog sistema i uspostavljanju finansijskih tržišta.

Uloga države u kreiranju politike u trgovini u procesu transformacije je:

- potreba konzistentnosti između trgovine i makroekonomske politike;
- uporaba instrumenata trgovinske politike za netrgovinske ciljeve (privremeno je dopušteno da carine mogu biti važan izvor budžetskih prihoda za zemlje bez efikasnog sistema sakupljanja poreza – prema propisima WTO);
- prevladavanje problema platno-bilansne neravnoteže;
- izbor između porasta vezanih tarifa i različitih tarifnih stopa (konačan cilj jedinstvena carinska tarifa prema WTO i EU).

Cilj ove strategije je da u oblasti vanjskotrgovinske politike i ekonomskih odnosa BiH utvrdi sljedeće:

1. Gdje smo danas?
2. Gdje želimo stići?
3. Kako ćemo stići; sa kojim mjerama?
4. Kada ćemo stići?

Da bismo dali odgovore na ova pitanja neophodno je dati osvrt na sljedeće oblasti:

1. Kraći osvrt na dosadašnje vanjskotrgovinske i ekonomske odnose BiH sa inozemstvom;
2. Neophodnost suradnje privrede BiH sa ostalim zemljama;
3. Kakvu privredu trebamo: otvorenu i liberalizovanu ili zatvorenu i visokim carinama zaštićenu;

4. Koji su i kakvi podsticaji privrede BiH na povećanju izvoza;
5. Kako vanjskotrgovinska politika djeluje na pojedine privredne sektore;
6. Koja je uloga malih i srednjih poduzeća u nastupu na međunarodnom tržištu;
7. Ocjena zakonske regulative BiH u vanjskotrgovinskoj sferi, i
8. Neophodnost uključivanja privrede BiH u Svjetsku trgovinsku organizaciju (WTO) i Europsku uniju (EU).

Na temelju ovih istraživanja strategija će navesti neophodne aktivnosti u BiH koje se trebaju poduzeti na poboljšanju vanjskotrgovinske politike i ekonomskih odnosa BiH sa inozemstvom, uključujući navođenja nositelja aktivnosti, dinamiku i rokove.

Navedena strategija pisana je stručno i daje odgovore na naprijed navedena pitanja. Vrlo stručno i kvalitetno se navode mjere i aktivnosti koje BiH treba sprovesti u oblasti vanjske trgovine i ekonomskih odnosa sa inostranstvom.

Na kraju predmetne strategije navedeno je sljedeće zaključno razmatranje autora prof. dr. Nikole Grabovca sa suradnicima, mr. Seadetom Cerić i dipl.ecc. Gavrom Bogićem.

ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Nakon završetka rata i uspostave novih političko-teritorijalnih granica na prostorima bivše SFRJ, svaka novonastala država dolazi u situaciju da mora izgraditi novu strategiju vanjske trgovine i ekonomskih odnosa.

BiH je relativno mala država i prije rata je imala tržišni prostor bivše Jugoslavije kao unutarnju trgovinu, dok novonastalom situacijom taj promet postaje vanjskotrgovinski. Iz tih razloga, obim vanjskotrgovinskog prometa BiH u odnosu na predratni obim mora porasti najmanje 2 do 3 puta, i kretati se oko 60-75% ukupnog društvenog proizvoda BiH.

Da bi BiH ostvarila veći dio svog društvenog proizvoda na temeljima međunarodne razmjene, neophodno je u BiH utvrditi strategiju ekonomskih odnosa i vanjske trgovine sa inostranstvom.

U prethodnom tekstu i u svakom poglavlju posebno date su ocjene stanja pojedine oblasti, kao i prijedlozi daljnje aktivnosti iz te oblasti. Međutim, u ovom zaključnom razmatranju izdvojit ćemo i ponoviti samo najbitnije činjenice na koje je ukazano u materijalu.

1. Ocjena stanja vanjskotrgovinske razmjene i ekonomskih odnosa sa inostranstvom

Iz izloženih materijala mogu se izvući sljedeće opće konstatacije o stanju vanjskotrgovinske razmjene i ekonomskih odnosa BiH sa inostranstvom u sadašnjem trenutku:

1. Uočavaju se pozitivni pomaci u povećanju izvoza iz BiH, ali su dosta usporeni i nedovoljno se podstiču u pravcu povećanja robne razmjene, naročito na sektoru izvoza.
2. Na sporst u povećanju robne razmjene sa inostranstvom naročito utječu:
 - a) razrušenost privrednih kapaciteta u ratu i spora obnova i rekonstrukcija privrede;
 - b) nizak nivo proizvodnje i nedostatak roba za izvoz, uz vrlo visok uvoz roba;
 - c) vrlo visok trgovinski deficit BiH koji je posljedica niskog obima izvoza i visokog obima uzvoza roba;
 - d) visoka stopa neuposlenosti, što je u korelaciji sa nepokretanjem proizvodnje;
 - e) nepostojanje podsticajnih mjera za izvoz roba;
 - f) visoke kamatne stope i neadekvatna monetarno-kreditna politika koja bi više stimulirala izvoz;
 - g) nedosljedno sprovođenje zakona, što omogućava visok nivo "sive" ekonomije, naročito pri neplaćanju carina, poreza na promet, poreza na plaće i sl;
 - h) spora tranzicija privrede, naročito na sektoru privatizacije, i tako dalje.

2. Opća strategija vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH sa inostranstvom

BiH u narednom periodu kao opću strategiju svoje vanjske trgovine i ekonomskih odnosa sa inostranstvom treba graditi na principima:

- a) otvorene privrede, uz smanjenje carina, prelevmana, ukidanje raznih dozvola za izvoz ili uvoz, ukidanje kvota i slično;
- b) podsticanje izvoza, naročito kroz kreditno-monetarnu i poresku politiku;
- c) zaštitu domaće proizvodnje, povoljnijih kredita, smanjenja poreza i drugih troškovnih opterećenja;
- d) podsticanje stranih ulaganja u privredu BiH;
- e) slobode kretanja robe, kapitala, sredstava i ljudi;
- f) podizanje konkurentske sposobnosti BiH privrede na inostranom tržištu, i
- g) da država BiH i entiteti osiguraju privredno okruženje i zakonsku regulativu koji će omogućiti da samo uspješni privredni kapaciteti mogu egzistirati i uključiti se u međunarodnu robnu razmjenu.

3. Suradnja BiH na ekonomskom planu sa susjednim državama

BiH graniči sa svije države i sa njima treba i mora imati posebne ekonomske odnose, a koji se mogu graditi na principu zone slobodne trgovine, uz postizanje ugovora o privrednoj suradnji sa Hrvatskom i Jugoslavijom, uz carinsko evidentiranje roba koje se izvoze i uvoze. Carinske povlastice se odnose samo na robe proizvedene u ovim zemljama. Na ovaj način BiH bi dobila veći tržišni prostor za plasman svojih roba bez carinskih i drugih ograničenja. Međutim, ovo je i obrnuti proces za susjedne države.

Suradnja BiH sa ostalim državama koje su nastale raspadom bivše Jugoslavije (Slovenija i Makedonija) može se graditi na principu zone slobodne trgovine, pri čemu treba našu privredu osposobiti za tržišnu utakmicu kroz podizanje njene konkurentske sposobnosti.

4. Suradnja BiH na ekonomskom planu sa ostalim državama

BiH svoju suradnju sa ostalim državama (Njemačka, Italija, Austrija, Turska, Mađarska, Češka i dr.) treba graditi na principima Svjetske trgovinske organizacije – WTO.

5. Suradnja BiH sa Europskom unijom

Suradnja BiH sa Europskom unijom (EU) treba se zasnivati na što većoj i čvršćoj suradnji, uz želju BiH da u što je moguće bržem roku postane punopravni član Europske unije. Polazeći od značaja Europske unije za BiH, izrađena je posebna studija *Strategija ekonomskih odnosa BiH sa Europskom unijom* u kojoj je detaljno obrađena potreba BiH za uključivanje u Europsku uniju.

6. Suradnja BiH sa ostalim ekonomskim grupacijama i Svjetskom trgovinskom organizacijom WTO

BiH treba nastaviti i povećati suradnju i sa ostalim ekonomskim grupacijama, a naročito sa Centralno-europskom inicijativom (CEI) i CEFTA-om.

Uključivanje BiH u Svjetsku trgovinsku organizaciju je neophodnost i potrebno je taj proces ubrzati. Cijeneći značaj ovog procesa, izrađena je posebna studija *Strategija BiH u pristupanju Svjetskoj trgovinskoj organizaciji* u kojoj se na argumentirani način dokazuje potreba pristupanja BiH ovoj svjetskoj organizaciji.

7. Podsticaji privrede BiH na povećanju izvoza

Neophodno je podsticati privredu BiH na povećanje izvoza na jedan moderan i prihvatljiv način, a naročito kroz:

- obnovu i rekonstrukciju privrede,
- pokretanje proizvodnje,

- povoljnije kredite i uz niže kamate,
- izgradnju financijskog tržišta,
- poresku politiku,
- smanjenje troškovnog opterećenja izvozne privrede,
- subvencioniranje domaće poljoprivredno-prehrambene proizvodnje, i slično.

Navedeni podsticaji ne moraju imati opći karakter, nego se mogu odobravati i uvoditi samo za one sektore privrede od kojih očekujemo veći izvoz i brže smanjenje uvoza, kao što su proizvodnja kemijskih proizvoda, metaloprerađivačka djelatnost, proizvodnje kože i obuće, drvna industrija, tekstilna industrija, crna i obojena metalurgija, poljoprivredno-prehrambena proizvodnja, kao i turizam.

8. Zakonska regulativa vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH sa inostranstvom

Na razini BiH doneseni su svi neophodni zakoni i podzakonski akti koji reguliraju oblast vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH sa inostranstvom.

Opća ocjena za zakonsku regulativu je pozitivna i da je u skladu sa zakonima koji vladaju u Europskoj uniji i prate duh otvorenosti privrede BiH, tržišno opredjeljenje i slobodu kretanja robe i kapitala uz minimalna ograničenja. Zakonska regulativa omogućava privredi BiH uključenje u međunarodnu podjelu radu uz konkurentske prednosti i uz minimalnu protekcionističku zaštitu, što je u skladu sa propisima Svjetske trgovinske organizacije.

Međutim, u materijalima se konstatira da implementacija ovih zakona nije zadovoljavajuća i da je potrebno hitno i odlučno sprovesti zakone u djelo, a naročito na sektoru carina, stranih ulaganja, prelevmana i slično.

Na kraju se može dati opći zaključak da BiH kao mala država i uz već uspostavljena pravila u svjetskoj trgovini i nema velikog manevarskog prostora za izbor drugačijih strategija u vanjskoj trgovini i ekonomskim odnosima sa inostranstvom.

Što se prije pristupi realizaciji ove strategije prije će se privreda BiH osposobiti za uključenje u svjetske tokove, a time će se doprinijeti razvoju i prosperitetu BiH.

Sarajevo, februar 1999.

NAPOMENA U periodu pisanja ovog materijala u 2015, u završnoj fazi je prijem BiH u WTO, ali osposobljenost privrede za uključivanje u međunarodnu trgovinu nije osposobljeno sa aspekta izvoza a naročito podsticaja za izvoz. Ogroman je trgovinski deficit i uvoz je znatno veći od izvoza, pri čemu se uvoze razne robe koje se mogu proizvoditi u BiH. Po ovoj Strategiji urađeno je vrlo malo, što ima teške posljedice za privredu BiH.

3. STRATEGIJA BiH U PRISTUPANJU SVJETSKOJ TRGOVINSKOJ ORGANIZACIJI (WTO), (februar 1999)

Svjetska trgovinska organizacija (WTO) je izuzetno važna svjetska organizacija koja regulira međunarodni trgovinski promet. Konceptualno je osmišljena nakon Drugog svjetskog rata, ali radi složenosti međunarodne trgovine tek je osnovana 1995. godine. U periodu od Drugog svjetskog rata do 1995. godine međunarodno trgovanje se baziralo na Općem sporazumu o carinama i trgovini – GATT.

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, pod organizatorskim vođstvom prof. dr. Nikole Grabovca, u februaru 1999. izradilo je *Strategiju BiH u pristupanju Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO)*. U izradi Strategije učestvovalo je petnaest poznatih profesora i stručnjaka iz ove oblasti, i to: prof. dr. Anto Domazet, prof. dr. Nikola Grabovac, prof. dr. Enver Backović, prof. dr. Dragoljub Stojanov, prof. dr. Miloš Trifković, prof. dr. Tufik Burnazović, prof. dr. Vojislav Bajić, prof. dr. Frano Ljubić, prof. dr. Duško Jakšić, prof. dr. Neđo Milaković, prof. dr. Nikola Mojović, prof. dr. Snježana Brkić, mr. Seadeta Cerić, dipl.ecc. Gavro Bogić i dipl. ecc. Ismet Šabanović.

Iz Uvoda u ovu Strategiju, čiji je autor prof. dr. Nikola Grabovac, mogu se vidjeti značaj, kao i svrha i cilj njene izrade.

UVOD U STRATEGIJU

Svrha i cilj izrade Strategije je ukazivanje na neophodnost uključivanja BiH u Svjetsku trgovinsku organizaciju – WTO.

BiH je jedna od rijetkih svjetskih zemalja koja nije pokrenula nikakve aktivnosti vezane za prijem prema WTO, i to govori da se ovom pitanju do sada nije posvetila dovoljna pažnja i da u narednom periodu treba znatno više aktivnosti usmjeriti ovom pitanju.

Nužnost hitnog preduzimanja aktivnosti za pristupanje BiH proizlazi iz nekoliko okolnosti:

- bez klauzule najpovlaštenije nacije koja je jedan od temeljnih principa WTO, BiH bi morala da primjenjuje tzv. opću tarifu koja je veća za 100% od prosječne konsolidovane tarife u sustavu WTO;

- BiH je tržište relativno male apsorpcione moći, tako da je neprihvatljiva orijentacija na *zatvoreno tržište*;
- izgledi za oporavak proizvodnje zavise od povećanja izvoza – rast izvoza zavisi od osiguranja obrtnih sredstava, a to je vezano sa potrebom direktnih stranih investicija;
- pri visokom nivou ovisnosti BiH o europskom i svjetskom tržištu, naši interesi kao male zemlje su da svoje interese štitimo putem zaštitnih klauzula ugrađenih u okviru multilateralnog sustava.

Svjetska trgovinska organizacija (WTO) osnovana je 1995. i prerasla je iz GATT-a koji je osnovan nakon Drugog svjetskog rata.

U Havani 1948. godine, Havansku povelju, dokument o osnivanju Međunarodne trgovinske organizacije, potpisali su predstavnici 53 zemlje. Od tada GATT je izrastao u najznačajniju međunarodnu krovnu trgovinsku organizaciju koja danas ima 133 punopravnih članica i 35 zemalja u procesu pristupa WTO.

U Marakešu je 15. aprila 1994. godine potpisan Finalni akt Urugvajске runde pregovora kojim je GATT transformiran u WTO – Svjetsku trgovinsku organizaciju. Ugovor o WTO pored trgovine i carina, dopunjen je propisima i obvezama u domenu usluga – GATS, ugovorom o zaštiti intelektualnih prava – TRIPS i investicijama – TRIMS.

Pravila WTO-a vezana za upravljanje međunarodnom trgovinom donesena su u cilju poboljšanja životnog standarda, pune uposlenosti, stabilnog rasta realnog prihoda i efektivne tražnje, ravnomjernije i kvalitetnije uporabe svjetskih resursa, ekspanzije proizvodnje i svjetske trgovine kao i rasta ekonomije zemalja članica.

Osnovni principi WTO-a su:

- trgovina bez diskriminacije,
- status najpovlašćenije nacije,
- nacionalni tretman,
- mreža bilateralnih komercijalnih ugovora o listama koncesija,
- sniženje i konsolidacija carinskih tarifa,
- tarifakcija necarinskih mjera,
- unifikacija zaštitnih politika (antidampinga, kvantitativnim ograničenjima, sub-encija sigurnosnim mjerama, kompenzatornim mjerama),
- načelo posebnog tretmana zemalja u razvoju.

Od ukupne svjetske trgovine oko 90% obavlja se između članica WTO-a. Rezultat svih promjena unesenih u WTO ugovor je godišnji rast svjetskog GDP za 510 milijardi US\$, od čega će 116 milijardi US\$ ostvariti zemlje u razvoju.

Kao zemlji u razvoju, prilikom pristupa u WTO za usaglašavanje određenih razlika sa propisima WTO-a ostavljen je period od 5 do 10 godina. WTO tijela

vrše nadzor nad nacionalnim trgovačkim politikama, uspostavljaju mehanizam zaštite pravila i propisa međunarodnog trgovačkog sustava, predstavljaju forum za bilateralne (liste koncesija) i multilateralne pregovore.

Zemlje koje pristupaju u WTO dužne su da retroaktivno ponude koncesije i preuzmu obveze precizirane na dan stupanja na snagu Ugovora. Za BiH to konkretno znači da mora prihvatiti Ugovor od momenta njegovog stupanja na snagu za zemlje potpisnice, iz čega proizlaze dvije osnovne implikacije:

- što kasniji prijem i sporiji tok pregovora o pristupanju u WTO, to se više skraćuje period za prilagođavanje novim uslovima poslovanja, uz primjenu oštrijih skala liberalizacije;
- raste udio proizvodne strukture formirane na temelju uslova poslovanja u režimu zatvorene privrede, koja se mora poništiti prelaskom na liberalizovane uvjete poslovanja, sa srazmjerno višim socijalnim, psihološkim i ekonomskim troškovima.

Potrebno je usmjeriti sve potencijale prema razvoju strateško razvojnih pravaca BiH, a koji se odnose na:

- institucionalno, privredno-sustavno, tržišno i strukturno-tehničko usklađivanje sa ekonomskim poretom EU;
- usklađivanje makroekonomskih politika s propozicijama IMF-a;
- prilagođavanje spoljno-trgovačkog sustava i cjelokupnog privrednog sustava u modelu otvorene tržišne privrede na temelju propisa i pravila WTO-a.

Integracija ekonomija u tranziciji (u koje spada i BiH) u međunarodni trgovinski sustav, pogotovo za one koje nisu još članice, WTO predstavlja prioritet za većinu tih zemalja. Kompletna Urugvajaska runda ističe važnost otvaranja tržišta i unapređenje institucionalnog okvira za uključivanje u međunarodnu trgovinu. Također, ističe se potreba za integracionim procesima i želja zemalja u tranziciji za članstvom u WTO; u tu svrhu je i ponuđena tehnička pomoć od tehničkog komiteta WTO-a.

Ova Strategija će ukazati na mjere i aktivnosti koje trebamo poduzeti u BiH kako bismo se uključili u punopravno članstvo Svjetske trgovinske organizacije.

Iz priloženog sadržaja Strategije može se sagledati koja su pitanja obrađena u Strategiji, kao i njen značaj za priključivanje BiH u WTO, te značaj za razvoj pojedinih privrednih grana, a naročito poljoprivredne proizvodnje u BiH.

SADRŽAJ STRATEGIJE

1. UVOD
 - 1.1. Svrha i cilj izrade strategije
2. KRATKA ISTORIJA NASTAJANJA SVJETSKJE TRGOVINSKE ORGANIZACIJE (WTO)
3. NAČIN FUNKCIONIRANJA WTO
4. ODNOS BiH I WTO
5. KRAĆI PRAVNI OSVRT NA WTO
 - 5.1. Sporazum o osnivanju WTO
 - 5.2. Aneks 1A Multilateralni sporazumi o trgovini robama
 - 5.3. Pojedini sporazumi iz Aneksa 1A
 - 5.4. Opći sporazum o trgovini uslugama Aneks 1B
 - 5.5. Dogovor o pravilima i procedurama za rješavanje sporova Aneks 2
6. SPECIFIČNOST POJEDINIH TRŽIŠTA
 - 6.1. Poljoprivredni proizvodi
 - 6.2. Usluge
 - 6.3. Sporazum o tekstilu i odjeći
 - 6.4. Intelektualna svojina
7. STRANA ULAGANJA OD ZNAČAJA ZA TRGOVINU
 - 7.1. Analiza odredbi sporazuma
 - 7.2. Ocjena regulacije
 - 7.3. Implikacije po BiH
8. POJEDINE SPECIFIČNOSTI WTO
 - 8.1. Sporazum o antidampingu
 - 8.2. Subvencije i kompenzacije
 - 8.3. Sporazum o tehničkim preprekama u trgovini
 - 8.4. Uvozne dozvole
 - 8.5. Vrednovanje robe na carini
 - 8.6. Dodatne kontrole uvoza – kontrole robe prije isporuke
 - 8.7. Pravila o porijeklu robe
9. PLURILATERALNI SPORAZUM I WTO
 - 9.1. Međunarodni sporazum o trgovini civilnim zrakoplovima
 - 9.2. Međunarodni sporazum o vladinim nabavkama – kreiranje slobodne konkurencije u vladinim nabavkama

9.3. Međunarodni sporazum o mlijeku i mliječnim proizvodima

9.4. Međunarodni sporazum o mesu

10. AKTIVNOSTI BiH NA PRISTUPANJU U WTO

10.1. Procedura pristupanja

10.2. Vrste aktivnosti i nositelji

10.3. Dinamika i rokovi aktivnosti

11. POLOŽAJ PRIVREDE BiH NAKON PRISTUPANJA U WTO

11.1. Zaštitna politika WTO i BiH

11.2. Očekivani utjecaj pristupanja u WTO na pojedine privredne sektore BiH

12. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE SA PRIJEDLOGOM OPERATIVNIH MJERA I AKCIJA

U zaključnom razmatranju autori, prof. dr. Nikola Grabovac, mr. Seadeta Cerić i dipl. ecc. Gavro Bogić, ističu neophodnost uključivanja BiH u Svjetsku trgovinsku organizaciju – WTO. Posebno se ukazuje na:

- rast i razvoj izvoza iz BiH;
- poboljšanje robne strukture, naročito sa rastom izvoza i rastom učešća proizvoda visokog stepena obrade u izvozu, kao i modernizaciju proizvodne strukture, i tako dalje.

Sarajevo, februar 1999.

NAPOMENA Petnaest godina nakon pisanja ove Strategije BiH još nije član WTO, iako su poduzimane brojne aktivnosti. Poseban problem se izražava kroz neosposobljenost privrede za povećan izvoz, pri čemu je uvoz znatno veći od izvoza. U uvozu su zastupljeni brojni proizvodi, naročito poljoprivredni, koji se mogu proizvoditi u BiH.

4. STANJE PRIVREDE U FEDERACIJI BiH U 2000, (mart 2001)

Federalni zavod za programiranje razvoja FBiH je vrlo uspješno i kvalitetno radio:

- kretanje u privrednim i vanprivrednim djelatnostima u FBiH,
- analize privrednih kretanja,
- mjere ekonomske politike, i slično.

Prof. dr. Nikola Grabovac imenovan je 12. marta 2001. godine za zamjenika premijera i ministra financija u Vladi Federacije BiH. Po svojoj funkciji i obrazovanju posebno se posvetio privredi i sređivanju financija i budžeta u FBiH. Ostvario je vrlo dobru suradnju sa Federalnim zavodom za programiranje razvoja i zajednički rade na analizi stanja i predlaganju mjera ekonomske politike.

Stanje ekonomije FBiH u poslijeratnom periodu može se sagledati na osnovu nekoliko osnovnih makroekonomskih indikatora:

Elementi	Godine					
	1991.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.
GDP po godinama (u mlrd USD)	6,88	2,02	2,84	3,18	3,36	3,16
Broj zaposlenih (u hiljadama)	631	323	373	395	407,8	410,8
Izvoz robe (u mil. USD)	1.417	58	193	352	518	675
Uvoz robe (u mil. USD)	1.120	1.204	1.555	2.120	2.431	2.290
Prosječne plaće (u KM)	438	169	266	329	375	413

	Indeksi				
	<u>2000.</u> 1991.	<u>1997.</u> 1996.	<u>1998.</u> 1997.	<u>1999.</u> 1998.	<u>2000.</u> 1999.
Fizički obim industrijske proizvodnje	34,8	135,7	123,8	110,6	108,8
Cijene na malo	-	110,8	105,1	99,1	101,2

Iz navedenih makroekonomskih podataka proizlazi da je u Federaciji BiH u 2000. godini u odnosu na ostvareni nivo u 1991. godini, dostignuto svega:

- 34,9% industrijske proizvodnje;
- 65,1% zaposlenosti;
- 47,6% izvoza, i
- 52,7% bruto domaćeg proizvoda.

Pet godina nakon rata u svim ekonomskim pokazateljima nismo ni blizu stanja i razvoja ekonomije koju smo imali prije rata – iz 1991. godine.

NAPOMENA Danas, dvadeset godina poslije rata, u svim najvažnijim pokazateljima nismo dostigli nivo razvoja koji smo imali prije rata u 1991. godini. Naročito se zaostaje u zapošljavanju, obimu izvoza i obimu fizičke proizvodnje.

Sa sadašnjim stopama razvoja vrlo je neizvjesno kada ćemo dostići nivo privrednog razvoja u BiH koji smo imali prije rata. Nažalost, neke pokazatelje smo već znatno povećali i prevazišli stanje iz 1991, a naročito: broj nezaposlenih, obim uvoza, visinu negativnog trgovinskog bilansa – deficit, obim siromaštva itd.

Da se ne bi isticao problem sporog razvoja, prije desetak godina prestali su se iskazivati uporedni podaci sa stanjem koje smo imali 1991. godine. Prema sadašnjim stopama rasta i razvoja u mnogim oblastima, kao što su izvoz, zapošljavanje, obim proizvodnje i slično, ne možemo ga dostići ni za narednih pedeset godina. Samo uz privrednu reformu i visoke stope rasta privrede, stanje koje smo imali u 1991. godini možemo dostići tek za 10-15 godina. Svako najavljivanje da u kratkom roku možemo ostvariti rezultate iz 1991. godine – utemeljeno je na neznanju i obmanama građana BiH.

Nekoliko osnovnih pokazatelja iz 1999. i 2000. godine

ELEMENTI	OSTVARENO	
	1999.	2000.
Zaposlenost	407.754	410.808
Nezaposlenost	261.793	267.934
Stepen zaposlenosti (u%)	14,4	14,6
Stopa nezaposlenosti (u %)	39,1	39,5
GDP u milionima USD	3.356	3.161
GDP po stanovniku u USD	1.186	1.129

Izvoz robe, u milionima USD	518	675
Uvoz robe, u milionima USD	2.431	2.290
St. pokr. uvoza izvozom robe (u%)	21,3	29,5

Kao posljedica rata, koji je uzrokovao velika materijalna razaranja, nivo ekonomske razvijenosti FBiH je izrazito nizak u odnosu na predratni period. Normalna predratna godina u privrednom smislu bila je 1990, u kojoj je na nivou BiH ostvaren GDP u iznosu od 10.633 miliona USD ili 2.446 USD po stanovniku. U FBiH u 1990. godini ostvaren je GDP u iznosu od 6.875 miliona USD ili 2.510 USD po stanovniku. U kreiranju GDP-a prednjačile su sljedeće djelatnosti: industrija i rudarstvo 37,3%; trgovina 9,7%; poljoprivreda i ribarstvo 9,0%; građevinarstvo 7,4%; saobraćaj i veze 6,8%; dok se na ostale djelatnosti odnosi 29,8%.

Poslije Daytona, zahvaljujući međunarodnoj pomoći i kreditnim sredstvima, bruto domaći proizvod (GDP) u FBiH počeo je značajno da raste. U 2000. godini u FBiH bruto domaći proizvod (GDP) iznosi 3.161 miliona USD (6.698 miliona KM), izražen u KM veći je za 9,1% u odnosu na 1999. godinu, a izražen u dolarima manji je za 5,8%. Bruto domaći proizvod po stanovniku iznosi 1.129 USD ili 45,0% GDP-a po stanovniku iz 1990. godine.

U 2000. godini struktura GDP-a je vrlo nepovoljna. Prije rata u strukturi GDP-a najveće učešće imaju industrija i rudarstvo, zatim trgovina, poljoprivreda i ribarstvo, građevinarstvo, saobraćaj i veze, i tako dalje.

Poslije rata u strukturi GDP-a padaju industrija i rudarstvo, a dominantne postaju javna uprava i odbrana, kao i socijalno osiguranje, što već ukazuje na raspad privrede, i neekonomske i neproduktivne grane postaju nositelj GDP-a. Ovo ukazuje na definitivni kolaps privrede.

U 2000. struktura GDP-a je neprimjerena normalnim ekonomijama.

Po strukturi GDP-a u 2000. godini na prvom mjestu je javna uprava i obrana; obavezno socijalno osiguranje (12,8%), zatim prerađivačka industrija (11,1%), promet, skladištenje i veze (9,0%), trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikla, predmeti za ličnu upotrebu i kućanstvo (8,7%); poljoprivreda, lov i šumarstvo (7,2%), snabdijevanje električnom energijom gasom i vodom sa 5,7%, obrazovanje sa 5,5%, građevinarstvo sa 4,6%, zdravstvena i socijalna zaštita sa 4,8%, finansijsko posredovanje sa 3,8%, poslovanje nekretninama i iznajmljivanje, poslovne usluge 2,2%, rudarstvo 2,3%, ostale javne, društvene, socijalne i osobne uslužne djelatnosti 2,0% i ugostiteljstvo 1,7%.

Osnovni problemi koji su se ispoljavali u 2000, pa i u ranijim godinama, u ekonomiji FBiH, a i sada su veoma izraženi, jesu: usporen rast zaposlenosti i visoka stopa nezaposlenosti, nelikvidnost, nizak nivo stranih ulaganja u pokretanje proizvodnje i zapošljavanje, siva ekonomija, usporena privatizacija, gubici u poslovanju, prezaduženost, visok deficit vanjske trgovinske razmjene, a ne ostvaruju se željenim tempom ni ekonomske reforme (fiskalna politika, bankarstvo i dr.).

Nezaposlenost je jedan od najvećih problema s kojima se suočava privreda FBiH, te je neophodno realno sagledati faktore, mjere i aktivnosti u oblasti: investicija, proizvodnje, prometa i usluga, fiskalne politike i dr. kojima bi se pospješilo zapošljavanje i ublažilo, odnosno sveo u razumne okvire problem nezaposlenosti. Posebno treba analizirati utjecaj privatizacije na zaposlenost i zapošljavanje, kao i mogućnost brzog zapošljavanja u malim i srednjim preduzećima.

Jedan od ključnih ciljeva razvoja u FBiH treba da bude stvaranje snažnog, konkurentnog, stabilnog i efikasnog privatnog sektora, a da bi se to ostvarilo neophodno je osigurati:

- pravnu infrastrukturu (donošenje i sprovođenje zakona o: konkurenciji, stečaju i dr.);
- regulatornu osnovu (koja osigurava mogućnost stvaranja infrastrukture od privatnog sektora, gdje god je to izvodljivo, jačanje konkurencije i sprečava zloupotrebu tržišne pozicije u slučajevima kada ne postoji konkurencija);
- stabilan i djelotvoran finansijski sustav (koji iziskuje adekvatnu i ne suviše skupu regulaciju, a osigurava stabilno funkcioniranje sustava, jača konkurenciju i obezbjeđuje zaštitu deponenata, kreditora i investitora).

U nedostatku vlastitih sredstava, s obzirom na skromna bankarska sredstva u FBiH, direktna strana ulaganja su od posebnog značaja za pokretanje proizvodnje i razvijanje drugih privrednih aktivnosti. Pri tome, treba imati u vidu da je atraktivnost jedne države za strana ulaganja upravo proporcionalna sa stepenom tranzicije, brzinom privatizacije, sigurnošću kapitala, razvijenošću tržišta, konzistentnosti ekonomske, odnosno fiskalne politike i drugih politika, pravnog i organizacionog okvira, a obrnuto proporcionalna rizicima, korupciji, i tako dalje. Investitori izbjegavaju zemlje u kojima nisu stabilne političke ili ekonomske prilike.

Oporavak i razvoj industrijske proizvodnje treba temeljiti na izvoznoj orijentaciji, iznalaženju tržišnih projekata zasnovanih na prihvatljivim tehnologijama i, uopće, osiguranju preraspodjele resursa u korist izvoznih grana, uz davanje prednosti granama s novim visokosofisticiranim i generičkim tehnologijama zasnovanim na znanju, kreativnosti i vještinama. Isto tako, fiskalnim rasterećenjem i osiguranjem adekvatne stimulacije potrebno je dati potporu poljoprivrednoj proizvodnji, kao resursu za koji postoje svi preduvjeti

– posebno u proizvodnji zdrave hrane. Neophodno je podsticati i javne radove i velike projekte koji mogu privući strane investitore i značajno uposliti nedovoljno iskorištene ljudske i kapitalne resurse. Treba ubrzati proces sukcesije imovine bivše Jugoslavije i razvijati partnerstvo sa državama sukcesorima, kao i preduzimati mjere i aktivnosti na integraciji u: WTO, Pakt stabilnosti, Vijeće Evrope, i zalagati se i za druge integracijske inicijative.

U rješavanju problema nelikvidnosti terapija mora biti intenzivna i široka, jer “bolest” treba suzbijati svim raspoloživim lijekovima, počev od multilateralne kompenzacija, reprograma dugova, monetarno-kreditnih mjera, daljnjeg poreznog rasterećenja privrede, do znatno efikasnijeg sudstva.

S obzirom na to da uvoz znatno prevazilazi izvoz robe i usluga, jedan od najvećih problema privrede u FBiH je visok trgovinski deficit. Smanjivanje tog deficita je od suštinske važnosti za privredu, a to se može postići, prije svega, poboljšanjem konkurentne sposobnosti domaće proizvodnje, stimulisanjem izvoza i mjerama za privlačenje dugoročnog stranog kapitala da investira u proizvodne kapacitete u FBiH i BiH.

Za novu ulogu banaka u FBiH i BiH neophodno je osigurati ne samo promjene u bankama (promjene vlasničke strukture, bolji kvalitet kredita i poboljšanje obima i kvaliteta bankarskih usluga), već i odgovarajući pravni okvir i podršku svih struktura u FBiH i BiH.

Siva ekonomija je dominantna pojava u ekonomijama u tranziciji i zemljama s velikim poremećajima. Stoga je potrebno istražiti obim sive ekonomije u FBiH u odnosu na bruto domaći proizvod i u odnosu na ekonomske aktivnosti. Siva ekonomija nije dobra osnova za ekonomski rast niti za razvoj stabilnog tržišta, te je neophodno predložiti mjere i aktivnosti za postepeno smanjivanje uloge sive ekonomije, a jačanje legalnih ekonomskih aktivnosti. Mjere bi se, prije svega, odnosile na: oblast spoljne trgovine, bankarski sistem, oblast zaposlenosti i zapošljavanja, fiskalnu politiku i domen finansijske discipline.

Očekuje se da će najnovije mjere Vlade FBiH u oblasti fiskalne politike (smanjenje poreza i doprinosa – posebno poreza na plaću) doprinijeti: povećanju proizvodnje i zaposlenosti, eliminiranju rada “nacрно” i proširenju broja subjekata – poreskih obveznika.

Zakonsko smanjenje poreza na promet proizvoda i usluga bi trebalo da se odrazi na smanjenje cijena većine proizvoda.

Na inicijativu i prijedlog zamjenika premijera i ministra financija, Vlada FBiH donijela je konkretne odluke:

- smanjenje doprinosa na neto plaće,
- smanjenje poreske stope za visokotarifne robe sa 24% na 20%, i
- smanjenje poreske stope za većinu ostalih roba sa 12% na 10%.

Smanjenje poreskih stopa djelovalo je na poboljšanje privrednih uvjeta poslovanja, što je trebalo djelovati negativno na smanjenje budžetskih prihoda. Međutim, boljom naplatom poreza kompenziran je ovaj manjak prihoda. U 2001. godini budžet FBiH je ostvaren sa 100%, a rebalansom prihoda, koji su povećani za cca 200 miliona KM, stvoreni su uvjeti za isplatu zaostalih penzija, boračkih invalidnina i otpuštanje 10.000 vojnika iz Armije BiH uz naknadu od po 10.000 KM za svakog pojedinca.

Proces obnove i rekonstrukcije zemlje počeo je usvajanjem Programa prioritetne rekonstrukcije i obnove Bosne i Hercegovine od 1996. do 1999. godine.

Osnovni cilj navedenog Programa bio je brza rekonstrukcija u mnogim sektorima, uz istovremeno provođenje: a) sveobuhvatne makroekonomske reforme radi stvaranja stabilnog ekonomskog okruženja; b) stvaranja transparentnog i stimulativnog pravnog sistema i jačanja vladinih institucija osposobljenih za njegovo provođenje; c) osiguranja odgovarajućeg nivoa međunarodne pomoći i njene efikasne implementacije.

Ukupna vrijednost Programa je 5,1 milijardi USD, od čega je 3,7 milijardi USD namijenjeno za obnovu FBiH.

U periodu od 01.01.1996. do 31.12.2000. godine međunarodna zajednica osigurala je 3,4 milijardi USD, od čega: grant sredstva iznose 2,5 milijarde USD ili 73%, a kreditna sredstva 931 milion USD ili 27%.

Ovim sredstvima planirana je realizacija 5.425 projekata obnove i rekonstrukcije u FBiH.

Od ukupno osiguranih 3,4 milijarde USD realizirano je 2,7 milijardi USD ili 79%, dok se preostala sredstva u iznosu od 725 miliona USD nalaze u fazi implementacije.

U obnovi Bosne i Hercegovine učestvovalo je preko 50 zemalja i 30 međunarodnih organizacija, te oko 400 nevladinih organizacija iz velikog broja zemalja.

Obnova BiH financirala se na dva načina:

- donacije (bespovratna sredstva)
- krediti (sa obavezom vraćanja)

Najveći učesnici u donacijama su:

1. SAD.....	707 miliona USD
2. Evropska zajednica	540 miliona USD
3. Japan	196 miliona USD
4. Nizozemska.....	159 miliona USD
5. Njemačka	75 miliona USD
6. Italija	58 miliona USD
7. Austrija.....	51 milion USD

Vrlo male donacije dale su neke velike i bogate države:

1. Kuvajt.....	1 milion USD
2. Slovenija	6 miliona USD
3. Jordan.....	10 miliona USD
4. Francuska	10 miliona USD
5. Malezija.....	14 miliona USD
6. Velika Britanija	15 miliona USD
7. Švedska	19 miliona USD
8. Turska.....	20 miliona USD
9. Saudijska Arabija	31 miliona USD
10. Indonezija.....	1 milion USD

Drugi vid financiranja obnove vršen je iz kreditnih sredstava. Najveći davaoci kredita za obnovu BiH su:

1. Svjetska banka	503 miliona USD
2. EBRD (Banka).....	121 milion USD
3. Kuvajt.....	46 miliona USD
4. Japan	31 milion USD
5. Saudijska Arabija	30 miliona USD

Ostale razvijene države Evrope, kao i Rusija i bogate arapske države, učestvuju sa skoro beznačajnim sredstvima u kreditiranju obnove BiH, iako se u javnosti daju informacije o velikoj pomoći i kreditima iz nekih država.

Navedeni podaci se odnose na period od 01.01.1996. do 31.12.2000. godine.

Ulaganja u obnovu BiH dominantno su, pod utjecajem Svjetske banke, usmjerena u obnovu infrastrukture, a neznatna su ulaganja u privredu, pokretanje proizvodnje i zapošljavanje. Takva politika će u narednim godinama imati vrlo negativne efekte za privredu, proizvodnju, zapošljavanje i siromaštvo.

Sarajevo, mart 2001.

5. MAKROEKONOMSKA VIZIJA RAZVOJA FEDERACIJE BiH (STRATEŠKI CILJEVI I GLOBALNE AKTIVNOSTI), (novembar 2002)

Početakom 2001. godine u FBiH formirana je nova Vlada na čijem čelu su premijer Alija Behmen i zamjenik premijera i ministar financija prof. dr. Nikola Grabovac.

Nova Vlada FBiH je bila svjesna složenosti problema iz svih oblasti života, a zamjenik premijera i ministar financija prof. dr. Nikola Grabovac posebno je zadužen da:

- stabilizira budžet FBiH;
- poveća prihode u budžet;
- izmiri sve obaveze koje su zaostale iz prethodnih godina (prema penzionerima, invalidima, borcima i sl.);
- uspostavi trezor;
- pripremi makroekonomsku viziju razvoja FBiH, i
- predloži ciljeve i globalne aktivnosti vezane za realizaciju makroekonomske vizije razvoja privrede FBiH.

Makroekonomski indikatori razvoja FBiH su bili loši, sve su se više zaoštravali i izražavali kroz:

- usporen rast zaposlenosti i visoku stopa nezaposlenosti;
- nizak nivo stranih ulaganja u pokretanju proizvodnje i zapošljavanju;
- nelikvidnost i, posebno, teškoće u redovnom isplaćivanju plaća;
- gubitke u poslovanju;
- prezaduženost;
- visok deficit vanjskotrgovinske razmjene;
- usporenu privatizaciju;
- veoma zaoštrene socijalne probleme;
- sivu ekonomiju;
- sprostost u ekonomskim reformama (fiskalna politika, bankarski sistem i dr.).

Formiran je Radni tim za izradu Makroekonomske vizije razvoja FBiH sa strateškim ciljevima i globalnim aktivnostima. Za vođu projekta određen je prof. dr. Nikola Grabovac, zamjenik premijera i ministar financija.

Radni tim čine 32 osobe (22 profesora i eksperata i 10 zaposlenika u Federalnom zavodu za programiranje razvoja).

RADNI TIM:

Vođa projekta:

Prof. dr. Nikola Grabovac, zamjenik premijera FBiH

Zamjenik:

Mr. Mirsad Hromić, direktor Federalnog zavoda za programiranje razvoja

Koordinatori i autori:

Dr. Vesna Babić-Hodović, Ekonomski fakultet, Sarajevo

Šefika Hafizović, zamjenik Ministra financija

Mira Bradara, šef kabineta Ministra financija

Mr Ljerka Marić, Ministarstvo financija

Saradnici-autori:

Asim Omanić, direktor Federalne investicijske banke

Dr. Jasmina Osmanković, Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo

Mr. Nenad Brkić, Ekonomski fakultet, Sarajevo

Mr. Zijada Rahmić, Ekonomski fakultet, Sarajevo

Snježana Brkić, Ekonomski fakultet, Sarajevo

Adnan Efendić, Ekonomski fakultet, Sarajevo

Almir Peštek, Ekonomski fakultet, Sarajevo

Mr. Mesud Ribić, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva

Kemal Čaušević, Federalno ministarstvo financija

Jasna Vukasović, Federalno ministarstvo financija

Mr. Hasan Jakupović, Privredna komora FBiH

Mr. Irfan Mehičić, PK Kanton Sarajevo

Grupa autora – Federalni zavod za programiranje razvoja

Konsultantski tim:

Prof. dr. Miroslav Glas, Ekonomski fakultet, Ljubljana

Prof. dr. Marijan Senjur, Ekonomski fakultet, Ljubljana

Prof. dr. Aleš Vahčić, Ekonomski fakultet, Ljubljana

Viljem Pšeničny, spec.mgmt, Gea College, Ljubljana

U novembru 2001. godine završena je studija pod nazivom *Makroekonomska vizija razvoja FBiH – strateški ciljevi globalne aktivnosti*; podijeljena je na četiri dijela i 37 poglavlja.

SADRŽAJ STUDIJE

A. UVOD

SAŽETAK:

B. Prvi dio: SADAŠNJE STANJE U PRIVREDNIM I VANPRIVREDNIM DJELATNOSTIMA

1. OSNOVNI EKONOMSKI POKAZATELJI U FEDERACIJI BiH U PERIODU TRANZICIJE
2. OBNOVA, REKONSTRUKCIJA I INVESTICIJE
3. PRIVATIZACIJA
4. ZAPOSLENOST I ZAPOŠLJAVANJE
5. PLAĆE
6. FISKALNA POLITIKA, BUDŽET I JAVNI RASHODI
7. MONETARNO-KREDITNA POLITIKA I BANKARSKI SISTEM
8. TRŽIŠTE I CIJENE
9. EKONOMSKI ODNOSI S INOZEMSTVOM
10. PRIVREDNE DJELATNOSTI
 - 10.1. Energija, rudarstvo i industrija
 - 10.2. Poljoprivreda, vodoprivreda i šumarstvo
 - 10.3. Građevinarstvo, prostorno uređenje i okoliš
 - 10.4. Saobraćaj i veze
 - 10.5. Trgovina, ugostiteljstvo i turizam
11. DRUŠTVENE DJELATNOSTI I SOCIJALNA POLITIKA
 - 11.1. Obrazovanje, nauka, kultura i sport
 - 11.2. Zdravstvena zaštita stanovništva
 - 11.3. Socijalna i dječija zaštita
 - 11.4. Raseljene osobe i izbjeglice
 - 11.5. Penzijsko i invalidsko osiguranje
 - 11.6. Boračka i invalidska zaštita

C. Drugi dio: STANJE OKRUŽENJA U KOJEM POSLUJU PRIVREDA I VANPRIVREDA U FEDERACIJI

12. OSVRT NA MAKRO I MIKRO OKRUŽENJE
13. POLITIČKO OKRUŽENJE
14. PRAVNO OKRUŽENJE
15. EKONOMSKO OKRUŽENJE
16. DEMOGRAFSKO OKRUŽENJE
17. POSLOVNO I TEHNOLOŠKO OKRUŽENJE
18. SOCIJALNO-KULTURNO OKRUŽENJE

D. Treći dio: STRATEŠKI RAZVOJNI PRAVCI KOJE TREBA OSTVARITI U FBiH U PRIVREDNIM I VANPRIVREDNIM DJELATNOSTIMA

Grafički prikaz makroekonomskih pokazatelja

E. Četvrti dio: GLOBALNE AKTIVNOSTI KOJE TREBA PODUZETI DA BI SE OSTVARILI STRATEŠKI CILJEVI PO OBLASTIMA

21. OBNOVA, REKONSTRUKCIJA I INVESTICIJE

Strategija pomoći zemlji partnerstva

22. PRIVATIZACIJA

23. ZAPOSLENOST I ZAPOSŁJAVANJE

24. POKRETANJE PROIZVODNJE I ZAŠTITA DOMAĆEG PROIZVOĐAČA

25. RAZVOJ MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA U FBiH

26. FISKALNA POLITIKA, BUDŽET I JAVNI PRIHODI

27. MONETARNO KREDITNA POLITIKA I DEVIZNA POLITIKA

28. TRŽIŠTE I CIJENE

29. POLITIKA EKONOMSKIH ODNOSA S INOZEMSTVOM I STRANA ULAGANJA U FBiH

30. SERVISIRANJE VANJSKOG DUGA

31. MJERE IZ “BIJELE KNJIGE” ZA INTEGRACIJU U TRŽIŠTE EVROPSKE UNIJE

32. PRIVREDA PO OBLASTIMA

32.1. Energija, rudarstvo i industrija

32.2. Poljoprivreda, vodoprivreda i šumarstvo Vodoprivreda

32.3. Građevinarstvo, prostorno uređenje i okoliš

32.4. Saobraćaj i veze

32.5. Trgovina, ugostiteljstvo i turizam

33. DRUŠTVENE DJELATNOSTI I SOCIJALNA POLITIKA PO OBLASTIMA

33.1. Obrazovanje, nauka, kultura i sport

33.2. Zdravstvena zaštita stanovništva

33.3. Socijalna i dječija zaštita

33.4. Raseljene osobe i izbjeglice

33.5. Penzijsko i invalidsko osiguranje

33.6. Boračka i invalidska zaštita

34. FORMIRANJE I RASPODJELA BRUTO DOMAĆEG PROIZVODA

35. PRETPOSTAVKE ZA IMPLEMENTACIJU MAKROEKONOMSKE VIZIJE RAZVOJA FEDERACIJE BiH

36. PLAN AKTIVNOSTI NA DONOŠENJU I PROVOĐENJU MAKROEKONOMSKE VIZIJE RAZVOJA FBiH

37. ZAKONI I DRUGI AKTI KOJIMA ĆE SE PODRŽATI OSTVARENJE STRATEŠKIH CILJEVA

Studija MAKROEKONOMSKA VIZIJA RAZVOJA FEDERACIJE BiH –
STRATEŠKI CILJEVI I GLOBALNE AKTIVNOSTI sadržava:

Prvi dio: Sadašnje stanje u privrednim i vanprivrednim djelatnostima;

Drugi dio: Stanje okruženja u kojem posluju privreda i vanprivreda u Federaciji BiH;

Treći dio: Strateški razvojni pravci koje treba ostvariti u Federaciji BiH u privrednim i vanprivrednim djelatnostima;

Četvrti dio: Globalne aktivnosti koje treba poduzeti da bi se ostvarili strateški ciljevi po oblastima, (u ovom dijelu dokumenta daje se pregled normativnih propisa koji se moraju usvojiti kao preduvjet za ostvarenje strateških ciljeva).

Do usvajanja ovog dokumenta na Parlamentu FBiH, Vlada Federacije BiH provela je široku javnu raspravu i sa sadržajem dokumenta upoznala i kantone, općine, gospodarske komore, nevladine organizacije, sindikate i druge institucije.

Promotivna rasprava o Makroekonomskoj viziji razvoja FBiH je obavljena u kantonima i strukovnim grupacijama Privredne komore FBiH, uz učešće resornih ministarstava FBiH i kantona, te kantonalnih privrednih komora.

U toku javne rasprave dokument je izazvao veliki interes, dobio punu podršku uz naglašen energičan zahtijev da se dosljedno provede. Rezultati javne rasprave ugrađeni su u dokument.

Parlament FBiH razmatrao je i usvojio ovu Studiju krajem 2001. godine.

Vrijednost Studije proizlazi iz činjenice da je prije 15 godina identificirala stanje u privredi i predložila konkretne mjere i aktivnosti koje treba poduzeti da bi se ostvarili strateški ciljevi. Da smo ostvarili postojeće ciljeve, danas ne bismo imali ovolike probleme u privredi, a posebno u socijalnom sektoru, zbog nezaposlenosti, siromaštva, besperspektivnosti i beznada.

Realizacija Studije prekinuta je odlaskom sa funkcije zamjenika premijera i ministra financija prof. dr. Nikole Grabovca, a ujedno je zaustavljena financijska i budžetska konsolidacija FBiH. Prof. dr. Nikola Grabovac je u junu 2002. godine prestao biti član Vlade FBiH, čime su prekinute njegove aktivnosti i niko ih nije naslijedio niti nastavio.

Sarajevo, novembar 2001.

NAPOMENA Svi tada evidentirani problemi do danas (u 2015) ne da se nisu otklonili, nego su samo multiplicirani, odnosno povećani. Da je realizirana ova Studija, stanje u privredi BiH i u FBiH danas bi bilo znatno bolje i povoljnije za sve stanovnike.

6. TEZE ZA PODSTICANJE ZAPOŠLJAVANJA U FEDERACIJI BiH, (decembar 2002)

U Privrednoj komori Federacije BiH u decembru 2002. godine sačinjene su Teze za podsticanje zapošljavanja u Federaciji BiH čiji je autor bio prof. dr. Nikola Grabovac.

Teze za podsticanje zapošljavanja sadrže pet poglavlja i to:

1. Uvod
2. Postojeće stanje nezaposlenih
3. Plan zapošljavanja
4. Teze za podsticanje zapošljavanja
 - 4.1. Podsticanje zapošljavanja u poljoprivredi
 - 4.2. Podsticanje zapošljavanja mladih
 - 4.3. Podsticanje zapošljavanja ostalih osoba evidentiranih u Zavodu za zapošljavanje
 - 4.4. Podsticanje zapošljavanja demobiliziranih vojnika
 - 4.5. Podsticanje zapošljavanja ratnih vojnih invalida
 - 4.6. Podsticanje firmi za prekvalifikaciju i zapošljavanje
 - 4.7. Podsticanje samozapošljavanju
5. Zaključno razmatranje

1. UVOD

Problem nezaposlenih u FBiH poprima zabrinjavajuće razmjere te je neophodno da Privredna komora FBiH ovom problemu posveti dužnu pažnju.

Neophodno je problem nezaposlenih rješavati kroz njihovo zapošljavanje, a dok su nezaposleni moraju imati minimalnu socijalnu zaštitu.

Međutim, problem zapošljavanja je posljedica ukupnog stanja u privredi i realno rješavanje problema nezaposlenih vezuje se uz pokretanje privrede, povećanje proizvodnje, završavanje privatizacije, povoljnije monetarno-kreditne politike itd. U suštini, stvaranjem povoljnog mikro i makrookruženja za poslovanje privrede stvaraju se realni uslovi za oživljavanje privrede, a time dolazi i do povećanja broja zaposlenih, odnosno smanjenja broja nezaposlenih.

2. POSTOJEĆE STANJE NEZAPOSLENIH U FBiH

Kako se broj zaposlenih smanjuje, tako se broj nezaposlenih povećava. Stanje nezaposlenih po godinama iznosi:

– 1999.....	262.971 osoba
– 2000.....	259.702 osobe
– 2001.....	267.783 osobe
– 2002. (u 9 mj).....	287.055 osoba

Stopa nezaposlenih u FBiH je zabrinjavajuće visoka, 42,3%, sa tendencijom daljeg povećanja.

Posebno zabrinjava stanje fiktivno zaposlenih koji su na čekanju. Sada je na čekanju 27.296 radnika. U FBiH sada radi 391.500 radnika.

Struktura nezaposlenih po spremama je:

NK	radnici	106.093	ili	37,0%
KV	radnici	102.913	ili	35,9%
SSS	radnici	59.250	ili	20,6%
PK	radnici	8.361	ili	2,9%
VSS i VŠS	radnici	6.872	ili	2,4%
Ostali	radnici	3.566	ili	1,2%
UKUPNO		287.055	ili	100,0%

U devetom mjesecu 2002. godine privredni subjekti su tražili svega 1.195 radnika tako da je na jedno radno mjesto dolazilo 237 radnika. Očito da je potražnja za radnicima vrlo mala, a da je ponuda vrlo visoka.

Kada se uzimaju podaci o nezaposlenima, treba ih uzeti sa rezervom jer se mnogi radnici i ne prijavljuju na zavode za zapošljavanje.

Poseban problem u izračunavanju nezaposlenih predstavlja sljedeći pristup:

a) smatra se da je u jednoj državi radno aktivno i sposobno stanovništvo oko 55,0% a da je drugih 45,0% radno neaktivno. U radno neaktivne spadaju: penzioneri, đaci, studenti, radno nesposobne osobe i sl;

b) Ako FBiH broji 2,8 miliona stanovnika znači da je:

55,0% radno aktivno ili 1.540.000 stanovnika

45,0% radno neaktivno ili 1,260.000 stanovnika

c) Sadašnja struktura radno aktivnog stanovništva u FBiH:

– zaposleno..... 391.500 osoba

– nezaposleno..... 287.055 osoba

UKUPNO:..... 678.555 osoba

– nepoznat status 861.445
Ukupno radno aktivno..... 1.540.000 osoba

Nepoznat status od 861.445 radnika predstavlja najveći broj nezaposlenih, naročito seoskog stanovništva koje je još u izbjeglištvu, a ne prijavljuje se kao nezaposlena osoba.

Prije rata na istom području današnje FBiH radilo je ukupno 631.000 radnika, što je više za 239.500 nego što radi danas – 391.500 zaposlenih. Problem velikog broja nezaposlenih je i posljedica razorenih sela, jer je veliki broj seoskog stanovništva svoje ekonomsko održavanje zasnivalo na poljoprivrednoj proizvodnji i prodaji tržišnog viška na pijaci, tržnicama ili prekupcima.

Izuzetno značajan problem nezaposlenih je veliki broj mladih osoba (do 35 godina starosti) koje su nezaposlene i ne vide svoju perspektivu zapošljavanja u BiH. Iz tih razloga neophodno je da Vlada donese program mjera i akcija koje treba poduzeti kako bi u 2003. godini već uposlilo 27.405 osoba.

Temeljni cilj smanjenja nezaposlenih je povećanje zapošljavanja. Iz ekonomske politike proizlazi da bi do kraja osmogodišnjeg perioda dostigli nivo zaposlenosti iz 1991. godine. Stopa zapošljavanja bi trebala godišnje iznositi 7% u odnosu na broj zaposlenih u prethodnoj godini, tako da bi 2010. godine imali 672.666 zaposlenih u FBiH ili za 41.666 više zaposlenih nego 1990. godine.

3. PLAN ZAPOSŁJAVANJA

Sa godišnjom stopom od 7% novog zapošljavanja za osam godina dostigli bismo broj zaposlenih prije rata.

GODINA	NOVO ZAPOSLENIH	UKUPNO ZAPOSLENIH
2003.	27.405	418.905
2004.	29.323	448.228
2005.	31.375	479.603
2006.	33.572	513.175
2007.	35.922	549.097
2008.	38.436	587.533
2009.	41.127	628.660
2010.	44.006	672.666
UKUPNO	281.166	672.666

4. TEZE ZA PODSTICANJE ZAPOŠLJAVANJA

U ovom materijalu u obliku teza dat ćemo smjernice koje bi trebale poslužiti Vladi i njenim organima u donošenju mjera i akcija u podsticanju zapošljavanja.

Teze za podsticanje zapošljavanja mogu biti:

4.1. Podsticanje zapošljavanja u poljoprivredi

Podsticanje zapošljavanja u poljoprivredi i na selu omogućava održivi povratak na selo, povećanje proizvodnje, smanjenje uvoza, osiguranje prihoda porodicama itd.

Teze za ove podsticaje trebaju graditi:

- sredstva iz Budžeta FBiH (prelevmani na uvoz poljoprivredno-prehrambenih proizvoda);
- kamatna stopa do 4%;
- povoljni krediti za prerađivače koji će organizirati i financirati brojne individualne kooperante;
- regresirati kamate;
- subvencionirati proizvodnju;
- individualnim poljoprivrednim proizvođačima omogućiti na niskom nivou uplatu zdravstvenog i penzionog doprinosa kako bi stekli status zaposlenog radnika sa zdravstvenim i penzionim osiguranjem.

4.2. Podsticanje zapošljavanja mladih

Potrebno je posebno podsticati zapošljavanje mladih do 35 godina starosti. Za ove osobe preporučuje se produženje uredbe Vlade po kojoj za firmu koja ih zaposli u stalni radni odnos Vlada uplaćuje sve doprinose u toku jedne godine. Potrebno je unaprijed utvrditi visinu plaća po stručnim spremama radi plaćanja odgovarajućih poreza i doprinosa.

4.3. Podsticanje zapošljavanja ostalih osoba evidentiranih u Zavodu za zapošljavanje

Da bi podstakli firme da zapošljavaju nezaposlene radnike evidentirane u zavodima za zapošljavanje, stimulirali bi ih na sljedeći način:

- 100% Budžet i Zavod za zapošljavanje plaćaju sve poreze i doprinose na plaću u periodu 1 do 6 mjeseci rada;
- 60% u periodu 7 do 9 mjeseci rada;
- 40% u periodu 10 do 12 mjeseci rada.

4.4. Podsticanje zapošljavanja demobiliziranih vojnika

Demobilizirani vojnici mogu koristiti bilo koju ranije predloženu stimulaciju u zapošljavanju i to:

- a) zapošljavanje u poljoprivredi (vidi 4.1.);
- b) zapošljavanje mladih do 35 godina starosti (vidi 4.2.);
- c) zapošljavanje demobiliziranih vojnika koji se vode na evidenciji Zavoda za zapošljavanje (vidi 4.3.).

4.5. Podsticanje zapošljavanja ratnih vojnih invalida

Nezaposleni ratni vojni invalidi mogu koristiti bilo koju naprijed navedenu mjeru uvećanu za dodatnu donaciju poslodavcu u iznosu od 2.000 KM.

4.6. Podsticanje firmi za prekvalifikaciju i zapošljavanje

Firme mogu od Zavoda za zapošljavanje koristiti dio bespovratnih sredstava i dio povoljnih kredita za osobe koje će prekvalificirati i primiti u stalni radni odnos.

4.7. Podsticanje samozapošljavanja

Mnoge nezaposlene osobe žele se samozaposliti u vlastitoj firmi koju će osnovati ili u vlastitom obrtu ili vlastitoj ugostiteljskoj, zanatskoj ili trgovinskoj radnji. U suštini se radi o razvoju malog biznisa. Takvim osobama treba omogućiti povoljne kredite za mali biznis, odnosno vlastito zapošljavanje kao i zapošljavanje još nekoliko nezaposlenih osoba.

5. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Stručne službe Vlade trebaju pripremiti konkretne mjere i aktivnosti po svakoj vrsti podsticaja zapošljavanja. Uz plan i program treba planirati očekivani broj novouposlenih po pojedinoj podsticajnoj mjeri, kao i obimu sredstava potrebnih za realiziranje podsticajnih mjera. Sredstva za podsticanje zapošljavanja mogu se osigurati iz kantonalnih zavoda za zapošljavanje, Federalnog zavoda za zapošljavanje, sredstvima koja se trebaju planirati u Budžetu FBiH kao i redovnim bankarskim kreditnim sredstvima.

Sarajevo, decembar 2002.

NAPOMENA Komentar ovih Teza za zapošljavanje nakon 13 godina od njihovog prijedloga je vrlo negativan. Teze nisu realizirane, a broj zaposlenih godinama stagnira i čak opada, a broj nezaposlenih se povećava.

7. TEZE ZA NOVČANE PODSTICAJE ZA POLJOPRIVREDNU PROIZVODNJU, (decembar 2002)

Za potrebe Privredne komore FBiH prof. dr. Nikola Grabovac krajem 2002. godine predložio je Teze za novčane podsticaje za poljoprivrednu proizvodnju.

Teze su sadržavale šest poglavlja:

1. Uvod,
2. Postojeće stanje u oblasti poljoprivrede,
3. Subvencije u oblasti poljoprivrede,
4. Zaštita poljoprivredne proizvodnje kroz carine,
5. Investicijska ulaganja u poljoprivredu,
6. Zaključno razmatranje – prijedlog mjera i aktivnosti.

Privredna komora je prihvatila navedene Teze i uputila ih Vladi FBiH na razmatranje, prihvatanje i realizaciju.

1. UVOD

Poljoprivredna proizvodnja za svaku državu predstavlja izuzetan značaj jer:

- prehranjuje stanovništvo;
- supstituira uvoz prehrambenih proizvoda;
- osigurava stabilne izvore prihoda velikom broju seoskog stanovništva;
- kroz relativno niska ulaganja postižu se brzi efekti u zapošljavanju i povećanju obima proizvodnje.

Za FBiH poljoprivreda predstavlja poseban značaj za povratak izbjeglica na sela, koja su u prošlom ratu najviše stradala, jer kroz niske izdatke seoska domaćinstva ostvaruju prihode i time postižu održiv povratak.

Međutim, primarna poljoprivredna proizvodnja je usko povezana sa prerađivačkom industrijom koja se bavi proizvodnjom hrane pa se moraju zajednički promatrati.

Sadašnja situacija u poljoprivrednoj proizvodnji je vrlo loša i ona se bez pomoći države ne može brzo obnoviti. Neophodno je uspostaviti i sprovesti niz mjera i akcija kako bi oživjeli i podstakli poljoprivrednu proizvodnju.

2. POSTOJEĆE STANJE U OBLASTI POLJOPRIVREDE

Sa postojećim stanjem u oblasti poljoprivrede ne možemo biti zadovoljni. U mnogim oblastima poljoprivrede dolazi do smanjenja proizvodnje, a nedostatak roba nadoknađuje se uvozom i to često robom sumnjivog kvaliteta.

U sljedećoj tabeli dat ćemo prikaz izvoza i uvoza za devet mjeseci 2002. godine u ovoj oblasti (u milionima KM).

VRSTA ROBE	IZVOZ	UVOZ
1. Hrana i žive životinje	35,3	627,6
2. Pića i duhan	10,5	165,8
3. Ulja, masti i sl.	2,8	51,2

Ova tabela jasno ukazuje kolika sredstva izdvajamo za uvoz poljoprivrednih proizvoda koje u najvećem obimu možemo samostalno proizvoditi.

Stanje u poljoprivredi pokazuje i stalni pad proizvodnje jer izostaju podsticajne mjere.

U BiH, a i u FBiH rađeni su brojni materijali o potencijalu poljoprivredne proizvodnje i u ovom materijalu nećemo ponavljati (da ne kažemo prepisati) poznate podatke o mogućnostima proizvodnje. Suština je u tome da poljoprivredni stručnjaci ističu da se vlastitom proizvodnjom može podmiriti i do 90% naših potreba.

Na području FBiH mogu se proizvoditi znatne količine iz svih oblasti poljoprivrede:

1. biljna proizvodnja;
 - a) ratarstvo (žito, industrijsko bilje, povrće, krmno bilje, livadarstvo i sl.);
 - b) voćarstvo (šljive, jabuke, kruške, mandarine, narandže i sl.);
 - c) vinogradarstvo.

2. Stočarstvo
 - a) govedarstvo,
 - b) ovčarstvo,
 - c) svinjogojstvo,
 - d) peradarstvo,
 - e) pčelarstvo.

Za razvoj poljoprivrede u FBiH raspoložemo svim resursima, radnom snagom, znanjem, potražnjom, mogućnostima proizvodnje i slično, ali nam nedostaju:

- a) podsticajne mjere;
- b) zaštita domaće proizvodnje;
- c) bolja kontrola kvaliteta uvoza roba za prehranu.

3. SUBVENCije U OBLASTI POLJOPRIVREDE

U FBiH subvencije u oblasti poljoprivrede su korištene u minimalnom obimu. Korištene su samo za premiranje mlijeka i duhana. Vlada FBiH je u Budžetu za 2002. godinu planirala podsticaj za poljoprivredu 54,3 miliona KM, te je po nalogu MMF-a to svedeno na svega 9,5 miliona, odnosno zadržane su samo subvencije za mlijeko i duhan, a sve ostale planirane subvencije su zaustavljene i ukinute.

Planirane su bile sljedeće subvencije:

– u stočarstvu	16 vrsta
– u ratarstvu	9 vrsta
– u voćarstvu i vinogradarstvu	4 vrste
ukupno subvencija:	29 vrsta

Pored ovih 29 subvencija, planirani su podsticaji i za:

1. subvencioniranje kamata u poljoprivredi;
2. podsticaji razvoju modernih tehnologija;
3. sredstva za zaštitu bilja;
4. sredstva za rad Fondacije za razvoj poljoprivrede;
5. rezervna sredstva za nepredviđene slučajeve u poljoprivredi.

Sve obustave subvencija na inicijativu i nalog MMF-a prihvatila je Vlada FBiH. Tim činom poljoprivreda je dovedena u tešku situaciju, tako da domaća proizvodnja opada, ali zato uvoz raste.

Istovremeno subvencije egzistiraju u Republici Srpskoj i MMF nije imao primjedbi.

U razvijenim zemljama subvencije za poljoprivredu su vrlo visoke u odnosu na vrijednost ukupne godišnje proizvodnje. Tako, naprimjer, subvencije u Europskoj uniji iznose 43%, Švajcarskoj 78%, Norveškoj 71%, Japanu 76% a u Budžetu FBiH 0,52%. Subvencije su prisutne i u zemljama iz kojih najviše uvozimo hrane: Slovenija i Hrvatska. Jasno je da su naši proizvođači ovakvom prilikom ugroženi i nemaju nikakvu tržišnu šansu. Ostaje nejasno zašto MMF blokira subvencije poljoprivredi u FBiH, ako ne iz razloga da uvozimo hranu, a izvozimo devize plaćajući uvezenu hranu. Bilo bi sasvim opravdano da stimuliramo naše proizvođače, time ih zapošljavamo, povećavamo proizvodnju, smanjujemo uvoz, ali smanjujemo odliv deviza.

Neophodno je podržati već napravljeni program podsticaja poljoprivredi od 54,9 miliona KM i energično zahtijevati da se taj iznos unese u prijedlog Budžeta za 2003. godinu. Sredstva za ovu namjenu kao prihodna strana je već planirana u Budžetu za 2003. godinu – prihodi od prelevmana od uvoza poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u visini od 95,6 miliona KM. Međutim, od tih sredstava za premiranje mlijeka i duhana planirano je svega 9,5 miliona, a preostalih 86,1 milion KM (95.6 – 9.5) planirano je za opće troškove Budžeta tj. za plaće i materijalne troškove po ministarstvima. Namjena i svrha uvođenja prelevmana je njihovo usmjeravanje u podsticanje razvoja poljoprivrede.

Ovdje ukazujemo na dijelove iz usvojenih materijala za što bi se vršilo premiranje:

1. PREMIJE U STOČARSTVU:

- 1.1. mlijeko
- 1.2. priplodne junice
- 1.3. priplodne ovce
- 1.4. priplodne ovnove
- 1.5. priplodne koze
- 1.6. priplodne jarce
- 1.7. priplodne omice
- 1.8. priplodne pastuhe
- 1.9. za tov junadi
- 1.10. za tov janjadi
- 1.11. za tov svinja
- 1.12. za umatičenje krava
- 1.13. za umatičenje ovaca
- 1.14. za umatičenje koza
- 1.15. za umatičenje konja
- 1.16. za vještačko osjemenjivanje krava

2. PREMIJE U RATARSTVU:

- 2.1. sjemenska pšenica
- 2.2. sjemenski ječam
- 2.3. sjemenski raž
- 2.4. sjemenski kropmir
- 2.5. za sirovi duhan
- 2.6. za merkantilnu pšenicu
- 2.7. za merkantilni ječam
- 2.8. za merkantilnu raž
- 2.9. za merkantilni kukuruz

3. PODSTICAJI VOĆARSTVU I VINOGRADARSTVU:

- 3.1. za podizanje vinograda
- 3.2. za mediteranske voćne kulture
- 3.3. za kontinentalne voćne kulture
- 3.4. za podizanje rasadnika

4. OSTALI PODSTICAJI ZA POLJOPRIVREDU:

- 4.1. subvencioniranje kamata za poljoprivredu
- 4.2. za razvoj modernih tehnologija
- 4.3. za zaštitu bilja
- 4.4. sredstva za rad fondacije za razvoj poljoprivrede
- 4.5. rezervna sredstva za nepredviđene intervencije

U Programu novčani podsticaji u poljoprivrednoj proizvodnji za 2002. godinu, koji je usvojila Vlada FBiH, detaljno su po svakoj vrsti premije planirani količina i visina podsticaja.

4. ZAŠTITA POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE KROZ CARINE

Zaštita domaće poljoprivredne proizvodnje u FBiH i svim državama svijeta štiti se kroz carine i dodatne prelevmane. Obzirom na protekli rat i stanje u poljoprivredi, neophodno je istu maksimalno štititi od nelojalne strane konkurencije. Međutim, visoka zaštita može negativno djelovati na tržišnu konkurenciju, jer domaći proizvođači kroz visoku zaštitu pokrivaju svoju nisku produktivnost, visoke troškove proizvodnje i neorganiziranost.

Međutim, u BiH se nedovoljno štiti domaća poljoprivredna proizvodnja. Prosječne carinske stope za uvoz poljoprivrednih proizvoda u BiH su 5,2% što je otprilike svega jedna četvrtina carinskih stopa u Europskoj uniji.

Sadašnje prosječne carinske stope pri uvozu u BiH manje su od carinskih stopa pri uvozu u Europsku uniju:

– za žive životinje	7,30 puta
– meso i mesne prerađevine	5,05 puta
– mlijeko i mliječni proizvodi	5,88 puta
– povrće	3,13 puta
– voće	2,59 puta
– žitarice	26,78 puta
– stočna hrana	12,74 puta

Sve ovo ukazuje kako BiH štiti svoju poljoprivredu, a kako to radi Europska unija. Poseban status poljoprivrede dolazi sa susjednim državama (Hrvatska,

Slovenija, Jugoslavija i Makedonija), jer izvoz iz BiH nema carina pri uvozu u te zemlje, dok u naredne tri godine carine na uvoz iz svih zemalja se smanjuju i potpuno ukidaju. Međutim, već je evidentno da Slovenija i Hrvatska čine razne administrativne smetnje pri izvozu iz BiH u te zemlje.

5. INVESTICIJSKA ULAGANJA U POLJOPRIVREDU

U privredu su nakon rata izvršena određena ulaganja u poljoprivredu, ali nisu dala očekivane rezultate. Uložena su sredstva u projekte hitne rekonstrukcije farmi, kao i u projekat razvoja malih farmi. Jedan dio sredstava je podijeljen kao donatorska sredstva, dok je drugi dio planiran u vidu kredita. Posebno je značajno istaći japanski kredit za poljoprivredu od preko 40 miliona USA, koji korisnici skoro ništa ne vraćaju; planirana je i druga tranša, ali nakon povrata prve. Kako nema povrata prve tranše tako se neće realizirati druga od novih 40 miliona US dolara. Već su značajna sredstva planirana od Svjetske banke, Europske unije, IFAD programa, Holandske vlade, Saudijskog fonda i drugih.

Temeljni problem je neadekvatno planiranje tih sredstava, kao i nevratanje kredita čime se ne obnavlja kreditna linija za poljoprivredu.

Da bi se izbjegli navedeni propusti trebalo bi sva kreditna sredstva usmjeriti putem Investicijske banke koja bi osigurala:

- a) putem stručne grupe ocjenu kvaliteta investicijskog projekta sa aspekta struke;
- b) putem kreditnog odbora dobijanje kvalitetnih garancija za naplatu planiranog kredita;
- c) putem monitoring tima plasman i korištenje kredita u skladu sa odobrenim uvjetima.

Povrat svih kredita treba podići na nivo od 99% kako bi se permanentno stvarao novi kreditni potencijal.

Rezultati investicijskih ulaganja u navedenih osam godina bili bi:

- rast poljoprivredne proizvodnje po stopi od 21% u odnosu na prethodnu godinu;
- u narednih osam godina smanjili bi se sadašnjih cca 1 milijarde KM na 300 miliona KM, a to smanjenje uvoza supstituirali bi domaćom proizvodnjom;
- izvoz bi rastao po stopi 22% u odnosu na prethodnu godinu i sadašnji izvoz od cca 50 miliona KM na kraju osme godine (2010) iznosio bi cca 200 miliona KM;

- na kraju osme godine još uvijek bi imali trgovinski deficit (uvoz 300, a izvoz 200 miliona KM);
- porast zaposlenih na selu kroz samouplatu doprinosa za zdravstvo i penzioni fond (naprimjer donijeti odluku da se uplaćuje po 50 KM u svaki fond – mjesečno po nositelju domaćinstva, čime se stiču prava iz radnog odnosa, odnosno zdravstveno osiguranje i uvjeti za penziju);
- stabilan i samoodrživ povratak izbjeglih i prognanih iz sela.

Potrebna sredstva svake godine za ulaganje u poljoprivredu bi se osigurala iz stabilnih i sigurnih izvora, a to su:

1. Prilivi od prelevmana.....	95,6 miliona KM
2. Revolving kredit Investicijske banke.....	30 miliona KM
3. Revolving kredit BOR banke.....	15 miliona KM
4. Sredstva komercijalnih banaka	45 miliona KM
5. Sredstva IFAD, EU, Svjetske banke	10 miliona KM
Ukupna godišnja sredstva	195,6 miliona KM

Svake godine za investicije u poljoprivredu mogu se osigurati sredstva od 195,6 miliona KM, a njihovo plasiranje bi izgledalo ovako:

1. Subvencije za stočarstvo (bespovratno).....	19 miliona KM
2. Subvencije za ratarstvo (bespovratno).....	8 miliona KM
3. Subvencija u voćarstvu i vinogradarstvu (bespovratno).....	13 miliona KM
4. Subvencije kamata kod komercijalnih banaka (bespovratno)	8 miliona KM
5. Ostale bespovratne subvencije (razvoj modernih tehnologija, zaštita bilja, za rad Fondaciji za razvoj poljoprivrede)	7 miliona KM
6. Ukupna bespovratna sredstva (1 do 5).....	55 miliona KM
7. Godišnja kreditna sredstva.....	140,6 miliona KM
Ukupna godišnja sredstva	195,6 miliona KM

6. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE – PRIJEDLOG MJERA I AKTIVNOSTI

Na temelju svih Teza neophodno je da Vlada usvoji Program obnove poljoprivrede, kao i novčane podsticaje za poljoprivrednu proizvodnju.

U Program je neophodno ugraditi:

- investicijska ulaganja u poljoprivredu u godišnjem iznosu od 140,6 miliona KM;
- subvencioniranje godišnje u iznosu 55 miliona KM;
- plasmane kredita i njihov povrat organizirati putem Investicijske banke;

- strukturu i visinu podsticajnih mjera usuglasiti sa stručnim grupacijama poljop-rivrednih proizvođača u okviru Privredne komore u FBiH;
- prilive od prelevmana pri uvozu prehrambenih roba u cijelosti usmjeriti u razvoj poljoprivrede (cca 95,6 miliona KM godišnje);
- povećati zaštitu domaće poljoprivredne proizvodnje u visini zaštite proizvođača u Europskoj uniji;
- sa susjednim državama sa kojima se ukidaju carine sačiniti plan kako bi se izvoz izbalansirao;
- osigurati uvjete kako bi naš izvoz poljoprivrednih proizvoda rastao godišnje po stopi 22% u odnosu na prethodnu godinu i kako bi za 8 godina dostigli godišnji izvoz od 200 miliona KM;
- osigurati uvjete da obim poljoprivredne proizvodnje raste godišnje po stopi 21% kako bi supstituirali uvoz i na kraju 2010. obim uvoza smanjili na 300 miliona godišnje;
- omogućiti poljoprivrednim proizvođačima sticanje statusa zaposlenih kroz smanjenje uplata doprinosa za zdravstveno i penziono osiguranje;
- pojačati kontrolu kvaliteta uvoznih prehrambenih proizvoda;
- sa Slovenijom i Hrvatskom razriješiti probleme necarinskih ograničenja (najčešće administrativnih) pri izvozu prehrambenih proizvoda u te zemlje.

Posebno se trebaju riješiti poslovni odnosi između prerađivača i kooperanata, pri čemu treba uspostaviti uzajamna prava i obaveze.

Prerađivači trebaju:

- sklopiti ugovore sa kooperantima;
- ugovoriti obim otkupa i visinu cijene;
- avansirati sredstva za pripremu proizvodnje;
- pružiti stručno-tehničke savjete kooperantima;
- redovno izmiriti obaveze prema kooperantima za preuzete količine umanjeno za avans.

Kooperanti trebaju:

- organizirati proizvodnju;
- preuzeti avans usmjeriti u pripremu proizvodnje;
- isporučiti robu prema ugovorenoj količini, kvalitetu i vrijednosti;
- biti zaštićeni od samovolje prerađivača.

Pored ovih mjera, koje služe samo kao teze za izradu konačnih prijedloga, Vlada treba donijeti odluke:

1. o obaveznom otkupu tržišnih viškova putem robnih rezervi;
2. o visini otkupnih cijena u slučaju tržišnih viškova, i
3. o garantiranim minimalnim cijenama ispod kojih prerađivači ne mogu ugovarati proizvodnju sa kooperatorima. Ovo ujedno ne isključuje tržišni

odnos po kojem ugovorene cijene između prerađivača i kooperanata mogu biti više od garantiranih minimalnih cijena.

Sarajevo, decembar 2002.

NAPOMENA Komentar vezan za ove Teze nakon trinaest godina od njihovog predlaganja sastoji se od izražavanja žaljenja što nisu realizirane, jer su postojala sredstva kao i programi za realizaciju povećanja poljoprivredne proizvodnje. Realizaciju ovih Teza nisu dozvolili Svjetska banka i Međunarodni monetarni fond, jer se nisu uklapale u politiku ovih institucija. Danas je stanje u poljoprivredi BiH vrlo teško, a nedostatak poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda rješavamo uvozom tih proizvoda. Naši poljoprivredni proizvođači su nezaštićeni, bez posla i na granici su siromaštva i bezizlaznosti.

GLAVA II: ESEJI VEZANI ZA TEMU PRIVREDE BiH

U sljedećim esejima prof. dr. Nikola Grabovac stručno i analitički obrađuje privredu BiH sa raznih aspekata.

1. Stanje privrede BiH nakon rata 1995. godine (maj 1997);
2. Uloga Svjetske banke na obnovi privrede BiH (januar 2015);
3. Četiri koraka do prokletstva na primjeru BiH (maj 2014);
4. Globalizacija i njen utjecaj na privredu BiH (april 2013);
5. Uvođenje PDV-a i ukidanje carina u BiH (juni 2010);
6. Privatizacija – pljačka u BiH (mart 2007);
7. Nezaposlenost u BiH (januar 2015);
8. Novi oblik ekonomskog kolonijalizma u Bosni i Hercegovini (novembar 2014);
09. Kretanje domaće proizvodnje (april 2014);
10. Kretanje poljoprivredne proizvodnje i njeno uništenje (maj 2014);
11. Uloga Centralne banke BiH na razvoj privrede (januar 2015);
12. Punjenje budžeta BiH, entiteta i kantona (maj 2009);
13. Stanje u vanprivredi BiH kao posljedica stanja privrede BiH (juli 2009);
14. Ko stoji iza ovakvog lošeg stanja u privredi BiH (januar 2015);
15. Šta i kako dalje u obnovi privrede BiH (januar 2015).

1. STANJE PRIVREDE BiH NAKON RATA 1995. (maj 1997)

Nakon rata u BiH stanje privrede je bilo u katastrofalnom položaju, a možemo ga, prema geografskom području, podijeliti na dva dijela:

- na područja koja su bila zahvaćena direktnim ratnim djelovanjima
- na područja na kojima nije bilo direktnih ratnih sukoba

Na području gdje su se odvijali ratni sukobi nije bilo nikakvih privrednih aktivnosti, izuzev nešto proizvodnje za potrebe ratovanja i vojske. Privredni kapaciteti na tim područjima su uglavnom bili razrušeni i uništeni.

Na drugim područjima gdje nije bilo neposrednih ratnih sukoba privredne aktivnosti su se odvijale u vrlo skromnim i ograničenim količinama. Privredni kapaciteti, iako nisu bili razrušeni, nisu mogli obavljati privredne aktivnosti jer su dobavljači sirovina i repromaterijala bili iz ratom zahvaćenog područja, i nisu ih mogli dostavljati. Takođe, njihovi kupci, kooperanti i drugi poslovni partneri su prekinuli sa privrednom aktivnošću, pa su indirektno utjecali da i proizvođači (koji nisu razrušeni) ne mogu obavljati svoju privrednu aktivnost.

Najbolja ilustracija stanja privrede je kretanje industrijske proizvodnje u 1996. u odnosu na 1991. godinu, koja u 1996. iznosi svega 25% u odnosu na 1991. godinu. Slično je kod broja zaposlenih. Prije rata u BiH je radilo 920.000 radnika, a početkom 1996. radilo je oko 500.000 radnika ili 54% od prije ratnog broja zaposlenih.

Izvoz roba iz BiH je skoro u cijelosti prekinut, a pritom je uvoz naglo porastao. Prije rata BiH je jedina republika u bivšoj Jugoslaviji koja je imala trgovinski suficit (veći izvoz od uvoza). Međutim, nakon rata situacija se potpuno okreće na teret BiH, pri čemu je uvoz znatno veći od izvoza. Na taj način nastavlja se siromašenje države jer se uvoze razni proizvodi koji se mogu proizvoditi u BiH – naročito poljoprivredni i prehrambeni proizvodi.

Kao suprotnost pojavi smanjenja zaposlenih javlja se veliki broj nezaposlenih koji postaju socijalni problemi u BiH.

U sljedećoj tabeli prikazat ćemo nekoliko osnovnih makroekonomskih indikatora iz 1996. sa usporedbom iz 1991. godine u Federaciji BiH.

R.B.	INDIKATORI	1996.	1991.	Odnos iz 1996. prema 1991.
1.	GDP (u milijardama USD)	2,02	6,88	34%
2.	Broj zaposlenih (u hiljadama)	323	631	51%
3.	Izvoz robe (u milionima USD)	58	1.417	0,24%
4.	Uvoz robe (u milionima USD)	1.204	1.120	93%
5.	Prosječne plaće (u KM)	169	438	26%

Iz prethodne tabele se može vidjeti kakve su negativne posljedice rata na ekonomiju BiH. Postavlja se veliko pitanje kakve mjere trebamo preduzimati da bismo dostigli ekonomske pokazatelje koje smo imali prije rata, 1991. godine.

BiH očekuje težak period obnove privrede, ali i ostalih područja života.

Sarajevo, maj 1997.

NAPOMENA Komentar na obnovu BiH dvadeset godina nakon završetka rata odnosi se na usporenost obnove i da mnoge ekonomske pokazatelje iz 1991. godine (prije rata) još nismo dostigli (broj zaposlenih, nivo standarda, izvoz, obim proizvodnje i sl.). Međutim, brojne negativne ekonomske pokazatelje smo već ostvarili (visoka nezaposlenost, trgovinski deficit, visok uvoz, siromaštvo, socijalna nesigurnost i sl.).

2. ULOGA SVJETSKE BANKE NA OBNOVI PRIVREDE BiH, (januar 2015)

Po završetku rata 1995. godine, obnovu i razvoj privrede u BiH na sebe je preuzela Svjetska banka (WB).

Svjetska banka, uz ostale međunarodne financijske i druge institucije kao i domaće eksperte, 1996. godine izradila je ekonomsku strategiju pod nazivom *Koncept male, otvorene, efikasne tržišne ekonomije*. Sam naslov strategije djelovao je vrlo pozitivno i ohrabrujuće za BiH.

Posebno su interesantni postavljeni ciljevi ove strategije koji se mogu ocijeniti kao vrlo dobri.

Postavljeni ciljevi strategije su bili:

- uvođenje tržišne ekonomije i tržišnih uslova privređivanja;
- hitna obnova i rekonstrukcija infrastrukture;
- hitna privatizacija državnih poduzeća;
- razvoj malog poduzetništva;
- stvaranje male, efikasne tržišne ekonomije;
- povećanje industrijske proizvodnje i dostizanje GDP-a iz 1991. godine u roku od pet godina;
- povećanje zaposlenosti;
- veći životni standard i zadovoljavanje socijalnih potreba, i tako dalje.

Proces realizacije ove strategije trajao je tri godine, od 1996. do 1999. godine. U tom periodu Svjetska banka u BiH osnovala je veliki broj ureda za implementaciju međunarodne pomoći i kredita, konsultantskih institucija, tijela za koordinaciju, mikrokreditnih organizacija i drugih nevladinih organizacija. Veliki dio međunarodne pomoći odlazi na financiranje ovih institucija, plaćanje konsultantskih usluga, na plaće, seminare, studije i razne provizije.

U tom periodu vladala je apsolutna opredijeljenost prema privatnom sektoru, a kreditiranje državnih poduzeća bilo je zabranjeno, tako da su obim proizvodnje i zaposlenost padali iz dana u dan. Po svaku cijenu je forsirana privatizacija, koja je tada od pojedinih ekonomskih stručnjaka ocijenjena kao pogrešna, ali su oni napadani, kritikovani i udaljeni sa odgovornih funkcija. Takođe, bilo je zabranjeno ikakvo miješanje državnih organa u privredu i, ne daj Bože, kakva pomoć ili kreditiranje državnih poduzeća, u to vrijeme sposobnih za pokretanje proizvodnje i zapošljavanje. Kasnije će se to pokazati kao svjesno i namjerno uništenje privrede BiH.

Ostvareni rezultati bili su više nego poražavajući. U suštini, Svjetska banka, i njeni sateliti, uključujući i domaće “eksperte“ jedno je mislila, drugo pisala a treće radila.

Osnovni rezultati ove strategije katastrofalni su za BiH.

Nakon tri godine realizacije prve ekonomske strategije ostvaren je prvi dio tajnog plana Svjetske banke (WB) i Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) o ekonomskom uništenju BiH u četiri koraka, o čemu ću detaljnije pisati u sljedeća dva poglavlja.

Nakon beskorisno potrošenih sredstava iz paketa pomoći međunarodne zajednice, kao i činjenice da su grantovi (bespovratna pomoć BiH) potrošeni, a ciljevi nisu ni blizu ostvareni, Svjetska banka nameće novu ekonomsku strategiju za BiH 1999. godine pod nazivom *Koncept samoodržive ekonomije*. Ciljevi iz ove strategije na prvi pogled su prihvatljivi.

Rezultati ove ekonomske strategije su nastavak rezultata prve ekonomske strategije tj. rezultati su poražavajući:

- konačno su uništene sve državne firme koje su mogle pokrenuti obnovu i razvoj ekonomije BiH;
- privatizacija (da ne kažem pljačka) se i dalje nastavlja, i privatizirana poduzeća ne pokreću proizvodnju nego je, naprotiv, smanjuju, otpuštaju radnike i povećavaju socijalne probleme;
- broj zaposlenih opada;
- uvoz se povećava, a time i trgovinski deficit;
- poljoprivredna proizvodnja se smanjuje radi neloyalnog uvoza i nepodsticanja domaće poljoprivredne proizvodnje;
- siromaštvo se povećava, a socijalno stanje stanovništva se naglo pogoršava.

Međutim, želim ukazati da Svjetska banka nastavlja realizaciju svog tajnog plana o uništenju privrede BiH i time ostvaruje svoj tajni temeljni cilj ove strategije, a o čemu ću pisati u poglavlju III.

I zamajavanje po drugoj ekonomskoj strategiji traje tri godine, od 1999. do 2002. Svjetska banka 2002. godine pristupa trećoj ekonomskoj strategiji u BiH, koja nosi naslov *Razvojna strategija BiH – PRSP (Borba protiv siromaštva)*.

Ova nova strategija je u cijelosti pokazala sve zablude o ekonomskoj obnovi BiH, promašajima, pogrešno definiranim problemima i neselektivno odabranim ciljevima.

Međutim, prethodna ocjena o zabludama i promašajima mora se korigirati sa dva aspekta viđenja ekonomije u BiH:

- prvo, aspekt građana i domaćih ekonomskih stručnjaka da su proteklih sedam godina period zabluda, pogrešnih ciljeva i ostvarenih rezultata,
- drugo, aspekt Svjetske banke i domaćih sluga i njihovih “eksperata” da se ekonomija uspješno razvija i da je dostigla odgovarajuću makroekonomsku stabilnost.

Domaće sluge, uključujući Centralnu banku BiH i razne “eksperte”, radi svojih primanja i statusa spremni su dokazivati o ekonomskoj stabilnosti BiH – uprkos velikoj nezaposlenosti, ogromnom trgovinskom deficitu, velikom siromaštvu i socijalnoj nesigurnosti građana. Kako u takvim uvjetima možemo govoriti o makroekonomskoj stabilnosti?

Ipak, sam naziv ove strategije ističe značaj borbe protiv siromaštva, čime se indirektno priznaju dosadašnji neuspjesi, i umjesto razvojnog koncepta – imamo koncept borbe protiv siromaštva.

Umjesto politike razvoja koji će unaprijed spriječiti siromaštvo, autori prihvataju poraz i u prvi plan ističu siromaštvo i borbu protiv siromaštva, odnosno gladi u BiH. Siromaštvo je posljedica ekonomskog stanja, a ne uzrok. Zato je potrebno liječiti uzrok kao prevenciju siromaštva.

Platni deficit najbolje pokazuje stanje u jednoj državi i ukazuje da iz godine u godinu više uvozimo nego što izvozimo. Uvoze se razni proizvodi (krompir, mlijeko, voda, luk, salata, paradajz i sl.) koji se mogu proizvoditi u BiH i zaposliti domaći proizvođači. Međutim, naš proizvođač je nezaposlen, a za uvoz dajemo ogromna devizna sredstva.

BiH nema dovoljno roba za izvoz jer je nivo proizvodnje mali, a posebno zabrinjava veliki uvoz poljoprivrednih proizvoda i prehrambenih roba što razarajuće djeluje na poljoprivredu BiH i povećava siromaštvo.

U toku 2002. godine održane su brojne rasprave o ovoj strategiji. U BiH je održano 110 okruglih stolova u skoro svim općinama, ali su održane brojne rasprave i u inostranstvu (Helsinki, Finska; Baden, Austrija; Beograd, Srbija; Podgorica, Crna Gora; Bratislava, Slovačka itd). Sve troškove snosila je BiH, a korist od toga nije nikakva. Svjetska banka je u razne timove koji su radili ovu strategiju uključila i platila oko 70 naših “eksperata”.

Svjetska banka je nastojala da pokaže veliku ozbiljnost i napore u izradi ove ekonomske strategije, ponašala se po Šekspirovom modelu – mnogo buke ni oko

čega. Već tada su bili svjesni da je to samo parada za javnost, dok je suština sasvim suprotna, sa ciljem uništenja gospodarstva i povećanja siromaštva, a time i gladi.

Na temelju brojnih kritika na ovu strategiju, pristupilo se izradi druge verzije iste strategije koja se pojavila 2003. godine. Vijeće ministara BiH ovu je strategiju usvojilo početkom 2004. godine.

Suštinski i konceptualno, promjena u drugoj verziji u odnosu na prvu nije bilo.

Analiza ostvarenja ove strategije nije javno izvršena, ali su rezultati evidentni – siromaštvo je povećano nakon njene sprovedbe. Autor ovog teksta tada je u mnogim medijima ukazao na loše strane strategije i predvidio njen neuspjeh, ukazujući da ćemo u BiH nakon realizacije ove strategije biti još siromašniji i da će se nova strategija morati nazvati *Strategija borbe protiv gladi*.

Svjetska banka nastavlja sa “ublehama” o privrednom razvoju BiH. Nova strategija (četvrta po redu) iz 2004. godine nosi naslov *Srednjoročno razvojna strategija BiH 2004-2007 godine* (PRSP).

Nastavlja se lakrdija vezana za ekonomski razvoj BiH u režiji Svjetske banke. U međuvremenu je formirana nova Direkcija za ekonomsko planiranje BiH. Mijenjaju se svirači, ali muzika ostaje ista.

Navedena Direkcija sačinjava novu ekonomsku strategiju za period 2004-2007 godina. Ponovo se postavljaju ciljevi koji na prvi pogled izgledaju korektni i prihvatljivi, ali suština je sasvim suprotna – i dalje se želi uništiti ekonomija BiH.

Opći ciljevi u ovoj strategiji su:

1. održati makroekonomsku stabilnost;
2. povećati privatne investicije;
3. restrukturirati ekonomiju:
 - ubrzati privatizaciju,
 - rješavati problem restrukturiranja dugova,
 - ojačati poljoprivrednu proizvodnju,
 - razviti i privatizirati telekome, energetiku i vodoopskrbu kompanije;
4. povećati zaposlenost;
5. poboljšati sistem socijalne zaštite;
6. povećati transparentnost i mogućnost društva u BiH.

Iza ovako lijepo navedenih ciljeva nastavljaju se urušavanje ekonomije BiH, povećanje nezaposlenosti, veće siromaštvo i glad.

Osnovni ciljevi Svjetske banke i MMF-a ostali su isti i u pravcu urušavanja ekonomije i povećanja socijalnog nezadovoljstva stanovništva.

Komentirati daljnju ekonomsku politiku u BiH je samo zamaranje i bavljenje dobrim željama, ali vrlo lošoj izvedbi jer se nezaposlenost povećava (pročitaj poglavlje IV), povećava se siromaštvo i ukupno socijalno nezadovoljstvo najvećeg broja stanovnika BiH. Stanje u privredi je sve gore i gore.

Kako je uočena uloga Svjetske banke u privredi BiH, ona je promijenila način aktivnosti tako što svoju politiku provodi putem drugih institucija u BiH nad kojima ima maksimalni utjecaj, a to su Centralna banka BiH, Agencija za bankarstvo Federacije i RS-a, kao i Ministarstva za financije (državna i entitetska). Uloga Svjetske banke u BiH ostaje ista – uništenje BiH privrede.

Svoju ekonomsku politiku u BiH Svjetska banka provodi putem Direkcije za ekonomsko planiranje BiH, koje je stalno tijelo Vijeća ministara BiH. Svjetska banka, i dalje povremeno, objavljuje svoje analize o stanju u privredi u BiH, kada ističe da se nastavlja trend ekonomskog poboljšanja i ostvaruje makroekonomska stabilnost.

Iz časopisa *Dani*, od 30. maja 2014. godine prenosimo izjavu Svjetske banke, sa naglaskom na to da BiH ekonomija raste.

“Svjetska banka je u svom redovnom ekonomskom izvještaju, koji je ovih dana predstavljen u Sarajevu, navela kako je bh. ekonomija iz recesije izašla 2012. godine, kada je rast bruto društvenog proizvoda iznosio 1,1 posto. Iako je već pri kraju i peti mjesec 2014, još nije poznato kako je ekonomski završena 2013, ali prognoze Svjetske banke su da će rast ekonomije u 2013. iznositi 1,8 posto. Ekonomski rast BiH u ovoj godini bi trebao iznositi oko 2 posto, ali, s obzirom na posljedice od poplava, to je vrlo upitno.”

Iz Svjetske banke bh. vlastima sada preporučuju da se uhvate ukoštac s procjenama štete od katastrofalnih poplava i da pomognu socijalno najugroženijim kategorijama stanovništva, jačanju supervizije banaka, kao i finansijske i fiskalne discipline, te da se konačno krene u, kako su je nazvali, bolnu reformu zdravstvenog i penzionog sistema.

Glavna ekonomistica Svjetske banke za BiH Sandra Hlivnjak tvrdi da svi ekonomski indikatori u prvom kvartalu ove godine pokazuju pozitivne stope rasta, izuzev indeksa potrošačkih cijena, što sugerirše manje znakove deflacije: “Stopa nezaposlenosti u BiH je u 2013. iznosila 27,6 posto, s tim da je među nezaposlenima 83 posto onih koji su bez posla duže od 12 mjeseci. Fiskalni deficit je u blagom padu, a BiH je jedina zemlja u regionu koja je od 2009. do 2013. ostvarila porast prihoda, uglavnom zahvaljujući naporima Uprave za indirektno oporezivanje BiH.”

Iz navoda Svjetske banke vidi se da je privreda u oporavku, samo je, nažalost, građanima u BiH sve teže i teže.

Vrlo je simptomatičan stav Svjetske banke, kao i mišljenje o gospodarstvu BiH iz 2006. godine.

“Ekonomska aktivnost u ovoj godini (2006) nastavlja bilježiti snažan razvoj, dijelom zahvaljujući visokim cijenama sirovina koje se izvoze.”

Izvor: Zvanična izjava ureda Svjetske banke u BiH objavljena u njihovom biltenu *Novosti* br. 3/2006, septembar/rujan 2006. godine.

Sarajevo, januar 2015.

3. ČETIRI KORAKA DO PROKLETSTVA NA PRIMJERU BiH, (maj 2014)

Četiri koraka do prokletstva predstavljaju primjer kako su tajni planovi primijenjeni i već realizirani u BiH.

Prof. dr. JOSEPH STIGLITZ je javno i otvoreno ukazao kako Svjetska banka (WB) i Međunarodni monetarni fond (MMF) u svojim tajnim dokumentima planiraju i hladnokrvno izazivaju socijalne nemire, uništavaju domaću proizvodnju, povećavaju nezaposlenost i siromaštvo.

Ko je prof. dr. Joseph Stiglitz? On je profesor na američkim univerzitetima, dobitnik Nobelove nagrade za ekonomiju, bio je savjetnik predsjednika Billa Clintona i predsjednik Svjetske banke. Jedan od najvećih stručnjaka i autoriteta u svjetskoj ekonomskoj misli, a radeći na najvišim državnim ekonomsko-financijskim institucijama upoznat je sa redovnim, a i tajnim planovima međunarodnih financijskih institucija.

Savjest mu nije dozvolila da dalje šuti i javno je objavio kako međunarodne financijske institucije, kao hobotnice i pijavice, svjesno uništavaju državu kojoj navodno pomažu.

Članak je objavljen pod naslovom *Četiri koraka do prokletstva* u časopisu *The Observer* još 2001. godine. U tom članku nobelovac J. Stiglitz ukazuje na perfidno smišljen scenario koji u prvi plan stavlja korist za državu gdje se sprovodi, a u suštini ima namjeru ekonomski i politički uništiti tu državu – izazvati nezadovoljstvo stanovništva, pokrenuti socijalne nemire, ukinuti uspješne firme, povećati nezaposlenost i siromaštvo.

Taj tajni plan uništenja jedne tranzicijske ili siromašne države sprovodi se samo u četiri koraka, a ta četiri koraka dovode do prokletstva te države i njenih stanovnika.

a) Prvi korak: PRIVATIZACIJA

Odmah treba pristupiti privatizaciji. Ona treba biti nejasna, zbunjujuća i bez pozitivnih tendencija sa ciljem ukidanja proizvodnje, otpuštanjem radnika i socijalnim nemirima.

Zašto im to treba? Ovo im treba kako bi bez domaće proizvodnje i domaćih proizvoda povećali uvoz iz bogatih i razvijenih država. Na primjeru BiH, a i

mnogih drugih država, to se već i ostvaruje. O ovom problemu su već javno pisali i ukazivali na propuste privatizacije poznati prof. dr. Dragoljub Stojanov, prof. dr. Stijepo Andrijić kao i prof. dr. Nikola Grabovac. Odmah su i po brzom postupku na razne načine kompromitovani, smijenjeni i udaljeni iz ekonomskog i javnog života BiH. Time je poručeno svima kako će proći ako budu mislili svojom glavom i u korist BiH. Većina ostalih iz akademsko-profesorskog kadra je ponizno prihvatila poruku – bolje je slušati, biti po strani događaja i sačuvati svoje radno mjesto, te dobiti mali honorar za neko stručno, ali ne i naučno pisanje koje im poruči WB ili MMF.

WB i MMF uspijevaju to putem svojih poltrona u BiH sprovesti, a posljedica takve privatizacije je već svima vidljiva i jasna. Proizvodnja je pala, radnici su ostali bez posla, nemaju plaće, sve su više i siromašni i gladni.

Formalno još nije završena privatizacija elektroprivrede, telekoma, šuma, vode, energije i slično. Kažem da nije formalno završena privatizacija ovih velikih državnih sistema, ali suštinski je već obavljena. Kako? Mi smo se kod MMF-a toliko zadužili da oni samo čekaju pogodan trenutak da zaustave naše daljnje kreditiranje i punjenje budžeta, i uslove nam kome ćemo i po kojoj cijeni prodati pojedine državne resurse da bismo vratili dugove ili da bi nas i dalje kreditirali.

b) Drugi korak: LIBERALIZACIJA

Ovaj korak se odnosi na liberalizaciju tržišnog kapitala. Sve naše banke su za male pare privatizirane od stranih banaka. Investicijski kapital nema ograničenja jer slobodno može ući ali i izaći iz države. Kako nobelovac Stiglitz kaže, pljačkaški kapital ulazi u zemlju – žrtvu, prvenstveno radi špekulacije i izvlačenja profita kroz visoke kamatne stope. Te visoke kamatne stope poskupljuju domaću proizvodnju i sustavno razaraju poljoprivrednu i drugu proizvodnju.

c) Treći korak: TRŽIŠNO ODREĐIVANJE

Treći korak je uvođenje sistema da tržište određuje cijene. To je perfidno prikriivanje i lijep izraz za dramatično dizanje cijena hrane, energenata, vode i komunalnih usluga. Međutim, to se ne odnosi na dizanje plaća i penzija. Time se ruši ionako nizak životni standard stanovništva, te podižu troškovi već posrnuloj privredi. Hrana poskupljuje, od čega najveću korist imaju proizvođači hrane iz bogatih zemalja jer je naša poljoprivredna proizvodnja već uništena.

d) Četvrti korak: MMF-ov ZAHTJEV

Nakon tri koraka do prokletstva slijedi posljednji – četvrti korak. Ekonomija zemlje je bačena na koljena i nalazi se pred općim kolapsom, što je bio početni

cilj WB-a i MMF-a. Citiram nobelovca Stiglitz: “U tim dramatičnim okolnostima MMF iz nje (države koja je žrtva) zločinačkom hladnokrvnošću izvlači i posljednje kapi krvi. Programirano pojačava vatru i podiže socijalnu temperaturu dok napokon cijeli kotao ne eksplodira”.

Osnovne karakteristike pomoći WB-a i MMF-a su:

- da rade u tajnosti i bez cilja da se stvarno pomogne državi;
- planovi su bez ikakve humanosti, sa ciljem što gore to bolje za MMF i WB;
- pronaći domaće institucije i pojedince koji će za pristojnu plaću biti eksponirani i podržati realizaciju ovih planova;
- u većini država gdje su ovi planovi realizirani stanje se naglo pogoršalo (Argentina, Bolivija, Malezija, Indonezija, itd).

Svaki građanin u BiH može sam ocijeniti i uvjeriti se u realnost prolaska BiH kroz ovaj proces – put od četiri koraka do prokletstva.

Svjesnu ili nesvjesnu podršku realizaciji ovog programa MMF-a i WB-a u BiH daju:

- Centralna banka BiH,
- Agencija za bankarstvo,
- Financijska policija,
- niz profesora iz oblasti ekonomije i financija.

Da je prof. Stiglitz u pravu potvrđuje kanadska autorica Naomi Klein u dosta poznatoj i popularnoj knjizi *Doktrina šoka – uspon razarajućeg kapitalizma*, gdje je opisan i argumentiran uspon razarajućeg kapitalizma.

Knjiga proučava učinke i primjenu liberalne teorije prof. dr. MILTONA FRIEDMANA i *Čikaške škole* u različitim zemljama svijeta. Prof. dr. M. Friedman u svojim knjigama ističe da se vlada ne treba miješati u ekonomiju i da sve treba prepustiti slobodi tržišta. Dobitnik je Nobelove nagrade za ekonomiju, a najpoznatija njegova tvrdnja je: najbolja vlada je ona vlada koja najmanje vlada. Ovim se suprotstavio Johnu Maynardu Keynesu, poznatom engleskom ekonomisti, najutjecajnijem početkom prošlog stoljeća i značajnom učesniku u izradi i kreaciji novog svjetskog ekonomskog poretka nakon Drugog svjetskog rata. Keynes se zalagao za povremene državne intervencije za izbjegavanje i suzbijanje ekonomskih kriza u pojedinim državama.

Američka vlada i danas poštuje i zagovara stavove M. Friedmana i maksimalnu liberalizaciju i nemiješanje u ekonomiju. To važi za druge države i vlade, ali kad američka ekonomija zapne, tada se vlada umiješa u ekonomiju i donosi važne odluke (trgovinski odnosi sa Kinom, bankarski sistem, pad tržišta nekretnina i dr.).

Glavna teza autorice u knjizi *Doktrina šoka – uspon razarajućeg kapitalizma* je iznošenje dokaza koje je utemeljio i objasnio nobelovac J. Stiglitz u svom članku *Četiri koraka do prokletstva*. Naomi Klein potencira ta negativna pravila kao: privatizaciju, javno smanjenje potrošnje i liberalizaciju plaća (misli se na povećanje plaća i dividendi vlasnicima firmi i menadžerima i smanjenje plaća radnicima). Ovo se uvijek događa bez pristanka naroda, i uvijek se koristi doktrina šoka kao oblik šok terapije preko koje se dolazi do liberalizacije. Učinak tih promjena dovodi do rasta nezaposlenosti, bogaćenja elite i općeg osiromašenja stanovništva.

Šok terapija se uvodi uvijek poslije nekog šoka koji može biti izazvan ratom, poplavama, zemljotresima, uraganima i slično.

Za uvođenje šok terapije kao početak navodi se Čile i tortura PINOCHETOVA režima u toj državi.

Podsjetimo se i najnovijih zbivanja u svijetu kao podloge za šok terapiju: Irak, Egipat, Libija, bivša SFRJ, BiH, Sirija.

Posebni zagovornici doktrine šoka su Svjetska banka i Međunarodni monetarni fond, uz nastojanje da uspostave model slobodnog tržišta u nekoj zemlji, pri čemu im je krajnji cilj razoriti postojeću ekonomiju i povećati nezaposlenost, smanjiti proizvodnju, sprovesti privatizaciju i osiromašiti stanovništvo.

Zašto su im ti ciljevi važni? Ti im ciljevi trebaju:

1. da bi dobili razjedinjene i siromašne države,
2. da bi se bogati još više bogatili,
3. da bi imali jeftinu radnu snagu,
4. da bi dobili tržište za izvoz svojih proizvoda.

Ovo su nehumani, moralno neopravdani i dugoročno neodrživi ciljevi.

Izuzetno tešku optužbu na račun Svjetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda iznosi autor John Perkins u autobiografskoj knjizi *Ispovijest ubice ekonomije*. Perkins potvrđuje stavove prof. Stiglitz i tajne planove o ekonomskom ubistvu ekonomije jedne države. Postoje brojne ubice ekonomije, visoko plaćeni profesionalci koji obmanjuju države širom svijeta i sprovode ekonomsko ubistvo malih, siromašnih i nerazvijenih država. Autor je sam bio ekonomski ubica nekih država i iznosi svoje lično iskustvo, jer mu savjest nije dozvoljavala da dalje šuti o tim tajnim planovima kako se sprovodi ekonomsko ubistvo jedne države. Način ubistva je vrlo jednostavan. Siromašna

država se navodi da uzme kredite od Svjetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda, a kako ih ne mogu otplaćivati potpadaju pod njihovu kontrolu i za male pare prodaju državnu imovinu – preduzeća, energetiku, telekomunikacije, šume, vode i slično.

Sarajevo, maj 2014.

4. GLOBALIZACIJA I NJEN UTJECAJ NA PRIVREDU BiH, (april 2013)

Ekonomska globalizacija predstavlja uklanjanje svih barijera za nesmetani protok roba, usluga, tehnologije i kapitala između država. Globalizacija uvodi jedinstveno svjetsko tržište i podstiče razvoj i konkurenciju. Globalizacija se uspješno razvija i na polju transporta i komunikacija.

U suštini globalizacija predstavlja:

- neograničenu slobodu izvoza i uvoza;
- stvaranje svjetskog tržišta;
- ukidanje malih firmi koje po kvalitetu, asortimanu i troškovima ne mogu da prate velike firme.

Ovakav pogled ukazuje na:

- velike prednosti i dobitke za firme iz razvijenih i bogatih država, jer nesmetano mogu izvoziti u sve zemlje svijeta;
- velike negativnosti za domaću proizvodnju jer se ne može konkurentski nositi sa razvijenim firmama;
- domaća proizvodnja nije zaštićena (carinama, kvotama, uvoznim dozvolama i sl.) i ne može izdržati inostranu konkurenciju pa se proizvodnja obustavlja, rastu nezaposlenost i siromaštvo.

U malim i nerazvijenim državama prednosti globalizacije (kvalitetnija roba i privremeno niže cijene) su znatno manje od negativnosti po osnovu globalizacije (manja proizvodnja, otpuštanje radnika, nezaposlenost, povećano siromaštvo i slično).

Globalizacija putem Svjetske trgovinske organizacije (WTO) uspostavljena je za robe, usluge i kapital u kojima se prednost nalazi kod bogatih i razvijenih država. Međutim, globalizacija se ne odnosi na proizvode koji se kvalitetnije i jeftinije proizvode u manje razvijenim državama. Te robe bi se mogle izvoziti u razvijene države, ali to njima ne odgovara i nije dozvoljen slobodan izvoz i uvoz tih roba. To se odnosi na poljoprivrednu proizvodnju, prehranu, tekstil, odjeću i obuću, kao i kretanje radne snage.

Prema tome, globalizacija se odnosi samo na ono što odgovara bogatim i razvijenim, a ono što bi odgovaralo siromašnim i nerazvijenim – isključeno je iz globalizacije.

Globalizacija se uklapa u temeljnu politiku koju sprovode Svjetska banka i Međunarodni monetarni fond. Ovim se ukazuje i vidi kako je globalizacija perfidna prevara siromašnih i nerazvijenih država.

Globalizacija povećava trgovinski deficit naročito nerazvijenih država koje uvoze poljoprivredne proizvode i hranu, a za iste plaćaju devize. Takav trgovinski deficit vodi do siromašenja jedne države, uvoze se proizvodi koji bi se jednostavno i efikasno mogli proizvoditi u domaćoj industriji i poljoprivredi.

Na primjeru BiH globalizacija ima daleko veći negativan efekat nego što su pozitivnosti globalizacije. Pozitivnosti globalizacije za BiH je razvijanje trgovinskih kapaciteta, a naročito novih tržišnih centara. U njima se nude kvalitetni proizvodi, dominantno iz uvoza. Međutim, zastupljenost proizvoda iz domaće proizvodnje je minimalna, što ugrožava domaće proizvođače. Svako novo radno mjesto u tržišnom centru u pravilu ukida 3-4 radna mjesta kod domaćih proizvođača.

Neophodno je naći kompromis između stranih tržišnih centara i obima zastupljenosti proizvoda iz domaće proizvodnje. Potrebno je zakonski obavezati tržišne centre da cca 40% proizvoda mora biti zastupljeno od domaćih proizvođača. U tom kontekstu, tržišni centri moraju se povezati sa domaćim proizvođačima i ulagati u njihovu proizvodnju. Neophodno je da domaći proizvođači moraju poštivati kvalitet proizvodnih roba i visinu cijene, kako bi se uklopili u međunarodnu i tržišnu podjelu rada.

Jasno je da se oštra i energična politika zastupljenosti u tržišnim centrima mora sprovesti kod proizvoda koji se mogu proizvoditi u BiH (poljoprivreda, prehrana, tekstil, obuća, namještaj, odjeća i slično). Kod složenih proizvoda, BiH proizvođači se mogu uključiti kao kooperanti i proizvođači dijelova za složenije proizvode. Prije rata, na tom principu privreda BiH je imala ukupno veći izvoz od uvoza (primjeri iz UNIS-a, Šipada, UPI-ja, Famosa, Energoinvesta, Alhosa itd.).

Sarajevo, april, 2013.

5. UVOĐENJE PDV-a I UKIDANJE CARINA U BiH

Ako je globalizacija perfidna prevara siromašnih i nerazvijenih država, onda su uvođenje PDV-a i ukidanje carina i poreza na promet perfidna prevara – druga.

Globalizacija je usko povezana sa ukidanjem carina. Carina je porez na uvoznu robu. Visina carine se kreće od 0% i nema gornjeg ograničenja. Najčešće su se koristile stope od 5% do 30%.

Carine su bile izuzetno važne u ekonomiji jedne države sa dva aspekta.

Prvo, cijene uvoznih roba su povećane za visinu carine i time se stvarao prostor za razvoj domaće proizvodnje, zaposlenost i bolji životni standard. Domaći proizvođači su mogli svoje cijene dizati do visine cijene uvozne robe uvećane za carinu, pri čemu su morali voditi računa o kvalitetu i konkurentnosti vlastitih proizvoda.

Drugo, carine su punile budžet jedne države cca 60% do 80%. Prema tome, budžet jedne države punile su strane firme pri uvozu tih roba.

Pred kreatore globalizacije postavilo se pitanje: Kako ukinuti carine i kako punjenje budžeta “prevaliti” sa bogatih i stranih kompanija na građane države koja je uvozila robe?

Rješenje je nađeno uvođenjem PDV-a i, time, ukidanjem carina. Sada je punjenje budžeta u 100% iznosu “prevaljeno” na domaće stanovništvo, a ukinuti su carinski troškovi koji su padali na uvoznu robu. Važno je istaknuti da ukidanjem carina strana (uvozna) roba nije pojeftinila za iznos ukinute carine, nego su za taj iznos strane kompanije povećale svoje prodajne cijene.

Uvođenjem PDV-a postignuta je perfidna prevara ne teret domaćih proizvođača smanjenjem proizvodnje, otpuštanjem radnika, povećanjem nezaposlenosti i povećanjem siromaštva.

Do uvođenja PDV-a u BiH je egzistirao porez na promet. U Federaciji BiH porez na promet je bio pravičniji i bolji sistem za veći broj stanovnika, naročito za srednji sloj i siromašno stanovništvo.

Porez na promet je imao tri stope:

- 0% za lijekove, mlijeko, mliječne proizvode, ulje, kruh, ortopedska pomagala i slično;
- 10% za najveći broj proizvoda, cca 90% proizvoda, a to su bili svi proizvodi koji nisu imali stopu poreza na promet od 0% ili 20% (prehrambeni proizvodi, bijela tehnika, tekstil, odjeća, obuća, namještaj, videotehnika, itd);
- 20% za visokotarifne robe (alkohol, cigarete, benzin, druga goriva, kafa i sokovi).

Uvođenje PDV-a (poreza na dodanu vrijednost) dovelo je do ukidanja poreza na promet. Ta promjena dovela je do poskupljenja skoro svih roba, a trebala je dovesti do sniženja cijena visokotarifnih roba, što se nije ostvarilo.

Kroz PDV uvedena je jedinstvena poreska stopa od 17% na sve proizvode i robe, što je dovelo do toga da su robe koje su do tada imale poresku stopu od 0% poskupile za 17% (lijekovi, mlijeko, mliječni proizvodi, kruh, ulje, ortopedska pomagala i sl.). To je bio najveći udar na siromašno stanovništvo, bolesne i penzionere jer su oni punili budžet države i entiteta umjesto bogatih stranih kompanija koje su izvozile robu u BiH. Takođe, i sve robe (cca 90% svih roba) poskupile su za 7% (umjesto poreza od 10% uveden je PDV od 17%). Međutim, svi proizvodi koji su imali stopu od 20% (visokotarifne robe) pojeftinile su za 3% (sniženje poreske stope sa 20% na PDV od 17%).

Nova poreska stopa od 17% pogodovala je bogatijim, a najviše štete je nanijela siromašnim slojevima stanovništva, jer su im svi proizvodi poskupili.

Ovakva politika uvođenja PDV-a odgovarala je međunarodnim finansijskim institucijama, jer je radi globalizacije (ukidanja carina) punjenje budžeta sa bogatih stranih firmi i uvoznika “prevalila” na siromašno domaće stanovništvo, naročito na penzionere, nezaposlene, siromašne i slično.

Razlog za ovakvu politiku je bila činjenica da su međunarodne institucije znale da moraju naći rješenje kako financirati budžete ako se ukinu carine i porez na promet. Sve je to ostvareno kroz uvođenje PDV-a i time su kompenzirani gubici budžeta.

Neophodno je posebno ukazati na negativne posljedice uvođenja samo jedne stope PDV-a od 17% i ukidanje dosadašnjih tri stope (0%, 10% i 20%). Naročito velika polemika u to vrijeme bila je vezana za ukidanje nulte stope poreza. Zagovornici ukidanja ove stope navodili su razloge kao što su neosposobljenost poreskih organa da prate različite stope i pojavu organiziranog kriminala.

Ovi argumenti su bili potpuno netočni jer su naši poreski organi bili osposobljeni da prate promet roba po raznim stopama. Što se tiče organiziranog kriminala, on se realizira neovisno o broju poreskih stopa.

Pravi razlog uvođenja samo jedne stope i ukidanje nulte stope poreza je saznanje međunarodnih institucija da će doći do povećanja siromaštva u BiH i velike nezaposlenosti, što će smanjiti kupovnu moć domaćeg stanovništva te će ugroziti punjenje budžeta. Da bi se budžeti punili neophodno je osigurati da i najsiromašnije stanovništvo puni budžet i time se skriveno opravdalo ukidanje nulte stope poreza, tako da se punjenje budžeta vrši najviše kroz kupovinu mlijeka, ulja, kruha, lijekova, ortopedskih pomagala i slično.

Sve europske države (sem Danske) imaju više stopa PDV-a, pri čemu su niske stope PDV-a zadržali kod osnovnih životnih artikala. I bogata Njemačka, Švedska, Francuska i druge zemlje imaju nultu stopu poreza za neke proizvode, kao i snižene poreske stope za osnovne prehrambene artikle.

PDV je “tako dobar” sistem da ga Amerika nikada nije uvela i još drže klasični sistem poreza na promet.

Sve države uključene u Europsku uniju uvele su PDV, pri čemu imaju niske stope za prehranu i neke druge važne proizvode, ali to nisu dozvolili u BiH jer su znali da stanovništvo mora kupovati prehrambene proizvode i time će najviše puniti budžete putem PDV-a.

Uvođenje PDV-a u razvijene države, sa njihovog aspekta, ima puno opravdanja jer:

- pojeftinjuju izvoz svojih roba jer uvoznici ukidaju carine, i
- punjenje budžeta u razvijenim državama ekonomski je moguće jer domaće stanovništvo ima visoke plaće i dosta dobru zaposlenost koja to omogućava.

Sarajevo, juni 2010.

6. PRIVATIZACIJA – PLJAČKA U BiH, (mart 2007)

Poznati nobelovac i prof. dr. JOSEPH STIGLITZ je u svom članku *Četiri koraka do progletstva* naveo da je nejasna i zbunjujuća privatizacija prvi korak koji vodi jednu državu u prokletstvo. Privatizacija vodi ekonomskom uništenju države, smanjenju zaposlenosti, masovnim otkazima i velikim socijalnim nezadovoljstvom radnika.

Cilj privatizacije nisu bili obnavljanje i povećanje proizvodnje i novo zapošljavanje nego uništenje domaće privrede. Zašto? Zato što trebaju stvoriti prostor za izvoz proizvoda iz svojih bogatih i razvijenih država.

A sad da malo raskrinkamo privatizaciju na primjeru BiH. Prije rata, privredne organizacije su bile društveno vlasništvo koje su date na upravljanje radnicima koji u njima rade. Putem radničkih savjeta, kao najvišeg upravnog organa, upravljali su tom organizacijom. Radnički savjet je postavljao glavnog i sve ostale direktore, donosio je plan poslovanja, usvajao izvještaje o poslovanju, donosio odluke o investicijama, itd. Ako hipotetski postavimo da je jedna organizacija imala 500 zaposlenih, ona je bila u statusu društvenog vlasništva, odnosno data je kao društveno vlasništvo onim 500 zaposlenim na upravljanje. Na takav način ta organizacija (firma) bila je indirektno privatno vlasništvo 500 zaposlenih radnika. Prema tome, već smo privatno vlasništvo u formi društva (od 500 uposlenih) kao društveno vlasništvo. Sigurno je da bi privatizacija bila mnogo uspješnija da je društveno vlasništvo tretirano kao privatno vlasništvo i da su radnici preuzeli organizaciju u svoje vlasništvo. Slično se postupilo u pretvorbi stanarskih prava na privatno vlasništvo. Tada su društveni stanovi tretirani kao privatno vlasništvo onih koji su imali stanarsko pravo.

U proces privatizacije uključeni su “certifikati“, koji su za vlasnika bili bez vrijednosti: prodavani su za 1% – 2% od nominalne vrijednosti. Bez vrijednosti su bili i za firme koje su privatizirane: certifikate nisu mogli unijeti u imovinu firme jer, u suštini, certifikati nisu imali nikakvu realnu podlogu.

Međutim, za špekulante su certifikati imali vrlo visoku i realnu vrijednost. Oni su po nominalnim vrijednostima certifikata kupovali firme.

Primjer: Prvobitni vlasnik certifikata (stara štednja, boračka naknada i sl.) u vrijednosti od 100.000 KM iste je prodavao za 1% do 2% tj. za 1.000-2.000 KM. Novi kupac certifikata pri kupovini firme je plaćao vrijednost firme, gdje su mu se priznavali certifikati kao 100.000 KM (nominalna vrijednost). Na taj način privatizacija je izvršena na principima prevare. Novi vlasnik firme nije ulagao u

proizvodnju nego je nastojao da izvuče svoje ulaganje, što je ostvarivao prodajom jednog automobila, poslovnog prostora, zemljišta i slično.

Efekti tadašnje privatizacije su danas vidljivi i većina radnika ih osjeća na svojoj koži – nezaposlenost, nepovezani radni staž, siromaštvo, gašenje firmi i slično.

Krajem 2000. godine počela je privatizacija firmi u BiH. U FBiH pokrenuta je privatizacija za 1.029 firmi. Međunarodna zajednica je od domaćih institucija preuzela 86 poduzeća (veća i značajnija poduzeća) i nastavila privatizaciju uz stručnu i tehničku pomoć stranih lica. Ova privatizacija se obavljala putem međunarodnih tendera.

Do 2000. godine ni jedna banka u BiH nije privatizirana. Tek naknadno će doći do potpune privatizacije svih banaka i dolaska u BiH banaka iz inostranstva, naročito Austrije, Njemačke i Italije.

Privatizacija u BiH je u završnoj fazi, a posljedice takve privatizacije su danas vidljive svima. Oni koji su vidjeli negativne tendencije na početku privatizacije i ukazali na njih bili su udaljeni sa odgovornih funkcija.

Ipak, WB i MMF uspijevaju sprovesti privatizaciju u BiH putem svojih poltrona. Posljedica takve privatizacije je već svima vidljiva i jasna. Proizvodnja je pala, radnici su ostali bez posla, nemaju plaće, sve su više i siromašni i gladni.

Još formalno nije završena privatizacija elektroprivrede, telekoma, šuma, vode, energije i sl. Kažem da nije formalno završena privatizacija ovih velikih državnih sistema, ali suštinski je već obavljena. Kako? Mi smo se kod MMF-a toliko zadužili da oni čekaju samo pogodan trenutak da zaustave naše daljnje kreditiranje i punjenje budžeta i uslove nam kome ćemo i po kojoj cijeni prodati pojedine državne resurse – da bi vratili dugove ili da bi nas i dalje kreditirali.

Sarajevo, mart 2007.

7. NEZAPOSLENOST U BiH, (januar 2015)

Podaci o nezaposlenosti u BiH su vrlo nejasno i nepouzdana područje. Stalno se susrećemo sa raznim podacima o stopi nezaposlenih u BiH, te se stope koriste od interesa organizacije koja ih iznosi i koja im je prihvatljivija.

U principu, međunarodne finansijske i druge organizacije, kao i njihovi domaći sateliti (pretežno Centralna banka BiH), koriste niže stope nezaposlenosti u BiH kako bi prikazali da su njihov rad i ulaganje u BiH opravdani. Nasuprot tome, kritičari privrednog stanja u BiH ukazuju na više stope nezaposlenosti kako bi ukazali da se privredni oporavak BiH sporo ili nikako ne ostvaruje. Porazna je činjenica da se ciframa (koje nisu pouzdane) na tom planu nastoji dokazati obim nezaposlenosti.

- a) Stopa nezaposlenosti po ILO definiciji (međunarodna organizacija) iznosi 27,5%. Po ovoj definiciji nezaposlene osobe moraju ispunjavati tri kriterija:
1. da su bez posla,
 2. da su u mogućnosti početi raditi u naredne dvije nedjelje,
 3. da su aktivno tražili zaposlenje u posljednje četiri nedjelje.

Da bi osoba bila tretirana kao nezaposlena mora ispunjavati sva tri kriterija. Ovdje je vrlo sporan treći kriterij, s obzirom da mnogi nezaposleni ne traže posao jer su obeshrabreni. Tražili su posao, ali ga više i ne traže jer su izgubili svaku nadu da će se zaposliti. Obeshrabreni radnici su osobe koje žele posao, raspoloživi su za rad, ali ne rade i ne traže posao jer misle da ga ne mogu naći, i po definiciji ILO ne ulaze u kategoriju nezaposlenih. Očito je da je ova definicija pravljena za razvijene i normalne države, ali da se ne može prihvatiti za BiH jer je većina nezaposlenih obeshrabrena u traženju posla i time gube status nezaposlenih.

- b) Stopa nezaposlenosti prema podacima statističkih agencija u BiH kreće se oko 44%.
- c) Procjena nezaposlenosti prema autoru ovog teksta iznosi 67,6%; procenat je izračunat na temelju zvaničnih statističkih podataka, a obrazlažem ih na sljedeći način:

		Struktura u %
1. Ukupan broj stanovnika u BiH	3,831.000	100%
2. Radno sposobno stanovništvo BiH	2,107.050	55%
3. Radno nesposobno stanovništvo BiH	1,723.950	45%

Radno sposobno stanovništvo u BiH je svo stanovništvo između 15 i 65 godina starosti i koje ne spada u kategoriju radno nesposobnog stanovništva. Procjenjuje se da je od ukupnog stanovništva u BiH 55% radno sposobno ili 2,107.050 stanovnika.

Radno nesposobno stanovništvo u BiH iznosi cca 45% ili 1,723.950 stanovnika. U radno nesposobno stanovništvo spadaju:

- sve osobe do 15 godina starosti,
- sve osobe iznad 65 godina starosti,
- svi srednjoškolci i redovni studenti,
- svi penzioneri i invalidi,
- ostali zdravstveno nesposobni za rad i slično.

Broj nezaposlenih u BiH se izračunava na sljedeći način:

1. Ukupno radno sposobno stanovništvo	2,107.050
2. Broj zaposlenih (statistika BiH).....	683.000
3. Broj nezaposlenih (statistika BiH)	555.000
4. <u>Nezaposleni koji su obeshrabreni.....</u>	<u>869.050</u>
5. Ukupno nezaposlenih (3+4).....	1,424.050

Prema prethodnoj tabeli ukupan broj nezaposlenih (redni broj 3+4) iznosi 1,424.050 stanovnika, ili 67,6% u odnosu na ukupno radno sposobno stanovništvo.

Ustvari, procenat od 67,6% od ukupnog radno sposobnog stanovništva nije radno aktivno. Za BiH je ovaj podatak najvažniji i pokazuje pravo stanje zaposlenosti, odnosno nezaposlenosti. Izuzetno je bitno da od ukupno radno sposobnog stanovništva 2,107.050 osoba nije 67,6% ili 1,424.050 je radno neaktivno.

U materijalu Direkcije za ekonomsko planiranje BiH pod nazivom *Nacionalni program ekonomskih reformi za 2015. godinu* navodi se podatak (strana 71) iz Agencije za statistiku BiH da je radno sposobno stanovništvo u BiH 2,565.000, što je više za 457.950 od podatka koji navodi autor ovog teksta. U tom slučaju, Agencija za statistiku BiH daje još poraznije rezultate, ali se oni u tekstu prikrivaju i ne komentiraju.

Međutim, u navedenom materijalu Direkcije navode se prijedlozi za jačanje ponude i potražnje radne snage:

1. Usklađivanje obrazovnog sistema sa potrebama tržišta, napraviti i uskladiti upisnu politiku u srednjem i visokom obrazovanju sa potrebama tržišta rada;
2. Buduće tržište rada preferira fleksibilni sistem obrazovanja, kvalitet nastave treba biti usklađen sa potrebama poslodavaca;

3. Treba unaprijediti aktivne mjere zapošljavanja kao instrument za reguliranje tržišta rada, neposredno usmjerene ka smanjenju zaposlenosti;
4. Uspostaviti sistem za pružanje informacija o tržištu rada i slično.

Predložene mjere su potpuno neprimjerene i nestručne. Ni jedna mjera ne ide u pravcu smanjenja broja nezaposlenih.

U radno neaktivne osobe spadaju i dvije interesantne kategorije: poljoprivrednici i domaćice. Jedan dio radno neaktivnog stanovništva su poljoprivrednici i oni su ipak radno aktivni. Međutim, poznavajući stanje u poljoprivredi i velikom uvozu poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, jasno je da je taj sektor dosta smanjen i da je veliki broj poljoprivrednika ipak radno neaktivan. Drugu grupu čine domaćice koje neće i ne žele raditi.

Iz svega navedenog imamo tri pristupa nezaposlenosti, odnosno radno neaktivnom stanovništvu, i to:

1. prema ILO definiciji	27,5%
2. prema statističkim podacima	44,0%
3. prema autoru ovog teksta	67,6%

U suštini i sa aspekta vođenja ekonomske politike u BiH, najznačajniji podatak je autorov navod da od ukupnog radno sposobnog stanovništva njih 67,6% nije radno aktivno. Oni ne rade, ne proizvode, nemaju dohodak, nemaju prihode i djeluju na povećanje siromaštva – kako individualnog tako i siromaštva države BiH. U principu, sa aspekta makroekonomije, za BiH nije bitan formalan status (nezaposlen, nije prijavljen na evidenciju nezaposlenih, obeshrabrenih za traženje posla i dr.), bitno je da je veliki broj osoba u BiH radno neaktivan i ne stvara BDP BiH, nego učestvuje samo u trošenju.

Posebno zabrinjavajući pokazatelj je pregled i struktura zaposlenih po oblastima – sektorima zaposlenja. Vrlo mali broj zaposlenih je u oblasti proizvodnje, koja bi morala biti temelj za razvoj svake države. Vrlo veliki broj zaposlenih nalazi se u sektorima koji nisu usmjereni na stvaranje nove vrijednosti nego su usmjerene na potrošnju i budžetsko financiranje. To su zaposleni u državnoj i javnoj upravi, policiji, vojsci, pravosuđu i drugim neproizvodnim funkcijama. Takođe, nepotrebno visoki broj zaposlenih je u bankarskom sektoru, robnom prometu (maloprodaja i veleprodaja) itd.

Mnogi opravdavaju visoku stopu nezaposlenosti vrlo velikim radom “nacрно”, odnosno brojem neprijavljenih radnika. Pojedini teoretičari navode i do 300.000 radnika da rade neprijavljeno – nacрно. Ne mogu se složiti sa ovolikim brojem radnika koji rade nacрно. Ako znamo da u BiH imamo stotinjak općina,

proizlazi da u svakoj općini u BiH radi prosječno po 3.000 radnika nacрно. Gdje su ti toliki radnici koji rade nacрно? U svakoj bi općini ujutro na posao (ali nacрно) trebala ići kolona od 3.000 radnika. Jasno je da ima rada nacрно i to obično u kafićima, ugostiteljskim objektima, građevinarstvu, trgovinskim radnjama i slično, ali se to u jednoj općini može kretati od nekoliko desetina do par stotina radnika, što je znatno manje od 300.000 radnika.

Zapošljavanje stanovništva je jedini i pravi generator razvoja svakog društva, pa i BiH. Samo zaposleni radnik, koji radi u dobroj firmi i prima platu, izvor je za punjenje budžeta, financiranje zdravstva, penzionera, školstva, ali i smanjenje siromaštva.

Sarajevo, januar 2015.

NAPOMENA: Stanje zaposlenosti u BiH je najteži problem u gospodarstvu BiH. Ta problematika sa prijedlozima rješavanja problema razmatrana je na tematskim stručno-naučnim konferencijama:

1. Nezaposlenost i poboljšanje performansi tržišta rada BiH,
2. Poreska reforma u funkciji podsticanja privrednog razvoja i novog zapošljavanja.

Komentar vezan za obje konferencije možete naći u posebnom poglavlju, a posebno ukazujemo na *Teze na posticanje zapošljavanja u Federaciji BiH* koje, također, možete naći u ovom materijalu u posebnom poglavlju.

8. NOVI OBLIK EKONOMSKOG KOLONIJALIZMA U BiH, (novembar 2014)

Osnovni pojam kolonijalizma vezan je uz vladavinu jedne države nad drugom državom, teritorijom i narodom. To je zahtijevalo da država u svojoj koloniji mora držati svoju vojsku, policiju i upravu, što je dosta kompliciran i složen proces.

Međutim, novi oblik kolonijalizma u ekonomskom smislu podrazumijeva moć jedne države, ili grupe razvijenih država, da ekonomski čini potčinjenom drugu državu i iz nje na razne načine izvlači profit, sirovine, stručnu radnu snagu i kapital.

Za uspostavljanje novog oblika kolonijalizma u jednoj državi neophodno je imati političku nestabilnost. Po sistemu “zavadi pa vladaj” lako sprovede svoje političke i ekonomske stavove. Na primjeru BiH dovoljno je imati pod kontrolom:

- a) bankarski sistem, i
- b) maloprodaju (naročito trgovinske lance i robne kuće).

Putem ove dvije ekonomske grupacije u cijelosti se može kontrolirati razvoj ekonomije u jednoj državi.

Kroz bankarski sistem uzima se štednja građana, a plasman kredita se vrši sa vrlo visokim kamatnim stopama koje su 2 do 3 puta više nego u matičnim zemljama strane banke. Na taj način izvlači se profit iz jedne države, a kroz kreditno financiranje usmjerava se razvoj u toj državi. Takvoj politici bi se mogla suprotstaviti Centralna banka BiH. Međutim, Centralna banka nema ni jednu funkciju normalne Centralne banke. Ona radi po principu valutnog odbora tj. pojednostavljeno rečeno – radi kao mjenjačnica. Kao obične dvije služavke rade Agencije za bankarstvo entiteta i ne miješaju se u svoja prava i nadležnosti. Kod sviju vlada princip “ne talasaj” i svima je dobro – sem nezaposlenim u BiH, proizvodnji, penzionerima itd.

Maloprodaja je u funkciji novog kolonijalizma jer prodaju proizvode pretežno stranih kompanija, čime se ugrožava egzistencija domaćih proizvođača i brojni radnici ostaju bez posla. Fino je imati dobru robnu kuću, tržišni centar i kvalitetnu ponudu, ali je pitanje šta i gdje će raditi domaći proizvođači i njihovi radnici. Put novom kolonijalizmu je u cijelosti ostvaren u oblasti ekonomije u BiH.

Na primjeru BiH, uloga Svjetske banke (WB) i Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) nije usmjerena na privredni oporavak i ekonomsku stabilizaciju BiH. U svojim istupima WB i MMF ističu da pomažu BiH u obnovi, a dokaz da li to rade i kako rade je stanje u privredi BiH, kojeg karakterišu: niska zaposlenost, spora obnova

privrede, visoka nezaposlenost, sve veće siromaštvo, socijalno nezadovoljstvo, ogroman trgovinski deficit i nemogućnost punjenja budžeta na svim nivoima.

Svjetska banka i Međunarodni monetarni fond u BiH rade u skladu sa predviđanjem nobelovca prof. dr. Josepha Stiglitz i BiH vode u prokletstvo kroz četiri koraka – etape. Na taj način ostvaruje se novi oblik kolonijalizma u BiH.

Prvi korak je sprovođenje privatizacije po nejasnim principima i modelima sa ciljem (koji je već ostvaren) unošenja haosa u proizvodnju, nezaposlenost, neisplatu plaća i nezadovoljstvo radnika.

Drugi korak je liberalizacija sa posebnim naglaskom na preuzimanje u strano vlasništvo za male pare svih komercijalnih banaka u BiH. I ovaj korak je već završen u BiH.

Treći korak je tržišno određivanje cijena, naročito hrane, energenata, vode i ostalih usluga, što se ne odnosi na povećanje plaća, penzija i invalidnina. Tako se u BiH ruši standard stanovnika i stvara socijalno nezadovoljstvo. I ovaj korak je realiziran u BiH.

Četvrti korak je konačni zahtjev MMF-a da se proda preostali državni kapital (energetika, telekomunikacije, voda, šume i sl.) za male pare kako bi se otplaćivali krediti dobijeni od MMF-a i WB-a, jer su potrošeni kao budžetski troškovi. Krediti nisu plasirani u privredne objekte koji bi sami iz svog poslovanja vraćali kredite. Sve će kredite vraćati ukupno stanovništvo BiH. Ovaj korak je sada u procesu realizacije.

U realizaciji ovih programa, WB i MMF pronadu domaće “eksperte“ i druge sluge koje zagovaraju i opravdavaju takvu politiku. Vlade entiteta i BiH nemaju ni snage ni znanja da se suprotstave ovim politikama WB-a i MMF-a.

Svjetska banka uporno, sama ili preko svojih sluga, povremeno (barem jednom godišnje) javno iznosi stavove o privrednom razvoju i napretku ekonomije u BiH. Iznose se neki pokazatelji o rastu GDP-a, rastu proizvodnje, rastu plaće i sl. Međutim, stvarno stanje u privredi je iz dana u dan sve teže i lošije, nezaposlenost je ogromna, siromaštvo sve veće i eskalira socijalno nezadovoljstvo.

Svjetska banka i druge međunarodne finansijske institucije nakon rata i Dejtonskog sporazuma pristupile su obnovi privrede BiH, kao i ostale infrastrukture. Nekoliko strategija u BiH pokazale su sve zablude, promašaje i pogrešno utvrđene probleme, pri čemu su postavljeni ciljevi bili primamljivi, ali se nijedan cilj nije ostvario u fazi realizacije te strategije. Onda bi se prelazilo na izradu nove strategije i novog zamajavanja.

To je javni istup Svjetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda, a u suštini oni sprovode svoj tajni plan da unište privredu BiH, u čemu postižu zapažene rezultate. Svaki građanin BiH može se osobno uvjeriti i potvrditi moje tvrdnje o ekonomskoj situaciji u BiH (nezaposlenost, siromaštvo, otpuštanje iz privatiziranih firmi, besperspektivnost i sl.). Jedino se sa mnom neće složiti, a očekujem i njihove oštre napade i kritike, sluge Svjetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda u BiH, naročito Centralne banke, Agencije za bankarstvo (Federacije i Republike Srpske) kao i niz nevladinih organizacija koje financira Svjetska banka. Tim slugama nikad nije bilo bolje i učinit će sve kako bi očuvali svoju sadašnju poziciju, dobra radna mjesta i vrlo visoke plaće. Jedino u BiH sa ekonomskim stanjem mogu biti nezadovoljni nezaposleni, penzioneri, invalidi, zaposleni u zdravstvu, zaposleni u školstvu, odnosno 90% stanovnika BiH.

Šta je to ekonomski kolonijalizam i ko ga zagovara najbolje ćemo objasniti na izvozu balvana iz BiH i uvozu skupog namještaja. Preduslov je bila privatizacija pedesetak fabrika namještaja u BiH i njihovo uništenje. Time je stvoren prostor za uvoz namještaja, a domaći proizvođači ostaju bez posla i radnici odlaze na ulicu.

Za primjer nam mogu poslužiti izvodi iz članka *Cvijeće za smeće i balvan politika Svjetske banke* autora Eldara Dizdarevića, objavljenog u časopisu *Dani* 02. maja 2014. godine. Citiram:

“Prijedlog su podržale obje entitetske vlade, Vlada FBiH i Vlada RS-a, kao i Vijeće ministara BiH. Taj prijedlog bio je zabrana izvoza balvana, odnosno sirovih trupaca drveta, zbog čega su se već tada nemilosrdno krčile bh. šume. Privrednici iz oba entiteta su s pravom isticali da je pametnije zabraniti izvoz balvana i razvijati domaću drvenu industriju, da zabranu balvana imaju sve neoliberalne ekonomije na svijetu, uključujući i SAD, da od izvoza balvana apsolutno niko u BiH nema nikakve koristi osim par švercera i kriminalaca i tako dalje. Objе entitetske vlade dale su ekspresno saglasnost za ovaj prijedlog reforme, a sam predsjedavajući Vijeća ministara je izjavio kako on lično taj prijedlog smatra veoma dobrim i pametnim te kako će se svim srcem zalagati za njega.

U OHR-u tih dana nisu mogli prikriti oduševljenje. Postoji jedna stvar oko koje su se entitetski privrednici i entitetske vlade odmah usaglasili. U medijima se pojavila informacija da se Svjetska banka žestoko usprotivila prijedlogu zabrane izvoza balvana iz BiH. Predstavnici ove institucije učinili su sve što su mogli, stavljajući čak svojevrsan veto na tu zabranu, tako da na kraju jedna inače dobra i pametna mjera nije usvojena zbog predstavnika Svjetske banke, a ne zbog “nemara nadležnih” kod nas. Zbog toga danas treba biti i pošten i precizan pa reći da BiH ima milion kvadratnih metara zelenih površina manje nego 2002. prvenstveno zbog Svjetske banke (radi sječe šume).

A zašto je to bilo važno Svjetskoj banci? Pa jednostavno, koliko to god nama čudno zvučalo, Svjetska banka (i MMF) su instrumenti i poluge u rukama bogatih kojima nastoje održati današnje stanje neokolonijalizma. Svjetskoj banci je važnije da se balvani (i sirovine) jeftino izvoze iz BiH, a da se potom ti isti, sada obrađeni, balvani u formi namještaja vraćaju po visokim cijenama u našu zemlju. Ali, to je već druga priča, o kojoj je najbolje kratko citirati rečenicu da bi se britanski ekonomista John Maynard Keynes danas okretao u grobu kada bi mogao vidjeti u šta su se pretvorila njegova čeda – Svjetska banka i MMF.”

Sarajevo, novembar 2014.

9. KRETANJE DOMAĆE PROIZVODNJE, (april 2014)

Domaća proizvodnja je znatno niža nego ona prije rata, odnosno 1991. godine. Došlo je do raspada privrednog sistema kao posljedice:

- ratnih događanja
- privatizacije

Nivo proizvodnje prije rata, u 1991. godini, ostvarivao se sa 920.000 zaposlenih radnika, dok je poslije rata, 1996. godine, radilo oko 500.000 radnika, od čega je manji broj bio u proizvodnji. Dominantan broj zaposlenih bio je u vanprivredi, naročito organima uprave, zdravstvu, prosvjeti, vojsci, policiji, trgovini, ugostiteljstvu, bankarstvu i slično.

Ratna događanja su prekinula proizvodne procese i procjenjuje se da je u 1996. godini, poslije rata, proizvodnja iznosila svega 25% od obima predratne proizvodnje.

Nakon rata u BiH su evidentne visoke stope rasta domaće proizvodnje, što je matematička posljedica, jer je osnovica proizvodnje bila niska u prethodnoj godini.

Tako, naprimjer, imamo rast industrijske proizvodnje po godinama:

– u 1997. u odnosu na 1996.	za 36 %
– u 1998. u odnosu na 1997.	za 23,8%
– u 1999. u odnosu na 1998.	za 10,6%
– u 2000. u odnosu na 1999.	za 8,8%

Uočava se naglo usporavanje rasta industrijske proizvodnje. Razlog usporavanja nastaje kao posljedica povećanja obima industrijske proizvodnje u prethodnoj godini, pa je teško zadržati dvocifrene brojke u rastu proizvodnje. Na usporavanje rasta proizvodnje djeluju, takođe, i opadanje broja zaposlenih u industriji i neuspješna privatizacija koja obustavlja rad i proizvodnju u mnogim fabrikama.

Iako je neposredno poslije rata zabilježen visok rast industrijske proizvodnje, teško je dostići nivo proizvodnje koji je bh. industrija imala prije rata 1991. godine.

U 2000. godini fizički obim industrijske proizvodnje dostigao je svega 34,9% obima industrijske proizvodnje u BiH prije rata.

Daljnji rast industrijske proizvodnje se naglo usporava radi pogrešne privatizacije i nepokretanja postojećih fabrika, kao ni otvaranja novih proizvodnih kapaciteta.

Radnici iz proizvodnih fabrika u pravilu ostaju bez posla, bez plaća i postaju sve više siromašni i socijalno nezbrinuti.

Procjenjuje se da nivo proizvodnje sada u BiH iznosi svega 60% od obima proizvodnje koju smo imali prije rata. Struktura proizvodnje je sigurno promijenjena, ali ako se nastavi ovim tempom rast proizvodnje ni u narednih 10-15 godina neće dostići nivo proizvodnje koji smo u BiH imali prije rata.

Brojni proizvodni kapaciteti su prestali sa radom, radnici su dobili otkaze ili su na čekanju. Nekadašnji veliki privredni sistemi su se raspali, a većina njihovih fabrika prestala je sa radom. Primjeri su: Energoinvest, Unis, Šipad, UPI, brojne fabrike za namjensku (vojnu) proizvodnju, tekstilne fabrike, fabrike za proizvodnju obuće, Famos, Alhos, itd.

Prestale su sa radom, naročito u inostranstvu, naše građevinske firme: Put, Hidrogradnja, Vranica, Bosna, ŽGP, itd.

Pad domaće proizvodnje za posljedicu ima otpuštanje radnika, nezaposlenost i siromaštvo. Nedostatak domaće proizvodnje i domaćih proizvoda na tržištu se nadoknađuje uvozom, što izaziva ogroman trgovinski deficit.

Ovo stanje i kretanje se u cijelosti uklapa u politiku Svjetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda.

Sa ogromnim uvozom izgubili smo:

- brojna radna mjesta,
- carinske prihode (jer je carina ukinuta),
- nivo životnog standarda,
- priliv budžetskih prihoda.

Šta smo dobili povećanim uvozom:

- kvalitetniju ponudu roba,
- više maloprodajne cijene,
- bolju snabdjevenost,
- veće siromaštvo,
- veću nezaposlenost, i slično.

Korist od pada domaće proizvodnje imaju:

- proizvođači iz razvijenijih država
- maloprodajni lanci koji su vlasništvo razvijenijih država.

U BiH je 1990. godine znatno veći izvoz od uvoza, i jedina je republika u bivšoj Jugoslaviji koja je imala pozitivnu trgovinsku bilansu (suficit). Međutim,

u 2014. godini BiH ima ogroman trgovinski manjak (deficit), jer više uvozi nego izvozi. Obim uvoza u 2014. znatno je niži nego prije rata. Teškoće upoređivanja pokazatelja proizlaze iz činjenice da je promet sa Slovenijom, Hrvatskom, Srbijom, Crnom Gorom i Makedonijom tretiran kao unutrašnji trgovinski promet, a sada je to međunarodni promet (izvoz, uvoz).

Gradani BiH od pada domaće proizvodnje i povećanog uvoza imaju koristi, ali su štete znatno veće i teže.

Sarajevo, april 2014.

10. KRETANJE POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE I NJENO UNIŠTENJE, (maj 2014)

Poljoprivrednoj proizvodnji do rata se u BiH pridavala izuzetna pažnja, razvijala se organizirano i planski kroz dva sistema: društveni i privatni sektor.

Društveni sektor je postigao izuzetno dobre rezultate u poljoprivrednoj proizvodnji, proizvodnji i prometu prehrane. Tu su se isticali: UPI, Sarajevo; Agrokomerc, Velika Kladuša; Poljoprivredno dobro Mladen Stojanović, Banja Luka; Hepok Mostar i drugi.

Privatni sektor u poljoprivrednoj proizvodnji postizao je zapažene rezultate, što je utjecalo na to da smo imali bogatog seljaka – poljoprivrednog proizvođača. Međutim, poslije rata sve je naglo srušeno. Sve društvene firme prestale su sa radom, a individualni proizvođači nisu dobili podršku od države.

I u sektoru poljoprivredne proizvodnje urađeno je kao i kod druge domaće proizvodnje. Prestalo se proizvoditi i prešlo se na uvoz poljoprivrednih proizvoda. Očito je da su međunarodne institucije postupile po već oprobanom šablonu – uništi domaću proizvodnju i preći na uvoz koji više nema carina niti drugih organičenja. Naši poljoprivrednici ostaju bez posla, postaju nezaposleni i vrlo siromašni.

Sistem uništenja domaće poljoprivredne proizvodnje se sprovodi, pri čemu se potražnja za tim robama rješava kroz uvoz, a prodaja putem tuđih trgovinskih centara.

Štete na uništenju domaće poljoprivredne proizvodnje su znatno veće od koristi koju dobijamo od uvoza poljoprivrednih proizvoda. Trgovinskim deficitom siromašimo državu jer uvoz obične vode, mesa, luka i slično plaćamo devizama, a naš poljoprivredni proizvođač je kod kuće i bez posla. Čak ni po ILO definiciji on nije ni nezaposlen, jer se u zadnjih 30 dana nije javljao na biro za nezaposlene.

Smatra se da osoba nije bez posla ako se u zadnja četiri tjedna nije prijavila na biro rada i nije tražila posao, te se briše sa liste nezaposlenih.

Poljoprivredna proizvodnja odmah nakon rata (2-3 godine) ima visoku stopu rasta radi niske osnovice u prethodnoj godini. U 1998. u odnosu na 1997. godinu stopa rasta poljoprivredne proizvodnje u FBiH iznosi 11,2%. Međutim, od te godine poljoprivredna proizvodnja ima stalni pad, iako je osnovica obima proizvodnje dosta niska. U 1999. bilježi se pad poljoprivredne proizvodnje za 3,7%. I u 2000. u odnosu na prethodnu 1999. nastavlja se pad poljoprivredne proizvodnje za ogromnih 25%. Poljoprivredna proizvodnja se svjesno i namjerno urušava. Obim proizvodnje pada u svim granama poljoprivrede: ratarstvo, voćarstvo, vinogradarstvo, stočarstvo (govedarstvo, svinjogojstvo, ovčarstvo, peradarstvo i pčelarstvo). Takođe, pada proizvodnja pšenice, ječma, kukuruza, krompira, mlijeka, mesa, duhana, itd.

Razlozi za ovakvo stanje u poljoprivredi proizlazi iz činjenice da nadležne vlade i ministarstva nisu bili u stanju da obezbijede trajne izvore financiranja, kreditiranja i podsticanja poljoprivredne proizvodnje. Sredstva u budžetima nadležnih organa uprave nisu se mogla niti smjela osigurati. Protiv kreditiranja poljoprivrede i podsticaja bili su Svjetska banka i Međunarodni monetarni fond. Svoju politiku zasnivaju na postojećoj politici da ne treba povoljno kreditirati, subvencionirati i premirati domaću poljoprivrednu proizvodnju. Istovremeno, sve države u susjedstvu i u Europskoj uniji ulažu ogromna sredstva za subvencioniranje i premiranje njihove poljoprivredne proizvodnje.

Nedostatak poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda na tržištu BiH može se nadoknaditi uvozom. Ovo se u cijelosti uklapa u tajnu politiku Svjetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda o uništenju poljoprivredne proizvodnje u BiH. Međutim, odgovor na pitanje šta će biti sa našim poljoprivrednim proizvođačima nije dat. Oni su u sve težoj i bezizlaznijoj situaciji.

U BiH nema adekvatne poljoprivredne politike, a time nedostaju:

- adekvatna kreditna politika;
- politika niskih kamata;
- investicija u poljoprivredu;
- subvencije (po vrstama i namjeni);
- premije (po granama poljoprivrede);
- zaštita poljoprivredne proizvodnje;
- zakon o obaveznom otkupu tržišnih viškova;
- odluka o garantiranim minimalnim cijenama za otkup tržišnih viškova;
- odluka o visini otkupnih cijena.

Nedostatak poljoprivrednih i prehrambenih artikala na tržištu BiH nadoknađuje se ogromnim uvozom raznih roba i proizvoda. Devizna sredstva za uvoz

možemo osigurati, a istovremeno ta sredstva nećemo da uložimo u poljoprivredu i prehrambenu industriju. Naročito u sektoru poljoprivrede i prehrane imamo ogroman trgovinski deficit (veći uvoz od izvoza), pri čemu se uvoze razni proizvodi koji se po kvaliteti i cijeni mogu lako proizvoditi u BiH.

Sarajevo, maj 2014.

NAPOMENA O rješavanju problema poljoprivredne proizvodnje još u 2002. godini date su Teze za novčane podsticaje za poljoprivrednu proizvodnju, a koje možete naći u posebnom poglavlju u ovom materijalu. Obzirom da navedene Teze (a ni neke druge Teze) nisu prihvaćene niti realizirane, stanje u poljoprivredi je sve gore i gore.

11. ULOGA CENTRALNE BANKE BiH NA RAZVOJ PRIVREDE, (januar 2015)

Centralna banka BiH formirana je 1997. godine i ima glavni zadatak da održava monetarnu stabilnost u skladu sa *currency board* aranžmanom (1 KM = 0,51129 EUR) kao fiksnom kursu. To znači da izdaje (štampa) domaću valutu KM uz 100% pokriće u konvertibilnim deviznim sredstvima (EUR, US dolar, švicarski franak i druge devize). Prevedeno na jednostavniji jezik to znači da je Centralna banka BiH slična običnoj mjenjačnici. Izdaje (štampa) onoliko KM koliko ima deviza. Pokriće, odnosno podloga za KM iznosi 100% u devizama koje su deponirane u inostranstvu. Potpuno pokriće danas nema ni jedna svjetska valuta – niti EUR, niti US dolar itd. Pokriće za neki novac se ranije tražilo u zlatu ili drugim realnim vrijednostima. Međutim, ova politika je davno napuštena i smatra se zaostalom i prevaziđenom; u principu ima veću štetu za privredu jedne države nego što ima korist.

Centralna banka BiH je u početku definirana kao valutni odbor u trajanju od sedam godina. U međuvremenu, status Centralne banke BiH do danas nije mijenjan. Centralna banka BiH u svojoj nadležnosti definira i kontrolira provođenje monetarne politike koja je već unaprijed limitirana i ograničena. Centralna banka BiH također upravlja deviznim rezervama ostvarenim izdavanjem (štampanjem) domaće valute KM. Ovo je manje-više stručno-tehnički posao.

Prema tome, Centralna banka BiH nema skoro ni jednu značajnu nadležnost koju imaju centralne banke svake normalne države.

Centralna banka BiH je zadužena i odgovorna za izdavanje KM u visini i obimu koliko BiH ima deviznih sredstava. Za te poslove Centralna banka BiH je osposobljena i drži obim KM pod kontrolom, što je u suštini tehnički posao. Naša Centralna banka nema osnovne nadležnosti koje ima svaka centralna banka.

Osnovna funkcija centralne banke je:

- održavanje monetarne stabilnosti domaće ekonomije;
- provođenje monetarno-kreditne politike;
- reguliranje novčanog optičaja;
- emisija i štampanje KM;
- održavanje stabilnosti KM;
- organiziranje, vođenje i kontrola platnog prometa;
- propisivanje stope obavezne rezerve;
- emitiranje vrijedonosnih papira;
- kontroliranje bankarskog sistema;
- utvrđivanje zvanične eskontne stope, i tako dalje.

Centralnu banku BiH treba hitno pretvoriti u pravu Centralnu banku sa svim nadležnostima i sadašnji zadatak mjenjačnice proširiti na:

- povoljnije kreditiranje pokretanja proizvodnje, zapošljavanja i izvoza;
- uspostavljanje zajedničke suodgovornosti sa državnim i entitetskim organima vlasti na rastu zaposlenosti, domaće proizvodnje a naročito poljoprivredno-prehrambene proizvodnje, kao i rastu izvoza.

Centralna banka BiH mora postati prava središnja monetarna ustanova sa monopolom emisije (štampanja) KM i izdavanja vrijedonosnih papira, a sve u cilju ukupnog poboljšanja privrede u BiH.

Centralna banka BiH mora biti samostalna stručno-naučna institucija bez utjecaja politike, mora biti kreator ekonomske politike u BiH zajedno sa svim vladama, ali i snositi odgovornost za ekonomsko stanje u BiH.

U okviru stabilnosti KM, neophodno je napustiti 100% pokriće KM stranim devizama i pristupiti dodatnom štampanju KM koji bi utjecali na inflaciju do 10%, ali bi osigurali jeftina kreditna sredstva za privredu (zapošljavanje, pokretanje proizvodnje i izvoz).

Inflacija treba biti kontrolirana i u funkciji podupiranja ekonomskog razvoja BiH. Odgovornost za visinu inflacije i plasmane kredita treba preuzeti guverner Centralne banke. Štampani novac ne smije ići u “krpljenje” budžeta i svako plasiranje kredita mimo navedena tri cilja treba tretirati kao krivično djelo. Takođe, veći obim inflacije treba se smatrati kao neodgovorno ponašanje Centralne banke, odnosno guvernera. Novo štampane KM mogu se plasirati kroz kredite, ali sa minimalnom kamatnom stopom (2% - 3%).

Ovi prijedlozi transformacije Centralne banke se moraju realizirati kad-tad. Privreda BiH mora dobiti podsticaje koje ima privreda svake države. Centralna banka BiH mora postati najbitniji faktor u obnovi privrede BiH (uz vlade entiteta i države).

Sa ovim prijedlozima neće se složiti, prije svih Centralna banka i Međunarodni monetarni fond, jer nisu u skladu sa njihovom politikom. Oni ne žele jaku i pravu Centralnu banku BiH jer bi ona bila osnovni generator razvoja privrede BiH. Navedene institucije žele Centralnu banku BiH samo radi forme, pri čemu se Centralna banka ne miješa niti obavlja svoje osnovne poslove. Možda će i neki predstavnici Centralne banke, a posebno Agencija za bankarstvo (Federacije BiH i Republike Srpske), biti protiv jer će izgubiti svoj status i položaj po kojem dobijaju visoke plaće za nikakvu odgovornost.

Što prije dobijemo pravu Centralnu banku BiH, sa punim i pravim nadležnostima i odgovornostima, možemo očekivati početak poboljšanja postojećeg ekonomskog stanja u BiH.

Sarajevo, januar 2015.

12. PUNJENJE BUDŽETA BiH, ENTITETA I KANTONA, (maj 2009)

Budžet je dokument u kojem je naveden spisak svih planiranih prihoda i rashoda. Budžet može biti: države, entiteta, kantona, općine ali i firme, institucije, projekta, ličnosti, domaćinstva i tako dalje.

U BiH svi nivoi vlasti imaju svoj budžet i on se odnosi na jednu fiskalnu godinu, a koja se poklapa sa kalendarskom godinom od 01.01. do 31.12. U pravilu budžet mora biti izbalansiran tj. planirani rashodi moraju biti u visini planiranih prihoda. To pojednostavljeno znači da se može trošiti onoliko koliko imaš prihoda. Međutim, mnoge države, a naročito BiH, na svim nivoima troše znatno više nego što imaju prihoda. Negativna razlika u budžetu (deficit) se pokriva uzimanjem kredita. Na taj se način država (entiteti, kantoni, općine) kreditno zadužuje i opterećuje naredne godine. Ovaj problem se prenosi na sljedeće vlade jer će one morati otplaćivati kredit. Vlada koja je uzela kredit rješava svoj tekući problem i isplaćuje rashode koje sama stvara.

Za pokrivanje deficita najčešće se kredit uzima od Međunarodnog monetarnog fonda, koji je spreman i rado daje kredit državi (naročito BiH) čija je privreda posrnula i nalazi se u velikim teškoćama. Međunarodni monetarni fond davanje kredita uvjetuje provođenjem određenih ekonomskih i socijalnih problema. Ti uvjeti se uvijek temelje na dva principa:

1. sve što je u korist socijale i radnih ljudi (penzije, infalidnine, visina plaća, zdravstvo i druga socijalna izdvajanja) treba što više smanjiti;
2. sve što ide u korist kapitalista, vlasnika firmi, banaka, trgovine i slično, treba maksimalno podržavati.

Međunarodni monetarni fond radi u skladu sa politikom Svjetske banke, tj. treba urušiti domaću privredu i proizvodnju kako bi uvozili iz bogatih država. Ujedno Međunarodni monetarni fond i Svjetska banka uspostavljaju novi oblik ekonomskog kolonijalizma u BiH. Takođe, BiH se dovodi u kreditno ropstvo.

Postavlja se pitanje – zašto Međunarodni monetarni fond daje kredite kada je svjestan da ih BiH ne može nikada vratiti. I za to postoji realan i opravdan odgovor. Povrat kredita iz BiH je moguć kroz prodaju i privatizaciju preostale državne imovine, a koja je još uvijek visoka i znatno veća od uzetih kredita. Ta imovina su: elektroprivreda, šume, telekom, voda, komunalna infrastruktura itd.

Jednog dana će Međunarodni monetarni fond usloviti daljnje kreditiranje prihvaćanjem da zdravu imovinu BiH prodamo za male pare kupcima koje će oni dovesti. Ta politika je u skladu sa politikom – kako međunarodne finansijske institucije uvode jednu zemlju kroz četiri koraka u prokletstvo. Ovo bi predstavljalo četvrti i posljednji korak odlaska BiH u prokletstvo. Detaljnije o četiri koraka do prokletstva na primjeru BiH možete pročitati u posebnom eseju u ovoj publikaciji.

O problematici budžeta pisat ćemo dosta pojednostavljeno kako bi nas prosječni čitatelj mogao razumjeti.

U principu, svaki građanin bez obzira na školsku izobrazbu shvata da se budžet jednog domaćinstva temelji na osnovama da domaćinstvo može trošiti samo onoliko koliko ima prihoda. Slobodno se mogu povezati budžetski principi kao opravdani i zakoniti na svim nivoima koji donose budžete (država, entitet, kanton, općina, firma, domaćinstvo itd.).

Temeljni postulat je – trošiti možete onoliko koliko imate.

Država BiH, entiteti i kantoni iz svog budžeta pokrivaju troškove državnih i drugih organa, kao što su ministarstva, organi uprave i pravosuđa, vojska, policija, penzije, zdravstvo, školstvo, nauka, kultura, sport, socijalna izdvajanja, podsticaji privredi, itd.

Prihodi budžeta su: porez na dodanu vrijednost (PDV), direktni porezi, uvozne i izvozne dažbine, pristojbe, doprinosi, donacije itd.

U 2001. budžet Federacije BiH je prvi put, a pokazalo se kasnije da je to bio i zadnji, imao veće prihode od rashoda. Svi rashodi su u 100% iznosu izmireni, a pojavio se i višak od cca 250 miliona KM pa je izvršen rebalans budžeta za toliki iznos kako na strani prihoda tako i na strani rashoda. Te godine su uredno isplaćivane i penzije i boračke naknade, s tim da se dodatno isplaćene dvije zaostale penzije i pomaknuta isplata penzija sa dvadesetog na prvi dan u mjesecu. Na taj su način penzioneri u kratkom roku primili tri penzije. Možemo se podsjetiti da je te godine isplaćen dug za gradnju autoputa Sarajevo – Ilijaš od cca 70 miliona KM. Takođe, sporazumno je otpušteno iz Armije BiH i HVO 10.000 vojnika sa otpremninom od 10.000 KM po svakom vojniku, što je ukupno iznosilo 100 miliona KM, a koje su isplaćene iz Budžeta Federacije BiH.

Napor nadležnih institucija u FBiH bio je usmjeren na prikupljanje prihoda u budžet, a što se odnosilo na prikupljanje carina, poreza na promet, poreza na dobit državnih firmi, kao i uplate doprinosa penzionim fondovima, zdravstvu i slično.

U tom periodu bila je uska povezanost između naplate budžetskih prihoda u korist budžeta FBiH i aktivnosti poreskih i carinskih organa. Svaka naplaćena KM

po tim osnovama išla je direktno u budžet FBiH. Potrebno je posebno naglasiti – da neposredna (direktna) povezanost prikupljanja poreza i carina ima maksimalni učinak na punjenje budžeta.

Međutim, narednih godina budžet FBiH ni drugih institucija u BiH nije više uravnotežen. Nedostajući prihodi u budžetima popunjavaju se uzimanjem kredita kod Međunarodnog monetarnog fonda, BiH se na taj način gura u dužničko ropstvo jer troši više nego što ima. Prihodi nisu dovoljni da pokriju sve troškove budžeta.

Razlozi zbog kojih su prihodi nedovoljni:

1. sistem prikupljanja javnih prihoda nije stimulativan za organe vlasti,
2. nedovoljna privredna aktivnost iz koje bi se prikupljali javni prihodi.

Neophodno je obrazložiti oba razloga koji negativno djeluju na prikupljanje javnih prihoda.

Prvi razlog ukazuje da sistem prikupljanja javnih prihoda nije stimulativan za organe vlasti kroz sljedeće obrazloženje. Nekoliko godina nakon 2001. postojala je direktna stimulacija da će prikupljeni porez i carina odmah i direktno povećati budžet. Narednih godina ukinut je ovaj sistem i uspostavljen je sistem koji više odgovara socijalističkom sistemu, koji žestoko napadamo i kritikujemo. Novi sistem prikupljanja javnih prihoda temelji se na prikupljanju javnih prihoda na jedinstveni račun u Centralnoj banci BiH (vidi: Zakon o uplatama na jedinstveni račun i raspodjeli prihoda, Sl. glasnik BiH 55/04). Svi prihodi su zajednički. U socijalizmu smo to zvali društveni – uz poštalicu “ničiji”.

Prihodi sa jedinstvenog računa se dijele prema određenom ključu i uplaćuju u budžete države, entiteta, kantona. Potpuno se gubi direktna povezanost naplate prihoda sa dobijanjem tog prihoda jer on ide na zajednički račun i tek kasnije manji procenat će biti uplaćen u odgovarajući budžet. U kakvoj poziciji je neka utjecajna osoba (političar) u entitetu ili kantonu da podrži uplatu poreza od “svoje” firme kad od toga neće imati veću korist za svoj budžet. Mnogi razmišljaju – bolje je ne uplatiti javni prihod i firmi će ostati ukupan iznos, a ako uplati naša institucija dobit će minimalni udio. Koliko ovo utječe na neprincipijelno i koruptivno razmišljanje? Ali i na stvarno ponašanje.

Drugi razlog koji umanjuje javne prihode je nedovoljna privredna aktivnost iz koje se prikupljaju javni prihodi. Ne postoje direktna veza niti podsticaji da se lokalni političari mobiliziraju na pomoći i pokretanju privredne aktivnosti. U dosta slučajeva nisu nadležni za takvu aktivnost, a posebno nisu zainteresirani jer većina javnih prihoda odlazi centralizirano u javne prihode ili druge fondove (penzioni, zdravstveni i slično). Lokalni političari su zainteresirani da se isplate neto plate, ali ne i doprinosi jer oni od toga nemaju nikakvu korist za svoju lokalnu zajednicu. Interes se isključivo ispoljava u obliku savjesti ili društveno-političke odgovornosti, ali ne i u ekonomskom interesu za određenu zajednicu.

Posebno ukazujemo da usporenost privredne aktivnosti negativno djeluje na prikupljanje poreza na dodanu vrijednost (PDV), a nezaposlenost, neisplata plaća i niske plaće djeluju na smanjenje kupovne moći stanovništva, a time i na manje kupovine roba, odnosno manji PDV.

Da bi se poboljšalo stanje u punjenju budžeta bilo bi neophodno ukinuti postojeći složeni i nestimulativni sistem prikupljanja javnih prihoda, kao i oživljavanje privrednih aktivnosti u cilju povećanja osnove za prikupljanje PDV-a. Osnovni princip u prikupljanju javnih prihoda mora se bazirati na neposrednoj zainteresiranosti između prikupljanja prihoda i pripadnosti prihoda.

U postojećem sistemu ističemo posebno dva problema:

1. minimalna pripadnost prihoda lokalnim zajednicama (općinama i kantonima);
2. prije bilo kakve raspodjele prihoda izdvaja se dug Svjetskoj banci i Međunarodnom monetarnom fondu (klasično finansijsko ropstvo).

Sarajevo, maj 2009.

13. STANJE U VANPRIVREDI BiH KAO POSLJEDICA STANJA PRIVREDE BiH, (juli 2009)

Stanje u vanprivredi BiH nakon 1995. godine možemo promatrati u odnosu na privredu kao princip “spojenih sudova” tj. kakvo je stanje u privredi – slično je stanje u vanprivredi. Stanje u privredi BiH je katastrofalno i u stalnom pogoršanju, što se može reći i za vanprivredu u BiH.

Raspad ukupnog društva, kako privrede tako i vanprivrede, izražava se kroz:

- pad kvaliteta rada i usluga,
- moralnu razgradnju,
- stanje haosa i konfuzije,
- povećanje kriminala,
- opću socijalnu nesigurnost,
- nekompetencije i neznanje zaposlenih,
- razvoj korupcije i mita, itd.

Ukupni pravosudni sistem je u stručnom i moralnom kolapsu. Utjecaj političkih stranaka na sudstvo je vrlo visok, pojedini sudovi i tužiteljstva su pod jakim utjecajem političkih stranaka i čelnik pravosudnog organa u pravilu sprovodi stavove stranke koja ga je kandidirala na funkciju i podržala njegov izbor. Evidentna je sporost sudskih organa, kao i veliki broj poništenih ili vraćenih rješenja na ponovni postupak. Sudstvo je treći stub svake države (pored parlamenta kao zakonodavnog organa i vlade kao izvršnog organa) i moralo bi biti stručno, efikasno i bez političkih i drugih utjecaja. U proteklom periodu pravosuđe BiH imalo je najviše reformi i uložena su ogromna sredstva koja su pretežno potrošena na strane osobe (sudije, savjetnici, elaborati, konferencije, honorari i sl.). Bilo bi neophodno izvršiti detaljnu analizu uložених sredstava i ostvarenih efekata u poboljšanju pravosuđa BiH. Svaka reforma pravosuđa vršena je u organizaciji i pod kontrolom OHR-a i drugih međunarodnih organizacija.

Školstvo je u posebnim problemima u BiH. Skoro sve osnovne i srednje škole su pod velikim utjecajem političkih stranaka. Školstvo od malih nogu uči djecu na podijeljenost BiH i svaljuje krivicu za ratne događaje na drugu stranu. Indirektno se razvija mržnja koja uzima sve više maha. Istina se uvijek tumači i objašnjava sa gledišta jednog naroda.

Posebno je razoren sistem visokog obrazovanja. Pod firmom privatizacije osnovani su u BiH brojni privatni fakulteti i univerziteti. Svjesnost u razaranju

visokog obrazovanja, pored domaćih političkih stranaka, ima i Međunarodna zajednica. Nekvalitetno visoko obrazovanje je najbolji stimulans da se razruši ukupni društveni, privredni i politički, život u BiH. Nestručni visoki kadrovi zauzimaju čelne funkcije i garant su daljem neuspješnom razvoju BiH, što je krajnji i tajni cilj Međunarodne zajednice izražen kroz stavove i politike Svjetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda. Diplome visokog obrazovanja, magistarske i doktorske titule moguće je dobiti u kratkom roku i uz određena plaćanja, a što nije rezultat znanja i učenja.

Zdravstvo u BiH je u značajnoj stagnaciji, posebno zbog nedostatka sredstava za ulaganja u zdravstvene organizacije, bilo u moderne zdravstvene uređaje i aparate ili u smještajne kapacitete. S obzirom da još nisu formirani privatni medicinski fakulteti, nivo znanja i kvaliteta ljekarskog osoblja još su zadržani na zavidnoj visini.

Kultura u BiH je u velikoj krizi. Razlog se može tražiti u nemogućnosti da privreda ulaže u kulturu, a ni budžeti nemaju sredstva za takve namjene. To uzrokuje teško financiranje kulture, što se negativno odražava na kvalitet i obim kulturnih događanja.

Sa naukom u BiH je još teža situacija. U općoj neimaštini najmanje se izdvaja za nauku, što ugrožava i minimum naučnih aktivnosti. Poseban problem u nauci dešava se sa Akademijom nauka BiH koja pod utjecajem političkih stranaka u Sarajevu dobija obilježje bošnjačke akademije nauka, što je izazvalo srpske političke stranke da u Banjoj Luci formiraju novu srpsku akademiju nauka. Hrvati slijede prethodnom i u Mostaru osniva hrvatsku akademiju nauka. Tri akademije nauka u BiH nemaju sredstva za svoje aktivnosti, a i broj akademika je minimalan. Da bi se broj akademika povećao, pojedini prosječni profesori se prevode u akademike. Sve to djeluje negativno na kvalitet nauke.

Sport u BiH, nažalost, slijedi primjer drugih vanprivrednih djelatnosti. Dolazi do značajnog opadanja kvaliteta i broja sportskih manifestacija. Od nekadašnjih izuzetno jakih i kvalitetnih sportskih ekipa danas imamo ispodprosječne klubove koji se u Evropi tretiraju kao nižerazredni klubovi.

Socijalna zaštita (penzioneri, nezaposleni, invalidi, zdravstveno nesposobni i sl.) je na minimumu, što je posljedica neopravdano velikog broja korisnika i vrlo niskih primanja. Za takve namjene nema dovoljno sredstava iz privrede niti budžetskih sredstava.

Da ne bismo samo nabrajali šta je u padu u sferi vanprivrede, želimo ukazati da ima oblasti koje se uspješno razvijaju i u porastu su – kriminal, korupcija, mito, siromaštvo i glad.

Siromašna privreda nije u stanju financirati i ulagati u vanprivredu. Ekonomsko-financijsko stanje vanprivrede je vrlo loše i u takvim uvjetima nije moguće razgovarati o podizanju nivoa usluga i kvaliteta vanprivrede. Ugrožena joj je gola egzistencija.

14. KO STOJI IZA OVAKO LOŠEG STANJA U PRIVREDI BiH, (januar 2015)

Obično se za loše stanje u privredi BiH optužuju domaći političari koji se ne mogu ni po jednom pitanju složiti. Kreatori ovakvog privrednog stanja su oni koji su kreirali rat na ovim prostorima.

Kreatori rata u Jugoslaviji, a time i u BiH, nisu ni Srbi, ni Bošnjaci a ni Hrvati. Uvrijedit ću mnoge kada ustvrdim da su Srbi, Bošnjaci i Hrvati samo obični pijuni i igrači koji su odigrali igru, odnosno rat po scenariju i nagovoru drugih.

Iza ovakvog stanja u BiH stoje vaninstitucionalne snage koje su na svjetskom nivou uspjele nametnuti svoje ideje i želje ostalim učesnicima svjetskog ekonomskog i političkog procesa.

Svjetska banka (WB), Međunarodni monetarni fond (MMF) i Svjetska trgovinska organizacija (WTO) nisu idejni kreatori sadašnjeg stanja u BiH i divljeg i razarajućeg kapitalizma. Oni su samo institucije koje ga uspostavljaju i provode. U suštini, oni nad manjim i nerazvijenim državama imaju moć i snagu da sprovedu tajne planove urušavanja ekonomije jedne države, kako bi iz nje izvukli svu korist. Navedene tri institucije ne svjetskom nivou su samo pijuni i igrači koji igraju po zadacima i nalogima kreatora divljeg kapitalizma. Pa ko su onda stvarni kreatori divljeg kapitalizma i sadašnjeg stanja u BiH?

To je još uvijek anonimna grupa bankara, finansijskih moćnika i vlasnika nekoliko najvećih svjetskih kompanija. Djeluju u sjeni, a realiziraju svoj koncept kroz utjecaj na navedene tri svjetske ekonomske institucije, u što je aktivno uključena Vlada SAD-a. Evropska unija je samo pasivni promatrač događanja u BiH.

Ukupan sadašnji svjetski ekonomski sistem održiv je samo na sili i dominaciji vojne i finansijske moći. U manjim državama uspostavljaju moć nad domaćim političarima kroz razne pritiske i stvarajući dojam da se nešto radi na poboljšanju stanja, a u biti svakog je dana sve gore. Divlji kapitalizam se održava jer ga podržavaju oni koji od njega imaju korist, a narodu i radnicima sve je gore – siromaštvo raste, socijalna nesigurnost, kriminal u porastu, porodice žive u neizvjesnosti, a mladi ljudi ne vide perspektivu. Nezadovoljstvo raste iz dana u dan. Dokle?!

Iz međunarodne strukture, iz sjene i tajno, diktiraju ratna dešavanja u Iraku, Siriji, Avganistanu, Egiptu, Libiji, itd, a u nešto ranijem periodu bili su to Čile, Argentina, Panama, Venecuela, Indonezija, i tako dalje.

Divlji kapitalizam podržan od manjeg broja bankara, finansijskih moćnika i vlasnika najvećih svjetskih korporacija radi sam na svom uništenju. Danas pojedini menadžeri, savjetnici, sportaši, glumci i drugi zarađuju dnevno po više stotina hiljada eura ili čak po više miliona eura. Naglašavam da su to dnevne zarade. Ako čovjek ima dnevni prihod 1 EUR smatra se da nije siromašan, a milioni stanovnika nemaju ni 1 EUR dnevnog prihoda. Bogati postaju još bogatiji, siromašni još siromašniji. Broj siromašnih se stalno povećava jer nestaje srednje klase.

Divlji kapitalizam nas vodi u propast. Nezadovoljstvo će toliko porasti da se neće moći kontrolirati. Iz tog razloga doći će do velikih nemira, protesta, štrajkova i žestokih sukoba, pa čak i do Trećeg svjetskog rata. Kapitalizam sada može izabrati dva puta kojim može krenuti: jedan put su radikalne reforme i ograničavanje divljanja kapitalizma. Trebaju značajnije reforme u korist poboljšanja životnog standarda i preraspodjele profita i viška vrijednosti u korist siromašnih. Bogati neće izgubiti ništa od svog životnog standarda, ali bi im se smanjilo bogatstvo koje su namijenili svom desetom ili petnaestom pokoljenju.

Drugi put je vrlo realan, a to bi bila posljedica da “pijani kapitalista” ne prihvata ništa na svoj teret. Ponaša se bahato i procjenjuje da mu niko i ništa ne može oduzeti sadašnju poziciju. A da li znate i jedno carstvo, kraljevinu ili veliku silu koje samo provelo svoje reforme i transformiralo se u nešto bolje? Uzor možemo vidjeti u Rimskoj imperiji, Austro-Ugarskom carstvu, Francuskoj pod Napoleonom ili nacističkoj Njemačkoj. Samo sila ih je slomila i opametila. Kapitalisti i svjetski moćnici, opametite se na vrijeme jer vrlo brzo može biti kasno.

Mnogi učesnici u BiH i sadašnji političari ne vide da su oni samo igrači koji igraju po pravilima kreatora prošlog rata. Cilj kreatora rata je društveno-političko urušenje BiH koje se manifestira kroz:

- stalne političke sukobe i nesporazume;
- nemogućnost postizanja odgovora pri čemu se svaka pojedinačna strana ohrabruje da je u pravu, ali mu se to pravo ne verificira;
- slabu državu BiH, razorenu unutrašnjim nejedinstvom (sjetite se Iraka, Egipta, Sirije, Libije, Jugoslavije i dr.);
- ekonomski uništenu državu;
- smanjen obim proizvodnje;
- usmjerenost na uvoz roba iz bogatih i razvijenih država;
- budžetsku neodrživost i ovisnost o kreditima MMF-a;
- povećanu nezaposlenost uz povećanje siromaštva;
- socijalnu nesigurnost;
- besperspektivnost za građane, posebno omladinu, i tako dalje.

Naši politički lideri još očekuju pomoć od nekih inostranih faktora, ali na teret druga dva naroda. Obećanja dolaze sa svih strana, ali konkretne realizacije i pomoći sa strane nema niti će je biti.

Sarajevo, januar 2015.

15. ŠTA I KAKO DALJE U OBNOVI PRIVREDE BiH, (januar 2015)

Složenost problema u privredi dostiže svoj vrhunac. Građani sve teže žive, a sve se više zaoštava socijalna problematika.

Loša situacija u privredi razarajuće djeluje na sve vanprivredne djelatnosti. Situacija je vrlo loša i teška u zdravstvu, školstvu, nauci, sportu, u penzionim fondovima, u visokoj nezaposlenosti, socijalnoj nesigurnosti i ukupnoj besperspektivnosti.

Rješenje postojećih problema mora biti prioritet svim strukturama u BiH. Prije svega, mora se postići politički konsenzus da je neophodno hitno pristupiti rješavanju nagomilanih problema, kako u privredi tako i u svim vanprivrednim djelatnostima.

U kojem pravcu treba tražiti rješenje? To se može samo dogovorom između tri naroda i bez učešća drugih država na principima:

- punog povjerenja;
- bez dominacije jednih nad drugima;
- poštivanja i uvažavanja stavova i mišljenja drugih strana;
- ravnopravnih odnosa;
- istih prava i obaveza;
- punog poštivanja druge nacionalnosti, i
- federalnog principa donošenja odluka bez nadglasavanja.

Takvim dogovorima može se postići:

- jaka država BiH (na federalnom principu);
- uvažavanje nacionalnih i vjerskih prava i sloboda;
- poštivanje entitetskog i kantonalnog ustroja;
- formiranje centralnih organa države po načelima Evropske unije (bez unitarizacije);
- obnova privrede, povećanje zaposlenosti i smanjenje siromaštva.

Na dogovorenim principima i uz suglasnost sva tri naroda ostvariti osnovne ciljeve jedne moderne i perspektivne BiH, a to su:

1. uspostavljanje kvaliteta života kakav je primjeren evropskim standardima;
2. pokrenuti proizvodnju i zapošljavanje;
3. osigurati životni standard primjeren evropskim narodima (vlastiti prihodi stanovnika od rada, mogućnost kupovine stana ili gradnje kuće, kupovinu

- automobila, kućanskih uređaja, godišnji odmor na moru ili planini itd.);
4. sigurnost za porodicu, ličnost i imovinu (red, sigurnost, stabilnost, zaštita);
 5. socijalna sigurnost kroz pristojne penzije, invalidnine i druge socijalne pomoći;
 6. pravo na zdravstveno osiguranje;
 7. pravo na besplatno školovanje i studiranje;
 8. adekvatan razvoj nauke, kulture i sporta;
 9. vjerske slobode, ali kroz odvojenost vjere od države prema evropskim standardima;
 10. sloboda govora i informiranja, itd.

Ovi ciljevi sada izgledaju kao utopija i teško ostvarivi. Znamo da se oni mogu ostvariti samo ako sva tri naroda zajednički “upru u kola” koja se zovu Bosna i Hercegovina.

Gospodo politički lideri, shvatite da sadašnjom politikom ne samo da vodite svoj narod u propast, nego vodite i cijelu BiH u propast. To radite po želji internacionalnih smutljivaca, a ko vam može biti bliži od vašeg susjeda i komšije. Poštujmo jedni druge i ne razmišljajte kako ćete ga prevariti. Razmišljajte pozitivno i samo poštenim i pravim vjerskim principima (ljubi svoga bližnjeg i ne prevari ga) možete uspostaviti kvalitetnu BiH.

Postavljeni ciljevi nisu tako nestvarni, pa u BiH već smo imali ostvarene takve ciljeve i živjeli smo po evropskim standardima. Tvoj narod, a i ona dva druga, to zaslužuju.

Krenite u akciju jer će vas istorija teško optužiti da ste prvo uništili svoj narod, pa onda i ona druga dva. Ukoliko to ne možete ili ne želite, i ukoliko volite svoj narod podnesite ostavku u ime ljubavi prema svom narodu i neka tu odgovornost na sebe preuzmu mlađi i sposobni kadrovi.

Nekada, ne davno nakon Drugog svjetskog rata, omladina je sa osmijehom, pjesmom i udarnički obnavljala BiH. Učinite napor i ostat ćete u istoriji zabilježeni kao osoba koja je učinila mnogo za BiH. Najgore je kada vas se vaša djeca budu stidjela. Ne dozvolite to. Neka se vaša djeca ponose vama i vašim rezultatima na obnovi države BiH. Ona nam je jedina domovina i uzajamno se moramo poštivati – domovina mene, ali i ja domovinu.

Međunarodnim smutljivcima treba postaviti uvjet – ili radite u korist BiH, ili idite – ne trebate nam više.

Mnogi kritičari ovog radikalnog poteza će reći: a ko će dalje financirati BiH, ako nam odu Svjetska banka i Međunarodni monetarni fond? Treba se osloboditi ekonomskih hobotnica i pijavica, više štete nego što nam koriste.

Nova financijska sredstva možemo osigurati iz realnih izvora:

1. iz vlastitih akumulacija;
2. zakonski zabraniti da banke domaću štednju iznose u inostranstvo, i da je moraju kreditno plasirati u BiH;
3. krediti i donacije prijateljskih država;
4. emisijom (štampanjem) našeg novca, KM;
5. emitiranjem vrijednosnih papira;
6. namjenskim kreditima nove naše Centralne banke, koju bi prethodno trebalo transformirati u pravu Središnju – centralnu banku BiH i ukinuti joj postojeći status – mjenjačnice.

Nisam zagovornik da se novac štampa i troši za budžetske rupe i da stvorimo novu štampariju novca po ugledu na Topčider (štamparija u bivšoj Jugoslaviji). Mi sada u BiH imamo 100% pokriće našoj KM. To nemaju ni američki dolar, niti euro, niti švicarski franak. Mi se tom glupošću ponosimo, a za posljedicu imamo katastrofalno stanje u privredi. Prije par godina Svjetska banka je ubacila na stotine milijardi dolara, a ovih dana to priprema Europska unija. A šta mi čekamo? Nova Središnja banka BiH treba oštampati cca 1 milijardu KM i putem komercijalnih banaka plasirati u privredu samo u tri namjene:

- novo zapošljavanje,
- izvozne poslove,
- pokretanje proizvodnje.

Svako drugo plasiranje kredita imalo bi krivičnu odgovornost. Sredstva ne smiju ići u tekuću budžetsku potrošnju. Guverner nove Središnje banke imao bi definitivne ovlasti za:

- plasiranje kredita u komercijalne banke,
- kontrolu i održavanje inflacije do 10%.

U slučaju nepoštivanja prethodnih ovlasti guverner bi snosio krivičnu odgovornost.

Odgovornost za povrat kredita od korisnika 100% snosi komercijalna banka. Naknada za usluge komercijalne banke i njihovu odgovornost u povratu kredita iznosi 2% od kreditnog iznosa u obliku jednokratnog troška. Kamata po ovim kreditima ne bi bilo.

Sa Svjetskom bankom i Međunarodnim monetarnim fondom napraviti moratorij u otplati postojećih kredita i napraviti novi program rokova otplate dosadašnjih kredita. Rokove otplate starih kredita vezati uz dinamiku obnove privrede BiH i rast bruto društvenog proizvoda (BDP).

Za pokretanje proizvodnje bilo bi neophodno zakonski obavezati sve trgovinske lance da u prodaji moraju imati najmanje 40% roba iz domaće proizvodnje. Ako te robe trenutno nema, obavezni su pronaći domaće proizvođače i uložiti kapital u organizaciju njihove proizvodnje kako bi u svojoj maloprodaji ostvarili prodaju 40% proizvoda iz BiH.

Samo mladi, nekorumpirani i neucijenjeni domaći političari mogu ostvariti i realizirati privredne mjere koje će ići u korist stanovnika BiH, a ne nekih svjetskih bogatuna. Već su dosta iz BiH izvukli i opljačkali.

Treba napraviti fajrunt u bosanskohercegovačkoj birtiji. Dosta se jelo i pilo na teret stanovnika BiH. U novoj i modernoj kavani neka svako plaća svoj račun.

Nemojmo dozvoliti da nam se u nekoj državi – “nedodij” i u gradu “ko zna kom” ponovo piše Statut BiH. Bit ćemo ponovo izigrani i prevareni.

Konačno je vrijeme, nakon 20 godina od prestanka rata, utvrditi da postojeće ekonomske mjere ne vode ka rješavanju problema nego ga samo povećavaju i vode daljnjem uništavanju privrede BiH.

Neophodno je odmah i sada krenuti u temeljitu reformu postojeće ekonomske politike sa osnovnim ciljevima:

- povećanje proizvodnje,
- povećanje zapošljavanja,
- povećanje izvoza itd.

Takođe je vrijeme da se shvati da međunarodna zajednica nije u stanju riješiti problem u BiH radi svoje podijeljenosti i neprincipijelne politike. Jedna grupa država podržava jednu našu etničku grupaciju, druga grupa država podržava našu drugu etničku grupaciju i treća grupa država podržava našu treću etničku grupaciju. BiH im je poligon za vlastito prepucavanje.

Očito je da se stanje u BiH može promijeniti samo dogovorom sva tri naroda. Vidljivo je, da ne spominjem građansku opciju, niti kategoriju “ostalnih”. Jasno je svima da su te dvije kategorije, radi neodgovorne i prevarantske politike njihovih zagovornika, u BiH profanisane i zloupotrebene. Nositelji takve politike sami su je urušili. Građanska opcija je prihvatljiva, ali kada sazriju uvjeti za njenu primjenu – možda za desetak ili petnaest godina. U pravilu podržavamo socijal-demokratiju i građansku opciju, ali ne ovu koju imamo u bh. izvedbi.

Domaće i stručne snage bazirane na novim i mladim ljudima mogu BiH izvući iz problema. Neophodno je odlučno i energično obustaviti postojeću

ekonomsku politiku i pokrenuti radikalne ekonomske mjere u pravcu podsticanja domaće privrede (zapošljavanja, izvoza i pokretanja proizvodnje).

Na kraju želimo konstatirati da:

- domaćeg znanja za ekonomske reforme imamo;
- finansijska sredstva možemo osigurati;
- samo nam nedostaju spremnost i volja isključivo političkih struktura i ne samo onih koji su sada na vlasti nego i onih koji su sada u opoziciji.

Sarajevo, januar 2015.

GLAVA III: NAUČNE I STRUČNE KONFERENCIJE VEZANE ZA PRIVREDU BiH

U periodu od 2009. do 2013. godine prof. dr. Nikola Grabovac je bio inicijator i predsjednik organizacijskog odbora pet stručno-naučnih konferencija, koje su tretirale najvažnije oblasti iz privrede BiH i privrede Federacije BiH. Na konferencijama učešće je uzelo preko 600 osoba iz javnog, akademskog, političkog i privrednog života.

Konferencije su izazvale izuzetno veliku pažnju, a na njima su se razmatrali aktualni problemi iz privrede, utvrđivala dijagnoza stanja i donosili odgovarajući zaključci kako riješiti postojeće probleme.

Nadležne institucije, međutim, nisu u praksi sprovele brojne preporuke, prijedloge i zaključke, što je dovelo do toga da se stanje u privredi sve više zaoštrava. Ipak, sve predložene mjere i aktivnosti kad-tad se moraju sprovesti. Što se to kasnije uradi sve će ih biti teže realizirati.

Održane tematske stručno-naučne konferencije su:

1. Mjere za ublažavanje utjecaja globalne ekonomske krize na ekonomiju BiH (april 2009);
2. Stanje privrede i mjere ekonomske politike u BiH u 2010. (mart 2010);
3. Nezaposlenost i poboljšanje performansi tržišta rada Bosne i Hercegovine (sredina 2011);
4. Turizam u funkciji lokalnog razvoja (juni 2011);
5. Poreska reforma u funkciji podsticaja privrednog razvoja i novog zapošljavanja (juni 2012).

1. SAVJETOVANJE NA TEMU Mjere za ublažavanje utjecaja globalne ekonomske krize na ekonomiju BiH, (april 2009)

U cilju davanja stručnog doprinosa u rješavanju ekonomskih i socijalnih problema u BiH, organizirano je jednodnevno savjetovanje pod nazivom *Mjere za ublažavanje utjecaja globalne ekonomske krize na ekonomiju Bosne i Hercegovine*. Ovaj stručni skup, održan na Vlačiću 4. aprila 2009. godine, izazvao je veliko interesovanje predstavnika organa vlasti, predstavnika privrednih komora, istaknutih poslodavaca i direktora, univerzitetskih profesora, predstavnika banaka, sindikata, međunarodnih finansijskih institucija i drugih organizacija i asocijacija. Inicijator ovog savjetovanja i njegov medijator bio je prof. dr. Nikola Grabovac.

Na savjetovanje, koje je bilo uspješno i kvalitetno organizirano, odazvalo se oko 150 vodećih ekonomista iz cijele BiH među kojima su bili brojni univerzitetski profesori, direktori, vlasnici kompanija, predstavnici privrednih komora, saveza sindikata, akademije nauka, poslodavaca, predstavnika organa vlasti, međunarodnih finansijskih institucija, Centralne banke BiH, komercijalnih banaka itd.

Pored četiri uvodna izlaganja, 28 učesnika savjetovanja uzeli su učešće u diskusiji, od čega je jedan broj učesnika svoju diskusiju pismeno priložilo.

Uvodna izlaganja podnijeli su:

- Kemal Kozarić, guverner Centralne banke BiH;
- Akademik prof. dr. Boris Tihi;
- Prof. dr. Ante Domazet;
- Vlatko Dugandžić, pomoćnik ministra financija BiH (u ime ministra Vrankića);
- Mr. Emir Silajdžić, pomoćnik ministra financija FBiH (u ime ministra Bevande).

Planirano izlaganje i učešće na savjetovanju nisu održali prof. dr. Nikola Špirić, predsjednik Vijeća ministara BiH, i ministar u Vladi RS Aleksandar Džombić, jer su dan uoči savjetovanja otkazali učešće, iako su ga prethodno potvrdili.

Svim učesnicima savjetovanja ranije su dostavljeni neophodni radni materijali. Dostavljene su mjere za borbu protiv globalne ekonomske krize koje su usvojili Vijeće ministara BiH, Vlada Federacije BiH, Vlada Republike Srpske i Vanjskotrgovinska komora BiH. Dostavljeni su i materijali *Ekonomski trendovi – godišnji izvještaj za 2008. godinu* Direkcije za ekonomsko planiranje BiH kao

i materijal *Globalna financijska i ekonomska kriza: utjecaj na ekonomiju BiH, ublažavanje i mjere adaptacije* Svjetske banke i Direkcije za planiranje BiH.

S obzirom na intenzivan jednodnevni rad na savjetovanju i veliki broj diskusija i prijedloga kako i koje mjere donijeti za ublažavanje utjecaja globalne ekonomske krize na ekonomiju BiH, usvojeno je da se formira radna grupa koja će formulisati zaključke sa jednodnevnog savjetovanja na Vlačiću.

Radnu grupu sačinjavaju:

1. Prof. dr. Nikola Grabovac
2. Hasan Bećirović, Sarajevska pivara
3. Akademik prof. dr. Boris Tihi
4. Risto Dabić, FAMOS Istočno Sarajevo
5. Prof. dr. Anto Domazet
6. Elizabeta Josipović, SCANTO-PROM
7. Adem Ibrahimpašić, Bihaćka pivovara
8. Prof. dr. Vjekoslav Selak

Radna grupa je na temelju uvodnih izlaganja, diskusije i radnih materijala usvojila sljedeće zaključke:

1. Učesnici savjetovanja procjenjuju da će se negativni efekti globalne ekonomske krize tek značajnije razviti u narednom periodu i vrlo negativno djelovati na privredne tokove u BiH, a time i na pad zaposlenosti, pad budžetskih prihoda, pad industrijske proizvodnje, pad poreznih prihoda i značajnije pogoršanje životnog standarda građana BiH, naročito nezaposlenih, invalida, penzionera, ratnih invalida i ostalih socijalno ugroženih građana.
2. Dosadašnje usvojene mjere za ublažavanje utjecaja globalne ekonomske krize na ekonomiju BiH od više vlada i nivoa ne daju garanciju za uspješnu borbu. Mjere su dosta deklarativne, pisane kao parole, i više predstavljaju pregled želja nego odraz realnih mogućnosti i potreba.
3. Mjere moraju biti konkretne, jasne i precizne sa pregledom ko će, kada i koju mjeru poduzeti, kao i koji se rezultati od nje očekuju.
4. Neophodno je prethodno analizirati dosadašnje privredne rezultate, naročito sa aspekta sporosti obnove privrede, niske stope zaposlenosti, visokog deficita, visokog opterećenja privrede, nedovoljnog izvoza i sl. Nadolazeća ekonomska kriza produbit će postojeće slabosti u privredi BiH i da bi mjere bile učinkovite potrebno je prethodno utvrditi dijagnozu stanja i razloga sporog restrukturiranja privrede.

5. Složenost poslovanja privrede BiH kao i kompleksnost očekivanih mjera zahtjeva veće organiziranje naučnog pristupa koji bi se mogao ostvariti kroz konzorcij ekonomskih instituta iz Sarajeva, Banje Luke, Mostara, Tuzle i dr.
6. Učesnici savjetovanja posebno ukazuju na odgovornost finansijskog sektora, uključujući Centralnu banku BiH, komercijalne banke i Agencije za bankarstvo, za neopravdano povećanje kamatnih stopa, obustavljanje novih kreditnih plasmana i naplatu dospjelih potraživanja po svaku cijenu, pri čemu se ne koristi reprogramiranje kredita, pravljenje moratorija na dospjele obaveze itd. Treba imati u vidu da u BiH ima dovoljno novčanih sredstava koja stoje neiskorištena.
7. Prisutni na savjetovanju ukazuju da mjere organa vlasti moraju biti usmjerene na širok spektar ekonomskih mjera, a naročito na:
 - zadržavanje postojećeg broja zaposlenih;
 - podsticanje domaće proizvodnje;
 - smanjenje opterećenja privrede;
 - ograničenje rasta ili smanjenje budžetske potrošnje;
 - hitno otvaranje javnih radova;
 - podsticanje proizvodnje i prodaja poljoprivredno-prehrambenih proizvoda;
 - zaštita domaće proizvodnje i postojećeg izvoza;
 - smanjenje kamatnih stopa i povećanje kreditnih plasmana itd;
 - podsticanje i stimulacija izvoza;
 - podsticanje supstitucije uvoza.
8. Cijeneći brojnost mogućih mjera i akcija predlaže se da grupa ekonomskih stručnjaka kroz konzorcij ekonomskih instituta predloži konzistentne mjere, razrađene po nosiocima, rokovima i efektima koje će prema nadležnostima vlada donositi odgovarajuće vlade.
9. Kao pomoć vladama i grupi ekonomskih stručnjaka sve diskusije i materijale sa savjetovanja na Vlašiću će hitno objaviti u zborniku radova i dostaviti svim nadležnim institucijama kako bi sagledali primjedbe, sugestije i prijedloge mjera.
10. Savjetovanje na Vlašiću nije kritizerski nastupilo prema dosadašnjim mjerama, nego je nastojalo da se pomogne nadležnim vladama i institucijama kroz argumentirane i kritičke primjedbe, sugestije i prijedloge.
11. Na savjetovanju je konstatirano:
 - Da u BiH imamo dosta znanja i stručnjaka koji mogu pružiti pomoć u konkretnim mjerama, pri čemu je izražena spremnost akademske zajednice, istaknutih profesora, dokazanih poduzetnika i direktora da svojim znanjem i iskustvom pruže pomoć.

- Da u BiH ima dovoljno slobodnih novčanih sredstava koja se mogu angažirati u privredi.
 - Da je neophodna veća spremnost organa vlasti, vlade i političkih faktora da se institucionalno angažiraju u borbi protiv globalne ekonomske krize u BiH.
12. Pozitivni pomaci u oblasti privrede bit će temeljno uporište za zaštitu životnog standarda građana, penzionera, nezaposlenih, invalida, ratnih invalida i drugih socijalno ugroženih kategorija.
13. Radna grupa predlaže da se oblik savjetovanja iz oblasti ekonomske politike u BiH održava tradicionalno dva puta godišnje, kako bi ugledni ekonomisti, profesori, poduzetnici, menadžeri i drugi mogli dati svoje mišljenje i prijedloge vezane za ekonomsku politiku u BiH. Samo savjetovanje nije imalo za cilj da napravi program mjera za ublažavanje utjecaja globalne ekonomske krize na ekonomiju BiH, nego da pojedinci iznesu svoje viđenje, sugestije i prijedloge koji će poslužiti krajnjim kreatorima mjera akcija da ih razmotre i po potrebi ugrade u konačne mjere.

NAPOMENA Svi materijali sa Savjetovanja (poziv, spisak pozvanih, materijali, uvodna izlaganja i diskusije) mogu se naći na web stranici: www.unvi.edu.ba

2. STRUČNO-NAUČNA RASPRAVA Stanje privrede i mjere ekonomske politike u 2010, (mart 2010)

Dana 27. marta 2010. godine održana je stručno-naučna rasprava na temu *Stanje privrede i mjere ekonomske politike u 2010. godini*.

Raspravu je organizirao i pokrenuo inicijativu za njeno održavanje prof. dr. Nikola Grabovac. Skup su moderirali prof. dr. Nikola Grabovac i predsjednik Gospodarske komore Federacije BiH Avdo Rapa.

Prošle godine Sveučilište/Univerzitet Vitez Travnik (tada pod nazivom Otvoreni Univerzitet Apeiron Travnik) organizirao je savjetovanje pod nazivom *Mjere za ublažavanje utjecaja globalne ekonomske krize na ekonomiju Bosne i Hercegovine*. Objavljen je zbornik radova sa autorizovanim izlaganjima učesnika, sa zaključkom i prijedlogom konkretnih mjera za ublažavanje i izlaz iz krize. Do danas, zvanična ekonomska politika, po općoj ocjeni, nije odgovorila izazovima krize, o čemu zorno svjedoči pregled pada gotovo svih makroekonomskih pokazatelja u zemlji, od kojih su najdrastičniji produblјivanje deficita platnog bilansa i pad ekonomskog rasta. Očigledno je da su ova i druge upriličene rasprave o krizi u zemlji, brojni savjeti i prijedlozi nevladinih ekonomskih stručnjaka, nažalost, imali mali utjecaj na kreatore ekonomskih politika.

Svoju društvenu odgovornost akademskog preispitivanja privrednog stanja u zemlji i doprinošenja rješenju ekonomskih i socijalnih problema, Fakultet poslovne ekonomije Sveučilišta/Univerziteta Vitez Travnik ispunjava ponovnim organiziranjem stručno-naučne rasprave, ovoga puta naslovlјenu *Stanje privrede i mjere ekonomske politike za 2010. godinu*. Skup je pred 200 učesnika, sa učešćem predsjednika Vlade Federacije Mustafe Mujezinovića i ekonomskih stručnjaka, održan 27. marta 2010. godine. Ponovo se pred zvaničnike ekonomsko-političke vlasti Federacije BiH podastiru argumenti naučnog propitivanja privrednog stanja i tematiziraju viđenja anticikličnih mjera brojnih ekonomista, univerzitetskih profesora, ali i istaknutih privrednika i sindikalista.

Vrlo stručno i kvalitetno uvodno izlaganje podnio je prof. dr. Kadrija Hodžić. Referate kao i svoja izlaganja podnijelo je tridesetak učesnika stručno-naučne rasprave.

Usvojeni zaključci su sadržavali dosta kompleksna pitanja i prijedloge vezane za ekonomsku politiku u 2010. godini.

Zaključci su se odnosili na:

1. Redukciju javne potrošnje;
2. Smanjenje budžetskih materijalnih troškova;
3. Pобољшanje stanja socijalno najugroženijih kategorija;
4. Mjere fiskalne i monetarne politike (kratkoročno i srednjoročno);
5. Strukturalne reforme i politika poboljšavanja poslovne okoline;
6. Reformu tržišta rada;
7. Giljotinu propisa;
8. Reformu penzionog/mirovinskog fonda,
9. Reformu zdravstvenog osiguranja;
10. Mjere zaštite u vanjskoj trgovini;
11. Rekonstrukciju i novu ulogu Razvojne banke;
12. Povećanje likvidnosti poslovnog sektora;
13. Osiguranje povoljnih podsticajnih kredita putem Razvojne banke;
14. Rast investicija;
15. Konkurentnost u izvozu;
16. Partnerstvo javnog i privatnog sektora, i tako dalje.

NAPOMENA Svi materijali sa ove stručno-naučne rasprave, kao i detaljni zaključci mogu se naći na web stranici: www.unvi.edu.ba

3. NAUČNA KONFERENCIJA Nezaposlenost i poboljšavanje performansi tržišta rada Bosne i Hercegovine, 2011.

Na inicijativu prof. dr. Nikole Grabovca održana je naučna konferencija na temu *Nezaposlenost i poboljšavanje tržišta rada Bosne i Hercegovine*. Konferenciju su zajednički organizirali Privredna/Gospodarska komora Federacije BiH, Agencija za rad i zapošljavanje BiH, Federalni zavod za zapošljavanje i Sveučilište/Univerzitet Vitez, a održana je sredinom 2011. godine.

BiH se tokom ukupnog tranzicijskog perioda neprekidno suočava s izazovima visoke i alarmantne nezaposlenosti, koja je na najvišim razinama u Evropi. Za tranzicijski neuspješne zemlje, poput BiH, već izraženi problem na neusklađenosti ponude i potražnje na tržištu rada produbljen je s posljedicama globalne recesije: s krizom, djelujući ciklični uzrok nezaposlenosti biva, naprosto, nakalemjen na dotadašnju strukturalnu nezaposlenost, proizašlu kako iz dugogodišnjeg neuspjeha u provođenju tranzicijsko-strukturalnih reformi, tako i iz institucionalno neujednačenog tržišta rada BiH.

Upozoreno je da će rast i održavanje nezaposlenosti izazvati veliki pritisak na proračun zemlje, na znatno osiromašenje stanovništva, pri čemu će potencijalni sukobi između onih koji imaju posao i onih koji ga nemaju biti sve veći. Ekonomske nejednakosti između zaposlenih i nezaposlenih, kao i među samim zaposlenim, produbljuju i podrivaju socijalnu koheziju. Visoka nejednakost rezultira povećanim kriminalom, povećanom korupcijom, većom makroekonomskom nestabilnošću i nižim očekivanim trajanjem života. Otuda je održivi razvoj tokom krize osobito složen problem, pogotovo što je neoliberalni individualizam destruirao socijalnu koheziju i produbio antagonizam rada i kapitala.

Zapošljavanje je osnovni i jedini generator razvoja. Zaposlen čovjek ima svoje prihode za održavanje svog domaćinstva, a primanjem plaće ujedno se plaćaju doprinosi za zdravstvo, školstvo, penzione fondove i sl. Potrošnjom plaće kroz kupovinu raznih proizvoda plaća se PDV koji je osnovni izvor u punjenju budžeta. Na taj način zaposleni radnik (koji prima plaću) direktno ili indirektno financira razvoj ostalih sudionika u društvu.

Naučna konferencija ukazala je na:

- postojeće stanje zaposlenosti i nezaposlenosti,
- uzroke nezaposlenosti,
- posljedice visoke nezaposlenosti,
- mjere i akcije za poboljšavanje zapošljavanja.

Problematika zapošljavanja razmatrana je sa svih aspekata, što se može vidjeti iz teme i naslova referata i diskusija iznesenih na naučnoj konferenciji:

1. Nezaposlenost i poboljšavanje performansi tržišta rada Bosne i Hercegovine;
2. Socijalne nejednakosti i tržište rada;
3. Tržište rada i trendovi zapošljavanja u Bosni i Hercegovini;
4. Utjecaj sive ekonomije na tržište rada u Bosni i Hercegovini;
5. Doprinos ekonomskom razvoju kreiranjem aktivne politike zapošljavanja u BiH;
6. Kašnjenje inovativnosti kao prepreka za kreiranje radnih mjesta;
7. Investicije u poljoprivredi kao oblik dodatnog upošljavanja u BiH – analiza investicijskog projekta nabavke plastenika za proizvodnju povrća;
8. Mikrokrediti i samozapošljavanje;
9. Alarmantnost problema nezaposlenosti na području Tuzlanskog kantona;
10. Uvođenje i stvaranje dodatnih potencijala ljudskih resursa na primjeru leasing kompanije;
11. Utjecaj marketing koncepcije na uspješno zapošljavanje;
12. Fiskalizacija u funkciji povećanja naplate javnih prihoda;
13. Stanje zaposlenosti – faktor nezadovoljstva građana, mogućnosti zapošljavanja – prodaja životnih osiguranja;
14. Značaj unapređenja i ulaganja u ljudske potencijale kao nosioce društveno-ekonomskog razvoja;
15. Poslovni inkubatori – jedna od dugoročnih mjera za zapošljavanje;
16. Kuća-pos’o ili kuća-kuća, pitanje je sad?
17. Javni radovi kao mogućnost zapošljavanja;
18. Stanje na tržištu rada i položaj javnih službi za zapošljavanje u Federaciji Bosne i Hercegovine;
19. Zapošljavanje kao generator razvoja.

Na kraju naučne konferencije usvojene su sljedeće preporuke nadležnim institucijama:

1. Preporuke za povećanje potražnje za radnom snagom,
2. Preporuke za povećanje ponude radne snage.

NAPOMENA Materijali sa ove naučne konferencije mogu se naći na web stranici: www.unvi.edu.ba

4. STRUČNO-NAUČNA RASPRAVA NA KONFERENCIJI Turizam u funkciji lokalnog razvoja, (juni 2011)

Na temu značaja i razvoja turizma u BiH, 25. juna 2011. godine održana je stručno-naučna rasprava; predsjednik Organizacijskog odbora bio je prof. dr. Nikola Grabovac.

Na konferenciji, koja je razmatrala značaj i ulogu turizma sa raznih aspekata, učestvovali su stručnjaci iz ove oblasti, uključujući profesore, turističke radnike, predstavnike kantona i općina, kao i turističkih i ugostiteljskih organizacija.

U politikama ekonomskog razvoja turizam ima značajno mjesto kao faktor razvoja i restrukturiranja povezanih djelatnosti. Taj se utjecaj na razvoj ostvaruje putem aktiviranja ljudskih, prirodnih i materijalnih resursa razvoja, zapošljavanja i poboljšanja platnog bilansa zemlje. Poseban razvojni aspekt turizma ogleda se u eksternim efektima koje turizam ima na niz djelatnosti u ekonomiji i društvu, počevši od proizvodnje hrane i pića, drumskog, željezničkog i zračnog prometa, razvoja infrastrukture i investicija u destinacijske kapacitete, preko razvoja hotelijerstva, trgovine i industrije zabave do pokretanja razvoja niza finansijskih, marketinških i edukacijskih servisa i promjena u ruralnom, okolinskom i prostornom razvoju zemlje, te podizanju blagostanja i životnog standarda zemalja koje promoviraju i podržavaju razvoj turizma.

Iz priloženih naziva referata i tema koje su razmatrane na konferenciji mogu se sagledati važnost i značaj ove stručno-naučne rasprave:

1. Turizam i turistička industrija kao faktor ekonomskog razvoja BiH;
2. Kulturna baština Bosne i Hercegovine u funkciji razvoja turizma;
3. Direktna strana ulaganja u turizam Bosne i Hercegovine;
4. Mediji pred izazovom održivog turizma;
5. Razvitak ruralnog turizma u BiH sa naglaskom na hercegovačku regiju;
6. Turizam kao faktor ekonomskog razvoja;
7. Ruralni turizam na području Tuzlanskog kantona;
8. Mogućnosti razvoja ruralnog turizma u regiji Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine;
9. Računovodstveni tretman odložene porezne imovine i odložene porezne obaveze prema MRS 12;
10. Svjetski trendovi u turizmu;
11. Neiskorišteni turistički potencijalni BPK – turistička zajednica BPK i uloga marketinga uzajamne koristi u funkciji razvoja turizma;
12. Karakteristike menadžment pristupa upravljanja u turizmu;

13. Upotreba prirodnih resursa u kombinaciji sa savremenim oblicima zdravstvenog turizma – ključni faktor uspjeha zdravstveno-turističkog centra Banja Vrućica;
14. Granica opterećenja prostora – kapacitet nosivosti;
15. Turizam u funkciji lokalnog razvoja.

NAPOMENA Materijali sa ove konferencije mogu se naći na web stranici: www.unvi.edu.ba

5. STRUČNO-NAUČNA RASPRAVA NA TEMU Poreska reforma u funkciji podsticanja privrednog razvoja i novog zapošljavanja (juni 2012)

Sedmog juna 2012. godine održana je konferencija na temu *Poreska reforma u funkciji podsticanja privrednog razvoja i novog zapošljavanja*.

Konferenciju su zajednički organizirali Privredna komora FBiH, Udruženje poslodavaca FBiH i Sveučilište/Univerzitet Vitez, a predsjednik Organizacijskog odbora bio je prof. dr. Nikola Grabovac.

Na konferenciji je istaknuto da se u posljednje vrijeme sve više, kako iz političkih tako i naučnih krugova, ističe potreba za reformiranjem poreskog sustava u Bosni i Hercegovini. Uglavnom se radi o parcijalnim i paušalnim prijedlozima koji se svode na smanjivanje poreskih stopa i doprinosa, pri čemu se ne vodi računa o posljedicama tih izmjena.

Upravo zbog toga na Konferenciji su definirane osnovne pretpostavke i strateški pravci realizacije sveobuhvatne porezne reforme u Bosni i Hercegovini.

Prema izvještaju Svjetskog ekonomskog foruma o globalnoj konkurentnosti (2011-2012), konkurentnost BiH ekonomije je veoma nisko rangirana, a isto tako spada među 12 najnekonkurentnijih država u Europi. Ovi pokazatelji upućuju na potrebu hitnog iznalaženja određenih rješenja koji bi ovakvu sumornu ekonomsku sliku u značajnoj mjeri korigirali.

Na nizak rang konkurentnosti bh. privrede, pored globalne ekonomske krize, veliki utjecaj imaju i visoke stope direktnih i indirektnih poreza u procesu proizvodnje i doprinosa na plaće zaposlenih. Treba napomenuti da porezi i doprinosi na plaće, po preračunatoj stopi, iznose nešto ispod 70% i među najvišim su u Evropi.

Na ovaj način stvaraju se uvjeti za realiziranje sveobuhvatne porezne reforme koja bi bila u funkciji podsticanja privrednog razvoja i novog zapošljavanja, s jedne strane, te efikasno funkcioniranje svih državnih aktivnosti, s druge strane.

Sveobuhvatnost tema koje su razmatrane na Konferenciji može se sagledati iz sljedećeg pregleda referata i diskusija:

1. Mogućnosti i izazovi finansijske konsolidacije u Bosni i Hercegovini;
2. Sustav poreza na dohodak i doprinosa u Federaciji BiH;

3. Izgradnja poreznog sistema za poticanje strukturnih promjena i prelazak na tržišnu privredu;
4. Fiskalni poticaji u funkciji privlačenja direktnih stranih investicija;
5. Poreski sistem u BiH i reforma poreza na dohodak u Republici Srpskoj;
6. Pretpostavke i strateški pravci za realizaciju porezne reforme u BiH;
7. Fiskalna neodrživost obaveznog zdravstvenog osiguranja u Federaciji BiH;
8. Analiza prihoda budžeta Srednjobosanskog kantona za budžetski period od 2008. do 2012. godine;
9. Učešće troškova plaća u ukupnim troškovima kompanije u Federaciji BiH i Republici Srpskoj na primjeru leasing kompanije;
10. Utjecaj poreza i doprinosa plata na nivo zaposlenosti u preduzećima predstavljen kroz model;
11. Analiza efekta direktne strane investicije na Tvornicu cementa Kakanj;
12. Isti uslovi privređivanja za sve (prijedlozi za poresku reformu od strane Klas DD);
13. Poreska reforma sa potrebom usklađivanja izravnih poreza sa nastalim promjenama u sustavu neizravnih poreza (harmonizacija poreznog sustava).

Referati, izlaganja, diskusija i prijedlog zaključaka izazvali su izuzetnu pažnju brojnih učesnika konferencije. Na kraju rasprave usvojeni su sljedeći zaključci:

I. Polazište

Učesnici skupa saglasni su da se, u uslovima djelovanja globalne recesije, BiH nalazi pred krupnim izazovima ekonomske održivosti. Ukupno privredno stanje sa stanovišta ukupnog finansijskog sektora se može okarakterisati sljedećim performansama:

- 1) Uzroci krize u BiH nisu samo ciklični, oni su primarno strukturalni, što produkuje konstantnu nestabilnost i ugrožavanje funkcioniranja privrede, što se prvenstveno odnosi na:
 - a) Produbljenju budžetsku neravnotežu, odnosno činjenicu da je ukupni postratni fiskalni sektor permanentno van poželjnih stabilizacionih tokova, pa su javni budžeti postali neodrživi i prije dolaska krize, naročito sa setom zakona o transfernim izdacima od 2006. i 2007. godine, kojima se na račun poreskih obveznika kupovala politička podrška populacije financirane budžetskim transferima;
 - b) Dugoročnu neravnotežu bilanse plaćanja;
 - c) Recesioni ekonomski rast (zemlja će se dugo suočavati s izazovima niskog rasta i dugog izlaska iz krize).

- 2) Država nema realne izlazne strategije za ublažavanje krize. Izlaz iz krize uslođjava latentna politička kriza, prije svega usljed nedostatka zajedničke političke vizije zemlje, koja produbljuje i/ili čak stvara neke od prethodno navedenih kriznih žarišta.
- 3) Otopljen je socijalni kapital društva koji odražava povjerenje u društvu, nedostaje socijalni dijalog i društvo je korak do potpunog “razvaljivanja” socijalne kohezije koja se uzima posljednjim utočištem odbrane održivosti društva uopće.
- 4) U svom dejtonskom, administrativno-političkom konstituensu, ekonomska politika države ima nekoliko “ugrađenih nedostataka” koji značajno priječe njen razvoj, i to:
 - a) Dejtonska razdjeljenost jedinstvenog ekonomskog prostora;
 - b) Odsustvo monetarnog poticaja ekonomskog rasta;
 - c) Konfederalni režim fiskalne politike – razlike javnih prihoda na razinama entiteta.

Zbog nekoordiniranosti monetarne i fiskalne politike na državnom nivou, izostaju moguća regulacija efektivne agregatne težnje, poticaji privatnom sektoru i druge olakšice za investiranje kapitala. Iz definicije entiteta i odgovornosti dodijeljenih zajedničkim institucijama proizlazi znatno jača pozicija entiteta u odnosu na državne (zajedničke) institucije vlasti. Odgovornost za vođenje fiskalne politike nije spominjana u Ustavu BiH, niti je državnim organima (Vijeću ministara BiH) dodijeljena bilo kakva uloga u prikupljanju javnih prihoda, što ima veoma teške konsekvence na mogućnost uspostavljanja i održavanja makroekonomske stabilnosti i efikasnosti tržišnih struktura.

- 5) Glavne lekcije izvučene iz globalne recesije o ulozi države u procesima finansijskog posredovanja i održavanja finansijske stabilnosti, i preispitivanju uloge javnog i privatnog sektora u oblikovanju sistema regulacije ne samo da nije tretirano u antikriznim programima u BiH, već se i sama “država” nastoji delegitimirati od svojih klasičnih ekonomskih funkcija. U zadnje dvije godine fiskalne performanse izgledaju ovako:
 - a) Prekomjerna i nekontrolisana budžetska potrošnja (povećani rashodi) troškovi administracije, povećane bruto plaće);
 - b) Pozitivni pomaci: smanjeni tekući transferi i smanjeni izdaci za materijale i usluge;
 - c) Povećani su kapitalni transferi;
 - d) Povećane su otplate dugova;
 - e) Simbolično i tek započeto poboljšanje transfernih ciljanja, ali i dalje ostaju otvoreni problemi nepreciznog i pogrešnog ciljanja transfernih tokova, problemi zakonitosti, transparentnosti i pravovremenosti izbora korisnika transfera;

- f) Ne izvršavaju se procjene učinaka transfernih sredstava. Isto se odnosi i na odsustvo učinaka sponzorisanja koja teku od javnih preduzeća, npr. Telekomu;
- g) Nedovoljan je nadzor nad namjenskim utroškom tekućih sredstava. Slabe su i nedostatne kontrole kojima bi se spriječile pojave da se istom korisniku odobre dva ili više transfera u iste ili slične namjene;
- h) Ostaju problemi pri izvještavanju, a povremeno i izostanak izvještaja o izvršenoj kontroli namjenskog utroška doznačenih budžetskih sredstava krajnjim korisnicima;
- i) Nije utvrđena jasna praksa grantiranja koja se odnosi na oblast u kojoj se vrši transfer sredstava;
- j) Druge performanse fiskalnog sektora, npr. manjkavosti zaključenih ugovora sa krajnjim korisnicima transfera, nema završnih izvještaja sa pregledom ispunjenja općih i posebnih ciljeva i učinaka kod krajnjih korisnika.

Ocjena fiskalno-poreskog stanja je sljedeća:

- Najveća poreska opterećenja u Evropi,
- Nepostojanje harmonizovane poreske politike,
- Destimulativna poreska politika za poslodavce,
- Izuzetno veliko učešće javne potrošnje u budžetu,
- Nepostojanje finansijske discipline.

Pri ovakvim performansama fiskalnog sektora i stanja ukupne privrede, učesnici skupa zaključuju da pred vladama u BiH stoje sljedeće izlazne kratkoročne i dugoročne strategije:

- 1) Formiranje konzistentne anticiklične fiskalne politike, sa glavnim uporišnim tačkama na relacijama: stand by aranžman sa IMF – štednja – poticaj ekonomskom rastu;
- 2) Strukturne reforme (mjere i politike) koje će, temeljem mjera/politika, omogućiti lakoću poslovanja, priliv stranih i ohrabivanje domaćih investitora, uključujući i povećavanje konkurentnosti domaćih kompanija;
- 3) Ubrzavanje privatizacije kompanija iz predviđenog paketa privatizacije,
- 4) Otvaranje socijalnog dijaloga sa svim učesnicima javnog poslovnog i socijalnog okvira (vladin sektor, političke stranke, sindikat, sveukupan nevladin sektor);
- 5) Promjena ekonomskog modela, i to kratkoročno/srednjoročnog kriznog modela rasta i dugoročne paradigme.

Ublažavanje cikličnih kretanja podrazumijeva djelovanje na kratkoročnom, s jedne i srednjoročnom roku, s druge strane. U principu, radi se o komplementarnoj strategiji provođenja anticiklične (kratkoročne) politike, sa kratkoročnim/srednjoročnim politikama poboljšavanja poslovne okoline, te u dugom roku otvaranja

novog pristupa bh. cjelovitosti sa promijenjenim teorijsko-ideološkom paradigmom i konceptom integrisanja ekonomskog i socijalnog razvoja u srednjoročnom i dugom roku.

II. Anticiklična politika i porezna reforma

Za učesnike skupa nedvojbeno je da se provođenje anticiklične politike provodi na sljedeći način:

- (a) Principi provođenja anticiklične politike
 - (1) redukcija javne potrošnje
 - (2) povećanje javnih prihoda

Radi se o komplementarnoj strategiji provođenja anticiklične (kratkoročne) politike, sa kratkoročnim/srednjoročnim strukturalnim reformama poboljšavanja poslovne okoline i politikama poticanja konkurentnosti domaćih kompanija.

Redukcija javne potrošnje u BiH u kratkom roku podrazumijeva provođenje sljedećih mjera:

- (1) zaustavljanje i smanjivanje rasta javnih prihoda;
- (2) vraćanje rasta javnih rashoda na nivo iz 2006, tj. nivo od 40% GDP;
- (3) racionalizacija transfera privatnim licima;
- (4) poboljšavanje ciljanja socijalno najugroženijih kategorija;
- (5) smanjivanje i/ili kontrola udjela plata;
- (6) ograničavanje menadžerskih plaća;
- (7) smanjenje budžetskih materijalnih troškova.

(b) Dosljedna primjena zakonskih propisa u dijelu stvaranja preduslova za financiranje tekućih transfera-subvencija, uključujući dopune i izmjene zakonskih propisa zbog nemogućnosti realizacije, odnosno kašnjenja u provedbi ovih zakona.

- a) Uspostaviti transparentnost konzistentnu kontrolu korištenja sredstava od strane krajnjih korisnika;
- b) Uspostaviti bazu podataka korisnika transfera;
- c) Redovan nadzor i izvještavanje o utrošku transfera (korisnik sredstava – nadležno ministarstvo – Vlada FBiH – Parlament FBiH);
- d) Vršiti procjenu učinaka po osnovu realiziranih sredstava.

Redukciju javne potrošnje treba da prati socijalni dijalog između svih relevantnih faktora (sindikata, poslodavaca, vlade, političkih stranaka, nevladinih organizacija), koji može pripomoći učvršćivanju socijalne kohezije društva.

(c) Poticaj ekonomskom rastu:

- a. unapređenje poslovnih okolina;
- b. preispitivanje poreske politike sa potrebom smanjivanja poreskih obaveza;
- c. privatizacija;
- d. preispitivanje učinaka vanjskotrgovinske liberalizacije (BiH je izložena konkurenciji uvoznih poljoprivrednih proizvoda, koji obično koriste subvencije – postaju prikladne mjere kojim države EU pomažu svojim kompanijama u recesiji) u svojim zemljama (primjer mlijeka i mesnih preradevina);
- e. pospješivanje politike nacionalne štednje kojom bi se mogle financirati investicije je ugroženo s jedne strane dosadašnjom procikličnom i ekspanzivnom fiskalnom politikom i destimulativnim poslovnim ambijentom, a s druge kamatna stopa na kredite raste, što ulagačima i SME otežava pristup kreditima.

III. Posljedice i očekivanja poslodavaca od poreske reforme:

a) Struktura opterećenja:

- indirektni porezi na nivou BiH;
- naknade na nivou BiH;
- direktni porezi na entitetskom nivou;
- doprinosi na entitetskom nivou;
- parafiskalni nameti na entitetskom nivou;
- naknade na nivou kantona;
- naknade na nivou opština.

b) Indirektne posljedice za poslodavce:

- moraju se pridržavati odredbi više od 50 zakona iz ove oblasti;
- moraju se pridržavati više od 100 podzakonskih akata;
- dužni su godišnje predati više od 150 prijava i obrazaca.

c) Šta poslodavci očekuju od vlade:

- da hitno pristupi cjelovitoj poreskoj reformi;
- da poreska reforma obuhvati i doprinose, naknade i druga opterećenja poslodavaca;
- da hitno preduzme mjere za smanjenje javne potrošnje;
- da kroz institucije sistema pojača finansijsku disciplinu;
- da u navedene procese na ravnopravnoj osnovi uključi socijalno-ekonomske partnere i eksperte.

- d) Šta poslodavci nude vladi:
- preuzimanje svog dijela odgovornosti;
 - ekspertna rješenja;
 - partnerski odnos;
 - društvenu odgovornost;
 - kritiku i suprotstavljanje svim nekonzistentnim rješenjima.

NAPOMENA Svi materijali sa ove konferencije mogu se naći na web stranici:
www.unvi.edu.ba

GLAVA IV: ESEJI VEZANI ZA SVJETSKI EKONOMSKI POREDAK I NJEGOV UTJECAJ NA EKONOMIJU BiH

U ovoj glavi obrađeno je pet eseja koji se odnose na svjetski ekonomski poredak i njegov utjecaj na ekonomiju BiH.

1. Svjetski ekonomski poredak formiran krajem Drugog svjetskog rata (mart 2009);
2. Ko stvara višak vrijednosti a ko ga koristi (juni 2010);
3. Ukidanje socijalističkog sistema i prelazak u kapitalistički sistem na primjeru BiH (maj 2010);
4. Kuda će nas odvesti divlji kapitalizam? (januar 2015);
5. Štampanje dolara i eura bez pokrića i da li štampati KM? (januar 2015).

1. SVJETSKI EKONOMSKI POREDAK FORMIRAN KRAJEM DRUGOG SVJETSKOG RATA, (mart 2009)

Današnji svjetski ekonomski poredak formiran je krajem Drugog svjetskog rata. Kako se Drugi svjetski rat bližio svom kraju, velike međunarodne sile, pobjednici u ratu, željele su kreirati novi svjetski ekonomski poredak. On je formiran na temelju stavova i želja pobjednika u ratu, a prije svega Sjedinjenih Američkih Država potpomognutih Engleskom.

Na Međunarodnoj monetarnoj konferenciji održanoj 1944. godine u SAD-u uspostavljen je novi svjetski ekonomski poredak u kojem SAD ima maksimalnu dominaciju i posljednju riječ u ekonomiji cijelog svijeta.

A) KONFERENCIJA U BRETTON WOODSU

U američkom gradiću Bretton Woods 1944. godine, pri kraju Drugog svjetskog rata, održana je poznata Međunarodna monetarna konferencija. Na ovoj Konferenciji uspostavljen je novi svjetski ekonomski sistem koji će biti na snazi od kraja Drugog svjetskog rata, i koji u osnovnim principima i danas funkcionira.

Cilj konferencije je bio:

- reguliranje sistema međunarodnih plaćanja;
- reguliranje valutnih i ekonomskih odnosa u svijetu;
- formiranje međunarodnih financijskih i trgovinskih organizacija koje će sprovesti novi ekonomski svjetski sistem.

Nakon ove konferencije osnovani su:

1. Međunarodni monetarni fond (MMF),
2. Svjetska banka (WB) ili drugi naziv Međunarodna banka za obnovu i razvoj.

Tada se razgovaralo i dogovorilo o formiranju još dvije svjetske organizacije, a to su:

1. Svjetska trgovinska organizacije (WTO), naknadno formirana tek 1995, i sada radi i egzistira u punom kapacitetu;
2. Svjetska organizacija za pomoć državama koje imaju trgovinski deficit.

U suštini, novi svjetski ekonomski sistem postavljen je na četiri kamena temeljca koja su trebala da izgrade i stabiliziraju svjetsku ekonomiju. Međutim,

četvrta Svjetska organizacija za pomoć državama koje imaju trgovinski deficit nikada nije formirana, niti se na tome radi, jer nije u interesu bogatih država i onih država koje upravljaju svjetskom ekonomijom.

Jasno je da ni jedna kuća, pa ni svjetski ekonomski sistem ne može opstati na tri temelja. Bez četvrtog temelja jasno je da se kuća mora urušiti, odnosno izazvati velike ekonomske nemire i destabilizirati ne samo svjetski ekonomski poredak nego i političku i vojnu stabilnost na svijetu.

Osnovne zadaće novih svjetskih ekonomskih institucija su:

1. Svjetska banka (WB) ili Međunarodna banka za obnovu i razvoj odobrava dugoročne kredite za razvijanje bazičnih razvojnih investicija;
2. Međunarodni monetarni fond (MMF) je okrenut kratkoročnim kreditima za financiranje deficita na budžetima i neravnoteže u platnim bilansima pojedine države;
3. Svjetska trgovinska organizacija (WTO) bavi se carinama, trgovinom proizvodima i uslugama, kao i intelektualnim vlasništvom;
4. Svjetska organizacija za pomoć državama koje imaju trgovinski deficit, koja ni do danas nije formirana.

Ova četvrta svjetska organizacija bila bi na teret bogatih i razvijenih država, a u korist siromašnih i nerazvijenih država. Bilo je govora da države na suficit (višak izvoza nad uvozom) plaćaju porez iz kojeg bi se pomagalo državama koje imaju deficit (veći uvoz od izvoza). Ova institucija bi smanjivala jaz između bogatih i siromašnih država. S obzirom da bogate države imaju odlučujuću vlast u razvoju i kreiranju svjetskog ekonomskog poretka, ova institucija nije u njihovom kratkoročnom interesu, ali sa dugoročnog aspekta ona će ih stajati "glave" i njeno neformiranje urušit će svjetski ekonomski poredak. Svaki trgovinski deficit je suštinsko siromašenje te države jer ona uvozi robu za koju plaća devizama, a ne zapošljava svoje stanovništvo. Kroz trgovinski deficit siromašne države postaju još siromašnije, a bogate povećavaju suficit i time postaju još bogatije.

Vrlo je značajan sistem upravljanja u MMF-u i WB-u. Njima upravljaju članice, s tim da je broj glasova srazmjern uloženom novcu, tako da najvažnije odluke donose sedam najbogatijih država: SAD, Kanada, Japan, Velika Britanija, Francuska, Njemačka i Italija. SAD, ipak, imaju ubjedljivo najveći utjecaj i kontrolu međunarodnih plaćanja, i kontrolu nad tim organizacijama.

Nezadovoljstvo takvim stanjem pokazuju druge velike države (Rusija, Kina, Indija i dr.) i već su pokrenule inicijativu za formiranje nove (druge) Svjetske banke. Isto tako, utjecaj malih, siromašnih i nerazvijenih država je skoro beznačajan.

Sušтина odnosa ukazuje da ove svjetske institucije brane interese bogatih i razvijenijih, i tako bogate države postaju još bogatije, a siromašne države još siromašnije. Očito je da je nezadovoljstvo u naglom porastu, ali je pitanje dokle će trajati strpljenje malih i siromašnih?

B) SVJETSKA BANKA (WB)

Svjetska banka je osnovana na konferenciji u Bretton Woodsu, počela je sa radom 1946. godine, a njenom okviru egzistira pet posebnih financijskih organizacija i to:

1. Međunarodna banka za obnovu i razvoj (IBRD);
2. Međunarodna udruga za razvoj (IDA);
3. Internacionalna financijska korporacija (IFC);
4. Multilateralna investicijsko garancijska agencija (MIGA);
5. Međunarodni centar za rješavanje investicijskih sporova (ISCID).

Svjetska banka vrši veliki pritisak na vlade država koje koriste njihove kredite da privatiziraju poduzeća u državnom vlasništvu, elektroprivredu, vodoopskrbu, naftnu industriju, telekomunikacije i tako dalje, što često dovodi do iskorištavanja lokalne radne snage i sirovina, poljoprivrednika i drugih poduzeća kroz povećan uvoz.

C) MEĐUNARODNI MONETARNI FOND (MMF)

MMF je osnovan 1944. godine na konferenciji u Bretton Woodsu, a njegov osnovni cilj je promoviranje međunarodne monetarne suradnje kako bi se poticao ekonomski razvoj i povećanje zaposlenosti. Pomoć MMF-a se naročito izražava kroz financiranje i kreditiranje deficita u budžetima, pri čemu podržavaju uvoz roba široke potrošnje (naročito iz razvijenih država) i istovremeno nazaduju domaća proizvodnja i izvoz. Time se strahovito povećava nezaposlenost i dalje slabi punjenje budžeta. Ova politika MMF-a je vrlo negativna za nerazvijene države, i nema u svijetu ni jednog pozitivnog primjera da se država ekonomski stabilizirala nakon pomoći MMF-a. Njihova politika u ekonomskoj teoriji nije potvrđena.

D) DOLAR

Dolar je zvanična valuta Sjedinjenih Američkih Država (SAD). Od 1900. godine dolar ima zlatnu podlogu i za 1 gram zlata može se dobiti 1,5 dolar. Za vrijeme Velike depresije (ogromne ekonomske krize) 1928. godine dolar je devalvirao za blizu 41%. Tada se 1 dolar mogao zamijeniti za 1,125 grama zlata.

Poslije Drugog svjetskog rata u Bretton Woodsu je određeno da je dolar baza za mjerenje vrijednosti svih ostalih valuta u svijetu. Dolar je ostao sa zlatnom podlogom, a time su indirektno i sve ostale svjetske valute vezane uz zlatnu podlogu.

Godine 1963. ukida se zlatna podloga dolara i on se više ne može zamijeniti za zlato. Zakonski se 1971. godine ukida konvertibilnost dolara u zlato.

To je ogromni prelom u financijskoj politici jer dolar nema unutrašnju vrijednost niti zlatno pokriće. Sada američka vlada može štampati i stavljati u opticaj dolara koliko želi. Svoj ogromni deficit pokriva izdavanjem i štampanjem bezvrijednog dolara; svoje vanjske dugove i kredite otplaćuje štampanjem novih dolara bez realnog pokrića, što je omogućeno jer se procjenjuje da dvije trećine dolara cirkulira van SAD-a, tj. u drugim svjetskim državama. Međutim, pitanje je koliko ovakav prazan balon može da traje? Jasno je da on mora pući i da će doći do sloma svjetske ekonomije, jer SAD i mnoge druge države nemaju realnu podlogu da svoje dugove izmire. Kakva li će to tek biti svjetska katastrofa? I pitanje je kako će reagirati druge države koje su prevarene od strane SAD-a jer im ne mogu vratiti dugove.

Poznati američki profesor, ekonomista i nobelovac PAUL SAMUELSON piše da potražnja za dolarom omogućava SAD-u da i dalje održava veliki vanjskotrgovinski deficit bez potrebe da poduzima mjere kao što su smanjenje budžeta, ograničavanje uvoza ili obaranje vrijednosti dolara. Sve što MMF nameće drugim državama i prisiljava ih da to sprovede – ne odnosi se na SAD. Sjedinjene Američke Države imaju ogroman trgovinski deficit, više uvoze nego izvoze, imaju budžetski deficit, ne smanjuju administraciju, povećavaju plaće, imaju visoku zaposlenost, a svoje vanjske dugove izmiruju štampanjem dolara, u suštini bezvrijednih, ali ne izazivaju domaću inflaciju jer ti dolari odlaze u inostranstvo i ne vrše pritisak na domaću potražnju. Međutim, ovaj balon mora kad-tad pući.

Sarajevo, mart 2009.

2. KO STVARA VIŠAK VRIJEDNOSTI, A KO GA KORISTI? (juni 2010)

Pojam – ko stvara višak vrijednosti a ko ga koristi, pojam je koji već stotinama godina izaziva spor. Zašto?

Zato što višak vrijednosti isključivo stvaraju radnici, proizvođači, seljaci-zemljoradnici, a dominantno ga nastoje koristiti vlasnici fabrika, vlasnici zemljišta, vlasnici određenih teritorija, i tako dalje.

U suštini, pojedinci žele da koriste rad mase zaposlenih, radnika, seljaka i slično, što povezujemo sa odnosima:

- robova i robovlasnika,
- seljaka i begova, aga, spahija,
- seljaka i feudalaca, knezova,
- radnika i kapitalista (vlasnika fabrika).

Oduvijek su pojedinci (robovlasnici, feudalci, begovi, carevi, kapitalisti i sl.) željeli da koriste rad ostalih (robova, seljaka, radnika i sl.).

U novo vrijeme ekonomska teorija je dala jasan i precizan odgovor na pitanje ko stvara višak vrijednosti, a ko ga koristi.

Za razumijevanje pojmova ko stvara višak vrijednosti i ko ga koristi, neophodno je poznavati:

- proizvodne snage u jednoj firmi
- proizvodne odnose u toj firmi

Proizvodne snage u jednoj fabrici su:

- a) osnovna i obrtna sredstva (mašine, oprema, zgrade, kapital i sl.);
- b) rad odnosno radna snaga;
- c) predmeti rada (sirovine, reprodukcioni materijal, poluproizvodi i sl.).

Proizvodne snage se koriste u procesu proizvodnje.

Proizvodni odnosi u jednoj fabrici izražavaju se kroz vlasništvo nad fabrikom, odnosno pravo raspolaganjem viška vrijednosti.

Ko stvara višak vrijednosti?

Stvaraju ga isključivo radnici svojim radom uz sljedeće obrazloženje:

- Osnovna sredstva (mašine, zgrade, oprema i dr.) učestvuju u procesu proizvodnje, s tim da se njihov trošak naziva amortizacija i prenosi se u troškove koštanja novog proizvoda. Osnovna sredstva se koriste više (ili mnogo) puta i srazmjerni dio se prenosi u troškove. U principu ta grupacija sredstava ne stvara povećanu vrijednost, nego se prenosi u troškove srazmjerno obimu trošenja.
- Predmeti rada (sirovine i sl.) prenose se kroz troškove u novi proizvod. Visina troškova je srazmjerna utrošenim predmetima rada – sirovinama.
- Rad, odnosno radna snaga, stvara novi proizvod koji se obično prodaje za višu prodajnu cijenu od cijene koštanja. U cijenu koštanja za rad prenose se plaće zaposlenih. Prema tome, višak vrijednosti (razlika između prodajne cijene i cijene koštanja) stvoren je samo i isključivo radom zaposlenih u jednoj fabrici.

To ćemo objasniti na proizvodnji jednog odijela.

Trošak osnovnih sredstava je amortizacija (zgrada, šivaćih mašina, presa, pegli i sl.) i u jedno odijelo prenosi se srazmjerni dio amortizacije.

Trošak predmeta rada, odnosno štofa, postave, konca, prenosi se u cijenu koštanja jednog odijela u visini stvarno utrošenog materijala.

Trošak radne snage iskazuje se kao bruto plaća i prenosi se srazmjerni dio bruto plaća u cijenu koštanja jednog odijela.

Ako pretpostavimo da je cijena koštanja jednog odijela 220 KM, a potom to odijelo prodamo za 280 KM, firma je ostvarila višak vrijednosti od 60 KM.

S obzirom da su kroz cijenu koštanja odijela pokriveni svi troškovi, postavlja se pitanje ko koristi taj višak vrijednosti? A da ga isključivo stvaraju radnici – to smo već objasnili.

U socijalizmu su viškom vrijednosti raspolagali svi radnici jer je njima povjerena fabrika na upravljanje, iako je to društveno vlasništvo. Radnici su putem svog radničkog savjeta odlučivali o raspodjeli viška vrijednosti. Jedan dio je išao u investicije, kupovinu nove opreme, isplatu stimulativnog nagrađivanja zaposlenih i rezerve.

U kapitalizmu viškom vrijednosti raspolaže vlasnik firme (pojedinaac ili grupa vlasnika), koji trajno želi smanjiti cijenu koštanja. Najveća mogućnost ušteda na cijeni koštanja je smanjenje plaća radnicima. Na drugoj strani, zahtijeva od njih veću produktivnost, bolju marketing aktivnost i veću kreativnost kako bi povećao prodajnu cijenu i time uvećao svoj višak vrijednosti.

Prema prethodno iskazanom principu očito je da vlasnici kapitala – kapitalisti sve uštede ostvaruju preko leđa radnika, odnosno čistom eksploatacijom zaposlenih. Na principu ponude i potražnje za radnom snagom uz veliku nezaposlenost jasno je da će ponuda biti veća od potražnje, što se odražava na smanjenje plaća. Kada nemaju posla, radnici su spremni da rade za nižu plaću. I ovdje vrijedi zakon ponude i potražnje. Što je veća ponuda za radom to im naknada (plaća) opada.

U socijalizmu su postojala određena ograničenja u visini primanja, te je omjer između najniže i najviše plaće obično iznosio 1:7. Međutim, u kapitalizmu tih ograničenja nema. Često su u primanjima prisutni odnosi 1:100, pa i više u korist vlasnika ili top menadžera u firmi. Da li je društveno opravdano i moralno imati takve odnose?

Uz porast nezaposlenih i sve većeg siromaštva neophodno je ograničiti bezobrazno visoka primanja i iznaći novi model raspolaganja viškom vrijednosti.

Rješenje se može naći u kompromisu i optimalnom odnosu između naknada radnicima i visine samostalnog raspolaganja od strane kapitaliste sa viškom vrijednosti. Preostala razlika u višku vrijednosti može ići u modernizaciju kapaciteta, otvaranja novih radnih mjesta, poboljšanje uvjeta rada, otklanjanje društvenih problema itd.

Problem raspolaganja sa viškom vrijednosti najčešće dovodi do konfliktnih situacija koje se mogu uspješno riješiti na obostrano zadovoljstvo – sa jedne strane radnika, a sa druge kapitalista.

Sarajevo, juni 2010.

3. UKIDANJE SOCIJALISTIČKOG SISTEMA I PRELAZAK U KAPITALISTIČKI SISTEM NA PRIMJERU BiH, (maj 2010)

U periodu zadnjeg rata u BiH, od 1991. do 1995. godine, pored drugih događanja i ratnih sukoba, u BiH je došlo do ukidanja socijalističkog sistema i prelaska na kapitalistički sistem.

a) POJAM SOCIJALIZMA

Socijalizam je ime za društveno-ekonomski sistem koji karakteriziraju društveno vlasništvo nad sredstvima proizvodnje i kooperativni način upravljanja ekonomijom. Socijalizam u BiH uspostavljen je po završetku Drugog svjetskog rata 1945. i formiranjem Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. U socijalizmu se nastoji ukinuti privatno vlasništvo, naročito nad fabrikama, većim obimom zemljišta, većim brojem stanova, većim obimom šuma i sl. Privatno vlasništvo je opstalo na zanatskim i ugostiteljskim radnjama, ograničenom obimu zemljišta i šume, kao i jednom stanu ili jednoj kući i sl. U socijalizmu se nastojalo poboljšati položaj radnika i seljaka i sprečavala se svaka vrsta eksploatacije. Nastojalo se osigurati dobar i primjeren život radniku i seljaku uz ograničenje prekomjernog bogaćenja.

Prosječni građanin u BiH je mogao dobro živjeti uz socijalnu sigurnost, realnu perspektivu zapošljavanja, besplatno školstvo i zdravstvo, dobijanje stana od firme gdje radi ili dobijanje kredita za gradnju vlastite kuće, beneficirani radni staž, godišnji odmor itd.

Društvo se zasnivalo na tri sloja stanovništva:

- cca 80% stanovništva živjelo je kao srednji sloj;
- cca 10% stanovništva živjelo je kao bogati;
- cca 10% stanovništva živjelo je teško i siromašno (obično oni koji se nisu trudili da rade ili su se teško snalazili u životu).

Najveći broj današnjeg stanovništva u BiH živjelo je u periodu socijalizma i sa nostalgijom se sjećaju tog perioda. Posebna karakteristika socijalizma u BiH i bivšoj Jugoslaviji je uspostavljanje radničkog samoupravljanja. Tada su, putem radničkih savjeta i zborova radnih ljudi, sve fabrike i poduzeća predati radnicima na upravljanje.

b) POJAM KAPITALIZMA

Kapitalizam je ekonomski i društveni sistem u kojem su kapital, zemlja i sredstva za proizvodnju privatno vlasništvo. Sva zarada iz biznisa pripada vlasniku imovine – kapitalisti.

Radnici, odnosno njihov rad kao i sirovine, reprodukcioni materijal i drugi resursi slobodno se prodaju na tržištu. Tržište postaje osnovni regulator ponude i potražnje. Osnovni zakon tržišta ukazuje da je posljedica što veće ponude sve niža cijena. Tako velika ponuda radne snage (radnici bez posla) omogućuje kapitalistima snižavanje cijene rada, odnosno plaća radnicima. U kapitalizmu socijalni elemenat gubi na značaju i o njemu odlučuje sam kapitalista. Svako davanje radnicima na drugoj strani smanjuje dobit kapitalisti. U kapitalizmu je ukinuto društveno vlasništvo, a pogotovo ne dolazi u obzir nikakvo radničko samoupravljanje. Sve odluke samostalno donosi vlasnik.

Postoje razne vrste kapitalizma. Od onog koji je potpuno liberalan i sve odluke donosi sam kapitalista do onog koji je dosta kontroliran od države. U nekim razvijenim državama Zapada (Njemačka, Švedska, Francuska, Norveška itd.) država kroz svoje zakone štiti radnike od samovolje kapitalista, pri čemu su ostavljene velike slobode kapitalistima da razvijaju biznis, ulažu u novu tehnologiju i raspoložu sa dobiti, ali su prava, naknade i slobode radnika zaštićene državnim zakonima.

c) TRANZICIJA NA PRIMJERU BiH

Tranzicija iz socijalizma u kapitalizam na primjeru BiH jedan je od najgorih oblika transformacije.

Izražava se kroz potpuno pravo kapitaliste (novog vlasnika) da se ponaša kako želi, a najčešće je to maksimalno na teret radnika. Plate su u pravilu vrlo niske, često se i ne isplaćuju, a doprinosi za penzioni period i zdravstvo se ne uplaćuju. Sva ostala davanja radnicima su ukinuta.

Država se nije uključila u zaštitu radnika i donošenje zakona koji će štititi interese radnika. Sindikalne organizacije u BiH također se nisu uspjele organizirati i nametnuti kao ozbiljan partner u zaštiti prava radnika. Radnici su prepušteni na milost i nemilost vlasnika poduzeća. Iako ima dobrih primjera o odnosu vlasnika i radnika, relativno su u manjini i gube se u masi nekorektnih primjera.

Rješenje se mora tražiti u podršci razvoja kapitalizma i djelovanja tržišnih zakona, ali uz znatno veću zaštitu radnika i njihovih prava od države i državnih zakona. Kao kontrolora zaštite radnika, neophodno je uspostaviti pravu i kvalitetnu sindikalnu organizaciju.

Sarajevo, maj 2010.

4. KUDA ĆE NAS ODVESTI DIVLJI KAPITALIZAM? (januar 2015)

U BiH možemo vidjeti na sceni najgori oblik kapitalizma. Nije to kapitalizam koji imamo u Njemačkoj, Švedskoj, Austriji, Norveškoj itd. To nije humani kapitalizam, niti neoliberalni kapitalizam. Država nije zaštitila radnike i njihova prava od samovolje vlasnika – kapitalista. Ni sindikati u BiH nisu se izborili za svoj temeljni status kako bi uspješno štitili radnika od nezajažljivih vlasnika.

Za kapitalizam koji sada egzistira u BiH možemo slobodno reći da je to vučiji kapitalizam ili divlji kapitalizam. A kuda će nas odvesti divlji kapitalizam u BiH?

Ovo pitanje je životno i suštinsko. Sadašnji divlji kapitalizam se ponaša kao pijan čovjek koji ne vlada svojim ponašanjem. On i dalje pije – ali i razbija, lupa i sve oko sebe uništava radi svog dobra. Tek kad se otriježni shvatit će šta je uradio. A da li će se i kada otriježniti?

Često se pijanstvo nastavlja i ne prekida. Tako se ponaša i sadašnji divlji kapitalizam. Bogati postaju još bogatiji, a siromašni još siromašniji. Problem je i u tome što se broj siromašnih povećava jer nestaje srednji sloj koji u cijelosti prelazi u siromašne, ali ni jedan ne prelazi u bogate. Čak je i bogatih sve manje, jer samo 1% do 2% stanovnika drži u svojim rukama ogromno svjetsko bogatstvo. Jesu li ga stvorili svojim radom? Očito je da nisu nego su opljačkali ostalo stanovništvo, što im omogućuje divlji kapitalizam.

Danas pojedini menadžeri, direktori, savjetnici zarađuju dnevno po više stotina hiljada eura ili čak po više miliona eura. Naglašavam da su to dnevne zarade. A ako čovjek ima dnevno prihod od samo jedan dolar smatra se da nije siromašan. A milioni stanovnika nemaju dnevno ni jedan dolar.

Nezadovoljstvo ogromne mase stanovnika je sve veće, raste iz dana u dan i mora doći do socijalnih i ratnih nemira.

Divlji kapitalizam se ponaša kao slon u staklarskoj radnji i sve oko sebe razbija i uništava. Divlji kapitalizam ide sam u svoju propast.

Nezadovoljstvo će toliko porasti da se neće moći kontrolirati. Iz tog razloga doći će do velikih nemira, protesta, štrajkova i žestokih sukoba, pa čak i do Trećeg

svjetskog rata. Kapitalizam sada može izabrati dva puta kojim može krenuti: jedan put su radikalne reforme i ograničavanje divljanja kapitalizma.

Trebaju nam značajnije reforme u korist poboljšanja životnog standarda i preraspodjele profita i viška vrijednosti u korist siromašnih. Bogati neće izgubiti ništa od svog životnog standarda, ali bi im se smanjilo bogatstvo koje su namijenili svom desetom ili petnaestom pokoljenju.

Sadašnji svjetski ekonomski sistem postavljen je krajem Drugog svjetskog rata na Međunarodnoj monetarnoj konferenciji u američkom gradiću Bretton Woodsu. Sistem je izgrađen i postavljen na temelju principa koji su postavljali pobjednici u Drugom svjetskom ratu, dodjeljujući sebi glavnu i dominantnu ulogu.

Tada su formirane Svjetska banka (WB) i Međunarodni monetarni fond (MMF) i uspostavljena glavna svjetska novčana jedinica tj. američki dolar sa zlatnim pokrićem.

Temeljni zadatak tim institucijama je korektno naveden, ali je sadašnje njihovo ponašanje utemeljeno na principu hobotnice i pijavice, kao negativnog pojma i parazitskog ponašanja.

Princip hobotnice se tako manifestira u svjetskom ekonomskom poretku da ona svojim pipcima opkoljava cijeli svijet i sve drži pod kontrolom.

Princip pijavice se manifestira tako da se iz svake države u kojoj hobotnica ima svoje pipke izvlače kapital, novac, sirovine i potrebna radna snagu u korist bogatih država, odnosno pojedinaca kao kapitalista, pri čemu se u tim malim i siromašnim državama uništava domaća proizvodnja, smanjuje poljoprivredna proizvodnja i povećavaju nezaposlenost i siromaštvo. Sve se to radi namjerno i svjesno. Uostalom, tako su se ponašali robovlasnici, feudalci, begovi i spahije, a u periodu kolonijalizma nekoliko država je eksploatiralo druge države i narode i živjelo kao paraziti. To žele i danas, ali na jedan novi i prikriveni način.

Sarajevo, januar 2015.

5. ŠTAMPANJE DOLARA I EURA BEZ POKRIĆA, I DA LI ŠTAMPATI KM? (januar 2015)

a) ZAŠTO SE NOVAC ŠTAMPA

Novac je neophodan u tržišnom sistemu poslovanja. Novac je svojevrsna roba za koju se može kupiti svaka druga roba.

Štampanje novca vrši centralna banka države. Obim štampanja ovisi o ciljevima monetarne i kreditne politike. U pravilu, novac treba biti protuvrijednost ukupnih dobara koja se nude na tržištu. Previše novca izaziva inflaciju, a premalo novca dovodi do deflacije. Izuzetno je velika složenost vezana za politiku novca, količina u opticaju, odnos sa drugim valutama, vrijednost novčanica, i tako dalje.

U zadnjih nekoliko godina štampanje novca se vrši radi unošenja novog (svježeg) novca u privredne tokove. Na taj se način stvara podloga za rast privrede, ali se otvara problem inflacije. Moguće je uspostaviti kontrolu između obima štampanja novca, radi posticanja razvoja privrede i visine inflacije.

Danas se sve razvijene države (SAD, Europska unija, Japan i dr.) odlučuju za štampanje svog novca, ali bez realnog pokrića. Pored pozitivnih efekata, to može imati i vrlo negativne efekte ukoliko nije pod kontrolom.

b) ŠTAMPANJE DOLARA

Dolar je krajem Drugog svjetskog rata postao baza za mjerenje vrijednosti svih ostalih valuta u svijetu, tada je imao zlatno pokriće, a time su indirektno i sve ostale svjetske valute vezane za zlatnu podlogu.

U 1963. godini ukida se zlatna podloga dolara i on se više ne može zamijeniti za zlato. U SAD-u se 1971. godine ukida konvertibilnost dolara za zlato.

Od tada SAD može štampati dolara koliko i kada želi. Dolar sada ima vještačku stabilnost. U zadnjih nekoliko godina Američka centralna banka (FED) oštampala je 4.500 milijardi dolara bez pokrića i plasirala ih u američku privredu bez kamata. Normalno je da takav jeftini novac pozitivno djeluje na američku privredu, rast zapošljavanja, smanjenje nezaposlenosti, povećani izvoz itd. Međutim, pitanje je šta je sa inflacijom u SAD-u. Tako mnogo odštampanog novca trebalo bi izazvati visoku inflaciju. Do inflacije, ipak, nije došlo jer se cca 2/3 dolara planira i nalazi van SAD-a.

Štampanje dolara za privredu Amerike je vrlo pozitivno, ali je pitanje kako će se i kada odraziti na svjetsku ekonomiju, a naročito na države koje imaju visoka financijska potraživanja od SAD-a.

c) ŠTAMPANJE EURA

Po ugledu na Ameriku i Europska unija se odlučila na štampanje eura. Europska centralna banka (ESB) je odlučila da štampa ukupno 1.100 milijardi eura, odnosno mjesečno po 60 milijardi eura. Skoro sav obim novog novca bi se plasirao u privredu EU sa niskom kamatnom stopom od 2%. Prema procjeni, to štampanje izazvat će inflaciju od 2% u zemljama EU. Na ovaj način želi se poticati razvoj privrede EU bez veće inflacije.

d) ŠTAMPANJE KM

BiH danas ima KM koja ima 100% pokriće u devizama (dolar, euro, franak i sl.). Valuta KM u odnosu na kvalitet podloge je stabilnija od američkog dolara ili eura. Međutim, sama stabilnost je kontraproduktivna za razvoj privrede. Stanje u privredi BiH je katastrofalno i imamo nizak obim proizvodnje, visoku nezaposlenost, ogroman trgovinski deficit (više uvozimo nego što izvozimo) i tako dalje.

Da bismo pokrenuli privredu, neophodno je štampati dodatne KM i plasirati ih u privredu sa maksimalnih 2% kamata. To bi moglo izazvati inflaciju, koju bi trebalo držati pod kontrolom – maksimalno do 10% godišnje.

Da bi se pristupilo ovom procesu neophodno je Centralnu banku BiH transformirati u pravu Centralnu banku i napustiti sadašnju poziciju valutnog odbora, odnosno obične mjenjačnice.

Centralna banka bi morala preuzeti puna prava, slobode i odgovornosti iz nove nadležnosti. Štampani novac ne bi smio ići u popunu praznog budžeta, nego bi se isključivo plasirao u tri namjene: novo zapošljavanje, pokretanje proizvodnje i povećanje izvoza.

Guverner Centralne banke bi dobio velika prava, ali i krivičnu odgovornost za plasmane štampanih KM, povrat plasiranih kredita putem komercijalnih banaka kao i držanje inflacije do 10% godišnje.

Na ovaj način bismo osigurali jeftina novčana sredstva, kontrolirali inflaciju i prestali uzimati skupe inostrane kredite.

Sarajevo, januar 2015.

GLAVA V: INTERVJUI U PRINTANIM MEDIJIMA SA PROF. DR. NIKOLOM GRABOVCEM VEZANI ZA PRIVREDU

Tokom dugogodišnje aktivnosti prof. dr. Nikola Grabovac dao je brojne intervjuje raznim novinarskim kućama. Radi ilustracije njegovog odnosa prema privredi, prenosimo samo trinaest karakterističnih intervjua iz kojih se vidi kontinuitet stavova i mišljenja o ekonomiji BiH. Naslove intervjua definirao je novinar koji je vodio intervju:

1. Mi smo u ratu, *Dani*, 27.04.2001;
2. Strane banke iznijele oko 2,5 milijardi maraka iz BiH, *Večernji list*, 15.09.2004;
3. U BiH će 95 posto građana biti siromašno, *Dani*, 03.12.2004;
4. Sav novac od PDV-a ide institucijama vlasti, *Nezavisne novine*, 06.01.2008;
5. Samo će bogati preživjeti, *Oslobođenje*, 24.05.2008;
6. Pored velikog morskog psa uvijek su plivala jata malih riba, *Poslovne novine*, 01.07.2008;
7. Prijeti nam sudbina Titanika, *Nezavisne novine*, 21.12.2008;
8. Kamate se mogu smanjiti i ispod šest posto, *Dnevni avaz*, 28.02.2009;
9. Moramo se pripremiti i za najgori scenarij – za ekonomsku depresiju, *Dani*, 10.04.2009;
10. Najgore tek dolazi, *Oslobođenje*, 04.01. 2010;
11. Krediti u švicarskim francima su nezakoniti, *Dnevni avaz*, 06.08.2011;
12. Sanacioni program za zemlje Europske unije, *Poslovne novine*, oktobar 2012;
13. Nikad se neće ispuniti obećanje o 100.000 novih radnih mjesta, *Dnevni avaz*, 31.01.2015. godine.

1. MI SMO U RATU, Dani, 27. 04. 2001. godine

Intervju *Mi smo u ratu* objavljen je u magazinu *Dani* 27. aprila 2001. godine.

Ministar financija u Vladi FBiH objavio je rat. Nikola Grabovac “nema tenkove i puške”, on ratuje sa onima koji ne plaćaju porez, sa onima koji švercuju preko šuplje granice i ne plaćaju doprinose. Sa onima koji krađu od penzionera, invalida, ljekara, učitelja, nezaposlenih... U biografiji 58-godišnjeg doktora ekonomije iz Bugojna piše kako je ovaj profesor na Ekonomskom fakultetu u Sarajevu do sada radio kao komercijalni referent, zatim komercijalni direktor, pa finansijski direktor, da je radio i kao načelnik za privredu u Općini Centar, te kao generalni direktor i predsjednik SOUR-a Alhos. Bio je i ministar trgovine Vlade FBiH od njenog osnivanja 1994. do 1996. godine te zamjenik ministra za vanjsku trgovinu i ekonomske odnose u Vijeću ministara BiH od 1996. do 1998. godine. Kaže da je rat proveo u Sarajevu i da je bio pripadnik HVO-a. Nekada je Grabovac bio blizak HDZ-u, danas je, kao član Nove hrvatske inicijative žestoki kritičar svega što je u vezi sa ekonomskom osnovicom na kojoj su vladale nacionalne stranke.

DANI: Gospodine Grabovac, vjerovatno najveći problem sa kojim se susreću svaka vlada i svaki ministar financija na ovim prostorima jeste ubiranje poreza. Utaja poreza, jedno od najtežih kriminalnih djela bilo gdje u svijetu, kod nas je normalna, svakodnevna pojava. Koliko novca za federalni budžet nestane na putu od poreskog obveznika do Vas?

GRABOVAC: Postoje razne procjene, od vrlo pesimističkih, da se naplaćuje svega 30 do 40 odsto poreza, do onih optimističkih – maksimalno 60 odsto. Porez se uglavnom naplaćuje na dva mjesta. Jedno su akcize, posebni porezi, i one se naplaćuju kod proizvođača i kod uvoza na carinama. Ko naplaćuje jedno, naplaćuje i drugo, i tu mislimo da nema većih problema izuzev onih koji švercaju, pa onaj koji prođe bez carine, prođe i bez tog poreza. Međutim, veći su problemi kod plaćanja redovnog poreza, koji je bio 24 odsto, pa sam predložio smanjenje, i parlament je usvojio 20 odsto. Prošle godine u ljeto je izvršena promjena zakonskog propisa po kojem je naplata prebačena u maloprodaju. To je katastrofa za BiH i za Federaciju. Sada tražim od međunarodne zajednice da se pod njihovim pritiskom – do uvođenja poreza na dodanu vrijednost (PDV-a), što će trajati dvije do tri godine – vrati naplata poreza na proizvođača i na uvoznika. Sa tom promjenom bi automatski digao naplatu za najmanje 50 odsto.

Šta ostaje problem? To su tzv. alokacije, odnosno kako trošiti. Ja imam jednostavno rješenje, a to je da se porezi roba koji se naplaćuju kod proizvođača i kod

uvoznika alociraju tačno srazmjerno broju stanovnika. Niko ne može tvrditi da se u Zenici puši više ili manje nego u Sarajevu. Ako u Zenici ima 100.000 stanovnika, a u Sarajevu 300.000, onda bismo to dijelili 1:3 i tako bismo uzeli ključ za cijelu Federaciju. Prema tome, prvo rješavamo problem naplativosti, a onda podjelu, i ovdje je bitno da uhvatimo ove visokotarifne artikle koji imaju poreze od 20 odsto.

DANI: Kad treba očekivati ove promjene?

GRABOVAC: Ja ću to tražiti od međunarodne zajednice u narednih nekoliko dana, dok bih izmjene propisa tražio u narednih maksimalno mjesec dana, jer to su stvari koje ne mogu trpjeti odlaganja.

DANI: Koliko bi takva promjena donijela novca u budžete?

GRABOVAC: Ako bih rekao da se ukupni budžeti po svim nivoima vlasti u Federaciji kreću oko tri milijarde maraka, onda možete misliti šta znači poboljšanje od 10 posto, što je 300 miliona. Dosad je najveći prigovor bilo to što su, naprimjer, uvoznici pretežito iz Hercegovine, pa porez naplaćuje taj kanton, a ništa ne pripada mjestu potrošnje – Sarajevu, Tuzli ili Zenici. Isto tako, ovim novim rješenjem ni Fabrika duhana Sarajevo ne bi plaćala porez samo Kantonu Sarajevo, nego bi plaćala srazmjerno broju stanovnika.

DANI: Da li će smanjenje poreza koje je inicirala Vlada Federacije negativno utjecati na prihod u budžetu?

GRABOVAC: Da, ukoliko ostane isti obim naplate. Odnosno, ako se nastavi izbjegavati uplaćivanje poreza na promet, što je najvulgarnija krađa. Kako to funkcionira? Porez na promet ne plaćaju firme, ne plaćaju poduzeća, nego građani, i meni se uračuna taj porez od 10 ili 20 posto kad kupim šećer ili ulje. Međutim, trgovac je te pare naplatio, ali idućeg petka, umjesto da porez ide na teret njegovog prihoda, on te pare ne prosljeđuje državi. To je ta vulgarna krađa.

DANI: Da li je zakonska regulativa dovoljno stroga prema onima koji izbjegavaju platiti porez, kako bi ljudi taj porez morali prihvatiti kao nešto bez čega jednostavno ne mogu raditi, odnosno što moraju platiti da bi dalje radili?

GRABOVAC: Samo da se na trenutak vratim na sistem kako se ne plaća porez. Ako se plaća porez od 24 posto na promet i on proda u Sarajevu 100.000 maraka, to znači da mora platiti 24.000 maraka državi. Šta on tu uradi? On sad za tu sumu od 100.000 napravi fakturu da je uzimao u Republici Srpskoj ili u Hercegovini i pošalje im fakturu na 100.000, razduži se, ali taj ko mu potpiše fakturu traži u kešu četiri posto, što je 4.000 maraka. Sad je on u dilemi: da li da plati Federaciji 24.000 ili da plati tamo nekome Peri ili Husi 4.000 KM. Dosta njih se opredijeli za 4.000. To

bi trebala rješavati nova Poreska uprava, koja će biti u stvarnom punom kapacitetu do Nove godine. Očekujem početkom maja postavljanje direktora i zamjenika direktora Poreske uprave, u toku maja bismo postavili sve direktore kantonalnih uprava i konačno, svih 1.500 radnika. Kad podijelite to na 10 kantona, to je oko 150 inspektora po jednom kantonu. Sad njima treba postaviti zadatak: gospodo draga, evo mi smo vam stvorili uvjete, evo vas toliko ima, hajde naplatite! Ipak, ovdje sam najveći bubanj na glavu stavio ja, jer sam najavio ovo sve. Ovih 1.500 su za vas anonimni, a ja ću biti taj koji će jednog dana odgovarati...

DANI: Provjera poslovanja Hercegovačke banke rezultirala je primjenom grube fizičke sile. Šta onda trebaju očekivati poreski inspektori kada budu na terenu radili sa ljudima koji su varali i varaju ovu državu ne za hiljade, nego za milione maraka? Kako uopće promijeniti čitav jedan sistem prevare koji je do sada izvrsno funkcionirao?

GRABOVAC: Istina je da postoji sistem da jednostavno niko ništa ne plaća, i to je postalo čak normalno. Izmišljen je sistem da isplatiš zaradu bez plaćanja doprinosa. A šta ako ne platiš doprinos? To znači da ne daš školstvu, zdravstvu, vojsci, policiji itd. Ali zar državu treba braniti jedan ministar financija ili Vlada? Ovo nije demagogija: stvarno je došao trenutak da smo žestoko napadnuti po svim osnovama i svako daje doprinos tim napadima ako ne plaća ono što je dužan po zakonu. Jeste, svako može reći da njegovih 100 ili 200 ili 300 maraka ne znače ništa, ali, bogami, kad se to sabere... Prihodi u federalnom proračunu su ovog momenta prosječno četiri miliona maraka dnevno za radne dane. Možete reći da je to puno, ali opet nedostaje za vojsku, policiju, zdravstvo, školstvo itd.

DANI: Ovih dana je objavljen podatak UN-a da je tokom prošle godine izgubljeno oko 500 miliona maraka na carinama. Da li je moguće takvu situaciju riješiti tako što ćete fizički blokirati sve ilegalne carinske prijelaze?

GRABOVAC: Imam točne podatke da kamioni upućeni na neke granične prijelaze, već prelaze na neke druge jer kažu: Grabovac kontrolira taj i taj prijelaz. Postao sam kao barbaroga. Ja sam od carinskih uprava napadnut žestoko zato što javno tvrdim da ne treba više od šest graničnih prijelaza za robe. Kamo sreće da je silna najezda robe, pa da nam treba više. Ali država je potpisala da mi tamo negdje kod Orašja, kod Svilaja, imamo skelu za robni prijelaz!?! Vi se sad ibretite i ja se ibretim i ja sam to zaustavio, ali mi je OHR odmah poslao pismo u kome kaže da je o tome potpisan međudržavni ugovor. I ja ne znam šta bih im odgovorio. Napravili smo most u Orašju, to je samo deset kilometara dalje, pa kud ćeš s kamionima na skelu? Ali pazite, skela radi i u deset navečer i u dva po ponoći, a mi imamo carinu samo preko dana...

DANI: Kakve su direktne posljedice upada OHR-a u Hercegovačku banku po federalni proračun?

GRABOVAC: Neposredno pred upad u Hercegovačku banku, direktor je bio ovdje i dogovoreno je da se sva sredstva federalnog proračuna prebace u Hercegovačku banku u Sarajevo. Na dan blokade Hercegovačke banke, federalni proračun je u Hercegovačkoj banci imao 16.200.000 KM i druga ministarstva su imala neka svoja sredstva. Dan uoči te akcije prebacio sam sedam miliona maraka federalnoj vojsci za isplatu plaća. Procjenjujem da je preko 30 miliona federalnog proračuna zamrznuto u Hercegovačkoj banci. Mi smo imali ovdje sastanak, ne samo po funkciji svojih sredstava nego i zbog razgovora sa prinudnim upraviteljem, i tvrdim da će se za 20 do maksimalno 30 dana izaći sa čistom računicom. Pozitivna okolnost je da je na dan upada u taj sistem Hercegovačka banka bila likvidna, što znači da je imala više sredstava nego obaveza.

DANI: Ali, Vi ste izjavili da je Federacija oštećena za 55 miliona maraka?

GRABOVAC: To je *Oslobođenje* napisalo, ali istina je da još nismo oštećeni, samo su ta sredstva zamrznuta. Na sumu od 30 miliona maraka ja sam dodao i to da je u istom ovom periodu, u prva tri mjeseca prošle godine, federalni proračun dobio pomoć od međunarodne zajednice od 25 miliona KM. Zašto mi nismo dobili toliko? To znači da nam je sada, na izvjestan način, budžet manji za 55 miliona. Mi u ovoj godini još nismo dobili pomoć od međunarodne zajednice. Što se tiče Hercegovačke banke, OHR će sigurno napraviti odgovor da li je bilo krađa ili ne, a što se tiče ovog dijela likvidnosti, mislim da nema nikakve osnove da banka ne proradi. Međutim, onog trenutka kad banka proradi, treba znati da svaka banka ima najmanje pet do sedam posto više plasiranih sredstava nego što ima gotovine. Ukoliko bi svi deponenti htjeli odmah povući svoja sredstva, nema te banke na svijetu, pa bila američka ili francuska, koja ne bi morala ići u stečaj. Ja stvarno ne znam da li će privremeni upravitelj povući neke mjere da ne dozvoli povlačenje sredstava iz banke te da ona ostanu u opticaju. Želim da naglasim kako Federalna vlada u cijelosti održava budžet, jer za sumu koju su nam uzeli, za toliko sam povećao prihode iz carina i poreza. Najviše me boli što ispada da je moj trud oko povećanja prihoda otišao “uzalud”.

DANI: Šta je sa dugovima koje vam je ostavila prethodna vlada, uključujući i one famozne avione?

GRABOVAC: Prethodna vlada, pod navodnicima, nije ostavila niti jedne marke duga jer je pametno uradila stvar: oni uopće nisu knjižili račune i sve što je došlo računa, to je plaćeno. Ti svi računi su u ladicama stolova, radi se revizija i ja se bojim da dugovi ukupno ne budu između 700 miliona i jedne milijarde maraka.

DANI: Gdje su te pare?

GRABOVAC: Pa evo, uzmite samo da za povrat prelevmana, koje niko nije utvrdio, treba oko 200 miliona; uzmite obaveze prema penzionerima, koje su pet penzija po 40 miliona i eto vam u dvije stavke – 400 miliona.

DANI: Šta je sa vojničkim plaćama?

GRABOVAC: Tu je napravljen jedan fini mangupluk: sve plaće su isplaćene za mjesec mart, samo što oni nisu isplaćivali plaće u ranijim mjesecima. Ja njima pošaljem pare za mart, a oni isplaćuju decembarsku plaću. Isto je i sa invalidninama. Isplatio sam ih za mart, a meni ministrica kaže da isplaćuje za decembar i januar jer neko nije isplaćivao od prošle godine. Kad sve to saberete...

DANI: A avioni?

GRABOVAC: Podnio sam zahtjev da me izvijeste sa finansijskog aspekta i nisam dobio kako je sve to teklo. Pazite, ja dalje neću plaćati, ali pare su dignute sa proračuna. Ukupno sa rezervi prije mog dolaska iskorišteno je 8,5 miliona maraka. Pošto se sad sve ovo snima i svi moji razgovori su istog momenta kod obje službe, odlučio sam da idemo na internet i vi ćete uskoro imati kompletan proračun i mjesečnu potrošnju na internetu. Jednostavno se nema šta kriti, nisu to nekakve državne tajne.

DANI: Kako komentirate da je 10 procenata federalnog proračuna namijenjeno plaćama državnih službenika? Da nije malo puno...

GRABOVAC: Mogu vam reći da su te plaće katastrofalne. Recimo, za prošli mjesec ja sam dobio 930 KM, a predsjednik Vlade Distrikta Brčko dobio je 3.900 KM. On ima mjesečno 3.000 više od mene. Ja ovoga momenta stvarno ne radim za plaću. Znam da će ovo nekoga uvrijediti jer je i 900 KM za nekoga basnoslovno, ali, molim vas, ja sam dolaskom ovdje podnio ostavku na članstvo u tri upravna odbora i izgubio oko 3.000 KM mjesečno. Pa sa ovakvim sekiracijama ovaj posao ne bih radio ispod 5.000 ili 10.000 KM.

DANI: Mogao bih se složiti sa Vama, ali mislim da nije pitanje kolika je Vaša plaća, nego koliko ljudi prima plaću i da li možete napraviti neku reorganizaciju?

GRABOVAC: Pa mogu napraviti. Evo, navest ću vam primjer vojske, a isti je primjer i drugdje. Budžet planiran za vojsku je 290 miliona. Ima 32 hiljade vojnika. Neka je plaća oficira-časnika 800 KM bruto i 700 KM trebaju za hranu i materijalne troškove, što ukupno iznosi 1.500 KM. Pomnožite mjesečno 1.500 sa 32.000 i dobijate

50 miliona. Pomnožite sa 12 mjeseci, to je 600 miliona, a ja imam 290. Šta sad da radim? Pare ne mogu dići, jer ih nema. Drugi način je kresanje vojske, ali tu dolazimo do priče kako smo protiv vojske, protiv Armije, protiv HVO-a itd. Ali mi ne možemo izdržati tu demagošku priču. Pare su osnova svega. Niko neće da shvati da smo mi pet godina u finansijskom bankrotu. Mi ne možemo izdržavati više od 15.000 vojnika. Ostalih 15.000 bi trebalo ići na sljedeći način: da se da kredit od 10.000 KM svakom vojniku na pet do sedam godina i *grace* period prve godine. I reći im: gospodo draga, shvatite da više ne možemo, idite u biznis itd. Više nije bitno da li tu sjedi Grabovac ili neko drugi, to su činjenice. Nama mjesečno dvije stavke nose 50 miliona maraka: invalidnine nose mjesečno 25 miliona i vojska 24,5 miliona. Šta je sa policijom, šta je sa ministarstvom, šta je sa poreskom upravom od 1.500 ljudi, šta je sa carinskom upravom od 1.100 ljudi... Pa mi se čitavo vrijeme u ovoj državi pitamo kako uopće živimo. Ja sabiram isto kao i vi da ste sada u svojoj kući i imate 300 KM, a vas četvero treba da živi. Četveročlanoj obitelji samo za golu hranu treba 430 KM, treba vam kirija, stan, struja, grijanje, to je još najmanje 100 KM. Vi morate imati 600 KM mjesečno, a vi dobijete 300 i to je to. I snalazite se! To je kao i kod mene: ja imam 400 KM, kako ću naći 1.000 KM? Ili povećanjem prihoda, naplativosti carina i poreza ili smanjenjem izdataka. Vi kažete da se smanji broj radnika u organima uprave. Neka ih skinem za 10 posto, šta ću sad sa njima? Ja znam da ćete vi meni sad odgovoriti, jer su ove moje riječi neumjesne, ali šta sam riješio sa devet miliona?

DANI: Međunarodna zajednica daje otvorenu političku podršku Alijansi za promjene. Smatrate li da će uslijediti bilo kakva finansijska pomoć novim vlastima?

GRABOVAC: Ja pripremam makroekonomski program i imat ćemo ga u roku od dva mjeseca. Vjerujte mi, ako ne dobijemo pomoć u tom makroekonomskom programu, onda ne možemo ništa učiniti, jer će nas onda otjerati socijalni problemi. Penzioneri su ovih dana veoma mirni jer očekuju valjda neka rješenja i ja moram naći sredstva. U privatizaciji preduzeća ne dobijamo ništa osim certifikata. Nešto sredstava očekujem kroz javne tendere, a što se tiče bankarskog mehanizma, već sam javno rekao da je on prezadužen. Ostaju nam samo dvije-tri institucije, pored međunarodne zajednice. To su PTT i Elektroprivreda. Moramo konačno shvatiti da smo mi u ratu i da 10 godina ne radimo, pri čemu uopće ne paničim, nego sam veoma realan. Ja moram naći pare barem za dvije penzije ove godine, što je 80 miliona, i moramo stvoriti klimu da ljudi počnu prijavljivati radnike. Najavljujem dolazak inspeksijskih organa u firme i, bogami, koga uhvate, računat će mu se da nije prijavljivao unazad dvije-tri godine. Ali ako se on prijavi dobrovoljno, onda ja ne bih išao u istraživanja unazad, nego bih gledao unaprijed. Zato pozivamo masu firmi za koje znamo da nam ne plaćaju poreze i doprinose da to urade, pozovimo banke da kamatna stopa bude devet posto, a ne kao u pojedinim bankama gdje se kamatne stope kreću i 30 i 40 i do 60 posto... Ako sada svako ne upre u ova kola, vjerujte da idemo u provaliju.

DANI: Neko bi Vas možda nazvao i hrabrim zato što bez okolišanja, iako ste na vlasti, iznosite ovakve procjene...

GRABOVAC: Pa, ja ništa naučno ne izmišljam. Nije ovo nikakva pamet, nego je valjda došao trenutak političkog sazrijevanja i neko ima hrabrosti to reći. Mi smo toliko oguglali na te sume. Kad pročitam *Dane* gdje se kaže: onaj maznuo tamo 10, onaj 15 miliona... Pa neka je deset posto toga tačno, a jeste i više od toga, pa da se niko i ne počeeše za sve to!? Onaj 52 miliona odnio u kesi, i niko ništa. To je nevjerojatno! Sad ću iskarikirati stvari pa ću reći: ili nekoga od vas iz *Dana* treba uhapsiti jer bunite narod i lažete ili onoga ko je odnio te pare. Ma, neko mora završiti u zatvoru, a kod nas i jedni i drugi ostanu živi i pravi... Nije više pitanje hoće li ovdje biti onaj Nikola ili ne. Nema drugog rješenja. Možemo mi otići, ali nema drugačije. Mora se napraviti red i zakon kroz poštenje i kult plaćanja poreza. Bit će uvijek onih koji će “šarati”, svaka država i dan-danas ratuje s njima, ali do 10 posto se može tolerirati u svakoj državi; sve preko 10 posto je bolesna država, a ja mislim da se kod nas ne plaća porez od 40 do 50 posto.

2. STRANE BANKE IZNIJELE OKO 2,5 MILIJARDI MARAKA IZ BiH, Večernji list, 15. 09. 2004. godine

Intervju *Strane banke iznijele oko 2,5 milijardi maraka iz BiH* objavljen je u *Večernjem listu* 15. septembra 2004. godine

Nemamo inflaciju, ali zato nemamo niti ikakvih pomaka na planu zapošljavanja, obnovi gospodarstva

Bivši ministar financija u Vladi Federacije BiH i aktivni sveučilišni profesor na Ekonomskom fakultetu u Sarajevu prof. dr. Nikola Grabovac, nakon podulje medijske šutnje govori o aktualnim gospodarskim i socijalnim pitanjima u BiH. Ovoga puta kao stručnjak, a ne politički dužnosnik za naš list objašnjava sve zamke i opasnosti u koje može upasti bosanskohercegovačko gospodarstvo od uvođenja PDV-a, brze i loše privatizacije, najezde uvozne robe i minimalnog izvoza.

“Uvođenje PDV-a u svakoj državi ima za cilj poboljšanje punjenja proračunskih prihoda, ili poboljšanje socijalne politike. Drugo je pitanje što se od ovog dvoje želi staviti u pravi plan. Ako je cilj države pojačati punjenje proračunskih prihoda, naravno da će tražiti što veću stopu PDV-a. A ako se želi poboljšati socijalna politika, tada će stopa PDV-a biti niža, ali u tom slučaju dolazi do smanjenje proračuna i u tom slučaju nema novca za njegove korisnike. Između te dvije suprotnosti treba naći kompromis. U Hrvatskoj se koriste tri stope PDV-a, to su opća, snižena i nulta, zašto to ne bi bio slučaj i s BiH, jer ona nije država kao primjerice Njemačka, u kojoj nema toliko nezaposlenih. Ja sam da se uvedu sadašnje stope, koja za skupe robe iznosi 20 posto, 10 posto se poreza plaća za ostale robe, a nulta stopa uvedena je za lijekove, određena medicinska pomagala, knjige, novine. Ako bi se ovo prihvatilo, nema nikakvih promjena u BiH kad su u pitanju cijene, osim što se uvodi bolja naplata poreznih prihoda.”

VL: Pa čemu onda tolika politička i medijska buka oko izjednačavanja stopa PDV-a kad se takav koncept može odmah primijeniti?

GRABOVAC: Ako bi se usvojili prijedlozi o iznosima stope PDV-a koje nude predstavnici političke vlasti, pojeftinila bi visokotarifna roba, alkoholna pića, kava, zlato, a poskupile bi osnovne životne namirnice, one bi bilo skuplje 17 posto. Zbog toga ja kao stručnjak iz područja ekonomije tražim da se raspravlja o uvođenju PDV-a na razini poreznih stopa koje za različite robe važe i danas.

VL: U tom bi slučaju i cijene ostale iste?

GRABOVAC: Da ne bi došlo do poskupljenja, cijene bi bile iste. Građanima BiH treba jasno i glasno reći da uvođenje PDV-a ne znači nužno poskupljenje života. To je tehnika naplate i obračuna poreza.

VL: Prijeti li opasnost da se PDV-om centraliziraju porezni prihodi?

GRABOVAC: To je jedno od gorućih pitanja na koje nitko ne želi ukazati. Nije bitno gdje će se ona naplaćivati u središnji račun Banjoj Luci ili Sarajevu, prihodi od PDV-a će se centralizirati. Iz toga središnjeg računa bi se financiralo osnovno, srednje, visoko obrazovanje, vojska, policija. Tako će se dobit raspliniti na više mjesta, slično po onom principu koji je primjenjivan i razdoblju bivše Jugoslavije preko tzv. Fonda za nerazvijene. Raspodjela prihoda treba se ostvarivati u onim sredinama gdje su oni i prikupljeni, ali zbog najavljenih principa naplate to neće biti učinjeno.

VL: Radi izbjegavanje plaćanja PDV-a već se najavljuje mogućnost otvaranja tzv. off-shore kompanija na, primjerice, Kajmanskim Otcima?

GRABOVAC: Kriminalci visoke razine, ako žele pokrasti državu, oni će to sigurno i učiniti, jer brže shvaćaju razvoj događaja, od institucija sustava vlasti. To nisu glupi ljudi, oni su vrlo pametni i brže se snalaze od sustava vlasti. Prilikom uvođenja PDV-a postoji mogućnost jačih kontrola, tu se država tek treba dokazati. U nas se stvari banaliziraju, i sve se svodi na to je li neki Huso otvorio obrt ili nije. Na toj razini ne može se stvarati učinkovit sustav vlasti.

VL: Pad proračunskih prihoda ozbiljno je ugrozio funkcioniranje države i entiteta. Što je, po Vašem mišljenju, glavni uzrok za ulazak u ovako deprimirajuću situaciju u kojoj se smanjuju plaće, zbog kojih se najavljuju štrajkovi čak i djelatnika državne uprave?

GRABOVAC: Provedbom međutrgovinskog sporazuma sa susjednim zemljama, pao je nivo naplate carinskih prihoda, zbog čega su smanjena proračunska sredstva. Prilikom potpisivanja tog sporazuma trebalo je ići puno opreznije. Trebalo je na neki način dati susjedima mogućnost da u BiH ulažu, da otvaraju nove proizvodne objekte, a ne – kao što je slučaj s trgovačkim centrima – poput slovenskog Mercatora, da prodaju svoju robu na našem tržištu. Ima li boljeg načina da sad bez carine plasiraš preko svojih trgovačkih lanaca svoju robu na tržište BiH. Trebalo im je jasno reći: Gospodo, ako želite da za godinu dana na vašu robu skinemo 20 ili 15 posto carine, vi zauzvrat investirajte u BiH, ali privatizacijom objekata u BiH. No, oni prodajom svojih roba u BiH vraćaju gotov novac na svoja tržišta.

VL: Koliko se novca, prema Vašim procjenama, putem uvoznih roba, inozemnih banaka iznese iz BiH?

GRABOVAC: Radi se o dva kanala za izvoz novca iz BiH. Prvo Centralna banka BiH deponirana sredstva pod izlikom da ne propadnu, danas držimo razdvojena u većem broju banaka. To nije bitno čije su banke vlasništvo ili Austrije ili Njemačke ili Italije... Bitno je da se radi o 2,5 milijardi maraka koje se su deponirane u inozemnim bankama. Mi od toga nemamo ništa jer ona se čuvaju vani, ali se ne vraćaju u BiH kao davanja povoljnih kredita za razvoj gospodarstva. Oni će reći da se radi o zaštiti konvertibilnosti marke. Najlakše je zaštititi konvertibilnost marke, novac stavite u jedan okovani trezor i ne date nikome da ga troši. Što je s građanima. Mi inflaciju u BiH nemamo, ali zato nemamo nikakvih pomaka na planu zapošljavanja, obnovi gospodarstva. Hrvatska ima blagu inflaciju, ona je nastala jer se novčana sredstva iz Središnje banke troše na razvojne projekte, smanjenje zaposlenosti u BiH od toga nema ništa.

3. U BiH ĆE 95 POSTO GRAĐANA BITI SIROMAŠNO, Dani, 03.12.2004. godine

Intervju *U BiH Će 95 posto građana biti siromašno* objavljen je u *Danima* 3. decembra 2004. godine.

Zašto je jedinstvena stopa od 17 posto poreza na dodanu vrijednost pogubna za građane BiH i šta sve nije tačno u pamfletu Vijeća ministara *Šta svaki građanin treba znati o PDV-u*, objavljenom u dnevnim novinama?

PDV U NEKIM ZEMLJAMA EVROPE								
Država		Broj stopa	Nulta stopa	Opća stopa	Snižena stopa			
1.	Švedska	5	IMA	25%	6%	12%	21%	-
2.	Francuska	4	IMA	20,6%	2,1%	5,5%	-	-
3.	Irska	6	IMA	21%	3,0%	6,0%	10,0%	12,5%
4.	Italija	5	IMA	19%	4,0%	10,0%	16,0%	-
5.	Austrija	3	NEMA	20%	10,0%	12,00%	-	-
6.	Španija	3	NEMA	16%	4,0%	7,0%	-	-
7.	Engleska	3	IMA	17,5%	8,0%	-	-	-
8.	Njemačka	2	NEMA	16%	7,0%	-	-	-
9.	Belgija	4	IMA	21%	6,00%	12,00%	-	-
10.	Luksemburg	4	NEMA	15%	3,00%	6,00%	12,00%	-

Iako je Zastupnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine predložio amandmane na Nacrt zakona o porezu na dodanu vrijednost, kojima bi se uvela i nulta stopa za nekoliko proizvoda (hljeb, mlijeko, ortopedska pomagala, neke vrste lijekova...), Vijeće ministara BiH je, prije rasprave u parlamentu i izjašnjavanja o tome, javnosti dalo do znanja da taj prijedlog ne valja.

Objavljujući u dnevnim novinama uputu *Šta svaki građanin treba znati o PDV-u*, ministri državne vlade, umjesto da onima koji su ih birali i od čijih poreza primaju plaću, tim “naputkom” objasne suštinu uvođenja novog načina oporezivanja, eksplicitno su se izjasnili protiv prijedloga o uvođenju nulte stope.

Kompenzacija za carinske prihode

Dakle, Vijeće ministara poručilo je građanima da nulta stopa ne dolazi u obzir, jer ona “ne bi pomogla najugroženijim dijelovima društva, već organiziranom kriminalu i računovođama, koji bi popravili svoj položaj na račun prosječnih građana”.

Zašto Vijeće ministara insistira na jedinstvenoj stopi poreza, kojom bi isto bili oporezovani i hljeb, i mlijeko, i lijekovi, i skupocjeni automobili, i bunde, i vile?

Nekadašnji ministar financija FBiH i profesor na Ekonomskom fakultetu u Sarajevu dr. Nikola Grabovac ima jasan odgovor na ovo pitanje: “Država je ostala bez prihoda kako zbog regionalnog trgovinskog sporazuma, tako i zbog jasnog rada carinskih službi, i budžet se nema iz čega puniti. Jedinstvena stopa poreza na dodanu vrijednost kompenzacija je carinskih prihoda. I vjerujte da će vlast istrajati u tome da se ta stopa usvoji. Ona samo tako može osigurati svoje plate i svoju egzistenciju”.

Profesor Grabovac objašnjava da Bosna i Hercegovina već ima tri vrste poreza, koji se sad naziva porez na promet, i on iznosi 20 posto za visokotarifne robe (alkohol, cigarete, benzin i druga goriva, kafu i sokove); nula posto za lijekove, mlijeko, mliječne proizvode, ulje, kruh, ortopedska pomagala, te deset posto za sve one koji nisu na nultoj i stopi od 20 posto.

On smatra da je poštenije ostaviti postojeće stope poreza nego uvoditi jedinstvenu. “I tzv. Šestom direktivom Evropske komisije dozvoljeno je uvođenje tri i više poreskih stopa. Sada treba samo promijeniti način naplate. Prije se porez naplaćivao od posljednjeg u lancu trgovine i usluga, a uvođenjem PDV-a učestvovali bi svi, od proizvođača do kupca, odnosno korisnika usluga.”

Skupi hljeb i jeftini luksuzni automobili

Ako se sada primijeni jedinstvena stopa od 17 posto na sve proizvode, onda ćemo doći u situaciju da će najviše poskupiti proizvodi koji su bili oslobođeni poreza, i koji su oslobođeni u većini evropskih država, a da će pojeftiniti luksuzni proizvodi. Računica je jasna: hljeb, na koji nije bilo nikako poreza, poskupjet će za 17 posto; roba koja je bila oporezovana na 10 posto poskupjet će za 7 posto; dok će visokotarifna roba, ona na koju je porez bio 20 posto i koja je trebala biti jedan od najvećih izvora prihoda u budžetu, pojeftiniti za 3 posto!

Uvođenjem jedinstvene stope poreza na dodanu vrijednost, kaže dr. Grabovac, 95 posto stanovništva ove zemlje postat će socijalni slučajevi.

“Ako uzmemo u obzir činjenicu da je prosječna plaća u BiH oko 540 KM, a da je korpa od 52 artikla potrebna četveročlanoj porodici za jedan mjesec 450 KM, i da tu još treba dodati novac za stanovanje, režije, odijevanje, društvene aktivnosti, očigledno je da i zaposleni jedva sastavljaju kraj s krajem. E sad, kad na taj prosjek plaće dodamo opterećenje od 17 posto, izračunat ćemo da će svi zaposleni biti siromašni. A šta će tek biti sa onima koji nisu zaposleni, šta sa 100.000 invalida, šta sa 400.000 nezaposlenih, šta sa penzionerima i djecom? Pa, ova vlast nije u stanju izdvojiti 20 miliona da isplati pola zaostale penzije penzionerima, nije u stanju osigurati tri obroka vojnicima. Šta će tek biti kada svi postanemo kao ti penzioneri i vojnici?”, pita dr. Grabovac.

U tom slučaju država neće imati šta drugo da radi osim da vodi računa o socijalnim slučajevima. Istina, jedan od glavnih zadataka vlasti i jeste da sprovodi socijalne programe, ali ne u smislu davanja socijalne pomoći od 30-ak maraka, već u smislu otvaranja novih radnih mjesta, pokretanja i razvoja proizvodnje, čime se zapravo stvara dohodak od kojeg ona i funkcioniše kao organizam.

Vijeće ministara u svom pamfletu *Šta sve građanin treba znati o PDV-u* ismijava poslanike Zastupničkog doma kad kaže kako će “MMF i Evropska komisija pomoći vlastima da formuliraju program direktne pomoći ugroženim grupama”, i najbolje odlikava svoju politiku i ono što će nam ona donijeti u budućnosti ako budemo primjenjivali jedinstvenu poresku stopu na sve proizvode i usluge.

Na sirovine za hljeb nema poreza

Pouka Vijeća ministara “svakom građaninu” kako PDV automatski ne povećava cijene i kako oni porez na sirovine za proizvodnju hljeba već odavno plaćaju, navodeći kako je “sve ono što se koristi u proizvodnji hljeba” već uračunato u cijenu, dr. Grabovac posmatra ili kao čisto neznanje ili kao bezobrazluk: “Nikada se porez na repromaterijal nije plaćao. Razgovarao sam sa odgovornima u Klasu, Velepekari i pekari Panini, i svi su potvrdili da nikad nisu platili porez na ono što koriste pri proizvodnji. I priča kako je u Evropi hljeb skuplji smiješna je. Pa, puno je lakše biti siromah u Njemačkoj ili Švedskoj nego u BiH.”

I Edin Muhović iz sarajevskog Klasa je potvrdio da se ne plaća porez na sirovinu: “Nikada nismo plaćali porez ni na pšenicu, ni na brašno, ni na masnoće, ni na so. I nikada u cijenu hljeba nismo uračunavali porez. Jedino su oporezovana naša peciva, i to na deset posto”.

Tek na izjavu Frane Maroevića, glasnogovornika Evropske komisije u BiH, kako ova institucija podržava jedinstvenu stopu “jer će tako naplata biti efikasnija, i jer Uprava za indirektno oporezivanje ima mlad i neiskusni kadar”, dr. Grabovac žučno reagira: “Pa to je previše. Dok sam još ja bio ministar financija, pri međunarodnim institucijama educirano je 1.300 inspektora, koji sada rade pri Upravi za indirektno oporezivanje. Osim toga, formirane su dvije nove službe – jedna za velike poreske obveznike i druga za istražne radnje. U edukaciju tih ljudi uložen je i trud i novac, i kako sad neko može reći da su oni nesposobni da sprovedu sistem naplate PDV-a!? Ali, to je već logika međunarodne zajednice u BiH, koja ovdje živi na račun socijalno ugroženih. Dakle, i njeni i razlozi lokalne vlasti su isti – egzistencijalni.”

I mada je Nacrt zakona o porezu na dodanu vrijednost već upućen u skupštinsku proceduru, on uopće ne tretira način raspodjele novca koji će biti prikupljen kroz porez na dodannu vrijednost?!

Ovo pitanje će navodno biti regulirano nekim drugim zakonom! A to znači da će ovdašnji poreski obveznici još istresti svoga novca za dnevnice, ručkove i kafe bulumente birokrata koji budu radili na tome.

KAKO SE PUNI BUDŽET

Porez na luksuz

“Budžet se puni oporezivanjem visokotarifnih i luksuznih roba, nekretnina, prihoda od unajmljivanja nekretnina i ukupnih prihoda građana. Dakle, logika je da se od bogatih uzme novac i pomognu siromašni, a ne obratno. Kod nas će, nažalost, pogotovo znajući našu javnost, koja neće ni “a“ reći, biti ovo drugo. A tada možemo doći u apsurdnu situaciju da će, već nekon nekoliko mjeseci naplate jedinstvene stope poreza na robe i usluge, ljudi biti toliko siromašni da od njih jednostavno neće biti moguće naplatiti PDV”, kaže dr. Nikola Grabovac, kojeg su penzioneri, za vrijeme dok je bio ministar financija, nazivali svojim Robinom Hoodom.

4. SAV NOVAC OD PDV-a IDE INSTITUCIJAMA VLASTI, Nezavisne novine, 06.01.2008. godine

Intervju *Sav novac od PDV-a ide institucijama vlasti* objavljen je u *Nezavisnim novinama* 6. januara 2008. godine.

Umjesto za zapošljavanje, PDV gotovo u stopostotnom iznosu ide za plaće i materijalne troškove institucija vlasti. Znači, uveden je porez na građane kako bi se izdržavale kompleksne i neefikasne političke institucije u BiH, rekao je Nikola Grabovac.

Stanje privrede u BiH je katastrofalno sa daljom tendencijom pogoršanja, upozorava Nikola Grabovac, profesor sarajevskog Ekonomskog fakulteta i bivši ministar financija Federacije BiH.

Tvrđi da niko u BiH ne želi realno da sagleda situaciju i da političari s pogrešnim informacijama građanima bacaju prašinu u oči.

On smatra da je za lošu ekonomsku situaciju u našoj zemlji znatno odgovorna i međunarodna zajednica jer podržava stanje u kakvom se BiH sada nalazi. Grabovac ističe da su zapošljavanje građana i ulaganje u poljoprivredu jedini izlazi iz ekonomske i socijalne krize i da je zato u budžetu Federaciju BiH za tekuću godinu trebalo obezbijediti više novca za poljoprivredu.

NN: Budžet Federacije BiH za ovu godinu iznosi oko 1,7 milijardi KM. Za socijalne kategorije izdvojeno je 700 miliona KM, za plate u administraciji 182 miliona, dok su za poljoprivredu izdvojena 52 miliona KM. Šta biste Vi izmijenili ovdje?

GRABOVAC: Kad se kaže za socijalni sektor, to znači za financiranje tekućih obaveza i to nije sporno. Što se tiče razvojnog sektora, to je malo. Ja sam dobio veliku kritiku od međunarodne zajednice kada sam, dok sam bio ministar financija FBiH, u budžetu predložio 100 miliona KM za poljoprivredu. Dobio sam kritiku jer oni idu na tretman da ne treba podsticaj domaćem tržištu. U susjednim zemljama i Evropskoj uniji ti podsticaji su ogromni. Međutim, imamo problem jer mnogi političari neće da se suprotstave međunarodnoj zajednici, jer bi dobili po nosu i onda jednostavno prešute stvari. Postoji i druga mogućnost zaštite poljoprivrede, a to su energične intervencije protiv uvoza iz država koje rade nerealne podsticaje. Naša država mora naći zaštitu ili u podsticaju ili u zaštiti od podsticajnih mjera drugih država.

NN: Kako biste generalno ocijenili stanje privrede u BiH?

GRABOVAC: Prateći medije uvidio sam da imamo pet procjena sadašnjeg stanja u privredi. Prvu procjenu iznose domaći političari, koji su zadovoljni stanjem jer iznose podatke koji njima odgovaraju. Druga je procjena međunarodnih financijskih institucija. U Svjetskoj banci su kazali da BiH nastavlja snažnim tempom obnove i razvoja, mislim da je svima jasno da o snažnom razvoju nema ni govora. Strane financijske institucije žele da time opravdaju svoje bitisanje u BiH sa tolikim kreditima. Oni pronalaze argumente u prikrivenim, da ne kažem lažnim informacijama i izvještajima. Tako se broj zaposlenih povećava na procjenu iz rukava, tvrde da 30 odsto građana radi u sivoj ekonomiji, broj nezaposlenih se smanjuje, bruto nacionalni dohodak raste. Zvanični podaci daju totalno drugačiju sliku. Treća grupa su kritizeri, koji u Bosni i Hercegovini vide samo crno i uporište nalaze u velikom broju nezaposlenih, niskim primanjima, itd. Četvrtu procjenu daju građani, koji na bazi vlastitog iskustva procjenjuju stanje u privredi. U 90 odsto slučajeva u oba entiteta procjena koju daju građani govori da je situacija u privredi dosta loša i teška. Peta je realna procjena, gdje treba pokušati realno sagledati gdje smo i šta smo.

NN: Dakle, gdje smo i šta smo?

GRABOVAC: Za naučnu procjenu potrebno je izvršiti sedam-osam parametara i uporediti ih, a to su: zaposlenost i kretanje zaposlenosti, nezaposlenost i kretanje nezaposlenosti, zatim trgovinski bilans kao što su uvoz, izvoz i trgovinski deficit, kretanje proizvodnje, kupovna moć. Realna procjena se mora upoređivati. U svim zemljama procjene se upoređuju s planom. Mi u BiH ni na jednoj razini nemamo plana. Planskih pokazatelja nemamo, a nemamo ih svjesno jer su političari svjesni da nisu u stanju izvršiti svoje planske zadatke pa ih onda ne žele. Druga usporedba koju niko ne radi je usporedba sa susjedima. Nekad ih malo spomenemo, ali naši susjedi za usporedbu su normalno Srbija, Hrvatska, Slovenija, Crna Gora. Nigdje u medijima nema usporedbi broja zaposlenih u BiH u odnosu na, recimo, Hrvatsku. Mi smo po svim pokazateljima najlošiji, prema tome niko nas i ne upoređuje sa susjedima. Imamo i treću mogućnost usporedbe, a to je da se poredimo s prosjekom Evropske unije, a tu smo daleko.

Znači, ako hoćemo ozbiljnu procjenu moramo se porediti s planom, susjedima i Evropskom unijom da onda možemo ocijeniti gdje smo realno. U kakvoj smo situaciji najbolje pokazuje broj nezaposlenih. Idealan je oko pet do šest odsto, što je sada u Americi. Podnošljivo je do 10 odsto. Broj nezaposlenih u BiH se kreće oko 45 odsto i to pokazuje strahovito tešku situaciju. Zanimljivo je da prema globalnom izvještaju za 2007/2008 godinu Svjetskog ekonomskog foruma, od 131 obuhvaćene zemlje po konkurentnosti BiH je na 106. mjestu i u odnosu na prethodnu godinu pogoršala je svoju poziciju za 24 mjesta.

NN: Zašto mislite da je za lošu ekonomsku situaciju u zemlji odgovorna i međunarodna zajednica?

GRABOVAC: Međunarodne finansijske institucije imaju poznatu strategiju za zemlje u tranziciji kakva je Bosna i Hercegovina. Ta strategija je objelodanjena prije desetak godina. Radi se o strategiji “četiri koraka do prokletstva”, prema teoriji jednog poznatog američkog profesora ekonomije. Nažalost, mi smo već prošli ta četiri koraka. Prvi korak je bila privatizacija koja daje negativne efekte, zatim imamo liberalizaciju tržišta kapitala s ulaskom međunarodnih banaka. Treći korak je određivanje, odnosno povećanje cijena energije: vode, struje, plina, i četvrti korak je postprivatizacija interesantnih kompanija za koje su stranci zainteresirani. Nismo se uspjeli odbraniti od tih metoda i pritisaka. Rezultat toga je da su građani nezadovoljni, socijalna situacija je vrlo loša, nezaposlenost velika, a oni koji rade imaju relativno niska primanja i ne mogu da sastave kraj s krajem

NN: Koji su onda interesi međunarodne zajednice u BiH?

GRABOVAC: Pošto su pod brojnim pritiscima formirali brojne budžetske institucije, a puno je ljudi u državnim i entitetskim institucijama, postavlja se problem od čega će se to financirati. Ako smo ukinuli carinske prihode, onda je međunarodna zajednica našla porez na dodanu vrijednost da ne bi te institucije propale.

NN: Šta bi trebalo da bude glavni pokretač razvoja privrede u BiH?

GRABOVAC: Glavni pokretač u oba entiteta je zapošljavanje. Zapošljavanje donosi smanjenje siromaštva, povećanje kupovne moći i samo po sebi podrazumijeva veću proizvodnju, prihode u penzioni fond i zdravstvo. Bosna i Hercegovina nikad nije imala više kapitala za podsticaj zapošljavanja, naročito u sektoru poljoprivrede. U poljoprivredi bi se moglo puno ljudi zaposliti. Potrebni su nam prioriteti. Recimo, koridor 5c nije prioritet za BiH. Taj put povezuje luku Ploče s Budimpeštom i Krakovom. To jeste interes Bosne i Hercegovine, ali nije prioritetni interes BiH. Prioritetni interes je povezati Sarajevo s Banjalukom, Tuzlom i Mostarom. Nakon što se ta četiri grada povežu onda treba razgovarati o drugim projektima.

NN: Kako gledate na akciju suzbijanja rada nacрно u Federaciji BiH?

GRABOVAC: Ta akcija je bacanje prašine u oči. Oni kažu da su zaposlili 20.000 ljudi tom akcijom, međutim u redovnom poslovanju otpušteno je isto toliko ljudi. Ako si dobio veliki plus u borbi protiv rada nacрно onda si dobio minus sa privredom koja propada.

NN: Kako komentarišete raspodjelu novca prikupljenog naplatom poreza na dodannu vrijednost (PDV)?

GRABOVAC: Tu se opet ponavlja slika nerealne funkcije PDV-a. Treba da znamo da je PDV uveden na artikle na koje prethodnih godina nije postojao porez, to su prehrambene namirnice, ortopedska pomagala, lijekovi. S obzirom na to da je tu i najveća potrošnja, normalno je da će prihodi biti veliki. Treba napraviti analizu koliko je prikupljeno novca putem poreza koji su i prije naplaćivani. Mislim da bi tada slika bila drugačija. Međutim, u šta se troše ta sredstva? Umjesto za zapošljavanje, PDV gotovo u stopostotnom iznosu ide za plaće i materijalne troškove institucija vlasti. Znači, uveden je porez na građane kako bi se izdržavale kompleksne i neefikasne političke institucije u BiH. Sigurno da tu postoji niz mogućih mjera. Ja sam od početka zagovarao uvođenje tri stope PDV-a, kako je u skoro svim državama zapadne Evrope. Socijalnu stopu imaju i Švedska i Njemačka. Ja bih uveo nultu stopu na osnovne životne namirnice, ostala bi stopa od 17 odsto za neke druge artikle i uveo bih 30 odsto PDV-a na skupocjene stvari poput skupih automobila, bundi, viskija i to bi onda išlo u prilog građanima.

NN: Kako riješiti veliki vanjskotrgovinski deficit BiH?

GRABOVAC: Deficit se u svjetskoj teoriji ekonomije smatra udarom na državu jer predstavlja izvoz deviza, a uvoz roba široke potrošnje. Trgovinski deficit BiH godišnje iznosi oko šest milijardi KM. Kroz desetak godina mi smo oko 50, 60 milijardi izvezli deviza. To bi bio velik udar i na ekonomiju Njemačke, a kamoli na ekonomiju BiH. Zapošljavanje potiče proizvodnju i to je jedini izlaz. Takođe, vanjski dug je vrlo visok i on se vrlo malo spominje. BiH je dobila preko milijardu dolara povoljnih kredita. To su specijalni fondovi Svjetske banke koji se daju zemljama u tranziciji, a njihove kamate su samo 0,75 odsto. Ti krediti će se početi uskoro otplaćivati, međutim pitanje je kakav je efekat tih sredstava.

NN: Da li znate koliko je iz međunarodnih izvora u BiH uloženo novca, donacija i kredita poslije rata i kako je taj novac iskorišten?

GRABOVAC: U prethodnih 15 godina u BiH je plasirano oko 15 do 20 milijardi KM, međutim niko neće o tome da govori.

Efekti tih plasmana su vrlo loši. Oni su išli na popravku infrastrukture što je bilo pogrešno. Ja sam bio zagovornik da se ulaže u privredu, pa da privreda rješava infrastrukturu. Međutim, krenulo se u rješavanje infrastrukture i pravimo na nekim područjima nove savremene deponije smeća dok na istom tom području ljudi jedva preživljavaju. Doći će uskoro vrijeme kada će se postaviti pitanje efekta uložene para u BiH. Stranim vladama se nađe podesno rješenje za novac, ali svi smo svjedoci da se te pare ulažu u razne radionice, kurseve, seminare itd. Ništa u proizvodnju i zapošljavanje.

NN: Da li ste u toku procesa privatizacije telekoma u FBiH?

GRABOVAC: Govori se o privatizaciji 51 odsto kapitala i to je najgluplja privatizacija koja se može provesti. To znači da je neko kupio samo jedan glas više i upravlja sa svih 100 odsto. Ne bih se izjašnjavao o modelima prodaje jer oba imaju svoje prednosti i svoje nedostatke.

NN: Da li ste planirali da se ponovo politički angažujete?

GRABOVAC: Ne bih prihvatio politički angažman jer su moje ideje iznad politike, one su općegrađanske. Trenutno u našoj politici prevladavaju isključivosti i dominacije, a to nije za mene.

5. SAMO ĆE BOGATI PREŽIVJETI, Oslobođenje, 24. 05.2008. godine

Intervju *Samo će bogati preživjeti* objavljen je u *Oslobođenju* 24. maja 2008. godine.

Minulog četvrtka, kada je cijena barela nafte premašila 135 američkih dolara, profesor dr. Nikola Grabovac na Ekonomski fakultet u Sarajevu i razgovor za *Pogleda Oslobođenja* stigao je vlastitim automobilom. Do kraja godine planirao je da se najmanje tri puta automobilom spusti do mora. No, da bi u narednim danima automobilom dolazio i odlazio sa posla, odreći će se jednog putovanja na jug.

Profesor Grabovac je globalna kretanja na svjetskom tržištu energenata, ali i hrane, stavio na papir, odnosno ubacio u kalkulator i na osnovu toga ustvrdio:

“Ovo su strahovita poskupljenja i skorom zaustavljanju rasta cijena ne treba se nadati. Ja ih još mogu izdržati, ali obični čovjek ne može.”

Ali, on, taj obični čovjek na kojeg mislite, koliko vidimo, još se ne usteže od upotrebe automobila, ugostiteljski objekti su puni, trgovci se ne hvataju za glavu zbog smanjenja prometa. Kako to tumačite?

– Ovdje se radi o podjeli kategorije stanovništva u dvije grupe. Jednu grupu čini deset do petnaest posto, ne mogu reći bogataša, ali su puno bogatiji, koje ovo povećanje cijena ne udara. Ono se u Sarajevu ne vidi jer su tu smještene brojne institucije, državne i međunarodne, fakulteti, poreske uprave... Dakle, ljudi koji imaju novca i kojima će, moguće je, poskupljenje premiti da dio profita ostave na stranu i neće im uskratiti životne prohtjeve.

Dan prije ovog razgovora bili ste u Travniku. Ima li razlike u poređenju sa Sarajevom?

– Tempo i obim potrošnje tamo su se smanjili. On svjedoči o tome da kod nas 80 do 85 posto stanovništva ide ka siromaštvu. Pri tom je vjerovatno deset posto stanovništva ekstremno siromašno. Podsjećam na to da smo prije četiri-pet godina u ovoj državi jako puno spominjali Strategiju borbe protiv siromaštva, kada sam ja govorio da to nije nikakva strategija i da ćemo nakon nje izaći još siromašniji. Mnogi to nisu prihvatili, a ovih dana tu strategiju više niko i ne spominje.

Znači li to da moramo praviti strategiju borbe protiv gladi?

– Ja sam na to i tad upozoravao jer strategija nije bitna, bitni su borba i preventivne mjere. No, kad se govori o poskupljenjima, ona su uzrokovana svjetskim kretanjima, što u velikim talasima udaraju na našu obalu i na našu državu. Tu prije svega mislim na stalnu devalvaciju dolara i vrlo visoka povećanja cijena energije, koja indirektno utiču na povećanje svih cijena. Treći ključni element je suša u nekoliko proteklih godina. Najviše se odrazila na prinos žitarica, a one na poskupljenje.

Čemu se možemo nadati u narednim danima, mjesecima?

– Procjenjujem da će cijena barela preći 200 dolara i izazvati novi talas poskupljenja od najmanje 50 posto. To neće biti etapna poskupljenja od mjesec-dva, pa opet nakon izvjesnog vremena, već ćemo se sa njima kontinuirano suočavati i jednostavno ih nećemo ni primjećivati. Da bismo to realno primijetili, trebalo bi sada zapisati cijene osnovnih artikala pa na jesen dopisati nove.

Šta ćemo nakon toga saznati?

– Odgovorit ću na primjeru litre mlijeka od 2,5 posto masnoće, koje sam za novu godinu platio 1,05 maraka, a jutros u prodavnici 1,65 maraka. Očito se može zaključiti da je mlijeko poskupjelo za 60 posto. Ovo bi mogao biti laički pristup, a generalni zaključak da je već sve poskupjelo za 50 do 60 posto. S obzirom na to da će do sljedeće nove godine sve ponovo poskupiti za novih 50 posto, i na osnovu toga mogu najaviti da će litra mlijeka biti najmanje tri do 3,5 marke.

Postoji li način da se stanovništvo odbrani od tog talasa. Jeste li u prilici ponuditi neki praktičan savjet?

– Prije dva-tri mjeseca preko jedne televizijske stanice sam apelirao na građane da posade što je moguće više povrća, kao što su to činili u ratu. Razlika je u tome što sad nije rat granatama, nego klasični ekonomski rat. Kilogram paradajza će biti četiri-pet maraka. Ako bi iz svoje bašte mogao dnevno ubrati kilogram, za mjesec može uštedjeti 150 maraka. To već nije za odbaciti, tim prije jer za sadnju još nije kasno.

Ovo shvatam kao Vašu sugestiju da građani sami sebi mogu pomoći. Prihvatiću takav pristup, ali ostaje pitanje šta vlast treba da učini kako bi građanima olakšala preživljavanje?

– Na isteku 2007. godine najavljuvao sam ono što nam se trenutno događa i sugerirao da se za poljoprivredu obezbijede podsticaji da posije i posadi i da nas

zaštiti od udara. A ako taj udar dođe čak i od naše poljoprivrede, dobro je jer će beneficiju od porasta ostvariti naš čovjek. Od te moje inicijative prošlo je pet mjeseci i ništa se ne radi. Sada se na isti način pokušava progurati i šesti mjesec da bi se ušlo u sezonu godišnjih odmora. Bojim se da će nakon toga biti kasno, a možda i prekasno.

Ako bi htjela, koje poteze bi Vlada morala poduzeti kako bi preduprijedila crne slutnje koje postaju stvarnost?

– Morala bi poduzeti tri grupe mjera, a prve, koje bi morale biti operativne, trebalo bi donijeti za nekoliko dana, druge bi se odnosile na šest mjeseci do godine, a treće bi bile dugoročne. Najhitnije kratkoročne mjere morale bi da budu: ukidanje poreza na dodanu vrijednost na sve prehrambene artikle, lijekove i slično, i te cijene bi trebalo da zamrzne, jer se ne bi smjelo dogoditi da se država odrekne 17 posto, a trgovac poveća svoju cijenu za isti procenat. Već tu bi dobili veoma mnogo, a država ne bi ništa izgubila. A evo kako: mnoge cijene strašno rastu i time se kompenzira ono čega se odrekla na drugoj strani.

Hoćete reći da su svi veliki potezi i u ekonomiji ustvari vrlo jednostavni.

– Upravo to.

No, vratimo se mjerama. Šta sadrže preostale dvije?

– Druga je devalvacija konvertibilne marke, a treća su povoljniji kreditni plasmani. Od devalvacije ne treba odustati unatoč tome što je većina ekonomista protiv takve mjere. Oni tvrde da mi imamo stopostotno devizno pokriće za konvertibilnu marku, pri čemu je platni bilans pozitivan jer svake godine imamo 200 do 300 miliona suviška. Ti isti koji to brane kažu – trebalo bi dati podsticaj poljoprivredi. Ja bih ih molio da napišu koje su to mjere za uvjete o kojima oni govore, jer poljoprivredi ne treba deklarativni podsticaj.

Želim naglasiti da država može posegnuti i za zabranom, odnosno uvođenjem kontingenata uvoza ili dizanjem carina.

U kojoj mjeri i kako je u ovom trenutku moguće zabraniti uvoz i povećati carine za određene robe?

– Nakon što smo potpisali CEFTA sporazum, ta mjera otpada. Ostaje, dakle, druga mjera – devalvacija marke za 20 posto. U tom slučaju svi uvozni proizvodi će poskupjeti za najmanje 25 posto. Pri tom treba imati na umu da za najveći broj prehrambenih proizvoda mi imamo zamjenu iz domaće proizvodnje. Naime, lani je uvezeno 120 miliona maraka vode u BiH, hajd' mo je toliko poskupiti da se nikom ne

isplati njen uvoz, jer vodu imamo na česmi! Voda se puni u Tešnju, Ilidži i kojekuda. No, ako bi i oni povećali cijenu, to bi otišlo radniku koji bi donosio novi PDV. Polazim od toga da je korištenje domaćeg proizvoda strahovita promocija države. Zbog toga ću ovim povodom apelirati da svi građani koriste domaće proizvode, uz napomenu da nisam za to da koristimo nekvalitetne proizvode.

Hoćete ustvari sugerisati da svi moramo raditi na smanjenju trgovinskog deficita. Bilo bi dobro da to argumentujete i s nekoliko podataka.

– Taj deficit je u prošloj godini iznosio oko 8 milijardi konvertibilnih maraka, a od 2001. do 2007. godine iznosio je 36 milijardi maraka, a ako tome dodamo i ovaj iz prošle godine – to su 44 milijarde. To je potpuno osiromašenje države i takav deficit bi uzdrmao i države mnogo jače nego što je naša, Njemačku, Austriju...

Moguće je i ovakvo pojašnjenje, ako trgovinski deficit nastaje po osnovu uvoza opreme, postrojenja, to pozdravljam kao pozitivnu reakciju, jer će te mašine za pet-šest mjeseci proraditi. Ali, ako je uvoz robe široke potrošnje koju mi ovdje možemo proizvoditi, to je direktno siromašenje države i definicija svih poznatih ekonomista. Dakle, da bismo zaustavili siromašenje države, moramo zaustaviti trgovinski deficit.

Šta karakteriše platni deficit?

– Želim građanima pojasniti neke podatke koji se od njih kriju. Oni i na osnovu već rečenog mogu zaključiti da nam svake godine ostane 200 miliona. Suština je u tome da mi oko 50 posto od ukupnih sredstava u BiH (8,2 milijarde maraka) dobijemo po osnovu doznaka naših ljudi iz inostranstva, dok ostalo dolazi po osnovu plaća ambasada i raznih kredita. I šta se sada dešava? Oni znaju da je ušlo 8,2 milijarde i idu za tim da treba oduzeti 8 milijardi, a da ne bi umrli, ostavićemo im 200 miliona. Na taj se način politika trgovinskog i platnog prometa pogrešno vodi. Istovremeno znam da će, ako budu htjeli, političari izvršiti pritisak da se naštampa novac, pa ćemo izazvati inflaciju itd. Lijek za to je potpuna transparentnost prema javnosti, da ona zna koliko treba naštampati i gdje će to biti plasirano. Novac treba usmjeriti prema granama sposobnim da odmah otvaraju radna mjesta i zapošljavaju nove radnike, potom na izvoz robe ili kompenzaciju uvoza robe.

Zalažete se za povoljnije kreditne plasmane. Po kojem modelu?

– Krediti komercijalnih banaka odobravaju se po kamati od šest do osam posto. Predlažem da razvojna banka plasira sredstva kojih ima dovoljno, usudujem se reći – više nego što je ikad BiH imala, dobivenih pod vrlo jeftinim uvjetima, sa godišnjom stopom ispod 1 posto. Taj novac bi trebalo plasirati sa komercijalnim bankama u omjeru pola-pola i uz cijenu od 1 posto pa bi prosječna kamata bila 3,5 posto, s tim da sve kredite i rizik preuzmu komercijalne banke i da one moraju

garantirati povrat u slučaju pada. U ovoj varijanti ne bi otvarali rat protiv banaka. Ta sredstva trebalo bi usmjeriti u zapošljavanje i poljoprivrednu proizvodnju, da je ne izgubimo, a po svojoj prilici će nam se baš to dogoditi.

Već dugo upozoravate na značaj zapošljavanja i otvaranja novih radnih mjesta. Ne odustajete od toga, ali oni kojima se obraćate očito to ne razumiju. Šta po Vašem mišljenju znači zaposliti čovjeka? Šta to znači za državu?

– Jedini zamajac pokretanja privrede je zapošljavanje ljudi. Ako ga zaposlite i date mu platu 600 maraka, on je riješio svoju i egzistenciju svoje porodice. Zatim tih 600 maraka sto posto troši u kupovini i plaća 17 posto državi. Pored PDV-a, od te plate su doprinosi koji idu penzionerima, zdravstvu, školstvu... Dakle, jedini izvor financiranja, jedino vrelo koje kreće je uposleni čovjek.

Trenutno je u cijeloj BiH zaposleno oko 680.000 ljudi. Prije rata na istom prostoru BiH radilo je 920.000 ljudi. To je manje 240.000 ljudi, zbog čega je manji prihod od PDV-a, manja su izdvajanja za školstvo, zdravstvo... I više je socijalnih problema. Pri tom je stopa zapošljavanja, odnosno porast, beznačajan. Dakle, tek za 20 do 25 godina dostići ćemo predratni broj zaposlenih.

Imate li prijedlog za povećanje zapošljavanja?

– Prijedlog je utemeljen na potrebi da godišnje zapošljavamo 60.000 novih radnika, od čega u Federaciji BiH 40.000. To znači da bi svaka općina, a imamo ih sedamdesetak, trebalo da otvori 600 novih radnih mjesta. Uz to ne treba stavljati nikakva druga mjerila, a kod nas je praksa da se tome pridodaju nekakvih stotinu stvari pa ne ispadne ništa. Na kraju godine 31. decembra može se znati da li je neki načelnik položio, odnosno odgovorio zadatku ili nije. Naravno, u Busovači će se zaposliti 400, a u Sarajevu ili nekom drugom većem gradu nekoliko puta po 600. Drugačije ne bi smjelo, jer bismo na taj način poboljšali i položaj penzionera.

Mnogi će Vam prigovoriti da Vlada ne otvara radna mjesta?

– Nije tačno, to je najveća laž. Vlada otvara radna mjesta – ne direktno, da nekog dovede i kaže mu tu ćeš raditi – ali ona stvara uvjete da neko drugi to može reći, a među tim uvjetima su i pristupi povoljnijim kreditima. Uz to, svaka vlada je najodgovornija za stupanj nezaposlenosti i zaposlenosti.

Ostajući u žiži traganja za ključnim odgovorom na pitanje kako preživjeti, bilo bi poželjno čuti i Vašu analizu troškova življenja i eventualne prijedloge u vezi s tim.

– Prema nekim podacima, u Republici Srpskoj se iznosi da za potrošačku korpu četveročlane porodice treba 700 do 800 maraka. No, tu nisu uključeni troškovi

stanovanja, grijanja, liječenja, telefona, odjeće, obuće... Prema tome, četveročlana porodica jedva može da preživi sa 1.200-1.300 maraka. To znači da su svi zaposleni koji imaju četveročlanu obitelj socijalno ugroženi. Na drugoj strani, oko milion ljudi u BiH nema nikakvih prihoda. Pitam se od čega i kako žive? Nažalost, ni u medijima nema njihovih životnih priča.

Ima razloga što ću se na kraju ponovo vratiti Vašem prijedlogu o devalvaciji konvertibilne marke. Da li bi Međunaroni monetarni fond i Svjetska banka to dozvolili?

– Postojeći sistem Centralne banke je bio izvanredan i mi smo tada govorili da je to prolazni period koji će trajati šest-sedam godina. Ne zaboravite da je danas 13 godina od rata i nemoguće je zadržavati takvu mjeru. Drugo, ovdje se dešava, kao i u politici, da nam iz sjene neko upravlja i odlučuje. Neka onda ti isti preuzmu odgovornost i neka vlada kaže da oni ne daju, ali neka na sebe preuzme odgovornost kako će podstaknuti poljoprivredu! Tvrdim da MMF i Svjetska banka neće dragovoljno to podržati. No, treba im reći da na kraju operacije, za koju tvrde da je vrlo uspješna, moramo kazati da pacijent umire. Pa, je li onda uspješna operacija?!

Podsjetiću na to da sam se na istom principu s njima sukobio prije pet-šest godina. Oni nisu imali argumenata i jednostavno su me udaljili od svega toga.

Gdje nam je spas?

– Postoji dosta mjera da bismo izašli iz sadašnje situacije, ali za njih treba političko opredjeljenje i da se formira radna grupa od najviše dva-tri čovjeka koji će preuzeti ekonomiju i da se jednostavno preuzmu njihovi stavovi i prijedlozi za koje će oni garantirati da je to put kojim ćemo izaći. S obzirom na to da smo još nepomirljivi, ja bih predložio da to budu jedan Bošnjak, jedan Hrvat i jedan Srbin, bez obzira na to što će neko sada reći da gledam nacionalno. To bi isključivo trebalo da budu ekonomisti koji bi napravili sistem mjera, a ako se smatra potrebnim, mogli bi za konsultanta uzeti nekog od ekonomista poznatih u svijetu i napraviti prijedlog stvarne suštinske privredne reforme, ne prevelike, teoretske, nego praktične, koja bi vrlo brzo dala efekte. Na početku bi ih trebalo platiti malo, a ako mjere uspiju, neka to naplate debelo.

Svaki Vaš istup u javnosti istovremeno nailazi na aplauze i na kritike. Čemu se nadate nakon objavljivanja ovog intervjua?

– Kritiku očekujem od aktuelnih struktura vlasti i njihovih predstavnika, koji jedino žele da se ništa ne talasa jer je njima fino. Njima nije do talasanja jer nisu pogođeni novim cijenama i inflacijom. Podržat će me 80 ili 90 posto ostalih, što me je i ponukalo da se angažiram i na Univerzitetu u Travniku, gdje mogu dokazati sebe i novi koncept.

Poznajući Vas kao veoma plodnog autora stručne i univerzitetske literature, možete li najaviti neku novu knjigu.

– Nagovijestiću naslov: *Propast globalizacije i ekonomske politike!?*

6. PORED VELIKOG MORSKOG PSA UVIJEK SU PLIVALA JATA MALIH RIBA, Poslovne novine, 01.07.2008. godine

Intervju *Pored velikog morskog psa uvijek su plivala jata malih riba* objavljen je u *Poslovnim novinama* 1. jula 2008. godine.

Ocijenivši značajnim projekt *Poslovnih novina* pod nazivom *100 najvećih*, dr. Nikola Grabovac fokusirao se na velike bh. kompanije nekad i sad: “Nekadašnje velike kompanije, poput Energoinvesta, Unisa te onih brojnih iz oblasti vojne proizvodnje dobro su privređivale zahvaljujući prihodima koje su ostvarivale u međunarodnom trgovanju. Energoinvest je prodavao na tržištu koje je licitirano zajedno sa kompanijama iz Francuske, Engleske i Njemačke. Morao je biti ne samo najjeftiniji nego i najpovoljniji ponuđač po kvalitetu i ostalim elementima.

Za našu vojnu industriju neki tvrde da je bila podupirana niskim cijenama sa domaćeg tržišta. To nije tačno. Najveći dio svoje proizvodnje prodavala je u inostranstvu na žestokim takmičenjima. Kada je Irak kupovao tenkove na licitaciji, pobjedu je odnio naš tenk pored njemačkog šermana itd. Pobjeda je ostvarena ne po cijeni nego po kvalitetu i vojnim performansama. Te velike kompanije su zapošljavale brojne ljude i imale razvojne projekte. UPI je u oblasti poljoprivredno-prehrambene proizvodnje tražio brojne plantaže, voćnjake, brojna stada krava, ovaca itd.”

Šta danas karakteriše velike kompanije?

– U apsolutnom izvozu one su manje nego nekadašnje velike. Ali, velike kompanije su nam neophodne za razvoj, jer mogu povući naprijed u zapošljavanju ljudi, u pokretanju izvoza, u povećanju primanja itd. Uz njih kao sateliti mogu se pojavljivati male i srednje firme koje popunjavaju preostali prostor. Prema tome, u BiH moraju postojati: velike, srednje i male firme.

Šta domaće kompanije, posebno velike, dobivaju danas i kakav im je razvoj omogućen?

– Nismo im dali dovoljno podsticaja, za šta je neophodno napraviti programe sa osnovnim ciljevima da one rastu po osnovu zapošljavanja, izvoza i povećanja standarda. Ukoliko bi generator razvoja bile velike kompanije, onda bi uz njih vrlo brzo išle male i srednje. Nepopularno je upoređivati, ali uz velikog morskog psa uvijek su plivala jata malih riba. Kada on ubije veliku ribu, pušta otpatke i krv i mnoge se time hrane i od toga žive i sa njim dalje plove. Drugi elementi podsticaja

su sprečavanje šverca, kriminala, neplaćanje poreza itd. Velike kompanije ne mogu djelovati mimo zakonskih rješenja.

Imamo li danas velikih menadžera?

– Objektivno, menadžer stasava sa kompanijom. Mnogi ne znaju da je Emerik Blum imao veliku podršku od struktura vlasti, baš kao i Abaz Deronja, itd. I oni su mogli naći rješenja. Međutim, naši menadžeri iza sebe nemaju čak ni banke, osim komercijalne koje su na čistom profitnom interesu. Ako nije pobornik odgovarajuće političke stranke, onda će uvijek biti izložen žestokim napadima one druge, ili treće. Mislim, trebalo bi biti korektnosti prema tim velikim kompanijama i ostaviti ih po strani dnevno-političkih događanja.

Aktuelnu situaciju u zemlji i privredi određuje nedavno potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju BiH sa Evropskom unijom. Šta privrednici mogu očekivati od tog procesa i šta im je činiti?

– Samo potpisivanje kao da otvara neka vrata perspektive, kroz koja je neophodno proći da uđemo u EU. Trebamo znati da ulazimo u posljednji vagon, koji najviše “mlati”. Bilo bi mnogo lakše kada bi se napravili programi prevazilaženja tih problema nego da se privredne organizacije prepuste same sebi. Jedan od prvih koraka biće sloboda uvoza robe bez carina iz EU. Zemlje Unije, kao i Hrvatska i Srbija, imaju velike podsticajne mjere za poljoprivredu. Prema tome, proizvođaču je svejedno da li je prihod dobio na tržištu ili od države. Ukoliko to nemamo u BiH, onda su oni u teškoj poziciji.

Usporedbe radi, mi smo našeg menadžera stavili u *fiću*, a njemački je u *mercedesu*. U utrci naš može biti izuzetne klase, ali nema šanse da pobijedi.

Konkretno, za kakve se poteze zalažete?

– Trebalo bi napraviti program i u narednom periodu ga realizirati. Ne stihijski i grlom u jagode nego detaljno, programe sa podsticajnim, zaštitnim i drugim mjerama. Pristup Evropi je još jedan težak korak koji moramo učiniti i on se može olakšati.

Naša je privreda prepuštena stihiji i samoj sebi. Samo potpisivanje SSP neće BiH donijeti ništa. BiH bi zbog sebe i svog stanovništva trebalo da učini velike napore isključivo u pravcu zapošljavanja, pokretanja proizvodnje, povećanja izvoza. Velike kompanije moraju učiniti velike napore da smanjimo taj trgovinski deficit koji se u ovoj godini već procjenjuje da će biti preko devet milijardi konvertibilnih maraka. Lani smo osiromašeni za osam milijardi KM, ove godine za još devet. To je prevelik teret i za bogatije države.

Nema promjena

Na bazi pokazatelja u prvih pola godine i trenutnih događanja (nastavak rasta cijena nafte, ulazak u sezonu godišnjih odmora, potpisivanje SSP itd.), možete li predvidjeti šta će se dogoditi u narednim mjesecima?

– Posmatrajući grafikone o privrednim kretanjima u proteklim mjesecima ove godine, posebno pokretanje proizvodnje, prepoznaju se nešto veće vrijednosti u odnosu na prethodnu godinu.

Još ne možemo govoriti o tome kada ćemo dostići nivo proizvodnje koju smo imali 1991. godine. Sadašnjim stopama to još dugo nećemo. Priključenje i ulazak u novi period neće ništa promijeniti u narednih šest mjeseci. Važno obilježje aktivnosti do kraja 2008. godine treba da bude priprema BiH za korištenje pretpristupnih fondova. Taj posao bi morale raditi ekipe stručnjaka kako bi što prije mogli koristiti te fondove, što su činile sve države Evrope. Oni su jeftini, bespovratni, beskamatni, ali se moraju uložiti u stvarne kapacitete a ne nekakve poslove u koje su uključene prevare i korupcije.

Javnost je odnedavno šokirana finansijskom nedisciplinom, posebno mogućnošću finansijskog bankrota Federacije BiH. Riječ je, po svemu, o ozbiljnom problemu. Kako Vi gledate na to?

– Ako bi se to posmatralo samo kroz proračun, mogao bih reći da se ništa strašno neće dogoditi. Proračun će potpuno normalno funkcionirati do kraja godine i bez ikakvih potresa. Druga strana medalje je da smo stvorili velike zakonske obaveze, prije svega socijalne koje nisu unesene u proračun. Ako ćemo ispoštovati obaveze MMF-a, izazvaćemo reakciju socijalnog i poljoprivrednog sektora, ali i drugih. Ako želimo postići zadovoljstvo u ovim i drugim sektorima, onda ćemo doći u teške konfliktne odnose sa MMF-om. Rješenje ovog problema ne može se tražiti *ad hoc*.

Da li održavanje lokalnih izbora u jesen ima ikakav utjecaj na ekonomska kretanja u zemlji? Da li je dobro ili loše za ekonomiju, ali i ukupno stanje u zemlji, što gotovo svake dvije godine građani imaju mogućnost da nekog i nešto biraju?

– Česti izbori u ovoj državi pokazali su se negativnim, jer pred izbore dolazi samo do velikih obećanja koja se, po pravilu, ne mogu realizirati. Sve se svodi na to da dvije godine nešto pripremamo, a sljedeće dvije su neka vrsta opstrukcije. Izbore treba održavati na duži period i da izabrani konačno snose dužu odgovornost.

Devalvacija nije bauk

Sindikati su krajem juna insistirali na kontroli dosadašnje privatizacije. Jedna od kompanija koja je u tom procesu nestala sa privredne karte BiH i Sarajeva jeste i Alhos, čiji ste direktor bili prije mnogo godina. Kako gledate na to?

– Bila je to dobra i jaka fabrika sa 6.000 uposlenih. Tad su me pitali zašto imamo 50 posto manje plaće nego uposleni u Energoinvestu. Tada sam odgovarao da bi dobro bilo zatvoriti Alhos i napraviti novu firmu. Ali, gdje zaposliti žensku radnu snagu. Zarada radnice Alhosa je druga plaća u kući i bitna za održavanje standarda tada, a i danas. Tekstilna industrija i danas ima svoje mjesto u domaćoj ekonomiji, ali bi morala biti zaštićena od silnog šverca i kriminala, od uvoza.

Gotovo svi Vaši istupi ove vrste nailazili su na komentare, prije svega, političke, moguće je da se to dogodi i sa ovim intervjuom. Šta će biti Vaš odgovor?

– Pitaću ih koja mjera valja i šta su oni ponudili i uradili? Govorio sam o potrebi devalvacije konvertibilne marke, pojedinci su se usprotivili, neki su šutjeli. Vrijeme prolazi, a nema pravih mjera. Devalvacija nije bauk. Vrijednost engleske valute je u ovoj godini smanjena za 60 posto i niko se zbog toga previše ne uzbuđuje. Pravimo se jaki i čuvamo fiksni kurs konvertibilne marke. Neće da shvate da bi devalvacijom dali mogućnost domaćim proizvođačima da više mogu proizvoditi i prodavati.

7. PRIJETI NAM SUDBINA TITANIKA, Nezavisne novine, 21.12.2008. godine

Intervju *Prijeti nam sudbina Titanika* objavljen je u *Nezavisnim novinama* 21. decembra 2008. godine.

Bosna i Hercegovina, objektivno, nema finansijsku i političku vlast, ocjenjuje Nikola Grabovac, bh. ekonomski ekspert i bivši ministar financija Federacije BiH.

“Pod patronatom smo međunarodne zajednice, što je vrlo perfidan oblik kolonizatorske funkcije nad Bosnom i Hercegovinom”, naglašava Grabovac, koji je trenutno rektor Univerziteta Apeiron u Travniku.

Uprkos najavama da će tek iduća godina biti ekonomski teška za BiH, on tvrdi da je našu zemlju kriza već žestoko udarila, jer je i prije nje bilo više od 40 odsto nezaposlenih.

Objašnjava da, kada se sabere broj nezaposlenih i zaposlenih, u BiH nije prosječna plata 700 KM, već 350 KM. Upozorava da je vrijeme za akciju ukoliko ne želimo doživjeti sudbinu Titanika.

NN: Da li je najveći problem što mi nemamo državne strategije ekonomskog razvoja?

GRABOVAC: Imamo je, a to je strategija bez strategije, kao što je krenuo Titanik preko mora. Na njemu je pisalo *Ako ima Boga, neka potopi ovaj brod*. I šta se desilo, brod nije imao radara, a ni Bosna ga nema, i kada je udario u santu leda, pretrpio je potopljenje.

NN: Hoćete reći da i BiH predstoji “potopljenje”?

GRABOVAC: U suštini, ako ovako nastavimo, dolazi do strahovitog kolapsa. S jedne strane imamo nezadovoljstvo poslovnih menadžera u privredi, privatnika, a s druge nezadovoljstvo zaposlenih kod tih istih privatnika. Razlog su niske plate, nesigurnosti. A da ne govorim o nezadovoljstvu nezaposlenih, pa panzionera, invalida rata.

NN: Šta je konkretno recesija od koje svi strahujemo?

GRABOVAC: Prvo, zabrinjava me situacija u zemlji, jer finansijska kriza prelazi u ekonomsku, što je puno gore. U svijetu i kod nas, ekonomska kriza odlazi u treću fazu negativnosti, a ona se zove recesija. To je najteža stvar koju ovaj svijet nije poznavao od 1929. godine. U suštini ona predstavlja situaciju kada dva tromjesečja uzastopno dolazi do pada ekonomskih i drugih pokazatelja u jednoj državi, što je jako loše.

NN: Šta to znači za nas?

GRABOVAC: U BiH je i prije krize bilo 45 odsto nezaposlenih, što znači da je nas kriza žestoko udarila. Zapravo, dalji trend je nezapošljavanje, a doći će i do otpuštanja. Ni prije krize se nismo stabilizirali. Kod nas se ne radi o ekonomskoj krizi već o životnoj egzistenciji ljudi.

NN: Možete li nam objasniti svoje navode o kolonizaciji koja se provodi nad Bosnom i Hercegovinom?

GRABOVAC: Naša zemlja je uvela, po evropskim standardima, najliberalniji sistem uvoza robe u jugoistočnoj Evropi. Uvesti takav sistem, jednako je samoubojstvu. Otvorili smo granice, jaki brendovi se uvoze i naši se takmiče sa njima. Napravljen je jedan sistem protiv BiH, da ne može da se vrati na zelenu granu.

NN: Je li to jedini primjer ekonomskog uništavanja BiH izvana?

GRABOVAC: Profesor Jozeph Stiglitz spada u grupu svjetskih ekonomista koje podržavam. Bio je predsjednik Svjetske banke u Njujorku i savjetnik Billa Clintona. Napisao je knjigu koja nosi naziv *Četiri koraka do prokletstva*. U toj knjizi je napisan scenarij koji Međunarodni monetarni fond i Svjetska banka provode protiv država koje su u razvoju, nerazvijene, kako da ih jednostavno ekonomski unište. To je slika koja se u cijelosti provodi u BiH.

NN: Zašto ne reaguju naši stručnjaci, kada političari neće ili ne znaju?

GRABOVAC: U ovoj situaciji su se mnogi stručnjaci našli u dilemi šta ako počnem misliti svojom glavom? Doživjeću sudbinu Grabovca. Ja sam 2002. godine, kada sam bio ministar financija FBiH, imao suficit u budžetu i rekao međunarodnoj zajednici, Međunarodnom monetarnom fondu – dogodine, gospodo, mi vas nećemo trebati u ovoj državi. I onda su našli metode i mjere protiv mene.

NN: Budžet Federacije BiH u ovoj godini u manjku je za oko 400 miliona KM. Kao bivši ministar financija šta mislite ko je kriv za to?

GRABOVAC: Sada u Vladi FBiH imamo dobre i loše dečke. Među “dobrima” je premijer Nedžad Branković koji obećava da će ispoštovati sve što je od njega tražila boračka populacija, a Vjekoslav Bevanda, federalni ministar financija, je “loš” dečko jer ne može da isplati taj novac.

NN: Šta biste sada uradili da ste na mjestu ministra Bevande koji je sve vrijeme upozoravao da je budžet FBiH nerealan i da će doći do bankrota zbog ispunjavanja predizbornih obećanja koja su “ubačena” u budžet?

GRABOVAC: Potražio bih dodatne prihode i izmirio obaveze prema invalidima, borcima. A ti dodatni prihodi se mogu potražiti od državnih firmi koje su pod kontrolom Vlade FBiH, poput Elektroprivrede, BH Telecoma.

NN: Koje rješenje predlažete za ekonomski oporavak BiH?

GRABOVAC: Neophodan je potpuno nov ekonomski koncept. Nisam za zatvaranje tržišta, da kažem da samo jedemo naše proizvode, ali bismo morali ići na kompenzacione i druge načine i izvoza. Razviti sektor poljoprivrede koji je inače najviše deficitaran. Mora se dati prednost domaćim proizvođačima u smislu određenih povlastica u odnosu na strance, ali im kazati da im se kasnije ta prednost smanjuje, pa neka daju sve od sebe. Znam da će sada mnogi reći kako postoje pravila Evropske unije. Pa onda da vidimo koje Evropa predlaže mjere? Hoćemo li mi sada pobiti svoje stanovništvo u ovoj državi zbog toga što se neko ne slaže “odozgo” iz Evrope?

NN: Šta je još potrebno uraditi?

GRABOVAC: Odmah utvrditi stvarne potrebe penzionera. Napraviti izračun za nezaposlene. To je država! U čitavoj ovoj situaciji, u kojoj postoji defakto jedna mjera, jeste povećanje zaposlenih. Zaposleni su jedini generator razvoja jedne države.

NN: Kako komentarišete invaziju u BiH stranih trgovačkih maloprodajnih kapaciteta?

GRABOVAC: To je u funkciji siromašenja BiH, a ne kako se lažno predstavlja u vezi sa snabdijevanjem. Sigurno su doveli neki kvalitet, ali ko će kupovati tu robu? Druga stvar, vi uđite, ja sam obišao ovih dana trgovinske centre, pa vidite da je unutra roba preko 90 odsto iz uvoza. To što mi kupimo, sutra ujutro te pare odu vani. Maloprodaja sada ima klasičnu funkciju uvoza u BiH i izvoza deviza, što je kontra interesu.

NN: Koliko je godišnji vanjskotrgovinski deficit BiH?

GRABOVAC: U zadnjih sedam godina iznosi godišnje između šest i osam milijardi KM. Deficit jeste jednako siromašenje države. Dakle, BiH je svake godine siromašnija za osam milijardi KM. Ove godine očekujem trgovinski deficit BiH od oko deset milijardi KM. Podržao bih deficit ako bismo uvezili mašine, opremu, sredstva za proizvodnju koji će proraditi za šest mjeseci. A mi uvozimo robu široke potrošnje, a nedovoljno izvozimo.

NN: Iako imamo uslove za poljoprivredu, uzgoj stoke, preradu mesa, a uglavnom sve uvozimo. Možete li to prokomentarisati?

GRABOVAC: Imamo brojne pozitivne primjere naših proizvođača poput Bimala u Brčkom, Vegafruta u Doboj Istoku, ili više proizvođača u Banjaluci. Imamo i mljekarsku industriju koja je namjerno rušena da bi se mlijeko uvezilo. Sjetimo se kada je Slovenija blokirala izvoz tuzlanskog mlijeka. Naši su ostali potpuno pasivni. Tadašnji kreatori su i sadašnji koji se ne žele suprotstaviti ekonomskom uništenju BiH.

NN: Da li je isti slučaj i sa uvozom mesa koje je mnogo jeftinije, čime se ruši domaća proizvodnja?

GRABOVAC: Treba objasniti zašto je jeftinije. Zato što je to meso iz ratnih robnih rezervi kojima vijek života ističe. I umjesto da ga moraju dati u spalionice gdje bi morali platiti paljenje, onda prodaju za tri-četiri KM u BiH, uništavajući našu proizvodnju. U jednom od razgovora sa prerađivačima mesa sam rekao da ćemo im pomoći, ali da osposobe svoja tovilišta. Znae, kilogram mesa ne može biti jeftiniji od sedam KM, pa neka razmisle građani o mesu koje se prodaje po dvije KM i više.

NN: Možete li se osvrnuti na najavljeno povećanje plata političara u FBiH?

GRABOVAC: U ovoj situaciji oni donose sada samo koeficijente. Mudro su izbjegli kolike su te plate. To se samo može pretpostaviti. Kažu da će ministar imati koeficijent 4, premijer 5, pomoćnik ministra 2,5, ali kolika je osnovica? Možete misliti ako donesu da osnovica bude prosjek plaće u FBiH? Ali, moram kazati ovo. Ako govorimo o prosjeku, onda treba pomiješati zaposlene i nezaposlene. Zaposleno je u FBiH blizu 400.000 ljudi, a imamo preko 500.000 nezaposlenih. E pa nije više plaća 700 KM, sada je prosječna 350 KM. Jer to je onaj sistem kupusa i mesa. Ja jedem svaki dan meso, vi kupus i mi onda imamo kupus sa mesom u prosjeku.

NN: Vi ste još 2006. godine kazali da je vrijeme za revoluciju. Kako je moguće da su bh. građani i nakon tolike bahatosti političara, neimaštine, nezaposlenosti nezainteresovani?

GRABOVAC: Neće ljudi. Moramo sagledati mentalitet. Ovdje se strahovito spekuliralo sa bošnjačkim mentalitetom. Bošnjaci su narod koji je po prirodi dobroćudan, trpljiv, šuti i samo više *Hvala Allahu nek nije gore*. Budimo objektivni. Hrvati se koliko-toliko pokušavaju ne dati. Masa njih je u boljoj poziciji. A mogu vam reći da Republika Srpska u privredi još nema efektivne rezultate, ali čini mi se da to ide bolje. Objektivno, mnoge najave iz tog entiteta pokazuju da idu u dobrom pravcu.

NN: Na koje projekte konkretno mislite?

GRABOVAC: Recimo, izgradnja autoputa kroz RS. Sada se to omalovažava, priča se o krađi, ja u to ne ulazim. Onda uzmite privatizaciju telekoma. On je dobio pare. Druga je stvar je li trebao ili nije privatizirati. Treća stvar, rafinerija nafte koja je krenula, a smanjuje uvoz, zapošljava ljude i ostvaruje prihode. Pa vi vidite.

NN: Kada smo kod autoputeva, Vi ste jedan od rijetkih koji ste tvrdili da BiH koridor 5c nije trebao da bude prioritet. Zašto?

GRABOVAC: Smatram da nam taj koridor nije od prioritetnog interesa, jeste važan. Smatram da nam je bitnije povezati Mostar, Banjaluku i Tuzlu sa Sarajevom i obratno, nego povezivati Ploče sa Orašjem, Budimpeštom, što jeste evropski cilj. Slovenci od Maribora do hrvatske granice još nemaju autoput, to je seoski put jer im je prioritet Celje – Ljubljana.

NN: Da li ste zbog Vaših istupa u javnosti nedavno dobili anonimno pismo prijetnje na Univerzitetu Aperiion u Travniku, ili su razlozi druge prirode?

GRABOVAC: Zatražio sam da se istraži prijetnja koju sam dobio, a koja može biti politička, ali i ekonomska.

8. KAMATE SE MOGU SMANJITI I ISPOD ŠEST POSTO, Dnevni avaz, 28. 02. 2009. godine

Intervju *Kamate se mogu smanjiti i ispod šest posto* objavljen je u *Dnevnom avazu*. 28. februara 2009. godine.

Profesor Nikola Grabovac ponovo se ovih dana upustio u nemoguću misiju – spašavanje naše zemlje od ekonomske katastrofe koja, iako naši zvaničnici utvrde suprotno, prijeti BiH i njenim građanima. Njegova misija je nemoguća, prije svega zbog toga što našim nadobudnim i sujetnim političarima i njihovim namještenicima u državnim institucijama “ne treba” ničija pamet osim njihove.

Grabovac, bivši potpredsjednik Federalne vlade i ministar financija, dugogodišnji profesor na sarajevskom Ekonomskom fakultetu, trenutno dekan Otvorenog univerziteta Apeiron u Travniku, čovjek je čija su se upozorenja i slutnje, nažalost, uvijek ostvarili. Zbog njegove nekonvencionalnosti i otvorenosti bio je u nemilosti domaćih i stranih moćnika. On prvi put javno za naš list govori o svojoj novoj, trećoj po redu, strategiji za ublažavanje posljedica globalne krize koja je već zapljusnula BiH.

Niske pozicije

Profesore Grabovac, da odmah na početku otklonimo dilemu, da li je naša zemlja zagazila u recesiju?

– Po samoj definiciji recesija nastaje ako zadnja dva kvartala u nekoj zemlji budu neuspješna po ekonomskim pokazateljima. Nemojmo zaboraviti da mi još nikada nismo došli na nivo prijeratnog ekonomskog stanja, 1991. godine. Startali smo sa vrlo niskim pozicijama i moramo shvatiti da recesija nas još teže pogađa, umjesto da smatramo da nas zaobilazi. Mi sada imamo nekoliko stotina hiljada nezaposlenih ljudi, a pristižu nas i nova nezapošljavanja. Kod nas je nezaposlenost konstantno preko 40 posto. U zadnja dva mjeseca u BiH je zaposleno oko 11.000 ljudi manje nego prije dva mjeseca. Dakle, ova ekonomska kriza nas pogađa i to vrlo žestoko.

Na čemu zasnivate strategiju koju ste nazvali *Strategija makroekonomske niše*. Mora se priznati, sasvim neuobičajen naziv?

– Niša u pravilu znači neki odvojeni mali kutak koji je van glavnih udara, bilo da je to u stambenom dijelu, u kući ili dvorištu. To znači da bismo se mi sada

trebali ponašati po principu niše, to jeste da ne izazivamo velike, da im se ne suprotstavljamo.

Druga stvar je da se u toj niši pokušamo zaštititi od velikih žestokih udara, da naše stanovništvo pretrpi što manju štetu, koja je svakako neminovna. Kada se dešava zemljotres, ako se sklonite u nišu, bilo da je to neki špajz, malo kupatilo ili toalet, veće su vam šanse da preživite.

Svoju strategiju gradim na principu morskog psa. Naime, uz morskog psa, plivajući pored žive na stotine malih riba. Niti morski pas napada njih, niti one njega. Oni žive potpuno sinhronizirano jedno s drugim. Kada morski pas uzima hranu, uvijek dijelovi te hrane otpadnu kako bi male ribe mogle da prežive. Moramo biti svjesni da mi predstavljamo malu zemlju, da nismo od velikog interesa za svjetske sile.

Kako to konkretno primijeniti na našu ekonomiju?

– Primjera ima mnogo, ali navest ću jedan – kreditiranje potrošnje. Ja bih u ovom trenutku predložio da se trgovini ne daju krediti, da se ugostiteljstvu ne daju krediti, nego kredite davati isključivo proizvođačima. Mogao bih uzeti primjer stanogradnje. Ako dajem kredit za kupovinu samo novih stanova, onda će novac dobiti građevinska firma, odnosno njeni radnici, koji će podmiriti potrebe za sebe i porodicu.

Vladine pare

– Ne bih davao kredite za kupovinu starih stanova zato što je kupovina starih stanova samo promjena vlasništva, pojedinac dobija novac i nema nove potrošnje. A taj novac najčešće završava preko granice ili negdje van potrošnje. Dakle, vrlo sam jasan, ne smijemo inauguirati ekonomsku politiku štednje, nego potrošnju. Bez potrošnje proizvoda nema nove proizvodnje, a bez nove proizvodnje nema zapošljavanja ljudi, nema plaća. Ovih dana i sve svjetske ekonomske sile daju kredite za podsticanje pokretanja proizvodnje.

Ja jesam za ograničavanje potrošnje koja je neproduktivna, kao što su povećanje plaća budžetskih potrošača, režijskih troškova i tako dalje.

Ne čini li Vam se da se u prethodnim godinama u BiH provodila neka čudna ekonomska politika?

– Upravo tako. Recimo, plasmani kredita građanima lani su prešli plasmane kredita preduzećima. To je nevjerovatan pokazatelj, jer svugdje u svijetu privreda ima daleko veći obim kredita nego građani. Želi se postići da građani prave potrošnju, a kad znamo čije su robe u prodavnicama, onda nam je jasno da se kroz takav način građani BiH kreditiraju da kupuju robe iz Hrvatske, Njemačke, Slovenije, Italije i tako dalje. To moramo promijeniti.

Na koji način? Imamo li mi snage za promjenu takve politike i imamo li svježeg novca, bez kojeg, priznat ćete, ne može biti boljitka?

– Tvrdim da u BiH imamo sasvim dovoljno svježeg novca koji treba naći. Preduzeća u državnom vlasništvu i budžeti imaju oko 500 miliona KM deponiranih kod komercijalnih banaka, koje sada pretežno ne daju kredite nikome. To su Vladine pare. Nemojmo miješati pojmove privatnog vlasništva i vlasništva kapitala.

Vlada treba da sjedne sa komercijalnim bankama i da im kaže: zahtijevamo od vas da za najmanje 500 miliona izvršite plasmane pod uvjetima kakve mi izdiktiramo. Neko će reći da je to miješanje države. Molim vas, prije nekoliko dana u Njemačkoj je donesen novi zakon o nacionalizaciji banaka. Prije mjesec, u Njemačkoj je bilo nepojmljivo da neko i spomene nacionalizaciju, to je bila jeres. Međutim, radi se o spašavanju stanovništva.

Iako euribor pada, i najmanji je od 2006. godine, kamate u BiH ne mrdaju. Banke to opet pravdaju strahom od našeg nesigurnog tržišta?

– Ja sam se ranije, na svojoj bivšoj funkciji, žestoko sukobio. Oni su i tada govorili ovo je nesigurno područje, ali su istovremeno zarađivali milione i milione maraka. Njih ne bi trebao da bude ni manje ni više strah od tržišta u BiH nego, recimo, od tržišta u Njemačkoj, Austriji, Italiji...

Može li ova zemlja bankama zauzvrat ponuditi nešto konkretno?

– Njima se može ponuditi da se država odrekne pasivne kamate od 500 miliona od državnih firmi i da se za čitav taj iznos pasivne kamate smanje kamatne stope. Mislim da se kamate sada mogu smanjiti na šest i ispod šest posto, ali država treba da se odrekne svojih kamata i državna preduzeća svojih pasivnih kamata za onih 500 miliona.

Para, dakle, u BiH ima i mogu ih naći, ali je druga stvar ako to neko ne zna.

Odlivanje dohotka

Hoće li ovoga puta Vaš glas čuti u krugovima koji odlučuju, a kojima smetate u njihovom hodu po liniji manjeg otpora. Očekujete li nove napade?

– Sada će se ponovo javiti neki pojedinci koji će tvrditi – pa ovo ne može, pa ono ne može. Ja im kažem – dobro, ovo ne može. Pa, hajde vi recite šta može. Izvolite gospodo, ako vi mislite da imate druge, pametnije mjere, primijenite ih. Temeljni cilj mora biti zaustaviti opadanje zaposlenosti u BiH.

Ako se nastavi otpuštanje radnika, onda će BiH biti strahovito ugrožena zato što su zaposleni radnici jedini subjekt koji stvara novu vrijednost u državi. Dakle, u BiH bi se trebala voditi bitka da se više ni jedno radno mjesto ne izgubi.

Često govorite o intervenciji države. Mogli bi Vas optužiti Vaši protivnici da previše zagovarate intervencionizam?

– Onog časa kada je zagustilo nekim mnogo jačim državama potpuno su napustili neoliberalizam i prešli na intervencionizam. Šta znači davanje 800 milijardi kredita u Americi, šta znače mnoge mjere koje se sada donose? Amerika ne kaže da se vrši intervencionizam, nego da pomaže privredi. Oduvijek sam tvrdio da mjere koje bismo mi trebali primjenjivati u BiH nisu ništa drugačije od mjera koje se primjenjuju u Njemačkoj, Francuskoj, Italiji i tako dalje.

Ali, u čemu je razlika i u čemu nas svijet ne shvata. Razlika je u vremenskom periodu. Mi smo izašli iz rata. A nakon rata 1945. godine Njemačka, Italija, Francuska primjenjivale su strahovite mjere intervencionizma dok je njihova privreda odrasla i stabilizirala se. Kada se naša privreda stabilizira, ja sam spreman reći da nam više ne treba intervencionizam.

Mi ne možemo pustiti našu privredu u normalnu utakmicu sa Njemačkom koja se 50 godina razvijala. Oni su počeli primjenjivati CEFTA-u 30 godina poslije rata. Nama liberalizam nije dao uspješne rezultate.

Poodavno ste upozoravali da ukidanje carina na mnoge proizvode neće dovesti do pojeftinjenja proizvoda na našem tržištu. To se i desilo sada kada su carine ukinute na oko 11.500 proizvoda?

– U pravu ste, ja sam i tada upozoravao da ni jedan proizvod kod nas neće pojeftiniti, jer će trgovci i proizvođači za taj iznos, kojeg se država odriče, povećati svoj nivo cijena. Donesena je nekvalitetna mjera i ona je neracionalna sa aspekta ove države, jer se, *de facto*, dohodak iz ove države odlijeva vani.

Trgovinski deficit BiH u prošloj godini je iznosio 9,5 milijardi KM, a u zadnjih pet-šest godina blizu 40 milijardi. Trgovinski deficit jest jednako siromašenje države. Znači da smo mi u BiH u prošloj godini bili siromašniji za 9,5 milijardi KM. Katastrofalno je trgovinski deficit ostvarivati na robama široke potrošnje. To je siromašenje i uništenje države.

Prostituisanje ekonomista

Vara li nas utisak da mnogi ekonomisti, Vaše kolege, neće da se eksponiraju, nego se, da tako kažemo, profesionalno prostitušu i idu sistemom nezamjeranja, kako ne bi pokvarili svoje angažmane za koje uzimaju dobre honorare.

– Mi imamo dobrih stručnjaka, ali oni, što ste apsolutno u pravu, neće da se zamjeraju. Mnogi ekonomisti su se udaljili, ako sam ja zakuhao sa Svjetskom bankom ili sa nekim drugim, oni su prihvatili sistem nekonfrontacije sa njima, šutnje, kako bi učestvovali u njihovim programima. U privatnim razgovorima 90 posto njih slaže se sa mojim konceptima.

Ne ići u širinu sa nultom stopom PDV-a

Sada se ponovo govori o uvođenju nulte stope PDV-a. Vi ste nultu stopu zagovarali prije dvije godine, što je tada bilo nepopularno kod predstavnika međunarodne zajednice?

– Treba putem svih medija objaviti tačan spisak proizvoda koji bi se oslobodili PDV-a, pa neka se građani izjasne. Prema mom mišljenju, trebalo bi nultu stopu uvesti na deset do petnaest prehrambenih proizvoda, na lijekove, na neku dječiju hranu i opremu i ortopedska pomagala. Ne bi trebalo da se ide u veliku širinu, a time bi se pomoglo onima koji su najviše ugroženi.

Prodaja BH Telecoma je rezanje grane na kojoj sjedimo

Zašto sada premijer Nedžad Branković i strukture vlasti toliko upiru na prodaju BH Telecoma?

– Oni žele novcem od prodaje BH Telecoma da zadovolje uglavnom socijalne probleme. To je kao kada siromašna porodica ima jednu kravu koja im daje mlijeko. Od tog mlijeka žive, ali su pomalo i gladni. Uglavnom preživljavaju. I oni odluče da tu kravu zakolju da bi se mogli najesti u narednih 15-20 dana. Međutim, na tom principu sijeku granu na kojoj sjede, jer šta će poslije dva mjeseca. Prodaja BH Telecoma je pokušaj davljenika da se uhvati za slamku i da se spasi, što nije rješenje.

Izvršiti reviziju privatizacije

Kako nakon svega gledate na privatizaciju. Treba li podvući crtu, ukazati na promašaje i obračunati se sa slučajevima pljačkaške privatizacije?

– Trebalo bi izvršiti reviziju i vidjeti da li su izvršene obaveze iz kupoprodajnog ugovora, je li pokrenuta proizvodnja i da li su ljudi zadržani. Očito je da neke stvari nisu korektno odrađene.

9. MORAMO SE PRIPREMITI I ZA NAJGORI SCENARIJ – ZA EKONOMSKU DEPRESIJU, Dani, 10. april 2009. godine

Intervju *Moramo se pripremiti i za najgori scenarij – za ekonomsku depresiju* objavljen je u *Danima* 10. aprila 2009. godine.

DANI: Profesore Grabovac, organizirali ste proteklog vikenda na Vlašiću savjetovanje na temu *Mjere za ublažavanje utjecaja globalne ekonomske krize na ekonomiju BiH*. Na to savjetovanje, iako su pozvani i iako su potvrdili učešće, nisu se odazvali jedino bh. političari, dakle, ljudi iz izvršne vlasti. Kako to komentirate?

GRABOVAC: Meni je kao organizatoru, naravno, jako žao što se nekoliko uvodničara nije odazvalo. Naprimjer, gospodin Nikola Špirić je samo otkazao, iako je s njim ranije bilo u potpunosti dogovoreno njegovo prisustvo. On je u nekoliko navrata ranije potvrdio svoje učešće. No, dan uoči savjetovanja on nas je samo obavijestio da ne može doći. Koji su razlozi njegovog odustajanja, ja ne znam, samo nam je rekao da ne može doći. Drugi uvodničar je bio guverner Centralne banke BiH Kemal Kozarić, kojem se ja, evo, i ovom prilikom želim zahvaliti, budući da je on dan prije savjetovanja bio u Beogradu na sastanku s guvernerom Narodne banke Srbije, a u subotu ujutro je ipak došao na Vlašić jer je to obećao. Dosta umoran je stigao na Vlašić i radio cijeli dan na savjetovanju. Ministar Dragan Vrankić se izvinió i javio da ne može doći, ali je poslao svog pomoćnika za budžet koji je na savjetovanju samo pročitao ono što smo već ranije imali u materijalima, tako da nekih bitnijih stvari nismo ni čuli. Isto je uradio i ministar Vjekoslav Bevanda, federalni ministar financija, koji je poslao svog pomoćnika za budžet. Ministar financija RS-a Aleksandar Džombić nas je samo obavijestio da ne može doći. Sve obavijesti o nedolascima naših političara su stigle dan uoči savjetovanja, iako su mjesecima ranije svi potvrdili svoje učešće. No, eto, nisu došli, a ja nisam vidio da je tog dana bio bilo kakav drugi značajniji skup. Međutim, odziv ostalih učesnika savjetovanja je bio iznad očekivanja. Na Vlašiću se skupilo više od 150 uglednih profesora, ekonomista, direktora, ljudi iz privrede i sindikata, iz privrednih komora, tako da je savjetovanje radilo punim kapacitetom. A što se tiče ljudi iz izvršne vlasti, mi ćemo njima ipak dostaviti snimke cjelokupnog savjetovanja. Njihovo fizičko neprisustvovanje će ipak najviše štetiti njima, a takvim postupcima pokazuju bh. javnosti da se ponašaju kao nojevi koji zabiju glavu u pijesak i očekuju da će svi problemi sami od sebe proći. Mi smo se u početku dogovorili da savjetovanje neće

biti kritizersko, da nećemo samo kritizirati vlast i da ćemo pokušati biti konstruktivni i dati prijedloge konkretnih rješenja. I to je na kraju i bilo tako, bez obzira na njihov nedolazak.

DANI: Koji bi to bili onda konkretni prijedlozi za ublažavanje krize?

GRABOVAC: Pa, evo, vidjeli ste i sami da sve što ima veze s bh. vladama spominje se u futuru, dakle, “mi ćemo”, “trebali bismo”, i tako dalje. A sada je već april i sve je to već trebalo biti prezentirano u perfektu, dakle, u prošlom vremenu. Umjesto “mi ćemo”, trebalo je biti “mi smo to uradili”. Ali, eto, to se nije desilo. Nasreću, i vi ste vidjeli da je bilo dosta drugih diskutanata iz privrede koji su dali konkretne prijedloge, te je bilo puno onih koji su dali svoje pismene doprinose i prijedloge. Svi ti prijedlozi se mogu sortirati u tri elementa koji su nam bitni u borbi protiv krize. To su: (1) posjedovanje novca, (2) posjedovanje znanja i (3) posjedovanje političke volje da se uhvatimo s krizom ukoštac. Što se tiče prvog elementa, dakle, posjedovanja novca, čuli smo na savjetovanju i od guvernera i od ostalih učesnika da novca u BiH ima dovoljno. Dobra stvar je to što postoji jako puno sredstava koja leže na računima neiskorištena. Prema tome, da budem veoma jasan, mi novca za rješavanje krize u BiH imamo. Drugo, što se tiče znanja, na savjetovanju je pokazano da ljudi iz privrede i univerzitetski profesori imaju krasna praktična rješenja. Ne govorim teoretska rješenja, nego praktična. Pa pogledajte, većina naših profesora ima i praktičnog iskustva. Profesor Kešetović je bio zamjenik ministra, ja sam bio ministar i potpredsjednik vlade, pa profesor Kumalić je bio zamjenik ministra, Ante Domazet je bio ministar financija BiH, i tako dalje, da ne nabrajam sve. Prema tome, sve su to univerzitetski profesori koji imaju iskustva u privredi i izvršnoj vlasti, te iskustva u akademskom životu. Dakle, svi ti ljudi su garant da možemo riješiti i drugi element, odnosno to imamo li znanja. Imamo! Dakle, imamo i znanja da se nosimo s krizom. E, sad dolazimo do trećeg elementa, imamo li političke volje da se nosimo s krizom? Dakle, hoćemo li ili nećemo? Nažalost, neprisustvovanje ovih ljudi pokazuje da oni jednostavno nisu politički spremni da se upuste u rješavanje problema krize. I to treba jasno reći, na to jasno ukazati. Evo, nakon ovog savjetovanja akademska zajednica ima alibi: mi smo ponudili rješenja, stavili smo se na raspolaganje strukturama vlasti, a ako nas oni ne žele uključiti, mi nemamo onda drugih mogućnosti jer rješenja moraju donositi zakonodavna i izvršna vlast. Mi smo im ponudili i rješenja i našu pomoć, a ako oni to ne žele, to je onda do njih. Naša je savjest sada čista i mirna. Naravno, mi smo dalje nemoćni, jer sve ostalo je do izvršne vlasti, a meni i ostalim profesorima nije dovoljna čak ni ta mirna savjest. Šta ako se za par mjeseci desi nešto loše? Jel’ dovoljno to što ćemo mi reći: “Pa vidite, mi smo na to ukazivali prije nekoliko mjeseci?” To je najmanja satisfakcija. Ja ne mogu likovati nad nečim da kažem sada: eto, to se obistinilo što sam ja predvidio. Najgore je, zapravo, to što se te stvari obistinjuju. Ja bih više volio da se to ne realizira, nego da se stanje u ekonomiji popravi. Dakle, mi ćemo našim političarima ipak poslati poruku, nećemo im davati konkretne prijedloge šta

da rade, jer je puno rješenja, ali, evo, reći ćemo im koji je put, šta bi trebali da urade. Dakle, trebali bi oformiti jedan konzorcij od desetak eksperata iz privrede i od univerzitetskih profesora i s ekonomskih instituta Sarajeva, Mostara i Banja Luke i da oni na sebe preuzmu predlaganje rješenja. Samo se na taj način mogu preduprijediti problemi koje možemo očekivati.

DANI: Koji su to problemi koje možemo očekivati?

GRABOVAC: Pa, evo, postoje tri scenarija razvoja krize. Prvi scenarij, kojeg su predviđali svi ovdašnji političari, jeste da će nas kriza zaobići ili da će nas malo pogoditi, pri čemu bi došlo do otpuštanja 5 do 6 posto radnika. Nažalost, šansa da će se stvari razvijati po ovom prvom scenariju je maksimalno dva do tri posto. Drugi scenarij, daleko izvjesniji, je sljedeći: nezaposlenost bi u BiH mogla dosegnuti iznose od 40 do 50 posto. Taj je scenarij vrlo opasan i za njega se treba pripremiti. Jer, šta ako dođe do masovnog otpuštanja radnika? Povećat će se broj socijalnih slučajeva, brojne firme će dati otkaze radnicima koji neće moći da isplaćuju svoja dugovanja, odnosno kredite. Ali, vidite, u tom slučaju nisu pogođeni samo radnici koji izgube posao. Šta je sa žirantima koji će morati preuzeti otplatu kredita za ljude koji ostanu bez prihoda? U takvom slučaju indirektno će se zatalasati još nekoliko stotina hiljada žiranata. Mislim da bi vlada trebala u ovakvim situacijama, ja ću, dakle, ovo samo spomenuti i neću se upuštati u davanje prijedloga konkretnih mjera, znači, mislim da bi vlade trebale sjesti i dogovoriti se s komercijalnim bankama da se napravi moratorij na otplatu u tim slučajevima. Ne može se očekivati da će se bilo kojom pljenidbom nešto finansijski riješiti za banku. Ovdje, u BiH, vrijedi "oteto – prokleta" i banke neće moći prodati robu koju zaplijene od ljudi koji ne mogu otplaćivati svoje obaveze. Na taj se način neće ništa riješiti. Kome će tu robu ili nekretnine prodati? Vlada bi, dakle, morala sjesti s komercijalnim bankama i dogovoriti da se ide na potpune moratorije do godine dana u slučajevima kada ljudi zbog finansijske krize izgube posao. Objektivno, dolazi strahovita oluja i ne može se očekivati da će neki u toj oluji proći dobro, a drugi loše. Ne može se očekivati da će banka naplatiti svoja potraživanja. Neće ih naplatiti i njih će morati pogoditi kriza.

DANI: Profesore Grabovac, kako komentirate odluku Vlade FBiH da se zaduži kod komercijalnih banaka da pokrije budžetske rupe?

GRABOVAC: To je jedna potpuno kontraproduktivna mjera. Šta je suštinski sanirano s tim? Sanirane su samo obaveze iz prošle godine. A da smo te obaveze izmirili u septembru i oktobru, te su obaveze trebale biti riješene tada. Ali, evo, sada smo to isplatili, ali šta je s tim riješeno? Ništa! Opterećeni smo novim obavezama! Šta je sa sljedećim mjesecom? Evo iz banaka je sada izvučeno 200 miliona KM za neproduktivnu potrošnju, umjesto da je to otišlo na zapošljavanje. No, dolazeći na savjetovanje na Vlašić, tamo na autoputu Kakanj – Zenica, prije nekoliko mjeseci je bilo po 300 do 400 radnika. Ovih dana, iako je krasno vrijeme, tamo žive duše nema.

Gdje su ti ljudi, ti radnici? Oni sjede kući i gledaju kroz prozor, a firma im ne može isplatiti plaće. Oni, iako su formalno zaposleni, nemaju plaću, odmah nema PDV-a, nema doprinosa... Prema tome, tih 200 miliona bilo je pametnije uložiti da se izmire obaveze na autoputu prema tim radnicima, da se pokrene daljnja izgradnja, i tako dalje.

DANI: Ali, upravo Vlada FBiH u principu, duguje tim ljudima pare? Zato i ne rade jer im Vlada ne plaća!

GRABOVAC: Da, u principu, Vlada FBiH im duguje pare.

DANI: I na kraju, treći scenarij...?

GRABOVAC: Vlada, dakle, mora predvidjeti i najgori scenarij, a to je depresija. Evo, depresiju smo spominjali i na savjetovanju, to je nova terminologija koja se do sada nije čula. Depresija je potpuni kolaps, potpuni prekid rada svih fondova (penzionih, zdravstvenih, i tako dalje, op.a.) i nemogućnost isplate. Objektivno je očekivati da se i to može desiti s najmanje 20 posto. A 20 posto je vrlo visoki procenat i vlada se mora pripremiti i za slučaj da se to desi. Evo, i ja ću se moliti Bogu i raditi sve što mogu da se to ne desi. Ali šta ako se to desi? U tom slučaju trebalo bi očekivati nekoliko stotina hiljada ljudi da dođu u narodne kuhinje jer neće imati od čega da se hrane. U takvoj situaciji vlada mora da se pripremi, da reaktivira robne rezerve. Sigurno da se ne smije s tim paničiti, to treba raditi u tajnosti, ali se vlade moraju pripremiti za to. Evo, pogledajte, prošle smo godine uvezli vode u BiH u vrijednosti od 124 miliona KM. Pa molim vas... Na tome se hitno treba poraditi. I umjesto 124 miliona KM vode bilo bi bolje da smo uvezli pašteta, ribljih konzervi i slično, umjesto obične vode.

DANI: Profesore, šta mislite jesu li ljudi koji su trenutno na vlasti uopće svjesni koliko je teška situacija? Smijemo li prepustiti našu sudbinu i sudbinu naših porodica u ruke ljudima koji su trenutno u izvršnoj i zakonodavnoj vlasti? Ja, lično, nisam siguran u njihove sposobnosti.

GRABOVAC: Budimo realni, ja mislim da ne možemo očekivati od ljudi koji su trenutno na vlasti da u ovakvoj situaciji vladaju situacijom. Vlada u ovakvoj situaciji ne može vladati situacijom. Zašto? Pa zato jer u vladama osim dva-tri čovjeka, ministra, koji pokrivaju privredu, financije, industriju, trgovinu, i tako dalje, sjede i drugi ljudi koji su drugačije obrazovani, koji imaju drugačije poslove, tu sjede i ministri policije, obrazovanja, kulture i slično. Dakle, nije realno očekivati od tih ljudi da shvate šta se dešava. Ako im jedan profesor kaže kako je situacija loša, onda oni, hajde, mogu reći: "Pa, dobro, Grabovac pretjeruje." Ali ako mu to isto govore i profesor Tihi i Domazet, i profesor Stojanov i profesor Ivanić i profesor Šuman iz Mostara, i tako dalje, onda se moraju upitati šta se zaista dešava. Čini mi se da kod nas ima svega, a najčešće onoga: "Nije to moje, to treba neko drugi da riješi".

DANI: Šta treba uraditi i ko?

GRABOVAC: Trebali bi oformirati jedan konzorcij od desetak eksperata iz privrede i od univerzitetskih profesora i s ekonomskih instituta iz Sarajeva, Mostara i Banja Luke i da oni na sebe preuzmu predlaganje rješenja. Samo se na taj način mogu preduprijeti problemi koje možemo očekivati.

10. NAJGORE TEK DOLAZI, Oslobođenje, 04. 01.2010. godine

Intervju *Najgore tek dolazi* objavljen je u *Oslobođenju* 4. januara 2010. godine.

- Sve vlade u BiH nisu ni pokušale naći odgovore kako da ublaže udar ekonomske krize
- Posebno sam nezadovoljan ulogom i funkcijom Centralne banke BiH
- Kod nas je najgori oblik kapitalizma i u njemu vlada prvobitna akumulacija

Profesor doktor Nikola Grabovac jedan je od rijetkih ekonomskih stručnjaka koji godinama, skoro deceniju, upozorava kako BiH, odnosno njena vlast, kontinuirano juri, prije svega, ka ekonomskoj propasti. Njegove prognoze i poruke, nažalost, aktuelne vlasti nisu (po)slušale. O efektima svjetske ekonomske krize, bh. ekonomiji jučer, danas i sutra profesor Grabovac, rektor Univerziteta Apeiron iz Travnika, govori ne bez rezignacije, s porukom kako bi najviše volio da je njegova projekcija bila pogrešna, a ne da ga se mnogi sada sjećaju i poručuju mu kako je bio u pravu.

Prošla godina bila je u znaku velike ekonomske krize širom svijeta. Da li je recesija u BiH dosegla vrhunac ili ono najgore tek dolazi?

– Ne, recesija u BiH nije dostigla vrhunac i najgore tek dolazi. Ona se izražava kroz veliko gubljenje radnih mjesta, visoku nezaposlenost, smanjenje izvoza, visok trgovinski deficit, slabije punjenje svih budžeta, ugroženost penzionih i zdravstvenih fondova, uz porast siromaštva, povećanje neizvjesnosti i besperspektivnosti.

Gluha vlast

Kako cijenite odgovor svih bh. vlada na aktuelnu krizu? Šta su uradili, šta nisu, a trebali su? Šta se još može učiniti, odnosno popraviti?

– Sve vlade u BiH nisu ni pokušale naći odgovore kako da ublaže udar ekonomske krize. Programi sve tri vlade u BiH (Federacije BiH, Republike Srpske i Vijeće

ministara BiH) više su spisak želja i dobrih namjera, ali nijedna nema konkretan i jasan program borbe protiv ekonomske krize. Na velikom ekonomskom savjetovanju koje je početkom aprila organizirao Univerzitet Apeiron na Vlašiću ukazali smo predstavnicima vlada šta bi i kako trebalo uraditi da se ublaže negativni utjecaji ekonomske krize u BiH. Na savjetovanju je bilo više od 150 stručnjaka iz cijele BiH, među njima i univerzitetski profesori, direktori, stručnjaci iz privrede, predstavnici banaka, privrednih komora, sindikata... Na savjetovanju smo utvrdili da imamo u BiH dovoljno slobodnih finansijskih sredstava za razne intervencije u privredi, da imamo dosta domaće pameti i znanja za izradu konkretnih programa i mjera, da se predstavnici akademske zajednice BiH stavljaju besplatno na raspolaganje za izradu efikasnih mjera. Međutim, predstavnici organa vlasti praktički nijednu navedenu mjeru nisu iskoristili do danas.

Banke generiraju krizu

Analitičari govore da nije otklonjena mogućnost kolapsa i bankrota pojedinih država moćnijih od BiH. Koliko smo mi blizu tog scenarija?

– Kolaps je moguć, naročito u budžetskom sektoru BiH. Opasnost je da se budžet neće dovoljno puniti te on neće moći izvršavati obaveze prema korisnicima. Izuzetan problem će nastati na socijalnom sektoru, a posebno na sektoru penzionih i zdravstvenih fondova, što će ugroziti korisnike tih fondova.

Koliko je finansijski sistem u BiH stabilan s obzirom na to da su tokom ove godine banke drastično povećale kamate na već odobrene kredite. Šta država može učiniti i ima li mogućnosti stati ukraj bankarskom lihvarstvu?

– Finansijski sektor u BiH je posebna priča. Dovoljno je reći da gotovo sve banke ostvaruju visoke profite, a privreda je u gubicima. Kamate su previsoke. Slobodnih finansijskih sredstava ima, a istovremeno mnoge firme ne mogu dobiti kredite za tekuće poslovanje. Komercijalne banke u BiH generiraju krizu.

Posebno sam nezadovoljan ulogom i funkcijom Centralne banke BiH. Ona nije, ustvari, centralna banka, nego je obična centralna mjenjačnica. Ona nema normalne nadležnosti centralne banke i ne vodi ni monetarnu, ni kreditnu politiku. Fiksni kurs konvertibilne marke je direktni uzročnik visoke nezaposlenosti. Takav kurs odgovara uvoznicima i stranoj privredi, ali uništava naš izvoz i domaću proizvodnju. Za projekat Centralne banke mogu reći: operacija uspjela – pacijent umro. U našem slučaju, pacijent je privreda. Funkcija Centralne banke je vezana za dilemu: da li želimo fiksni kurs i nultu inflaciju, ali uz vrlo visoki stupanj nezaposlenosti. Jare i pare ne mogu skupa. Ja sam za kontroliranu inflaciju do 20 posto, koja će povećati zapošljavanje između 10 i 15 posto. Nisam za nerealno štampanje novca, a niti da štampanje novca pokriva deficit u budžetu. Ja sam za pravu centralnu banku, da ona ima maksimalnu neovisnost i svoj rejting. Kao primjer navodim centralnu

banku Hrvatske. Također, zagovornik sam značajne i važne uloge Razvojne banke, ali ne banke kakvu sada imamo. Ona bi mogla plasirati kredite samo u proizvodno zapošljavanje, u poljoprivredu, u proizvodnju namijenjenu izvozu... Svi plasmani moraju ići u proizvodnju i zapošljavanje, jer je to jedini zamajac koji može pokrenuti privredu. Države bez proizvodnje nema. Kamatna stopa ne bi smjela biti veća od 2 do 4 posto na godišnjem nivou. Takvih sredstava u Razvojnoj banci ima i oni ne smiju ići u trgovinu, ugostiteljstvo, infrastrukturu, administrativne objekte...

Da li je kredit Međunarodnog monetarnog fonda gašenje požara ili poticaj za posrnulu bh. ekonomiju?

– MMF u BiH ukazuje na globalne probleme u bh. privredi i budžetima, naročito sa aspekta socijalnih izdvajanja. Oni sada služe kao pokriće za aktualnu vlast. Međutim, način ostvarivanja tih ciljeva nije primjeren za BiH. Slijepo držanje stavova MMF-a izazvat će socijalne nemire. Tamo gdje je MMF, tamo bogati postaju još bogatiji, siromašni postaju još siromašniji, a srednja klasa brzo nestaje, jer se uključuje u klasu siromašnih.

Slažete li se s ocjenama kako država uštede u krizi pravi preko leđa ugroženog stanovništva – boračkih populacija, penzionera, radnika, institucija kulture – dok birokratija praktično ostaje neokrnuta?

– Potpuno se slažem s Vašom ocjenom da se uštede provode preko leđa siromašnih i ugroženih, dok su zaštićeni bogatiji i državna administracija. To je svrha i cilj MMF-a. Moramo znati da je to kapitalistička tvorevina, koja je uvijek na strani bogatih. Uostalom, mi smo se borili za kapitalistički sistem i više nije socijalistički sistem. Mi smo izabrali sistem poslovanja i življenja prema kapitalističkom modelu. Taj sistem štiti kapital, a ljudi su u drugom planu. To smo htjeli, kapitalizam, pa sad ga gledajmo i uživajmo u njemu. Ipak, postoje razni oblici kapitalizma. Ovaj naš je najgori oblik i u njemu vlada prvobitna akumulacija (akumuliraj sebi kapital, pa makar krađom i korupcijom) i bez imalo humanosti za zaposlene i građane, naročito one koji su na teret raznih socijalnih fondova. Ja sam za socijalni kapitalizam, koji se gradi u mnogim državama Europske unije, kao u Njemačkoj, Švedskoj... Moramo osigurati zapošljavanje nezaposlenih, osigurati dostojan život penzionerima, invalidima...

Bit će nemira

Vjerujete li da bi u 2010. godini moglo doći do socijalnog bunta velikih razmjera, koji će uzdrmati bh. vlasti, ili će ona opet politikantstvom i sitnim parama kupiti socijalni mir?

– U BiH će doći do socijalnih nemira, ali ne očekujem veći socijalni bunt, jer ne treba zaboraviti naš mentalitet: “Hvala bogu nek’ nije gore”, ili “Hvala bogu nek’ ne tuku”.

Naši prvi susjedi, Srbija i Hrvatska, najavili su veliko kresanje birokratije. Da li će BiH poći njihovim stopama?

– U BiH neće doći do smanjenja birokratije u idućoj godini, jer je to nagrada pojedincima za lojalnost stranci iz koje dolaze.

Zašto naša namjenska industrija propada dok ima otvorena vrata tih tržišta koja je osvojila Srbija?

– Naša vojna-namjenska proizvodnja je bila značajno razvijena prije rata. U ratu je djelomično razrušena i vrlo teško ju je obnoviti, pogotovo što su sve proizvodne mašine zastarjele. Međutim, nismo se mnogo ni trudili na njenoj obnovi. Mislim da u sadašnjem domaćem i svjetskom makrookruženju nemamo većih šansi na ovom planu.

Seljak i Tesla

Šta je Vaša želja i poruka nezaposlenima, penzionerima, radnicima u 2010. godini?

– Stanje u privredi i življenju u BiH je sada vrlo teško, uz tendenciju daljnjeg pogoršanja (dno još nismo dohvatili); građani nisu za promjene i poboljšanje stanja, jer na izborima uvijek glasaju za “svoje”. Kakvi građani, takve i vođe. Svi se pitamo da li ima svjetla na kraju tunela, gdje su rješenja? Ima rješenja, ali ću to rješenje iznijeti kroz jednu alegoriju – šalu, koja je vrlo realna i blizu istine za BiH.

Pitali jednom jednog seljaka da li bi on volio da bude kao Nikola Tesla? Seljak razmisli, pa odgovori – Kako ne bih, jer Tesla je bio poznati stručnjak, veliki pronalazač, svjetski priznati naučnik, ali uz jedan uslov. A koji je uslov?, upitaše seljaka. Seljak odgovori: Želim biti Tesla, ali uz uslov da mi ostane moja pamet. Uz svoju pamet taj seljak nikad neće biti Nikola Tesla.

Poruka: svjetlo na kraju tunela možemo uvećati samo uz angažiranje nestranačkih, ali stručnih, sposobnih i poštenih ljudi. To je, ipak, prvo političko, a potom i ekonomsko pitanje. Udari krize se ne mogu izbjeći, ali se njene negativne posljedice mogu barem ublažiti. To zaslužuju građani BiH.

11. KREDITI U ŠVICARSKIM FRANCIMA SU NEZAKONITI, Dnevni avaz, 06.08.2011. godine

Intervju *Kredit u švicarskim francima su nezakoniti* objavljen je u *Dnevnom avazu* 6. avgusta 2011. godine.

Ekonomski ekspert i nekadašnji ministar financija FBiH Nikola Grabovac smatra da je Hypo banka ugovor o kreditiranju bh. građana i privrednih subjekata u kojem povrat sredstava vezuje uz švicarski franak, sklopila na nezakonit način.

U izjavi za naš list objašnjava da nijedan bh. građanin koji je digao kredit u švicarskim francima nije dobio kredit u ovoj valuti, već u konvertibilnim markama, što je protivno svim propisima.

Kojim argumentima objašnjavate zbog čega banka nema zakonsko pravo vezivati povrat kredita uz švicarsku valutu?

– Uzmite 100 švicarskih franaka i probajte kupiti bilo šta u BiH, nećete uspjeti. Nijedna vam prodavnica ne smije primiti švicarske franke kao sredstvo plaćanja, jer je to nezakonito i jer švicarska valuta nije platežno sredstvo u BiH, već je to konvertibilna marka. Banka nije smjela raditi nešto što nije u skladu sa zakonom. Sada imate situaciju da građanin koji je podigao kredit za stan u iznosu od, naprimjer, 100.000 maraka, po osnovu rasta švicarskog franka na glavnici vraća 150.000, a na kamate oko 75.000, a to je toliko opasno i teško za pojedine građane.

Federalni ministar financija Ante Krajina kazao je da on u ovom trenutku nema rješenje za bh. građane koji su podigli kredit u švicarskim francima. Kako to komentirate i postoji li zaista rješenje za ovu situaciju?

– Postoji. Entitetske vlade i Vijeće ministara moraju zaštititi građane od lihvarskog odnosa komercijalnih banaka. Mora se donijeti zakonska odluka kojom se obustavlja vezivanje uz švicarsku valutu i van snage stavljaju svi ugovori kojima se precizira takva odluka. Te odluke bile bi suprotne interesima komercijalnih banaka, ali banke ni tada ništa ne bi gubile, jer bi svakako dobivale povrat u markama, odnosno u eurima.

Slično rješenje je prije nekoliko dana ponudila Vlada Hrvatske. Zašto ne može naša?

– Hrvatska vlada odlučila je zaštititi građane i tu ništa nije sporno. Banke u Hrvatskoj moraju poštivati tamošnju vladu, dok se čini da je u BiH, zbog rejtinga naših vlada ili utjecaja međunarodnih finansijskih institucija, niko ne mora poštovati.

12. SANACIONI PROGRAM ZA ZEMLJE EUROPSKE UNIJE, Poslovne novine, oktobar 2012. godine

Intervju *Sanacioni program za zemlje Europske unije* objavljen je u oktobru 2012. godine u *Poslovnim novinama*.

U godinama poslije Daytonu već smo navikli na to da nam međunarodni zvaničnici i (ne)dokazani strani eksperti dijele lekcije o svemu i svačemu. Istovremeno, na domaćoj sceni gotovo da se nije pojavio niti jedan pojedinac koji bi autoritativno Europi i svijetu mogao kazati šta bi im bilo najbolje da čine zarad svog dobra. Prof. dr. Nikola Grabovac, jedan od onih koji ne prihvata da nas stranci vječno uče šta i kako da radimo, odlučio je da Europi sugerise šta bi ona trebalo da uradi za svoje dobro, i naše kada joj se priključimo jednog dana.

Kada je riječ o Europi mnogi rješenje problema vide u raspadu EU i jačanju samostalnosti svake države na Starom kontinentu. Da li je to perspektiva EU?

– Mnoge svjetske sile željele bi raspad EU, jer ujedinjena Europa predstavlja jednu od najjačih sila na svijetu kako u privrednom tako i političkom pogledu. Njima se pridružuju i brojni kvazistručnjaci iz političkog ili privrednog života, nadajući se da će se vratiti privredno a i političko blagostanje od prije 30 do 40 godina. To je prošlost i samo nam ostaje žaljenje za tim periodom. Raspad EU bi predstavljao konačni kraj svih europskih državnica uključujući Njemačku, Francusku i Englesku. One su na prvi pogled moćne i jake naročito u oblasti privrede, ali na svjetskoj političkoj sceni već su sada autsajderi. Postojeće ekonomske, a i političke sile (SAD, Japan, Rusija i dr.), kao i sile u brzom i velikom usponu (Kina, Indija, Australija, Koreja, Argentina, Kanada i dr.), koje će imati visoku stopu razvoja i lako i brzo bi se “obračunale” sa malim europskim državama. Europa samo objedinjena može biti partner za ravnopravne pregovore.

Zagovarate objedinjenu i ujedinjenu Europu, na kojim principima – političkim, nacionalnim, kulturnim, privrednim?

– Europa samo ujedinjena može opstati i preživjeti. U protivnom, sve države Europe postat će kolonije pune nezaposlenih, siromašnih i zaduženih. Standard stanovništva će naglo opadati, što je već u procesu, jer se proizvodnja i zaposlenost sele na Daleki istok. Ubrzo će preći i na Bliski istok kada se riješe političke nesuglasice između Irana, Iraka, Saudijske Arabije, Pakistana i drugih država sa

brojnim stanovništvom. Proizvodnja se već preseljava u te zemlje, a Europa već sada ima problem ne samo sa brojnim nezaposlenim nego i smanjenjem broja stanovnika, jer ih godišnje više umre nego što se rodi djece. Već sada možemo precizno utvrditi kada će u Europi nestati pojedinih naroda.

Vučiji kapitalizam

Šta uraditi u Europi?

– Mnogo je uloženo u EU, dugo se ona gradi i sa jasnim ciljem od početka – stvoriti novu državu u obliku “Sjedinjenih europskih država”. Ona bi imala zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast. Novu državu bih nazvao “Federativna Europska unija”. Mnogi kritičari bi odmah rekli da u samom nazivu imam dvije riječi koje su suprotnosti: federacija i unija. Međutim, bit i ujedinjenje Europe se baziraju na principima federacije i unije. Svaka postojeća država bi postala federativna jedinica i zadržala bi prava uređenja nacionalnog pitanja, kulture, vjere i slično. Brojna druga pitanja bi se prenijela na organe “centralne” države i rješavala bi se jedinstveno za sve članice. Zašto ne bismo imali uniju u poreskoj i carinskoj politici, zašto ne bismo imali istu politiku zapošljavanja, socijalnu politiku, istu visinu PDV-a i slično.

Sam čin prenošenja ovlasti na “centralnu” državu ne znači otuđenje vlasti od federalne jedinice.

Greške sa eurom

Da li je očuvanje eurozone, na čemu insistiraju Njemačka i njena kancelarka, pouzdano sidro za spašavanje zajedničke novčanice ili Vi možda o tome imate drugačije mišljenje?

– U mom konceptu formiranja “Federativne Europske unije” neophodno je imati zajedničku valutu euro. Ona se ne smije ukinuti. Međutim, pri uvođenju eura načinjene su greške koje mi nisu jasne, jer takve greške ne bi smjeli praviti ni studenti.

Za uspostavu jedinstvene novčanice neophodno je, uz formiranje centralne banke, takvoj instituciji dati i ovlasti u kontroliranju monetarnog, kreditnog i bankarskog sektora. Imati zajedničku valutu, a istovremeno uzimati kredite preko realnih mogućnosti je nevjerovatno. Centralna banka “Federativne Europske unije” mora biti vrhovni arbitar i kontrolor svih monetarnih, kreditnih i novčanih tokova.

Članice nove države ne mogu se financirati iz deficita budžeta. Ne može se trošiti više nego što su budžetski prihodi. U okviru realnih budžetskih prihoda moguće je ostaviti slobodu svakoj vladi da izvrši raspodjelu među korisnicima budžeta.

U ovom dijelu ustavnog rješenja nove države treba se ići na fiskalnu uniju pri čemu bi se jedinstveno rješavali porezi, javna potrošnja, kreditna i monetarna

politika, kao i visina javne potrošnje i obim zaduživanja. Izdavanje državnih obveznica je, u suštini, kreditno zaduživanje što bi spadalo u nadležnost centralne banke.

Saniranje dužničkih obveza bi se sprovelo selektivno, pri čemu se dugovi ne bi fizički objedinili i svi otplaćivali.

Prema događajima u Grčkoj, kako vidite stanje u BiH?

– Stanje u BiH je isto ili slično, samo se problem rješava na drugi način. Budžetski deficit u FBiH, kao i u RS, dosta je visok i oficijalno iskazan. Međutim, postoji deficit koji još nije iskazan, a to su razne neizmirene obveze, dug prema penzionerima, ratnim invalidima, poljoprivrednicima, socijalnom sektoru itd. Ali, naš problem se rješava na drugi način, tj. na teret većine građana. Kredit dobijamo od Međunarodnog monetarnog fonda i prvo moramo otplatiti strani dug, što je iznad fiksnih obveza, može ići u korist zdravstva, penzionera, školstva i dr. U pravilu, pored fiksnih obveza ništa i ne ostaje tako da godinama nema povećanja penzija, plaća profesorima, povećanja invalidnina ili sredstava za zdravstvo. U ovoj situaciji, u BiH imamo dva filozofska odgovora. Prvi za političare: Potop poslije mene, i drugi za građane: Hvala Bogu (Allahu) dobro je, nek samo ne tuku...

Kako je konvertibilna marka vezana za euro, koliko je to u novonastaloj situaciji dobro, a koliko loše za BiH i njenu valutu?

– KM je potpuno povezana sa eurom i time je jasno da bi nas pad eura mnogo pogodio. I zato je za BiH i sve naše građane važno da se euro očuva i da se što je moguće ranije uključimo u eurozonu. U tom kontekstu želim reći da vezivanje kredita i njihovo vraćanje u švicarskim francima nije u skladu sa zakonima BiH.

13. NIKAD SE NEĆE ISPUNITI OBEĆANJE O 100.000 NOVIH RADNIH MJESTA, Dnevni avaz, 31.01.2015. godine

Intervju *Nikad se neće ispuniti obećanje o 100.000 novih radnih mjesta* objavljen je u *Dnevnom avazu* 31. januara 2015. Godine.

Iako je u penziji, profesor Nikola Grabovac ne miruje. Grabovac obavlja niz profesorskih dužnosti iz oblasti ekonomije, nekada je bio i zamjenik ministra vanjske trgovine u Vijeću ministara BiH te zamjenik federalnog premijera i ministar financija u vladi tzv. Alijanse za promjene, a s ove posljednje pozicije 2002. smijenio ga je tadašnji Visoki predstavnik u BiH Paddy Ashdown. Tri godine kasnije odluka je poništena i on je “rehabilitiran”.

No, kao ekonomski stručnjak i dalje je vrlo aktivan, radi, piše, nudi rješenja, voljan je čak da se i bez naknade angažira kako bi stvari u državi krenule nabolje. Nije politički angažiran nigdje i nesklon je strankama. Još je neskloniji političarima, za koje kaže da su na vlasti jer su ucijenjeni i kao takvi podobni za provođenje tuđih ciljeva.

Dozovimo se pameti

“Oni se zaklinju u ‘svoj narod’, a rade i protiv vlastite djece. To što oni pričaju i provode je s one strane zdravog razuma. Njihova će ih se djeca stidjeti”, kaže Grabovac na početku razgovora za *Dnevni avaz*. Nije ga bilo lako pronaći, a još teže bilo ga je nagovoriti na intervju. “Nemam ništa novo za reći. Većinu stvari koje pričam rekao sam prije deset i više godina. Ništa se nabolje nije promijenilo. Naprotiv”, potcrtava profesor.

Trenutno spremate opsežan esej o situaciji u BiH i nudite neka od rješenja. O čemu se radi?

– U završnoj je fazi taj rad koji nudim mladima, ali i političarima da pročitaju i nešto nauče. Nudim tu i odgovor – šta dalje. Imam 73 godine i puno iskustva. Uvjeren sam da se stanje u BiH može bitno popraviti, a da se ne provode nikakve kompleksne ustavne reforme. Nazovite me utopistom, ali sam uvjeren da se relativno malim izmjenama procesi konačno mogu pokrenuti u pozitivnom smjeru i BiH barem vratiti na stanje prije rata.

Evo jedne od ideja – u Državni parlament izabrati 90 poslanika, po 30 iz svakog naroda. Državi dati sve ovlasti koje joj se mogu dati, a entitete i kantone zadužiti da provode odluke. Garantiram vam da će se vrlo brzo početi osjećati promjene nabolje. Odluke u Parlamentu donosile bi se natpolovičnom većinom poslanika iz svakog naroda.

Zašto? Pa zato što se sadašnja politika, koju trpimo već 20 godina, temelji na tome da neko nekog zaj... frkne! A to nikome ne donosi boljitak.

Bili ste u politici. Koliko realno ima sluha za ikakve promjene, ako se politika u posljednje dvije decenije temelji, kako i sami kažete, na tome ko će koga prevariti?

– Ta politika nikome nije donijela dobra i to se jasno vidi. Zar nije vrijeme da se dozovemo pameti i okrenemo jedni drugima, a ne jedni protiv drugih. Oni koji to ne mogu, pozivam ih da podnesu ostavke. Jer, kako sada rade, stvarno će ih se stidjeti i njihova rođena djeca!

Kako BiH ekonomski izgleda?

– Loše, s tendencijom na gore. Mi smo u dužničkom ropstvu i još se zadužujemo. Krediti se uzimaju za krpljenje budžetskih rupa i onaj što je sada na vlasti jedva čeka da se zaduži, a dugove će vraćati oni poslije njega. On ne razmišlja da zadužuje svoje dijete i upropaštava ovu zemlju.

Onda, ako gledate proizvodnju, ona je u stalnoj stagnaciji. Ni 20 godina nakon rata nismo u stanju osigurati nivo proizvodnje prije rata. I, to moram posebno istaći, Svjetska banka bila je nakon Daytonu zadužena za privredni oporavak BiH i revitalizaciju industrije. I zadnjoj babi je jasno šta su te mutivode uradile.

BiH je do 1992. godine bila jedina republika Jugoslavije koja je imala trgovinski suficit. Sada je deficit svake godine sve veći i veći.

Nezaposlenost radno aktivnog stanovništva je ogromna. Izračunao sam da je ona 67 posto! A evo i kako. BiH ima nešto više od 3,8 miliona stanovnika. Odnos radno aktivnog i radno neaktivnog stanovništva je 55:45. U ovu drugu kategoriju spadaju djeca do 15 godina, svi koji se redovno školuju i penzioneri. Ostaje nam, dakle, nekih 1,8 miliona radno sposobnog stanovništva. Radi 550.000 ljudi, a na birou je 450.000. A gdje je ostatak ljudi? Uračunao sam da određeni broj ljudi, poput domaćica i nekih poljoprivrednika, ima neku vrstu posla. Kada se sve sabere i oduzme, 67 posto ljudi, dakle nekih 1,4 miliona, ne radi. I spreman sam pred svima ovo detaljno obrazložiti i dokazati.

Rješenje je u zapošljavanju.

– Da, naravno! Ali kvalitetno zapošljavanje. Ako neki tamo otvori robnu kuću na Marindvoru i hvali se da je zaposlio 500-600 ljudi, onda mora reći i da je istog trena bez posla ostavio 1.000 do 1.500 ljudi, jer tamo nema gotovo ništa domaće.

Šta će poljoprivrednik? Kome će on prodati ono što proizvede. U temeljima ekonomije je istina da gospodari onaj ko drži banke i maloprodaju. I sada nama ne treba da u Zagreb idemo ljubiti se s Kolindom, nego s Todorićima, koji drže većinu maloprodaje u BiH. A mnogo bih volio vidjeti da li je barem 40 posto domaće proizvodnje zastupljeno na policama Konzuma u BiH, kao i drugih lanaca maloprodaje.

Jeste li sigurni da je 67 posto nezaposleno, statistike govore da je to 44 posto?

– Sasvim! Ima onih koji će reći da puno radi nacрно. Haj' mo vidjeti koji je to broj. Svojevremeno su mi govorili da je to 300.000 ljudi. Zatražio sam onda da provjerimo. Imamo 100 općina. Dakle, to je 3.000 po općini. Haj' mo u Donji Vakuf, stati na one dvije gradske ulice i vidjeti gdje ide, eto ne mora tri, može hiljadu ljudi. To se mora vidjeti. Dakle, nema toga u tolikoj mjeri.

Pa dobro, sad će Bakir Izetbegović zaposliti 100.000 ljudi.

– Ma dajte, molim vas! To su prazne priče. Nema ni nula posto šanse da se to obećanje ikada, a ne u narednih 10 godina, kako se on korigirao, ispuni jer ga ne prate nikakve reforme. A samo zapošljavanje vodi BiH iz ćorsokaka i belaja. No, pitanje je hoće li ovi da im ljudi rade ili im je bolje da za njih glasa bijeda koju onda huškaju na druge i tako opstaju na vlasti.

Je li Dodik u pravu kada traži doštampavanje dvije milijarde KM kako bi se riješili problemi države?

– Ako se taj novac utroši u zapošljavanje, onda je potpuno u pravu. Nije ništa neobično da država doštampava novac, jer joj treba. Opasno bi bilo da se novac štampa kao u predratnoj Jugoslaviji. Amerika ili Velika Britanija doštampaju kad im treba. Naša Centralna banka je najobičnija mjenjačnica i ne znam čime se oni to ponose. Naravno da je dobro da imamo stabilnu valutu. Ali da je njeno štampanje moguće samo u iznosu za koji imamo pokriće u eurima ne smatram dobrim.

Kakav je Vaš stav o problemima ljudi s kreditima u švicarskim francima?

– Siguran sam da je to materijal i za Ustavni sud. Ljudi su prevareni. Svi znamo da je KM jedino legalno sredstvo plaćanja. Ona je vezana uz euro pa se krediti u eurima kod naših banaka nekako i mogu provući. Ali u francima nikako! I banke su znale da će ta moneta početi rasti i prevarili su građane. Sada su oni koji su podigli kredite dobili novac u markama, a otplata se veže za kurs franka. I mnogo njih za svog života neće otplatiti ni feninga glavnice, kako sada stvari stoje, jer im sav novac ode na kamate. Ta se prevara mora osujetiti, a kako ćete vi to ovdje uraditi kada su banke u rukama stranaca, a šefovi domaćih agencija su poltroni i doušnici strancima.

U visokom obrazovanju sam decenijama. Ono što sam tamo vidio je goli lopovluk i uništavanje ove države. Pa Travnik ima više univerziteta nego Oxford ili Cambridge. U svojoj sam karijeri doživio ne tako davno da mi student kaže da nije platio fakultet da bi učio, već da dobije diplomu. Ima vic. Kaže Mujo Fati: “Da sam znao da je ovako lako završiti pravni fakultet, platio bih i srednju školu da imam.” I to je stvarno istina. I onda takvi s kupljenim diplomama dolaze na funkcije i ne možeš se takvog hohštaplera riješiti narednih 20-30 godina.

U vrijeme kada sam bio ministar uspjeli smo isplatiti i zaostale penzije a tekuće povećati. Kada sam smijenjen na osnovi montaže moćnika Svjetske banke i MMF-a koju su proveli njihovi poltroni u BiH, bili smo u suficitu. Sada se penzije isplaćuju od 7. do 8. u mjesecu. To je, dakle, već jedna sedmica uzeta i kada vi sve saberete i oduzmete, dođete do spoznaje da su penzije efektivno smanjene za više od 20 posto! A i s time se one sve teže i teže isplaćuju jer nema zapošljavanja i punjenja budžeta.

U moje vrijeme penzioni fond iznosio je 55 miliona. Sada je narastao na 150 miliona. A broj penzionera se nije utrostručio. Gdje idu ti novci?

Iznosite dosta tmurne prognoze...

– ... koje su zasnovane na realnim i istinitim pokazateljima. Živimo u vremenu divljeg kapitalizma. On je nezajažljiv. Svjetski ekonomisti sve više upozoravaju na imploziju tog sistema. Bojim se da je treći svjetski rat neizbježan. Jer niko onome što ima milione ne može reći da mu je dosta i da se novac mora preraspodijeliti, da se njegovo bogaćenje mora ograničiti. Kao i sve imperije koje se nisu mogle reformirati iznutra, nego su krahirale vanjskim lomovima i udarima, tako je i s kapitalizmom. I ja se odista bojim da nema drugog načina nego velikog rata koji će označiti kraj divljeg, halapljivog i nezajažljivog kapitalizma.

GLAVA VI: NEKI IZVODI OBJAVLJENI U ELEKTRONSKIM MEDIJIMA VEZANI ZA STAVOVE I MIŠLJENJA O EKONOMIJI BiH PROF. DR. NIKOLE GRABOVCA

Brojni elektronski mediji često su prenosili stavove i mišljenja prof. dr. Nikole Grabovca o stanju i kretanju u ekonomiji BiH. Prenosimo samo manji broj izvoda iz elektronskih medija a koji su karakteristični za ocjenu stanja privrede BiH i odražavaju kontinuitet istih stavova i prijedloga kako se može riješiti ekonomska problematika u BiH.

1. Zapošljavanje je kapitalni problem BiH,
(Portal Kvalitetan proizvod, 28.05.2012);
2. Rješenje za ekonomsku krizu postoji,
(Portal Tip info, 21.02.2010);
3. Kako spriječiti Grčki sindrom,
(Portal Herceg Bosna, 09.03.2010);
4. Stanje i perspektiva razvoja gospodarstva BiH,
(Portal Katolički tjednik, 2006);
5. Javna i privatna preduzeća,
(TV Aljazeera, 27.03.2013);
6. Država na rubu gladi,
(Portal Slobodna Dalmacija, 08.05.2005);
7. Crni scenarij,
(Portal Tuzla arhiv, 21.02.2010);
8. Slom svjetske ekonomije ostavit će dramatične posljedice u BiH,
(Portal Informer, 08.10.2011);
9. Svjetska banka skriva siromaštvo u BiH,
(Portal Slobodna Dalmacija, 16.02.2008);
10. Hoće li BiH doživjeti sudbinu Grčke,
(Portal DW, 11.05.2010);
11. Jedini ministar kada Vlada nije imala problema sa novcem,
(Federalna TV, Dnevnik D, 21.02.2010);
12. Ko je kriv za kriminalnu privatizaciju,
(TV Liberty, Slobodna Evropa, 08.11.2011).

1. ZAPOŠLJAVANJE JE KAPITALNI PROBLEM BiH, Portal Kvalitetan proizvod, 28.05.2012. godine

Mislim da nema kapitalnijeg problema od zapošljavanja, a svi ovi drugi problemi o kojima pričamo, kao što su visina invalidnina, visina penzija, investicije itd., posljedica su nezaposlenosti ljudi, kaže u intervju za Radio Slobodne Evrope prof. dr. Nikola Grabovac.

Profesore Grabovac, već izvjesno vrijeme nema Vas u medijima. Zbog čega?

– Ne pojavljujem se zbog toga što se potpuno ostvaruju stvari koje sam pričao točno prije deset godina, kada sam i udaljen iz svih struktura. I meni je najkrivlje i najžalije što se moje procjene ostvaruju. Prvo što se tiče MMF-a, nek je Bog na pomoći državi u koju dolazi MMF, jer njegov dolazak nema u suštini za cilj oporavak države, nego njeno daljnje povezivanje. Međutim, ono što sam pričao prije deset godina sad ću ponoviti – u BiH postoje tri kapitalna problema. Prvi je zapošljavanje ljudi. Kad govorim o zapošljavanju onda mislim zaposliti ih u produktivnu firmu koja će uspješno raditi i koja će isplaćivati plaću. Drugi problem u BiH je zapošljavanje. Jer ako riješimo zapošljavanje, ako čovjek prima plaću, automatski se plaćaju doprinosi i za zdravstvo i za penzije fondove i za školstvo itd. I treći problem u BiH je zapošljavanje. Iskreno ću vam reći, mislim da nema kapitalnijeg problema od zapošljavanja. A svi ovi drugi problemi o kojima mi pričamo, kao visina invalidnina, visina penzija, investicije itd., su posljedica nezaposlenosti ljudi. Na funkcije su došli vrlo nesposobni ljudi koji ne znaju rukovoditi ni državom niti ostalim stvarima, i situacija je ovakva kakva jeste.

Ovo što radimo sa MMF-om ustvari je uzimanje kredita jednog za drugim i dodatno zaduživanje i sve dublje padanje u dubiozu. Bojim se da će BiH doći na grane Grčke.

– Ne da ćemo doći, mi smo već ispod, i oni nas namjerno drže i namjerno nam daju kredit da bismo vratili prethodne kredite. Međutim, jednog dana će se morati podvući crta. Da li ćete to vi koji ste mlađi, ili naša djeca ili naši unuci poći vraćati? Međutim, oni svjesno to rade, ustvari nećemo vraćati. Znae šta će se uraditi? Ja već znam. Umjesto vraćanja duga, oni će preuzeti telekome koji su zlatne koke, preuzeće nam Elektroprivredu koja je također zlatna koka. Znamo, to treba građanima vrlo jasno reći, kad smo se opredijelili za kapitalizam – kapitalizam je jednako gdje kapital vlada. Ali očito je da je ovaj vučiji kapitalizam koji je kod nas na sceni potpomognut iz međunarodne zajednice, ali strahovito ugrožen od domaćih

struktura, koje ne vode računa o običnom građaninu, čovjeku, poboljšanju njegovog života, perspektivi i sigurnosti življenja, itd.

Dakle, ovo je moderni kolonijalizam?

– Bitno je preuzeti dvije institucije u jednoj državi, a to su bankarski sustav i maloprodajnu funkciju – i onda vi komandujete tom državom. Kad govorimo o maloprodajnoj funkciji – znam ja, često prolazim kroz Livno, vidim ja tu i Konzume, međutim ja želim da mi Konzum kupuje robu koja je proizvedena u BiH. Koliko kupuje livanjskog sira? Tražim od Hrvatske da nam pomognu u zapošljavanju, a ne samo u deklaracijama i u pomaganju. Vidite granicu, koju ja često prelazim, u Doljanima – to je jedna od najtvrdih granica u BiH. Tu su najžešće kontrole baš zbog zaštite nekog nelegalnog uvoza u Hrvatsku. Dajte, pomozite, uspostavite svoje veterinarske stanice, utvrdite kvalitet i propustite ljude da prolaze sa robama, ili da firme iz Hrvatske uvoze te robe, da zaposle građanina iz Livna, Tomislavgrada, Kupresa, pa i iz drugih gradova – nisam nacionalista, iz Sarajeva, Žepča, Doboja itd.

A sada imamo situaciju da je upitno uopće postojanje pregleda namirnica biljnog i životinjskoga porijekla ovdje kod nas na Kamenskom.

– Oni će dozvoliti da sir iz Livna, ako ga želite izvesti negdje u Split, mora otići do Orašja ili do Županje, preći gore granicu, ili u Bosanskoj Gradiški gdje predviđaju neke prijelaze, da bi onda odozgo došao do Splita. Na takav način će poskupiti i normalno da ga ovaj u Splitu više neće kupovati. Neprotočnost tih granica – jer mi imamo u Kamenskom napravljenu jednu od najmodernijih velikih graničnih postaja na bh. strani, gdje treba EU da sjedne i da omogući prolaz. Vjerujte, samo su dvije kancelarije u funkciji – carinske uprave, ona mala, i ona do nje policija, a potpuno su prazne čitave velike zgrade u koje se mogu smjestiti i veterinarske i sanitarne i druge inspeksijske kontrole. Međutim, mnogi u BiH se ne žele konfrontirati sa stručnjacima iz međunarodne zajednice i prihvatamo takva rješenja.

2. RJEŠENJE ZA EKONOMSKU KRIZU POSTOJI, Portal Tip info, 21.02.2010. godine

Cenzus, budžet, glad i siromaštvo, rješenje za ekonomsku kataklizmu u kojoj je naša država, neke su od tema o kojima je Nikola Grabovac govorio kao gost Dnevnika D FTV-a. Razgovarano je i o sukobu sa MMF-om, federalnoj Razvojnoj banci i propaloj ekonomskoj politici naših vlada, zbog kojih će u redovima narodnih javnih kuhinja biti armija nezaposlenih.

Sudbina Titanika nam prijeti, upozorava Nikola Grabovac, bivši dopremijer i ministar financija Vlade, jedine koja nije imala problema s novcem, trenutno rektor Univerziteta Apeiron u Travniku. Privreda izaziva poremećaje u socijalnoj, zdravstvenoj, penzionoj sferi. Ipak, rješenja postoje. MMF nam ne treba.

Rezultati pokazuju da Vlada FBiH zadnjih godina nije dobro radila. Nezaposlenost raste – u promjeni struktura nezaposlenosti povećava se zaposlenost u javnoj upravi, državnim organima, bankarstvu. Ljudi u proizvodnji je sve manje. Oni više ne mogu financirati zdravstvo, školstvo, penzionere... Cenzus je fenomen koji se dešava samo u BiH i primjenjuje se samo nad jednim dijelom populacije. Ako se ide na cenzus po osnovu prihoda ili na osnovu imovine, pitanje je zašto se prihodi svih ne bi umanjili, pa i penzionerima sa preko nekoliko hiljada KM.

Program Vlade za BiH za 2010. je napravljen rutinski, kao da je riječ o svakoj i najnormalnijoj godini. Čini mi se da nemamo ljudi koji znaju šta rade, kaže on, niti se angažiraju ljudi koji znaju kako se radi. U BiH ima stručnjaka. Problem naših ljudi je tzv. položajna pamet. Situacija je tako komplicirana da se ni jedan premijer ne smije upustiti u posao bez jedne grupe eksperata. Akademska zajednica, nažalost, šuti. Iz straha. Bolje je, kažu, ne puhati uz vjetar.

Ovaj aranžman sa MMF-om će samo spasiti vladu, i to na kratak period. Budžet se ne može puniti kreditima. Pokrenuta je inicijativa sa Privrednom komorom BiH da se krajem marta organizira sastanak privrednika, bankara, vlasti, da se nađu radi izlječenja privrede, najavljuje Grabovac. U ovom trenutku nema važnijeg skupa i važnije teme.

“Višak od 250 miliona KM u vrijeme dok sam bio ministar objašnjavam jednostavno prikupljanjem prihoda, a ne uzimanjem kredita. Sada ima jako mnogo neprikupljenih prihoda. Po dolasku na mjesto ministra sam dobio pismo Svjetske banke u kojem je stajalo da se traži likvidiranje Razvojne banke, što sam odbio. Ona je potrebna

za pokretanje proizvodnje i zapošljavanje ljudi ili zadržavanje postojećeg broja zaposlenih. Smatram da se njena sredstva ne bi trebala koristiti za izgradnju poslovnih ni stambenih objekata.

Rješenje za ekonomsku krizu postoji. U građevinarstvu bih zahtijevao da se vlast mora oglasiti da do 1. maja otvori najmanje 5-6 dionica autoputa ili brzih cesta gdje će se zaposliti nekoliko hiljada ljudi, s tim da poslove moraju dobiti bh. firme. U ovom trenutku se mora krenuti u proizvodnju i kreditiranje stanova. Cijena kvadrata stana ne bi smjela biti veća od 1.200 KM, što se može napraviti, anuitet ne bi smio više od 250 i 400 KM. Maloprodajni lanci u BiH bi morali imati najmanje 40 posto bh. proizvoda – u slučaju da ne prihvate, postoje prisilne mjere, legalne i jednostavne. Prerađivačima trebaju krediti i rokovi plaćanja u roku od 30 dana.

Onima koji počinju prvi biznis omogućiti kredite s kamatom do 8 posto i grejs period. Sadašnja godišnja stopa je preko 30 posto. Očekuje nas vruće ljeto. Crni scenarij je da će javne kuhinje najbolje raditi. Volio bih da griješim u svojim procjenama”, kaže Nikola Grabovac na kraju.

3. KAKO SPRIJEČITI GRČKI SINDROM? **Portal Herceg Bosna, 9. mart 2010. godine**

Prije par dana mogli smo pročitati da ekonomski stručnjaci tvrde kako BiH prijeti slom kao u Grčkoj. Prof. Nikola Grabovac, bivši ministar financija Vlade FBiH, sada rektor Sveučilišta Aperiion, uz potporu Gospodarske komore FBiH, organizira gospodarski skup 24. ožujka u Vitezu na kojem se očekju prijedlozi pronalaska izlaza iz gospodarske krize u kojoj se BiH nalazi već dulje vrijeme.

“Prijeti nam sudbina Titanika”, upozorava profesor Grabovac. Prema njegovim riječima “rješenja postoje, samo ih treba pronaći.”

Pa postoje li rješenja pomoću kojih bi se ovaj “tamni vilajet” jednom konačno uzdigao iznad ponora (ne samo gospodarskog) koji mu prijeti? Iako se u ovom trenutku to ne čini tako, rješenja ipak postoje, samo moraju dobiti potporu politike!

Da bi se iznašla konkretna rješenja, prvo se mora utvrditi problem zbog kojih se BiH nalazi u ovako lošem stanju i pred, kako ekonomisti kažu “brodolomom”. Kada se utvrdi problem, onda je potrebno utvrditi što tri naroda u BiH žele i pokušati riješiti probleme na način na koji bi svi bili zadovoljni. Jedan od utvrđenih problema, a čim se slažu i političari iz sva tri naroda, pa i Visoki predstavnik, jest ogroman, nedjelotvoran i iznimno skup administrativni aparat. Čak četiri razine vlasti, stotine ministara, tisuće savjetnika, tko to može financirati?

Dakle, svi bi se lako složili da se taj broj hitno mora smanjiti. Najlakše bi bilo ukinuti županije, ali to je jedini preostali način sudjelovanja hrvatskog naroda u vlasti i oni sigurno ne bi bili suglasni s tim rješenjem bez odgovarajuće zadovoljštine! Županije još iz Daytonu vuku vrlo važne ovlasti, pogotovo u školstvu, zdravstvu, unutarnjim poslovima. Srbe stanje u Federaciji baš puno i ne interesira, ali bi vjerojatno podržali Hrvate, ako ni zbog nečeg drugog, a ono da bi spriječili daljnju unitarizaciju BiH! Osim toga FBiH zbog svoje nedjelotvornosti polako vuče za sobom i RS na putu ka financijskom beznađu, pa bi s te strane Srbi bili za ukidanje županija.

S druge strane, Bošnjaci bi jedva dočekali ukidanje županijskih razina vlasti, za što već odavno lobiraju kod stranaca. Ali, bez pristanka Hrvata to je nemoguće! Dakle, trebalo bi udovoljiti Hrvatima da se postigne jedna ogromna financijska ušteda i osigura prvi korak ka financijskoj održivosti BiH! Hrvate bi svakako zadovoljio treći entitet. Pa, zar ne bi radi budućnosti BiH bilo dobro izgubiti deset

županija s najmanje 120 ministarstava i umjesto toga imati jednu entitetsku razinu s najviše desetak ministarstava!? Mislim da bi i stranci konačno imali jedan argument za zadovoljstvo, pa bi to možda nagradili s dopunskim financijskim sredstvima!? Možda, prema Bošnjacima, kako bi se lakše odlučili pristati na ovo rješenje!?

Svatko bi trećim entitetom dobio ponešto. Hrvati konačnu mogućnost (samo) upravljanja, kojom bi izgubili svaki strah od unitarne Bosne i Hercegovine, nakon čega bi vjerojatno navijali i za reprezentaciju.

Srbi bi također odahnuli iz istog razloga, a jedino bi se moglo očekivati protivljenje od strane Bošnjaka. Međutim, i Bošnjaci bi ovim imali više razloga za zadovoljstvo:

- financijska stabilnost BiH potvrdila bi opstanak Bosne i Hercegovine kao države;
- novim promjenama mogli bi ishoditi proglašenje stvarnog ustava u kojem bi se naglasila nemogućnost otcjepljenja bilo kojeg entiteta;
- zadovoljstvo sva tri naroda u BiH dovelo bi vrlo brzo do povećanja standarda i samim time boljeg života građana što bi, opet, spriječilo nove valove iseljavanja mladih ljudi;
- politička stabilnost dovela bi do ubrzanog ulaganja inozemnih investitora.

Recimo da bi ovo bio prvi korak prema uspostavi jedne stabilne Bosne i Hercegovine i samim tim i cijele regije. Smanjivanje napetosti između različitih naroda dovelo bi do otvaranja i cijelog niza kulturnih, sportskih i drugih zbivanja. Uostalom, ovim bi se riješio još jedan aktualni problem vezan uz način izbora članova Predsjedništva BiH jer bi se isti birali iz entiteta, a tada bi se mogla izbrisati odredba da članovi Predsjedništva moraju biti iz reda tri konstitutivna naroda.

Ako bi se izbjegla predizborna ratnička retorika koja nam neizostavno slijedi u budućim mjesecima i ako bi se pitao običan, mali čovjek iz sva tri naroda u BiH, željan kruha i posla, željan mirovine dostojne čovjeka, mislim da bi se dobila ogromna podrška ovom prijedlogu. Umjesto gonjenja u nacionalne torove, konačno bi se posvetilo čovjeku!

4. STANJE I PERSPEKTIVA RAZVOJA GOSPODARSTVA BiH, Portal Katolički tjednik, 2006. godine

Još jedno predavanje u organizaciji Europske akademije u Banjoj Luci održano je 16. studenog. Tema je bila *Stanje i perspektiva razvoja gospodarstva BiH*, a predavač prof. dr. Nikola Grabovac, profesor na Ekonomskom fakultetu u Sarajevu, bivši zamjenik premijera Vlade Federacije i bivši ministar financija u Vladi Federacije.

Svjetsko gospodarstvo postalo je pod utjecajem globalizacijskih procesa otvoreno, fleksibilno i integrirano. Brz tehnološki napredak, povećanje znanja, veća ulaganja u obrazovanje, stručno osposobljavanje, sloboda kretanja rada i kapitala i drugi čimbenici kvalitete postali su generatori rasta koji uzrokuju stalne promjene na putu napretka i podizanja nacionalne konkurentnosti.

Prilika za priključenje razvijenima nikada u povijesti nije bila bliža, ali ni opasnost od propuštanja takve prilike nikada nije bila tako velika. Ne odgovoriti na povijesni izazov znači dugoročno stagnirati ili čak nazadovati. Ne reagirati na “globalna kretanja” znači izigrati sudbinu dolazećih naraštaja.

Shvatili su to i najrazvijeniji. Kreatori politike u EU svjesni su prednosti što je trenutačno uživa najdinamičnije svjetsko gospodarstvo – SAD. Zato EU pokreće reforme tržišta rada, financijskog tržišta, mirovinskog i poreznog sustava te niza drugih gospodarskih podsustava, stvarajući nov globalni centar gospodarskog rasta i razvoja koji će moći odgovoriti konkurentnosti Amerike i Azije.

Počevši od same dijagnoze stanja gospodarstva Bosne i Hercegovine, dr. Grabovac predočio je okupljenima kakvo gospodarstvo imamo i pred kakvim izazovima se ono nalazi. Dijagnoza stanja u gospodarstvu, koja bi se slobodno mogla nazvati zabrinjavajuća, izgleda ovako: nezaposlenost u BiH raste dok broj zapošljavanja stagnira, proizvodnja sporo raste, trgovinski deficit godinama je već vrlo visok, plaće stagniraju, potrošačka korpa raste brže od plaća zaposlenih i, na kraju, iz svega toga je zaključiti da konkurentnost Bosne i Hercegovine opada. “Nivo proizvodnje bilježi porast, ali je taj porast vrlo spor. Za usporedbu, trenutačni nivo proizvodnje u BiH iznosi 48% u odnosu na proizvodnju iz 1991.” Prema procjenama dr. Grabovca nezaposlenost je glavni problem ove zemlje. “Broj nezaposlenih na istoj teritoriji RS/FBiH se u razdoblju od 1991. do 2005. povećao za skoro jednu trećinu. On trenutačno od ukupnog broja radno sposobnih iznosi oko 45% u Federaciji i 41% u Republici Srpskoj. Kod ovakvog stanja ljudi dižu revolucije”, zaključuje dr. Grabovac.

“Sa stanjem izvoza i uvoza rijetko tko može biti zadovoljan. Svake godine u BiH uvozimo roba u vrijednosti od cca 6 milijardi KM, izvozimo roba u vrijednosti cca 2 milijardi KM. Najviše uvozimo hrane i pića, tekstila, poljoprivrednih proizvoda, te kože i obuće. Kada se sabere, mi svake godine ostavimo 4 milijarde KM u drugim zemljama. Kada se to pomnoži s proteklih 10 godina, onda trgovinski deficit do sada iznosi 40 milijardi KM. Takvo nešto sebi ne može priuštiti ni Amerika, a kamoli Bosna i Hercegovina.”

Na odgovor kamo idemo sa sadašnjim stanjem u gospodarstvu, dr. Grabovac zaključuje: “Prvo je pitanje idemo li mi uopće? Mi se ne pomjeramo s mjesta. Broj novih zapošljavanja je ravan nuli, samo mjesta onih koji odlaze u mirovinu se dopunjuju, a broj siromašnih u Bosni i Hercegovini raste.”

Na kraju dr. Grabovac pokušava dati odgovor na pitanje kako izaći iz postojećeg stanja. Njegov zaključak glasi: “BiH ima mogućnosti, ima sredstva, ali potrebna je ozbiljnost da se pristupi promjeni u ovoj zemlji i da gospodarstvo oživi. Potrebno je da domaće političke snage preuzmu ulogu u oblasti gospodarstva u BiH; potrebno je angažirati domaće stručnjake, MMF i Svjetsku banku svesti na savjetničku funkciju i na kraju odgovornost za gospodarske reforme u cijelosti mora preuzeti Vijeće ministara.”

Nakon izlaganja, dr. Aničić je zahvalio predavaču kako na iscrpnom uvidu u stanje gospodarstva u BiH tako i na optimizmu dr. Grabovca, koji i uz poražavajuće stanje vjeruje da ova zemlja može krenuti boljim putem.

5. JAVNA I PRIVATNA PREDUZEĆA, TV Aljazeera, 27. mart 2013. godine

Jedan dio iz TV emisije *Kontekst*, voditeljica Mirjana Hrga (MH).

MH: Dobro došli u emisiju. Krenut ćemo odmah sa bivšim ministrom financija, to mi je nekako najzanimljivije. Čovjek očekuje da država puno troši i da je u minusu. Da su javna poduzeća u rasulu. Kada se dobro radi, vjerovali ili ne, to se desilo u 2001. na 2002. godine u BiH odnosno Federaciji bio je suficit. Gospodine Grabovac, je li točno da ste imali suficit?

GRABOVAC: Na Vaše pitanje već je dat odgovor i ne želim potvrđivati samo ja da je bilo suficita nego je on, *de facto*, objavljen i proveden kroz Službene novine Federacije BiH. Bilo je viška novca.

MH: Kako ste to uspjeli postići u tako kratkom roku, svi očekuju da su ove zemlje u rasulu?

GRABOVAC: I tada pa i sada ministar financija ima punu odgovornost, sredstava imamo naplatom poreznih prihoda, carinskih prihoda od javnih poduzeća i na druge načine, osigurali smo i obezbijedili da budžet Federacije bude pun i da izvršimo sto posto svoje obaveze, izmirili smo penzionerima dvije zaostale penzije, ratnim vojnim invalidima i sve druge obaveze.

MH: Jeste li onda taj novac davali nekim granama kao podsticaj u proizvodnji, da li je to bilo povezano ili ste samo namirili umirovljenike?

GRABOVAC: Ne, mi smo isplate penzija izvršili indirektno jer smo platili za rudnike doprinose i poreze za povezivanje radnog staža, a onda su oni uplatili u penzione fondove.

MH: To je u istinu hvale vrijedno, to Vam niko nemože osporiti. Imali ste ideju i proveli ste je. Kako je MMF reagirao kad je vidio Vaš rezultat?

GRABOVAC: Tad je već bilo poznato da je profesor Stiglitz iz SAD-a objavio članak "Četiri koraka do prokletstva". Te njegove ideje su primijenjene i realizirane u BiH.

(Dalje je Grabovac ukratko objasnio četiri koraka do prokletstva na primjeru BiH).

6. DRŽAVA NA RUBU GLADI, Portal Slobodna Dalmacija, 08. 05. 2005. godine

“Da sam tada ostao u Vladi, danas bismo imali mnogo povoljniju situaciju. Već bismo isplatili zaostale mirovine, invalidnine ne bi kasnile, počeli bismo i vraćati staru deviznu štednju...”, ustvrdio je u Tuzli bivši federalni ministar financija prof. dr. Nikola Grabovac. Priznao je da to prvi put javno izjavljuje otkako ga je prije tri godine smijenio Visoki predstavnik Paddy Ashdown, i dopustio mu da jedino može biti sveučilišni profesor.

Sada, kada je čuo da OHR kani revidirati smjene domaćih dužnosnika, Grabovac je kazao: “Tvrdim da bih znao riješiti pitanje gospodarskog kolapsa, ali pod uvjetom da mi se ne petljaju u posao.”

Grabovac je u Tuzli, na tribini Hrvatskog doma, na temu *Stanje gospodarstva u Federaciji s osvrtom na PDV*, kazao da je jedini izlaz iz krize u državi da domaći stručnjaci “uzmu” privredu, da se MMF i Svjetska banka svedu na savjetodavnu ulogu te da odgovornost preuzme Vijeće ministara BiH.

Prije razlaganja trenutačnog stanja, bivši je ministar predložio nazočnima sa slabim srcem neka napuste dvoranu, a onda iznio porazne činjenice. U Federaciji je, kaže, 45 posto nezaposlenih, odnosno radi tek 61 posto u odnosu na isti teritorij prije rata, u privredi radi tek 170 tisuća radnika.

“Pri sadašnjoj stopi rasta zaposlenosti od nula posto nikada nećemo stići 1991. godinu. A pri zamišljenoj stopi od pet posto prijeratnu razinu ćemo stići 2014. godine. Tko prognozira kraći rok – laže”, kazao je Grabovac.

Ništa bolja situacija u BiH nije ni u odnosu izvoza (dvije milijarde maraka) i uvoza (šest milijardi), i to kada deficit od četiri milijarde ide u inozemstvo, a BiH uvozi robu široke potrošnje.

“Susjedi su našli u BiH koloniju, a prije rata jedino je BiH od sviju republika imala veći izvoz od uvoza”, kazao je Grabovac.

Govoreći o ulozi velikih javnih poduzeća, na primjeru sarajevskog BH Telecoma čiji je godišnji profit 150 milijuna maraka, kazao je da se vodi loša politika raspodjele tih sredstava.

“Oni koji bi za Vladu trebali biti kao jedno dijete, žive na razini Pariza, a umirovljenici kao drugo dijete, na razini Konga. Kao čuvaš zlato, a umireš od gladi. Tako ne može”, kazao je Grabovac.

Zamjerio je i Centralnoj banci što se svela na puku mjenjačnicu, koliko stigne deviza toliko oni otiskaju naših maraka, kaže, umjesto da deponiraju, primjerice, u Njemačku i zatraže povoljan kredit. A tek je bruto društveni prihod obeshrabrujući. U Federaciji je lani bio 1680 dolara, a u Hrvatskoj 5600 dolara.

“Ne možemo je stići za 50 ili 100 godina”, prosudio je Grabovac. Nakon što se dogodila loša privatizacija, pa liberalizacija tržišta, pa uspostavljene tržišne cijene struje, hrane... odnosno kada je pučanstvo osiromašeno, BiH hoda četvrtim korakom prokletstva (stranci jeftino kupuju preostalu imovinu), baš kao po knjizi Josepha Stiglitz, bivšeg savjetnika Billa Clintona i predsjednika Svjetske banke.

“Vjerujte, nakon strategije borbe protiv siromaštva, ubrzo u BiH treba raditi strategiju protiv gladi. Gdje god su ušli MMF i Svjetska banka, izazvali su kaos”, kazao je Grabovac.

Grabovac predviđa da će ovakav PDV, s jednom stopom od 17 posto, biti strahovit udar na građane, i to najsiromašnije slojeve, te da će izazvati veliku inflaciju.

“Poskupjet će 90 posto artikala, primjerice kruh 17 posto, školske knjige 7 posto. Kako sam našao, ovih dana s nešto kuha, izgleda hoće početi primjenjivati PDV od ljeta ili početkom jeseni, premda je to bilo planirano za početak iduće godine. Ponestalo im novca. Uglavnom, jer se od dobre ideje pretvorio u suprotnost, PDV neće smanjiti kriminal, poduzeća će poslovati u težim uvjetima, socijalni programi su priča za malu djecu. Ovakav PDV je jedino dobar za punjenje proračuna.”

7. CRNI SCENARIJ, Portal Tuzla arhiv, 21. februar 2010. godine

Gost Dnevnika D FTV bio je Nikola Grabovac, bivši dopremijer i ministar financija Vlade FBiH, jedine koja nije imala problema s novcem, trenutno rektor Univerziteta Apeiron u Travniku.

Cenzus, budžet, glad i siromaštvo, rješenje za ekonomsku kataklizmu u kojoj je naša država – neke su od tema o kojima je razgovarao sa urednikom Sanjinom Bećiragićem.

Naravno, nezaobilazne su sukob sa MMF-om, federalna Razvojna banka i propala ekonomska politika naših vlada, zbog kojih će u redovima narodnih javnih kuhinja biti armija nezaposlenih.

Sudbina Titanika nam prijeti, upozorava Grabovac. Privredni kolaps izaziva poremećaje u socijalnoj, zdravstvenoj, penzionoj sferi. Ipak, rješenja postoje. MMF nam možda i ne treba.

Rezultati pokazuju da Vlada FBiH zadnjih godina nije dobro radila. Nezaposlenost raste – u promjeni struktura nezaposlenosti povećava se zaposlenost u javnoj upravi, državnim organima, bankarstvu. Ljudi u proizvodnji je sve manje. Oni više ne mogu financirati zdravstvo, školstvo, penzionere...

Cenzus je fenomen koji se dešava samo u BiH i primjenjuje se samo nad jednim dijelom populacije. Ako se ide na cenzus po osnovu prihoda ili na osnovu imovine, nepoznato je još, pitanje je zašto se prihodi svih ne bi umanjili, pa i penzionerima sa preko nekoliko hiljada KM.

Program Vlade FBiH za 2010. je napravljen rutinski, kao je riječ o svakoj i najnormalnijoj godini. Čini mi se da nemamo ljudi koji znaju šta rade, kaže on, niti se angažiraju ljudi koji znaju kako se radi. U BiH ima stručnjaka. Problem naših ljudi je tzv. položajna pamet. Situacija je tako komplicirana da se nijedan premijer ne smije upustiti u posao bez jedne grupe eksperata. Akademska zajednica, nažalost, šuti. Iz straha. Bolje je, kažu, ne puhati uz vjetar.

Ovaj aranžman sa MMF-om će samo spasiti vladu, i to na kratak period. Budžet se ne može puniti kreditima. Pokrenuta je inicijativa sa Privrednom komorom FBiH da se krajem marta organizira sastanak privrednika, bankara, vlasti da se nađu

radi izlječenja privrede, najavljuje Grabovac. U ovom trenutku nema važnijeg skupa i važnije teme.

Višak od 250 miliona KM u vrijeme dok sam bio ministar objašnjavam jednostavno prikupljanjem prihoda, ne uzimanjem kredita. Saa ima jako mnogo neprikupljenih prihoda. Razvojna banka treba. Po dolasku na mjesto ministra sam dobio pismo Svjetske banke u kojem je stajalo da se traži likvidiranje Razvojne banke, što sam odbio. Ona je potrebna za pokretanje proizvodnje i zapošljavanje ljudi ili zadržavanje postojećeg broja zaposlenih. Smatram da se njena sredstva ne bi trebala koristiti za izgradnju poslovnih ni stambenih objekata.

Rješenje za ekonomsku krizu postoji. U građevinarstvu bih zahtijevao da se vlast mora oglasiti da do 1. maja otvori najmanje 5-6 dionica autoputa ili brzih cesta gdje će se zaposliti nekoliko hiljada ljudi, s tim da poslove moraju dobiti bh. firme. U ovom trenutku se mora krenuti u proizvodnju i kreditiranje stanova. Cijena kvadrata stana ne bi smjela biti veća od 1.200 KM, što se može napraviti, anuitet ne bi smio više od 250 i 400 KM. Maloprodajni lanci u BiH bi morali imati najmanje 40% bh. proizvoda – u slučaju da ne prihvate, postoje prisilne mjere, legalne i jednostavne. Prerađivačima trebaju krediti i rokovi plaćanja u roku od 30 dana. Onima koji počinju prvi biznis omogućiti kredite s kamatom do 8% i grejs period. Sadašnja godišnja stopa je preko 30%.

Očekuje nas vruće ljeto. Crni scenarij je da će javne kuhinje najbolje raditi. Volio bih da griješim u svojim procjenama, kaže Nikola Grabovac na kraju.

8. SLOM SVJETSKE EKONOMIJE OSTAVIT ĆE DRAMATIČNE POSLJEDICE U BiH, Portal Informer, 8. oktobar 2011. godine

Rušenje kreditnog rejtinga Sjedinjenih Američkih Država (SAD), crni ponedjeljak na tržištu vrijednosnih papira i dramatičan pad svjetskih berzi, prije svega u Aziji, udar na euro... Sve su to dramatične posljedice, prema mišljenju eksperata, laganog urušavanja svjetske ekonomije, koje će ostaviti krupne tragove na ionako krhku bh. privredu.

Novi val

Ugledni ekonomski ekspert i nekadašnji ministar financija FBiH Nikola Grabovac ističe da u nas recesija nije ni završena, pa se ne može govoriti o njenom novom valu.

“Ona se samo može produžiti, jer sada u BiH od ukupnog radno aktivnog sposobnog stanovništva ne radi njih 62 posto! Prema tome, to je najgori oblik recesije u jednoj državi. Trgovinski deficit je ogroman i za prvih pola godine iznosio je 3,5 milijardi KM, a u protekle dvije do tri godine dosegao je iznos od 70 milijardi KM. Istovremeno, budžeti se ne pune i stanovništvo je sve siromašnije”, tvrdi za *Avaz* Grabovac.

Prema njegovom mišljenju, ovakva situacija može izazvati kolaps privrede mnogih država, po uzoru na Veliku privrednu krizu 1929. godine. Ekonomski je sistem, kaže Grabovac, iscrpljen, jer u ekonomiji postoje ogromna sredstva bez realne podloge. Sve to neminovno vodi slomu svjetske ekonomije.

“Može doći do darmara na svjetskom tržištu. Mi smo tako mali da nas svaki cunami može strahovito pogoditi. Nemoćni smo da u takvoj situaciji bilo šta uradimo. A takvi udari mogu izazvati i pad eura. Pad eura dovest će sigurno do pada konvertibilne marke, jer je euro za nju direktno vezan. To, opet, može imati negativne posljedice.

U realnosti, ako dođe do pada eura, oni koji imaju marke će izgubiti. Zato sam ranije zagovarao blagi pad marke od po deset posto godišnje, pri čemu bi se financiralo zapošljavanje ljudi i pokretanje proizvodnje. Kontrolirano obaranje marke je dobro. Čvrsta valuta znači veliku nezaposlenost. Bolje je imati manje čvrstu valutu, ali da čovjek radi”, objašnjava Grabovac.

Prestanak rada

Na pitanje mogu li, u slučaju pada eura, porasti rate na kredite u BiH koji su uz njega vezani, Grabovac objašnjava da će pad eura i posljedično konvertibilne marke značiti da “privreda i građani prestaju raditi”!

“Dakle, građani prestaju primati novac, dolazi do umrtvljenja isplata, ne mogu otplaćivati glavnice i kamate. Kamate neće rasti, ali građani neće moći isplatiti dugove uopće. Banke će preuzeti vlasništva...”, dramatično upozorava Grabovac.

9. SVJETSKA BANKA SKRIVA SIROMAŠTVO U BiH, Portal Slobodna Dalmacija, 16. februar 2008. godine

Građani u BiH svakodnevno su suočeni s novim poskupljenjima, posebno kada su u pitanju hrana i komunalne usluge. Ekonomsko ozračje je toliko loše da se u bližoj budućnosti ne može očekivati poboljšanje situacije. S ovakvom konstatacijom slaže se i Nikola Grabovac, ugledni profesor Ekonomskog fakulteta u Sarajevu i bivši "Alijansin" ministar financija u Federalnoj vladi.

Naime, on je izjavio da se konvertibilna marka ne može održati ako se BiH želi dobro. Između trgovinskog deficita i siromašenja države trenutačno je znak jednakosti, kazao je Grabovac. Prema njegovim riječima, stanje u BiH je alarmantno, a Svjetska banka krije istinu, prema kojoj će BiH potonuti u siromaštvu.

Grabovac pritom ističe kako je prije pola godine Svjetska banka dostavila izvješće u kojem se navodi da BiH nastavlja snažan tempo ekonomskog razvoja. Za ovakvo izvješće Svjetske banke Grabovac je kazao kako je ono samo opravdanje za njihovo postojanje u BiH, te se iz tog razloga i skriva prava istina o ekonomskoj krizi koja bi uskoro mogla uslijediti. Stoga profesor Grabovac smatra kako je potrebno što žurnije promijeniti politiku Svjetske banke u BiH.

Komentirajući poskupljenja u zadnjih nekoliko mjeseci, Grabovac je konstatirao da je potrošačka korpa običnoga građanina poskupjela za čak 70 posto. Bez smanjenja uvoza, povećanja izvoza, zaposlenosti, oživljavanja proizvodnje, boljitak se ne može očekivati u idućim godinama, naglasio je Nikola Grabovac.

10. HOĆE LI BIH DOŽIVJETI SUDBINU GRČKE? Portal DW, 11. maj 2010. godine

BiH bi mogla doživjeti sudbinu Grčke, ako se ne poduzmu mjere ka poboljšanju ekonomske situacije, tvrde analitičari. Upozorava se da se globalna zbivanja ne smiju zanemariti. Nitko nije otok, dovoljan sam sebi.

Kriza u Grčkoj i turbulencije u eurozoni sa zabrinutošću se prate i u BiH. Iako formalno-pravno BiH nije članica eurozone, konvertibilna marka je vezana za euro pa se svako kretanje evropske valute s pažnjom prati u ovoj zemlji, kaže ekonomski analitičar Eldar Dizdarević.

Zato su, ističe Dizdarević, mjere Evropske unije ka stabilizaciji eura pozitivne i za BiH jer “s padom eura pada i vrijednost konvertibilne marke u odnosu na ostale valute, što bi se negativno moglo odraziti na platni bilans BiH i na njen izvoz”.

“Ono što eksperte u BiH posebno zabrinjava je podudarnost između BiH i Grčke u smislu budžetskih rješenja. Obje zemlje imaju prevelika socijalna davanja i obje se bave pitanjima – kome ukinuti pojedine prinadležnosti kako bi se dale drugima”, kaže bivši federalni ministar financija, profesor Nikola Grabovac.

“Možemo reći da je to u suštini borba oko raspodjele siromaštva, a pitanje je ko će biti siromašniji – da li borci, penzioneri ili neki drugi korisnici budžeta. Još uvijek nemamo nikakvih aktivnosti u smislu povećanja budžetskih prihoda u ovoj zemlji”, ističe Grabovac.

“Nedavne demonstracije ispred zgrade Federalne vlade u Sarajevu samo su indikator koji upozorava na ozbiljnost situacije”, kaže Grabovac. Ističe da bi, ako se ne poduzmu mjere za poboljšanje ekonomske situacije, Bosna i Hercegovina već sljedeće godine mogla doživjeti ono što danas potresa Grčku.

“Zato što ćemo dogodne imati iste obaveze koje imamo i sada, dakle one obaveze koje ne možemo izmirivati, a stići će i obaveze otplate kredita MMF-a koji je sada pomogao situaciji u BiH i kojima je vladajuća garnitura samo do izbora kupila socijalni mir”, kaže bivši ministar financija.

11. JEDINI MINISTAR KADA VLADA NIJE IMALA PROBLEMA SA NOVCEM, Federalna TV, Dnevnik D, 21. februar 2010. godine

Novinar Sanjin Bećiragić (SB)

Gost dnevnika D je NIKOLA GRABOVAC, bivši ministar financija i
podpredsjednik Vlade FBiH.

SB: Prijeti li nam da doživimo sudbinu Titanika?

GRABOVAC: Objektivno bi se moglo desiti da se desi jedan opći privredni kolaps. Sa privrednim kolapsom izazivamo potpuni poremećaj u socijalnoj sferi, u zdravstvenoj sferi, penzionoj sferi itd. Ja ne bih samo promatrao crno. U zadnjih pet-šest godina najavljivao sam teško stanje, ali ću večeras ohrabriti ne u smislu da poduzimamo neke mjere i predložiti ću neke izlaze.

SB: Mislite da imamo izlaza?

GRABOVAC: Ja sam prije šest-sedam godina pogriješio kada sam rekao da nam Međunarodni monetarni fond (MMF) više ne treba, a onda se desilo da ja više nisam trebao.

SB: Upravo tako, 2002. godine Vi ste rekli MMF-u ne, nakon toga vama je montirana afera, brutalno ste kažnjeni, smijenjeni, otjerani.

GRABOVAC: Tada su novine engleske prenijele da ću poslije pet-šest godina biti zadovoljan što sam udaljen iz bosanskog lonca. Međutim, ja sam nezadovoljan sa aspekta što ondašnje mjere, koje sam predlagao, nismo primijenili jer danas ne bismo bili u ovakvoj situaciji kakvoj jesmo.

SB: Želite reći da smo mi mogli spriječiti ovu situaciju u kojoj se sad nalazimo?

GRABOVAC: Situacija se mogla spriječiti i u prethodnom periodu, ali se još uvijek može ublažiti. Prema tome, ne mora uvijek biti kolaps ukoliko poduzmemo neke mjere.

SB: Zašto smo mi došli u situaciju da nam treba MMF?

GRABOVAC: Pa jednostavno, nije došlo do pokretanja privredne aktivnosti, nema povećanja proizvodnje, nema povećanja plaća, nema PDV-a, nepune se

budžeti, privredna aktivnost je u cijelosti pala i time dolazi o čitavih poremećaja. Jedini pokretač, jedini generator je zaposleni čovjek, koji prima plaću, koji radi u firmi koja uspješno posluje, jer on kroz primanje plaće plaća doprinosu zdravstvu, penzionerima, školstvu i PDV.

SB: Znači li to da Vlada Federacije u posljednjih pet ili šest godina, bez obzira ko je na njenom čelu nije radila kako treba?

GRABOVAC: Ja mislim da rezultati pokazuju i ne može biti mišljenje ovako ili onako. Rezultati pokazuju da se nije uspješno radilo. Jer mi permanentno imamo porast nezaposlenosti, a pogotovo u toj promjeni struktura nezaposlenosti povećavamo nešto zaposlenost u javnoj upravi, u državnim organima, u bankarstvu i sličnim organizacijama dok je ljudi u proizvodnji sve manje i manje. I nezaposlenost je sve veća i veća. Objektivno broj zaposlenih u privredi ne može izdržati ovoliku nadgradnju i ne mogu oni financirati, zdravstvo, školstvo, penzionera itd.

SB: Zašto nemamo akcije?

GRABOVAC: Ja sam uzeo program Vlade za 2010. i on je tako napravljen rutinski, kao da se radi kao o svakoj najnormalnijoj godini. Nema u programu ni jedne akcije koja bi išla u sprečavanje ove privredne krize.

SB: Zašto nema zapošljavanja?

GRABOVAC: Mislim da nemamo ljude koji znaju raditi i objektivno je da premijeri i neki članovi Vlade ne moraju znati. Ali trebaju znati da angažiraju stručnjake. Ja znam da u BiH ima dosta mlađih profesora i stručnjaka u privredi koji bi mogli pomoći.

SB: Koliko ima istine da stručnjaci nevole da komentiraju poteze Vlade, ekonomske, političke prosto iz jednog razloga što na kraju završe kao Nikola Grabovac?

GRABOVAC: U svakom slučaju mi imamo akademsku zajednicu koja još uvijek, nažalost, šuti.

12. KO JE KRIV ZA KRIMINALNU PRIVATIZACIJU, TV Liberty, Slobodna Evropa, 08.11.2011. godine

Novinarka Dženana Karabegović (Dž.K.)
Gost Nikola Grabovac

Dž.K.: Profesore, zbog čega je privatizacija u BiH provedena na način da su nekadašnji privredni giganti propali?

GRABOVAC: Temeljni cilj svake privatizacije je da dođu novi vlasnici kompanije i da poboljšaju rezultate poslovanja kako bi bilo bolje ne samo vlasnicima nego i zaposlenim u tim kompanijama. Očito je, da to u BiH u preko 90% kompanija nije ostvareno a razlog te situacije je prisustvo nekompetentnih ljudi. Prvo, koji su proveli tu privatizaciju i nesposobnih ljudi koji su preuzeli te kompanije da sa njima upravljaju. Oni nisu imali motive da poboljšaju poslovanje nego da pojedine djelove kompanije prodaju i dođu do keš novca i zbog toga većina privatizacija u BiH nije uspješna.

Dž.K.: Znači li to da su je vodili nestručni ljudi i jesu li tražili pomoć akademske zajednice?

GRABOVAC: Mislim da se vrlo loše radilo, da nije tražena pomoć akademske zajednice.

Dž.K.: Pojedini krive i međunarodnu zajednicu po kojoj je ona nametnula koncept da treba razrušiti velike kompanije pa onda njene pojedine djelove prodati. Zlažete li se vi sa takvom ocjenom?

GRABOVAC: Ne, ne slažem se u cijelosti sa takvom ocjenom.

Dž.K.: Kako pomoći zaposlenima. 50% je nezaposlenih u BiH. Zapravo, veliki broj njih je nekada radio u privrednim gidantima?

GRABOVAC: Zaposleni čovjek je jedini generator razvoja privrede i razvoja društva. Potrebno je angažirati eksperte da predlože mjere. Ako počnemo sada sa privrednom reformom treba nam najmanje 10-15 godina da dođemo do razvoja koji smo imali prije rata, 1991. godine.

Dž.K.: U kojoj smo sada godini?

GRABOVAC: Ja mislim da smo bliže 1960. godini nego u nekim pomacima naprijed. Ljudi se zadovoljavaju sa siromaštvom, sa bijedom. Naši građani su vrlo strpljivi i to daje vremena političarima da predlože mjere, ali narod ima granicu do kad može trpiti.

GLAVA VII: NEKE AKTIVNOSTI PROF. DR. NIKOLE GRABOVCA VEZANE ZA FINACIJE I PRIVREDU FEDERACIJE BiH U FUNKCIJI MINISTRA FINACIJA I POTPREDSJEDNIKA VLADE FBiH

Prof. dr. Nikola Grabovac bio je ministar financija u Vladi Federacije BiH i potpredsjednik Vlade Federacije BiH od 12.03.2001. do 14.06.2002. godine (ukupno 15 mjeseci).

U tom periodu učinjene su značajne aktivnosti vezano za financije i privredu Federacije BiH a što je dnevna štampa redovno pratila. Objavljeno je nekoliko stotina članaka vezano za aktivnosti ministra financija i potpredsjednika Vlade FBiH.

O važnosti i značaju aktivnosti prezentiramo samo manji broj napisa (svega 28) u dnevnim novinama.

1. Financijski smo napadnuti i izvana i iznutra, *Dnevni avaz*, 07.04.2001;
2. Smanjili smo poreze koliko smo mogli, na potezu su privrednici, *Jutarnje novine*, 09.04.2001;
3. Izuzetno teško ekonomsko i socijalno stanje u Federaciji BiH, *Dnevni avaz*, 19.05.2001;
4. Do kraja godine osam penzija, *Oslobođenje*, 25.05.2001;
5. Grabovac zavodi rigoroznu finansijsku disciplinu, *Dnevni avaz*, 16.06.2001;
6. Godinama stranci a ni domaći uposlenici u OHR-u ne plaćaju nikakve doprinose na svoja primanja, *Dani*, 06.07.2001;
7. Grabovac: "Bogata" BiH pomaže "siromašni" zapad, *Jutarnje novine*, 12.07.2001;
8. Grabovac će podnijeti ostavku ako se javni prihodi ne povećaju, *Oslobođenje*, 28.07.2001;
9. Javnim preduzećima dao sam rok od sedam dana, *Dnevni avaz*, 30.juli 2001;

10. Makroekonomska vizija Federacije do 2005. godine – sektor poljoprivrede, *Dnevni avaz*, 05.09.2001;
11. Sadašnje stanje vodi zaostajanju u razvoju, *Dnevni avaz*, 04.10.2001;
12. Za zapošljavanje 200, poljoprivredu 69 i PIO 15 milina KM, *Oslobođenje*, 01.11.2001;
13. Usvojen rebalans budžeta, *Oslobođenje*, 11.12.2001;
14. Žešće u naplatu poreza, *Nezavisne novine*, 12.01.2002;
15. Novac u inostranstvu, preduzeća bez kredita, *Nezavisne novine*, 14.01.2002;
16. Poljoprivreda za uzor, *Jutarnje novine*, 24. 01.2002;
17. Sto miliona maraka za otpremnine, *Oslobođenje*, 14.02.2002;
18. Počeo raditi trezor Federacije BiH, *Dnevni list*, 26.02.2002;
19. Carine će puniti budžet sa 950 miliona KM, *Jutarnje novine*, 19.03.2002;
20. Ne trošimo ni marke više nego što imamo, *Dnevni avaz*, 20.03.2002;
21. Poseban doprinos ministra Grabovca u slučaju povratka građana (izbjeglica), *Dnevni list*, 08.05.2002;
22. Promijenite čipove u svojim glavama, *Oslobođenje*, 22.09.2001;
23. Uspon ekonomske politike, *Jutarnje novine*, 20.09.2002;
24. Zašto se ljuti ministar Grabovac, *Dnevni avaz*, 27.01.2002;
25. Ne dam vam da BiH pretvorite u koloniju, *Slobodna Dalmacija*, 15.06.2002;
26. Grabovac sam protiv svih, *Nezavisne novine*, 07.06.2002;
27. Stao sam na žulj moćnicima i zbog toga ispaštam, *Večernji list*, 10.06.2002;
28. Odgovornost Paddyja Ashdowna na blokiranju ekonomskih reformi i makroekonomskog razvoja FBiH/Otvoreno pismo prof. dr. Nikole Grabovca objavljeno u više novina 14.12.2002. godine.

1. FINANCIJSKI SMO NAPADNUTI I IZVANA I IZNUTRA, Dnevni avaz, 7. april 2001. godine

“Mi smo finansijski napadnuti i iznutra i izvana. Uspješne mjere koje na ukidanju paralelizama i punjenja budžeta čini Vlada Federacije BiH moraju učiniti i kantoni. To znači da nijedan fening ne može ići mimo budžeta, jer isti je problem i finansijska nedisciplina i pokušaj uvođenja hrvatske samouprave koja u ekonomskom smislu nema nikakvih šansi”, poručio je zamjenik premijera i ministar financija Federacije BiH Nikola Grabovac na prvom sastanku sa predstavnicima kantonalnih ministarstava financija, Carinske i Porezne uprave i Finansijske policij.

Porast prihoda

Naveo je da su sve vrste prihoda u porastu, no da opet postoji manjak u budžetu jer izostaje pomoć međunarodne zajednice “koju je obezbjeđivala bivšoj, lošoj Vladi”. Grabovac je od Porezne i Carinske uprave zatražio da do kraja godine naplatu sa 30 ili 40 podignu uz energične poteze na 90 procenata, čemu će doprinijeti i njihova temeljita reorganizacija do kraja maja.

“Porezna uprava će imati oko 1.900 uposlenih i tri nova sektora od kojih se onaj za istrage, ne bez razloga, zove CIA. Slično ćemo uskoro učiniti i sa carinarnicama. Fizički ćemo, u suardnji sa Hrvatskom, blokirati sve nelegalne prijelaze, a robe će se ubuduće moći uvoziti samo preko prijelaza u Orašju, Gradišci, Izačiću, Kamenskom i, prema potrebi, Doljanima. Istovremeno, Finansijska policija će nastaviti svoj rad”, kazao je Grabovac.

Ministar financija je potom istaknuo da mjere na smanjenju poreza ne smiju utjecati na kantonalne prihode, te da bitka za punjenje budžeta za cilj mora imati i smanjenje sadašnjih rashoda. Kao primjer istaknuo je da nema nijedne KM za ishranu Vojske, a da se prethodna vlast zadužila za kupovinu aviona.

Kazne za rad nacno

Kao buduće prioritete Grabovac je istaknuo daljnje smanjenje broja osiguravajućih društava i banaka, čijim tokom privatizacije je potpuno nezadovoljan, te borbu protiv rada nacno uz kazne i od 10.000 KM. Već početkom naredne sedmice bit će objavljen konkurs za upošljavanje pomoćnika ministra financija te rad u Poreznoj upravi.

Kako vratiti dug penzionerima

Ministar Grabovac ukazao je i na problem vraćanja oko 200 miliona KM duga penzionerima. On je najavio da će, u skladu sa mogućnostima i ukupnom finansijskom situacijom Vlade, pokušati stvoriti uvjete za vraćanje jedne ili dvije zaostale penzije.

2. SMANJILI SMO POREZE KOLIKO SMO MOGLI, NA POTEZU SU PRIVREDNICI, Jutarnje novine, 9. april 2001. godine

Apelujem na privrednike da idu na prijavljivanje poreza, radnike, da ukinu rad nacрно, da se uspostavi zakonitost, kaže za *Jutarnje Grabovac*.

Razgovarao Ruždija Adžović

Federalni ministar financija Nikola Grabovac u petak je održao sastanak s resornim kantonalnim mistrima, koje je upoznao s najnovijim mjerama Vlade, čija je svrha uspostavljanje financijske discipline i usmjeravanje novčanih tokova u federalni budžet. Dogovoren je sinhroniziran rad, uspostavljanje zakonitosti i transparentnosti, kao i suardnja sa poreskim i carinskim organima i financijskom policijom.

Razgovor sa Grabovcem vodili smo, inače, u pauzi sastanka, kada se još nije znalo o akciji OHR-a, SFOR-a, IPTF-a, FMUP-a i financijske policije u *Hercegovačkoj banci* u Mostaru i njenim filijalama.

“Stopostotno je opredjeljenje prema tim reformskim programima koje smo postavili. Uvezaćemo sva ministarstva financija u Federaciji, jer moramo maksimalno surađivati”, kazao je Grabovac na početku našeg razgovora.

Financijska disciplina je očigledna

Kakav je, po Vašem mišljenju, bio dosadašnji rad kantonalnih ministarstava?

– Ovog momenta ne mogu vam potpuno odgovoriti na ta pitanja jer nisam ni nadležan da ocjenjujem njihovu uspješnost, već njihova vlada. Međutim, do ovog trena, nijedno ministarstvo, a ni druge institucije koje posluju u oblasti financija, nisu iskočile iz postojećeg sustava Federacije. Financijska disciplina je očigledna. Ovog momenta nemamo informacije da neko ne poštuje sustav.

Vlada je na posljednjoj sjednici donijela mjere poreskih rasterećenja. Vi ste kazali da je Vlada učinila svoj posao, a da su sada na potezu privrednici i oni koji treba da pune budžet. Mislite li da će oni adekvatno odgovoriti?

– Nadam se da će i oni povući odgovarajuće poteze, jer ovoga momenta su potrebne njihove odluke. Vlada je učinila ono što je mogla i objektivno, mi ne smijemo više

smanjivati doprinose, to je donja granica. Sada je red na njih. Molili bismo ih da oni odgovore, kao što su nam i naftaši pozitivno odgovorili na apel Vlade. Apelujem na njih da idu na prijavljivanje poreza, radnika, da ukinu rad nacрно, da se uspostavi zakonitost. Međutim, objektivno će trebati da za dva ili tri mjeseca napravimo analizu kakvi su efekti te mjere. Ako smo samo mi smanjili poreze i doprinose i time umanjili prihode institucijama koje to primaju, a privrednici i dalje zadržali dosadašnju politiku, onda je to potpuni promašaj naših mjera, to je onda kolaps u privredi.

Drastične kazne bi pomogle

Ne čini li Vam se da su te mjere trebale biti praćene i odgovarajućim kaznenim zakonskim odredbama koje će, recimo, natjerati poslodavce da prijave svoje radnike?

– Postoje kaznene mjere, međutim, one se u potpunosti ne izvršavaju i ne kontrolira se njihovo izvršavanje. Predlažem da se te kaznene mjere pooštre i da kazna za neprijavlivanje radnika, recimo, bude 10.000 KM, s tim da se kroz medije stalno “provlači” da su, naprimjer, od 1. maja tako drastične kazne. Onda će se svako zamisliti da li da prijavi radnika ili da proba raditi nacрно.

Neke banke u Hercegovini su uveliko prenosila sredstva u Hrvatsku. Riječ je prije svega o Zagrebačkoj i Hercegovačkoj banci. Da li imate informacija o tome?

– Pročitao sam u sredstvima informiranja i tražio sam da mi se dostavi informacija iz Centralne banke BiH, jer mi više ZPP nemamo te novčane tokove BiH, kontrolira Centralna Banka BiH.

3. IZUZETNO TEŠKO EKONOMSKO I SOCIJALNO STANJE U FEDERACIJI BiH, Dnevni avaz, 19. maj 2001. godine

Zamjenik premijera FBiH ovo je potkrijepio podacima o velikom broju nezaposlenih, teškom položaju penzionera i invalida, budžetskom deficitu.

Zamjenik premijera Federacije BiH i federalni ministar financija Nikola Grabovac u jučerašnjem razgovoru s američkom delegacijom, u kojoj su bili i predstavnici američkog State Departmenta, ocijenio je izuzetno teškim ekonomsko i socijalno stanje u FBiH, javlja BHP.

Financijski udar

U saopćenju iz Vladinog ureda za informiranje navodi se da je Grabovac to potkrijepio podacima o velikom broju nezaposlenih, teškom položaju penzionera i invalida, budžetskom deficitu. Jedan od aktuelnih problema je i, kako se navodi, blokada 50 miliona KM u Hercegovačkoj banci.

Istovremeno, međunarodna zajednica insistira da FBiH uredno plaća dugovanja ka inozemstvu i doprinose institucijama Bosne i Hercegovine.

“Takav financijski udar ne bi podnijele ni bogate zemlje Zapada. Na pad poreznih prihoda utječe i novi način naplate poreza po mjestu krajnjeg kupca. Broj poreznih obveznika se višestruko uvećao i broj onih koji izbjegavaju plaćanje poreza”, kazao je Grabovac.

On je upozorio i na to da mnogi priželjkuju neuspjeh Dejtona, a to pokušavaju “potpomoći” i stvaranjem ekonomskog haosa.

Grabovac je sagovornike upoznao i sa činjenicom da još nije privatizirana nijedna banka u vlasništvu države, a krajnji rok da se to uradi je kraj narednog mjeseca. Istovremeno, odgađa se i privatizacija u vrlo profitabilnom sektoru telekomunikacija.

Strateška rješenja

“To su samo neki od problema za koje Vlada FBiH ima strateška rješenja, ali joj za to treba veća potpora međunarodne zajednice. Mi moramo ubrzano početi

s tranzicijom u više od dvadeset raznih segmenata. Vlada FBiH je na to spremna. Imamo unutar Vlade stopostotnu saglasnost o načinu prevladavanja teškog stanja, znamo rješenja, znamo i kako ih provesti. O tome želimo širi dijalog s međunarodnom zajednicom”, zaključio je zamjenik premijera Federacije BiH i federalni ministar financija Nikola Grabovac u jučerašnjem razgovoru s američkom delegacijom.

4. DO KRAJA GODINE OSAM PENZIJA, Oslobođenje, 25. maj 2001. godine

Penzioneri će do kraja godine uz redovne primiti i dvije vanredne penzije na ime zaostataka iz ranijeg perioda, najavio je u četvrtak federalni ministar financija dr. Nikola Grabovac.

Uz penzionere, dvije dodatne invalidnine dobiće i ove kategorije osiguranika. Za ovo prema njegovim riječima postoje realni izvori novca.

“Cilj nam je da i na taj način doprinesemo fizičkoj integraciji dva mirovinska fonda”, rekao je dr. Grabovac. Vlada u okviru ekonomskih reformi razrađuje i rješavanje socijalnih problema s namjerom da kroz njih ponudi nova rješenja ne samo za penzionere i invalide nego i zaposlene.

5. GRABOVAC ZAVODI RIGOROZNU FINANCIJSKU DISCIPLINU, Dnevni avaz, 16. juni 2001. godine

Tri mjeseca poslije preuzimanja dužnosti Vlada FBiH je konačno završila sa kadrovskim rotacijama unutar Ministarstva financija. Uprkos činjenici da su budžetski prihodi u stalnom porastu, radikalni rezovi unutar strukture Ministarstva na mjestima pomoćnika ministra bili su neophodni.

Interne kontrole i anonimne prijave rezultirale su otkrivanjem nenamjenski davanih kredita uposlenim, zloupotrebe položaja i pokušaja prikrivanja čudnih transakcija prethodne Vlade.

Kontrola financija

Ministar financija Nikola Grabovac i njegov zamjenik Šefika Hafizović će tako sa potpuno novom ekipom pokušati osposobiti Ministarstvo da za nekoliko mjeseci u potpunosti preuzme kontrolu svih financijskih tokova Vlade. Svi računi svih ministarstava će biti ukinuti. Postavljeni su novi direktori Carinske i poreske uprave kao i pomoćnici ministra.

6. GODINAMA STRANCI A NI DOMAĆI UPOSLENICI U OHR-U NE PLAĆAJU NIKAKVE DOPRINOSE NA SVOJA PRIMANJA, Dani, 6. juli 2001. godine

Godinama su zaposleni u Uredu Visokog predstavnika daleko najbolje plaćeni radnici u BiH. I godinama, od hiljada maraka koje svakog mjeseca strpaju u džep, ni ova država ni korisnici njenih budžeta nemaju ama baš nikakve koristi. E, od ovog ponedjeljka i za radnike u OHR-u starta pravna država. Šef ekonomskog odjela OHR-a **Daniel Besson** i federalni ministar financija **Nikola Grabovac** su potpisali nešto što se zove *Memorandum o razumijevanju*, što znači da će i domaće osoblje plaćati doprinose i poreze na prihod. Zašto je ovakav dogovor postignut tek 2. jula 2001. godine, nekih pet godina od kada je međunarodna zajednica instalirala svoju poslijeratnu administraciju na tlu BiH, odgovor vjerovatno znaju **Carl Bildt** i **Carlos Westendorp**. Iako su obojica dolazili iz ekonomski jako razvijenih zemalja, nije im padalo na pamet da primijene logičan princip da oni koji najviše zarađuju, nešto od svog prihoda usmjere i ka opustošenim kasama socijalnog i penzijskog osiguranja te državnom budžetu. Ni **Wolganga Petritscha** dugo nije mogao ubijediti da uvaži upozorenja kako je u najmanju ruku neuvjerljivo, ako ne i licemjerno, učiti građane ove zemlje kako moraju postati uredne platiše doprinosa i poreza, a istovremeno biti šef onima koji ih ne plaćaju. Ili je, pak, Petritsch jedva dočekao da sa vlasti odu oni kojima je značajna stavka u prihodu, privatnom ili stranačkom, poticala od zavlčenja ruku u socijalne fondove!?

7. GRABOVAC: "BOGATA" BiH POMAŽE "SIROMAŠNI" ZAPAD, Jutarnje novine, 12. juli 2001. godine

Do septembra treba najmanje 800 miliona KM bankarskih sredstava plasirati u privredu BiH.

Od 1,1 milijardu kapitala u 37 banaka u Federaciji, više od 800 miliona nalazi se u inostranim bankama, od čega je više od 400 miliona štednje građana. To su, prema riječima Nikole Grabovca, neplasirana, odnosno neiskorištena sredstva koja bi se, kao i u svim normalnim zemljama, morala usmjeriti ka razvoju privrede i zapošljavanju. Grabovac je jučer taj, kako je kazao apsurd prokomentarisao na svoj način.

“‘Bogata’ BiH financira ‘siromašnu’ Austriju, Njemačku, Italiju i slično, jer naše banke u tim zemljama trenutno drže više od 800 miliona KM. Umjesto da ta slobodna novčana sredstva plasiramo u privredu, zapošljavanje i tako dalje, mi tim novcem pomažemo ‘siromašni’ Zapad”, kaže ironično Grabovac.

Uzrok tome su, prema njegovim riječima, potpuna odvojenost dva svijeta. Jedan su banke koje, zbog rizičnosti plasmana i situacije u privredi, imaju svoju politiku i privreda koja zbog vrlo visokih kamatnih stopa nije spremna da uzme taj kapital.

“Nažalost, imamo i treću stranu, a to su nezaposleni koje moramo zaposliti, proizvodnja koju trebamo pokrenuti i iz koje moramo obezbijediti sredstva za penzionere, invalide, za školstvo, zdravstvo, policiju i druge i to sve moramo uvezati”, kaže Grabovac.

Njegov je zahtjev da se makar do septembra od 1,1 milijarde bankarskih sredstava, najmanje 80 posto, odnosno više od 800 miliona plasira u privredu BiH. Grabovac ističe da banke imaju pravo da drže sredstva u inostranstvu, ali da postoji i moralna obaveza, jer ne može državu i nezaposlene štiti samo vlada i ministri. Potrebno je da u tome svi učestvuju.

8. GRABOVAC ĆE PODNIJETI OSTAVKU AKO SE JAVNI PRIHODI NE POVEĆAJU, Oslobođenje, 28. juli 2001. godine

Nikola Grabovac, dopremijer Vlade FBiH i ministar financija, najavio je u petak da će podnijeti ostavku ako federalni proračuni ostanu prazni, te zatražio pomoć poreskih inspektora u naplati javnih prihoda. On je rekao da je federalna kasa puna, ali da su kantonalni proračuni, svi osim sarajevskog, gotovo potpuno prazni. "Podnijeću ostavku, ali prije toga odgovaraće svi koji su izbjegli plaćanje poreza ili nisu pomogli da se oni naplate", rekao je on.

Reforma Poreske uprave, izmjene zakona o porezima, te stepen naplate javnih prihoda bile su tema sastanka dopremijera Grabovca sa inspektorima iz cijele BiH. Dopremijer je najavio da će Poreska uprava uskoro biti kadrovski ojačana, te dobiti sve ovlasti za ozbiljnu borbu sa neplatišama poreza.

"Dobićete oružje, ovlasti da pretresate poslovne prostore i stanove, dajte da zaradimo novac za naše ljude. Ako nema novca u proračunima, nema ni plaća za ljekare, profesore, invalide...", rekao je Grabovac.

Federaciji BiH, prema njegovim riječima, više nego ikada prijete kolaps. Bruto društveni proizvod manji je nego prošle godine, a broj zaposlenih stalno raste. Federacija BiH, istovremeno, samo invalidima i Vojsci FBiH daje mjesečno više od 50 miliona maraka.

"FBiH dužna je oko tri milijarde maraka, a polovinu trebamo uskoro isplatiti. Penzionerima dugujemo više od 200 miliona, stigli su nam stari prelevmani, a uskoro ističe i moratorij na ratnu štetu. Iako porez građani uredno plaćaju, mali ga trgovci nastoje zadržati za sebe.

Mi smo usuglasili nekoliko zakona o porezima sa Republikom Srpskom i uskoro će biti lakše puniti proračune. Na cigaretama će uskoro biti nalijepljene poreske markice i to će povećati prihode za 40 miliona maraka godišnje. Međuentitetsku trgovinu kontroliraćemo tako što se roba neće više prodavati iz pete ruke građanima i lakše ćemo pratiti da li je kompanija platila porez. Zatraženo je od inspektora da "neplatišama ne opraštaju dugove, ali da promijene svoje ponašanje."

Pritužbe na poreske inspektore, naime, sve su češće, ne samo od poreskih obveznika nego i međunarodne zajednice. Strani dužnosnici optužuju federalne

inspektore da su korumpirani, te da ne znaju dobro raditi svoj posao. Ministarstvo financija, koje je počelo reformu Poreske uprave i usvojilo pravilnik o radu inspektora, insistira da u Poreskoj upravi rade samo stručni kadrovi.

Federacija zaradila više od 600 miliona maraka

Više od 600 miliona maraka zaradila je FBiH na carinama i akcizama od januara do maja ove godine. Za isto vrijeme prošle je godine FBiH u kasi imala malo više od 300 miliona maraka.

Ove godine najviše je naplaćeno akciza – 335 miliona maraka, carina – 267 miliona, te poreza na dobit – 24,9 miliona maraka. Najveću naplatu u FBiH ima Sarajevski kanton (95 odsto u odnosu na prošlu godinu), dok su sve druge kase gotovo prazne.

9. JAVNIM PREDUZEĆIMA DAO SAM ROK OD SEDAM DANA, Dnevni avaz, 30. juli 2001. godine

Očekujem da se najmanje 50 posto dobiti uplati na račun budžeta Federacije radi rješavanje akutnih socijalnih problema i duga penzionerima.

Dr. Nikola Grabovac, dopredsjednik Federacije i ministar financija izjavio je za *Dnevni avaz* da je javnim preduzećima u Federaciji BiH dao rok od sedam dana da se očituju o usmjeravanju dijela dobiti u budžet Federacije radi rješavanja akutnih socijalnih problema i duga penzionerima.

Najveći profit

“Dopis ovog sadržaja upućen je upravnim odborima i direktorima JP PTTBiH, HPT Mostar, bankama, privrednim i komunalnim firmama sa 100 posto ili dijelom državnog kapitala, sredinom protekle sedmice. Rok ističe sredinom ove”, rekao je Grabovac.

Izjavio je da očekuje pozitivne signale da će ove firme najmanje 50 posto dobiti uplatiti na račun. Najveći profit prošloj godini u Federaciji BiH ostvarilo je JP PTTBiH, 117 miliona maraka. Grabovac je rekao da sa ove strane očekuje najmanje 60 miliona maraka.

Zatražio odobrenje

Ministar financija je izjavio da je i od MMF-a, zatražio mišljenje o podjeli zlatnih i deviznih rezervi bivše SFRJ. Ovaj kapital u zlatu već je dat na raspolaganje Centralnoj banci BiH, kao dio deviznih rezervi koje čuva ova uzorna institucija.

“Samo ugovorne obaveze Federacije BiH, preuzete od bivše Vlade, koje pristižu najesen, iznose 1,5 milijardi maraka (dvije penzije, RVI, isticanje moratorija na ratna potraživanja, itd.). Teret moramo ravnomjerno rasporediti.”

Čeka se druga strana

Akteri na koje se odnose zahtjevi ministra Grabovca dosada se nisu javno oglasili, ali doznajemo da su ih u pojedinim javnim preduzećima i njihovim upravnim odborima uzeli sasvim ozbiljno u razmatranje.

Kad je riječ o zlatnim rezervama, doznajemo da je MMF, ipak, više za to da se one čuvaju za teža vremena i investiraju putem oročavanja radi sticanja dobiti na kamatama.

10. MAKROEKONOMSKA VIZIJA FEDERACIJE DO 2005. GODINE – SEKTOR POLJOPRIVUDE, Dnevni avaz, 5. novembar 2001. godine

Vlada će u razvoj poljoprivrede uložiti 972 miliona KM

Zašto godinama zanemarivana zemljoradnja i stočarstvo izbijaju u prvi plan kao faktori razvoja. Šta će se premirati u 2002. godini

U okviru rasprave o makroekonomskoj viziji razvoja Federacije do 2005. godine, jučer su u Federalnoj privrednoj komori u Sarajevu argumente sučelili predstavnici Vlade i poljoprivrednih proizvođača.

Ako je suditi po obostranom zadovoljstvu, dvije strane su nakon višegodišnjih sporenja postigle puni konsenzus.

Zajednički interes

Vlada Alije Behmena izrazila je spremnost da višestruko poveća sredstva za podsticanje poljoprivrednih proizvođača, sa tri na čak 50 miliona KM godišnje. Zauzvrat se očekuje da zemljoradnici, stočari i industrija hrane ponude kvalitetne domaće proizvode koji će, bez uvođenja mjera ograničenja, smanjiti ovisnost od uvoza.

Zamjenik premijera i ministar financija Nikola Grabovac pozvao je udruženja, institute i fakultete da predlože listu proizvoda za premije.

“Do sada smo primali proizvodnju mlijeka i duhana. Već od ovogodišnje jesenske sjetve namjeravamo premirati najmanje deset proizvoda”, kaže Grabovac, upozoravajući već na startu da se pod zaštitom ne podrazumijevaju zatvaranje granica i stvaranje domaćih monopola.

Iz vlastitih izvora

“Sve mjere stimulacije idu na kvalitet, ne da se prolijeva mlijeko, nego da se na Vlašiću izgradi mljekara koja će štititi poznati vlašićki sir”, naglašava Grabovac, koautor vizije razvoja.

Vizija makroekonomskog razvoja stavlja, dakle, poljoprivredu na prvo mjesto. Očekuje se da do 2005. godine, izuzev ulja, šećera i pšenice, 80 posto potreba Federacija zadovoljava iz vlastitih izvora.

Sada se godišnje troši milijardu na uvoz: 197 miliona maraka za alkohol, sokove, prirodne i mineralne vode, 124 miliona za povrće i voće, 91 milion za mlijeko, 78 miliona za kakao, šećer i čokolade, 64 miliona za meso i mesne preradevine...

“Do 2005. godine u poljoprivredu ćemo uložiti 972 miliona maraka, obezbijediti povoljne kredite, zaposliti pet hiljada osoba. Na vama je da obezbijedite da se domaći proizvodi nađu u prodaji”, upozorava ministar Grabovac poljoprivredne i trgovačke uvozno-izvozne firme i njihove asocijacije.

Banke za agrar

Vlada je odlučna da podrži svaku inicijativu koja ide ka proizvodnji i preradi domaće hrane. U tom smislu predloženo je da se najveći dio kapitala Federalne investicijske i Banke za obnovu i razvoj, koje od iduće godine jedine ostaju dijelom u državnom vlasništvu, usmjeri u razvoj agrara. Samo u FIB-u vrijednost državnog kapitala je 130 miliona maraka.

Prezentirane su izuzetno povoljne kreditne linije za poljoprivrednike i uzgoj stoke, čije kamate ni u kom slučaju neće prelaziti deset posto na godišnjem nivou, a koje ubrzo mogu biti operativne.

11. SADAŠNJE STANJE VODI ZAOSTAJANJU U RAZVOJU, Dnevni avaz, 4. oktobar 2001. godine

Projekt Makroekonomske vizije razvoja FBiH, koji je pripremio ekspertni tim imenovan od Vlade FBiH, predstavljen je jučer članovima Vlade Kantona Sarajevo i Upravnog odbora Privredne komore Kantona, javlja BHP.

Dopremijer FBiH i ministar financija u Vladi FBiH Nikola Grabovac kazao je kako je taj dokument do sada probudio veliki interes u FBiH te istaknuo da nakon politike ekonomija, poljoprivrede i druge grane privrede postaju teme o kojima se sve više govori.

Prema riječima ministra Grabovca, relevantni pokazatelji ukazuju da FBiH može dostići nivo razvoja iz 1991. godine tek za 9-10 godina.

“Do 2005. godine Federacija BiH bi trebala dostići 60 posto nivoa razvijenosti iz 1991. godine”, kazao je Grabovac.

Grabovac je ponovio kako sadašnje stanje vodi zaostajanju u razvoju, većem zaostajanju za razvijenim zemljama, rasprostranjenosti siromaštva i nastavku iseljavanja.

Ministar Grabovac naglasio je kako se stanje najbolje može promijeniti jedino donošenjem i provođenjem Makroekonomske vizije uz punu suradnju svih nivoa vlasti, međunarodnih organizacija i institucija.

12. ZA ZAPOŠLJAVANJE 200, POLJOPRIVREDU 69 I PIO 15 MILIONA KM, Oslobođenje, 1. decembar 2001. godine

Budžetsku projekciju, te druge mjere ekonomsko-reformskih dokumenata ministar Grabovac nazvao revolucionarnim

Vlada Federacije BiH u petak je predstavila dokumente kojima se, prvi put nakon pet godina, programira razvojna politika ekonomskog i ukupnog društvenog razvoja.

Bilo je to upoznavanje sa ekonomsko-reformskim dokumentima: budžetom Federacije i ekonomskom politikom za 2001. godinu, makroekonomskom vizijom razvoja Federacije do 2005. godine, te programom mjera i aktivnosti na poticanju zapošljavanja i mjerama stimuliranja poljoprivredne proizvodnje.

Projekcija budžeta za narednu godinu predviđa prihode od jedne milijarde i 229 miliona KM i isto toliko rashoda.

Predviđeno je da iz budžetskih sredstava za poticanje poljoprivrede bude usmjereno 69 miliona KM, zapošljavanje 200 miliona, za malo poduzetništvo 15 miliona KM, za penzioni fond 15 miliona KM itd.

Ovaj budžet je u funkciji ekonomskog razvoja.

13. USVOJEN REBALANS BUDŽETA, Oslobođenje, 11. decembar 2001. godine

Vlada Federacije BiH je na sjednici u ponedjeljak utvrdila novi prijedlog rebalansa budžeta za 2001. i u prvom čitanju razmatrala prednacrt budžeta Federacije za 2002. godine.

“Vlada na sjednicu Parlamenta izlazi s prijedlogom rebalansa gdje predlaže zadržavanje isplate dvije zaostale penzije i jedne invalidnine čija je isplata u toku. Isplata druge invalidnine bila bi završena u narednoj godini. Predviđena su značajnija povećanja za kantone i druge niže nivoe vlasti. Vlada je prihvatila i povećanje sredstava za selo Zlokuće, ali ovaj put nismo mogli prihvatiti isplatu izostalih plaća za vojsku”, rekao je u pauzi zasjedanja sjednice Federalne Vlade zamjeni premijera i ministar financija Nikola Grabovac. Dodao je da je nemoguće u kratkom roku izvršiti sve sanacije. Istaknuo je da je na dan 30. novembra budžet izvršen sa 99,66 posto, te da se od 1. decembra radi isključivo za rebalans.

“Vlada FBiH bi željela da rebalans sutra prođe. Predlažemo i rast visine budžeta za narednu godinu u odnosu na rebalansirani budžet.”

14. ŽEŠĆE U NAPLATU POREZA, Nezavisne novine, 12. januar 2002. godine

Federalni ministar financija Nikola Grabovac, na sastanku sa predstavnicima federalne i kantonalnih poreznih uprava u petak, izjavio je da je neplaćanje poreza najvulgarnija krađa. Svoju tvrdnju ministar je potkrijepio činjenicom da firme naplaćuju porez na promet od građana, ali da ga ne prosljeđuju u državnu kasu, već ga zadržavaju za sebe. Stoga je pozvao sve kantonalne i federalne poreske djelatnike da se što bolje uključe u naplatu poreza.

“Temeljni princip u poslovanju poreskih organa mora da bude zakonski, zato odbacite nacionalni, partijski ili bilo koji drugi princip, osim profesionalnog i zakonskog. Vrijeme je da se krene u žešću naplatu prihoda. Ja ću vam omogućiti uvjete, a od vas tražim da izvršavate vaše obaveze”, poručio je Grabovac.

Grabovac je zatim istakao da je organizacija poreskih organa stoprocentno postavljena, a da je kadrovska problematika riješena između 80 i 90 posto. U protekloj godini federalni budžet je za rad Poreske uprave izdvojio 25 miliona maraka. Za ovu godinu je predviđen isti iznos, mada je Poreska uprava iskazala potrebu i za 48 miliona.

“Hajdemo povećati prihode kantonima kroz naplatu poreskih prihoda, tako da njima ne treba pomoć. Taj zadatak, najmanje 90 posto, nosi Poreska uprava. To je i svrha današnjeg sastanka. U pravilu nisu predviđene velike pomoći u proračunu. Mi smo u proračunu uvijek držali samo tri kantona za pomoć. To su tri takozvana rubna kantona, koji su objektivno u složenijoj situaciji, to je Posavski, Unsko-sanski i Goraždanski kanton”, kazao je Grabovac.

Međutim, prema njegovim riječima, u međuvremenu se situacija iskomplikovala, jer se ušlo u rebalans budžeta, ali ovoga časa niko ne zna šta se dešava sa njegovim izvršavanjem.

“Sem penzije i sukcesije ostale stvari se pozitivno ostvaruju i nadam se da ćemo u roku od nekoliko dana izvršiti sve obaveze prema svim transferima nižih organa vlasti. Isplatićemo plaće za decembar svim ministarstvima i pokriti im sve materijalne troškove. Dva mjeseca međunarodna zajednica obećava da će nam dati sredstva, da će nam uplatiti kredit, ali kada su čuli za rebalans, svi su ‘povukli ručnu kočnicu’ i zaustavili sva sredstva”, kazao je Grabovac.

Vlada je, kaže dalje, u proteklih osam mjeseci uradila više na sektoru financija, nego što je urađeno za proteklih pet godina.

“Međunarodna zajednica nije zadovoljna. Oni sada pričaju o 1,7 milijardi stvorenih obaveza. Ja im kažem ‘pa gospodo vi ste bili ovdje, ko je stvorio dugove u PIO i MIO’. U martu ću zatražiti reviziju ovih proračuna, pa da vidimo šta smo mi u prošloj godini stvorili dugova. Vjerujem za ono što je pod mojom kontrolom da ni jedan dug nismo ostavili za naredni period”, istakao je Grabovac.

Osvrnuo se i na obaveze prema penzionerima, ističući da za prikupljanje sredstava za taj dio populacije još ima prostora.

“Prije svega u prijavljivanju neprijavljenih radnika, zatim u visini startnih osnova, i treće, mi smo u proračunu predvidjeli dio koji se odnosi na penzionere. Predvidjeli smo i završetak privatizacije nekih kapitalnih objekata u narednih četiri pet mjeseci, kako bi došli predviđenih 20 posto za penzionere”, kazao je Grabovac.

15. NOVAC U INOSTRANSTVU, PREDUZEĆA BEZ KREDITA, Nezavisne novine, 14. januar 2002. godine

Ministar financija i dopremijer Federacije BiH Nikola Grabovac, po ko zna koji put “prozvao” je banke u Federaciji koje su oko 900 miliona KM deponovale kod banaka u inostranstvu, dok privreda u BiH vapi za kreditnim sredstvima kojima bi se pokrenula proizvodnja i prospješio ekonomski razvoj.

“Ovoga časa insistiramo na stranom kapitalu. Hajde da probamo da zadržimo naš domaći kapital ili da ga vratimo iz inostranstva. Mi nemamo zakonskih prerogativa da to naredimo. Više puta sam rekao da Centralna banka BiH sva sredstva drži u inostranstvu, i njeni čelnici govore da su ona osigurana. Jesu osigurana, ali šta smo mi po toj osnovi ‘povukli’ komercijalnih kredita. I komercijalne banke su izmjestile svoja sredstva vani, povećanu deviznu štednju, i to obrazlažu time da čekaju da se privreda stabilizira”, kaže Grabovac.

Podsjetimo, komentarišući na Televiziji OBN izjave Nikole Grabovca o deponovanju sredstava te banke u inostranstvu, guverner Centralne banke BiH Peter Nicholl je kazao da ministar financija ne poznaje Zakon o Centralnoj banci BiH, prema kojem je CB BiH na to prema zakonu obavezna. Grabovac za *Nezavisne*, međutim, kaže da njegove izjave nisu dobro shvaćene.

“Slažem se da Centralna banka mora držati sredstva u inostranstvu i znam da je to zakonska obaveza. Međutim, pitanje je koja su dalja rješenja. Da li se ta sredstva mogu držati u Njemačkoj, Francuskoj ili u Austriji? U razgovoru sa njemačkom bankom mora se jasno reći: Evo, mi smo spremni kod vas držati naš novac, ukoliko se vi dogovorite sa Bundes bankom da nam da kredite. Pa molim vas, ako tu stvar ne znamo, onda bi ljudi trebali upisati prvu godinu ekonomije, pa da nauče takve stvari”, kazao nam je Grabovac.

On je, zatim, istakao da bi bilo dobro, da ako su naša sredstva deponovana u njemačkoj Bundes banci ili drugim komercijalnim bankama, da te banke našim bankama daju 40 ili 50 miliona maraka kredita.

“To ja govorim, ali me, očigledno, teško razumiju. Da još pojednostavim moju priču. Sada smo mi, *de facto* deponenti u Njemačkoj sa oko 1,5 milijardi maraka, dijelom u Austriji ili Italiji itd. Molim vas, po toj osnovi, ali ne direktno već indirektno, mogli bismo osigurati kreditna sredstva”, kaže Grabovac.

Odgovarajući za izjavu Petera Nicholla da ministar financija ne poznaje Zakon o Centralnoj banci, Grabovac kaže:

“Zakon o Centralnoj banci dobro poznajem i ne treba Nicholl, ni niko drugi, zaboraviti da sam ja profesor i doktor ekonomskih nauka, te da ja znam šta pričam. U krajnjem, on je u pravu, odnese pare i sjedi s nogom preko noge. Ali, molim vas, kako dalje i šta je dalje rješenje. Ne govorim da on digne kredit, i ako mene ljudi na takvom nivou ne razumiju, kako će me onda drugi razumjeti. I pitanje je ko je stručan, ko razumije, a ko ne ono što ja pričam. U Centralnoj banci fino žive, jeste li ih pitali kolike su im plate”, kaže nam ministar Grabovac.

On, zatim, naglašava da treba biti dobronamjeran i pošten.

“Činjenica je da su naše banke iznijele u inostranstvo 900 miliona maraka kapitala. Ne moraju sav novac vratiti, ali jedan dio moraju plasirati, moraju ulaziti u zajedničke projekte. U tome sam vrlo jasan”, kaže na kraju razgovora ministar Grabovac.

16. POLJOPRIVREDA ZA UZOR, Jutarnje novine, 24. januar 2002. godine

“Koncept razvoja poljoprivredne proizvodnje kakav je započet u općini Gradačac primjer je koji treba provoditi u cijeloj Federaciji BiH”, izjavio je jučer u Gradačcu dopremijer Federacije i ministar financija Nikola Grabovac, prenosi Fena.

Podsjetio je da je Vlada u ovoj godini planirala oko 60 miliona maraka za razne podsticaje i zapošljavanje u poljoprivredi, što će povećati domaću proizvodnju i standard stanovništva, smanjiti uvoz i povećati prihode po osnovu poreza.

Ministar je naglasio da Vlada neće novac davati kantonima, već će putem fondacije pri Federalnom ministarstvu poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva i Investicijske banke biti usmjeravana za konkretne programe koji će osiguravati povrat uložениh sredstava.

17. STO MILIONA MARAKA ZA OTPREMNINE, Oslobođenje, 14. februar 2002. godine

Po deset hiljada maraka otpremnine dobiće vojnici koji, sukladno jučerašnjoj odluci Vlade FBiH, trebaju do 1. aprila napustiti Vojsku i Federalno ministarstvo odbrane. Broj profesionalnih vojnika biće smanjen za 10 hiljada, čime u Vojsci FBiH ostaje 13.200, a u Ministarstvu odbrane 1.260 uposlenika. Nikola Grabovac, dopremijer Vlade izjavio je da će iz vojske biti otpušteni najprije dobrovoljci.

“Dragovoljci koji budu htjeli otići iz Vojske moraće imati saglasnost Ministarstva odbrane, da ne bismo ostali bez ljudi koji su nam potrebni. Ne bude li dovoljno dragovoljaca, Ministarstvo će napraviti kriterije prema kojima će otpustiti višak vojnika”, rekao je dopremijer.

Vojnici koji ostaju bez posla potpisaće sa Ministarstvom odbrane ugovor o isplati otpremnina, ali one po svemu sudeći neće biti isplaćene u cijelosti. Vlada je iz proračuna planirala osigurati 50 miliona KM, a ostatak namjerava skupiti od prijateljskih država i međunarodnih institucija. Ne bude li do aprila dovoljno novca, otpušteni će vojnici dobiti polovinu otpremnine, a ostatak će biti isplaćen u dvije rate do 1. juna ove godine.

Grabovac je predlagao da Vlada od ovdašnjih banaka uzme kredit od 50 miliona KM, kojim će biti isplaćena polovina otpremnina. Uz ove otpremnine Vlada vojnicima nudi i da iskoriste razvojne kredite, primjerice za poljoprivredu ili pokretanje malog biznisa, koji su planirani ovogodišnjim proračunom.

Prijedlog zbrinjavanja vojnika biće upućen Predsjedništvu BiH, a Grabovac je upozorio da odgađanje otpusta Federaciju mjesečno košta 14 miliona KM. Ostane li broj vojnika jednak do kraja godine, Vlada će na ovih deset hiljada vojnika potrošiti toliko, koliko je namijenjeno za otpremnine.

18. POČEO RADITI TREZOR FEDERACIJE BiH, Dnevni list, 26. februar 2002. godine

Vlada SAD jučer je, putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID), službeno predala računalnu opremu za novi sustav Trezora Federacije BiH.

Donacija se sastoji od najsuvremenijeg hardvera i softvera, koji omogućavaju složene financijske transakcije. USAID je investirao više od 14 milijuna maraka u tehničku pomoć, računala i obuku, kako bi ministarstvima financija na entitetskoj i državnoj razini bilo omogućeno unaprjeđenje operacija računovodstva i upravljanja resursima.

Od ukupnog iznosa, četiri milijuna maraka su utrošeni u nabavku hardvera i softvera za tri trezora. “Ovim projektom, državnoj i vladama obaju entiteta bit će omogućeno učinkovitije trošenje proračunskih sredstava. Sustav Trezora će u potpunosti unaprijediti poslovanje i financijsko upravljanje u BiH, Federaciji BiH i Republici Srpskoj”, rekao je direktor Misije USAID u BiH Edvard Kadunc na jučerašnjoj svečanosti u Ministarstvu financija Federacije BiH gdje je smješten Trezor. Kadunc je kazao da će sustav Trezora omogućiti Vladi Federacije BiH potpuni uvid u sva kretanja u proračunu, a osim toga Ministarstvu će biti omogućeno brže i lakše pravljenje izvješća o utrošenju novca građana. Američki veleposlanik u BiH Clifford Bond, koji je i službeno pustio u rad sustav Trezora, kazao je da je ovo “iznimno važna reforma upravljanja proračunom”.

“Ovakav sustav će pomoći u pripremi i punjenju proračuna, ali i praćenju izdataka i potrošnje. Učvršćivanje proračunske discipline pomoći će Vladi Federacije BiH u borbi protiv korupcije i financijske nediscipline”, rekao je Bond.

Prema riječima ministra financija Federacije BiH Nikole Grabovca, uvođenje trezorskog sustava značit će ukidanje računa samostalnim proračunskih korisnika, osim Federalnog ministarstva obrane. Jedinstveni račun Trezora znači da cjelokupno bankarsko poslovanje obavlja Ministarstvo financija, odnosno da nijedan proračunski korisnik ne može imati svoj račun. Premijer Federacije BiH Alija Behmen je dodao da će cijela BiH raditi preko trezorskog sustava.

19. CARINE ĆE POPUNITI BUDŽET S 950 MILIONA KM, Jutarnje novine, 19. mart 2002. godine

“Realno je očekivati da će ove godine od carina biti naplaćeno 950 miliona KM, koliko je i planirano u budžetu FBiH za 2002. godinu”, kazao je premijer FBiH Alija Behmen tokom razgovora sa delegacijom MMF-a, koju je predvodio direktor te institucije za Evropu Peter Doyle, saopćeno je iz Ureda za informiranje Vlade FBiH, prenosi Fena.

Ovu ocjenu premijer je potkrijepio činjenicom da se, nakon reforme carinske i poreske uprave u suardnji sa CAFAO-om, u ovoj oblasti već ostvaruju dobri rezultati. Na ovaj način, prema riječima federalnog premijera, Vlada Federacije cijeni otkloniti bojazan MMF-a da su neke stavke predviđene ovogodišnjim budžetom “preplanirane”.

Posebno je govoreno o novom *stand-by* aranžmanu koji bi, nakon potpisivanja, trebao biti operativan od juna ove godine. S tim u vezi MMF je najavio da će pratiti realizaciju budžeta za ovu godinu po svim stavkama.

Razgovarano je i o obavezama Federacije u servisiranju vanjskog duga i rješavanju problema unutrašnjeg dugovanja, što se, prije svega, odnosi na obaveze iz ratnog perioda i dugovanja prema građanima po osnovu stare devizne štednje. Naglašeno je da će svi ovi problemi biti rješavani zajedno s međunarodnim institucijama, a posebno s MMF-om.

20. NE TROŠIMO NI MARKE VIŠE NEGO ŠTO IMAMO, Dnevni avaz, 20. mart 2002. godine

“Zadaci koje smo postavili sebi, a tako i našim upravama – Carinskoj i Poreznoj, kada su u pitanju ovogodišnji proračuni, federalni i kantonalni, vrlo su visoki ali ostvarivi”, kazao je Nikola Grabovac, federalni dopremijer i ministar financija prilikom jučerašnjih razgovora s izaslanstvom Međunarodnog monetarnog fonda na čelu sa Peterom Doyleom, novim šefom Misije MMF-a za BiH.

Mogućnost izvršenja ovogodišnjeg, prošle sedmice u Federalnom parlamentu usvojenog budžeta pretpostavka je, kako je naveo Doyle, i potpisivanu novog 15-mjesečnog *stand-by* aranžmana, koji bi, ukoliko se to dogodi, bio operativan već u aprilu.

“Ni marke ne trošimo više nego što imamo, niti ćemo to činiti i ubuduće, a uvedeno rizničko poslovanje više to nijednom korisniku proračuna neće ni dopustiti”, dodao je Grabovac.

Na sastanku je razgovarano i o otpustu vojnika iz vojske Federacije BiH pri čemu je stav federalnog dopremijera da vojska ne smije i ovoga buta biti izigrana.

21. POSEBAN DOPRINOS MINISTRA GRABOVCA U SLUČAJU POVRATKA GRAĐANA (IZBJEGLICA), Dnevni list, 8. juni 2002. godine

Polazeći od aktualnosti povratka u općine Žepa, Bratunac i Srebrenica uz veliku angažiranost i organiziranost građana spomenutih općina, neizostavno je istaknuti svesrdnu potporu Vlade Federacije Bosne i Hercegovine, a poseban značaj u svemu tome je doprinos ministra financija Nikole Grabovca. U proteklom razdoblju ministar Nikola Grabovac je svojim osmišljenim, konstruktivnim i odgovornim pristupima rješavanju značajnih problema, pored ostalog, dao maksimalan doprinos rješavanju pitanja demobiliziranih boraca, rješavanju isplata mirovina, pomoć rješavanju problema invalida rata; u dosta slučajeva dao je puni doprinos u razvoju agrara te otvaranju i investiranju malih i srednjih poduzeća itd. Poseban doprinos ministra Grabovca je došao do izražaja u slučaju povratka građana na svoja prijeratna ognjišta, a najsvježiji primjer je vrlo aktivan povratak u općine Srebrenica, Žepa i Bratunac. Posve sigurno se može ustvrditi kako je na ovim aktivnostima ministar Grabovac (sa svojim suradnicima) bio vodeća ličnost i bilo bi upitno kako bi se te aktivnosti odvijale da ministar Grabovac tom problemu nije pristupio prije svega – moralno, službeno i posve odgovorno, shvaćajući svoju dužnost. Zaista se ministru Grabovcu treba odati velika zahvalnost i buduća potpora na tom projektu.

Mišljenja smo da sve opstruirajuće snage treba temeljito eliminirati i ne dopustiti da se takvom čovjeku sprečava za sada jedan vrlo uspješan rad prema ozdravljenju cijele Bosne i Hercegovine, stoji na kraju priopćenja Udruženja za povratak u općine Žepa, Bratunac i Srebrenica.

22. PROMIJENITE ČIPOVE U SVOJIM GLAVAMA, Oslobođenje, 22. septembar 2001. godine

“Sve ovo predugo traje. Ljudi su umorni i ne vide perspektivu. Stalno moramo trošiti energiju gaseći požare, a znamo da nam bez korjenitih promjena izlaza iz ovog stanja jednostavno nema”, kazao je u petak u Sarajevu predstavnicima Grupacije građevinarstva pri Gospodarskoj komori FBiH zamjenik federalnog premijera i federalni ministar financija dr. Nikola Grabovac, predstavljajući Makroekonomsku viziju razvoja FBiH, navodi se u informaciji Vlade FBiH.

No, kako je dodao, “neka niko ne misli kako bi nas, ostvarenjem Makroekonomske vizije, čekali med i mlijeko. Jer, u najboljem slučaju, pokazatelje razvoja iz 1991. godine ćemo dostići u sljedećih deset godina”.

Grabovac je ovo ilustrirao podatkom da bismo 2005. godine trebali ostvariti 1.603 dolara bruto-nacionalnog dohotka po glavi stanovnika, u usporedbi s 2.510 iz 1990. godine.

“Da bismo to ostvarili, moramo uložiti velike napore uz velika odricanja. A, primjera radi, nacionalni dohodak po glavi stanovnika u Hrvatskoj je već sada 4.600 dolara, u Sloveniji 12.000, a u Italiji čak 21.000”, dodao je ministar.

Što građevinari mogu očekivati od Makroekonomske vizije razvoja? Ostvare li se planovi, u oblasti građevinarstva bi 2005. godine trebalo biti 41.700 uposlenih, odnosno 16.300 više nego lani. Time bi se građevinari, stopom od 8,2 posto u odnosu na ukupan broj uposlenih u FBiH, potpuno približio odnosu iz 1990. godine (8,5 posto). Primali bi prosječnu plaću od 471 konvertibilne marke – 40 više nego u prošloj godini.

“Moramo promijeniti čipove u svojim glavama, a Vlada Federacije je odlučna da tome maksimalno pridonese”, kazao je, uz ostalo, Grabovac.

23. USPON EKONOMSKE POLITIKE, Jutarnje novine, 20. novembar 2002. godine

Akcentat jučerašnjeg razgovora između šefa Misije Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) u BiH Petera Doylea i federalnog premijera Alije Behmena bio je na unapređenju ekonomske politike koje je u toku posljednjih 18 mjeseci provela Vlada FBiH. Na pres-konferenciji koja je upriličena, nakon razgovora iza zatvorenih vrata, Doyle je podsjetio na program u iznosu od 685 miliona američkih dolara koji je u avgustu za BiH odobrio Odbor izvršnih direktora MMF-a. Zaključak do kojeg je došao IO MMF, kako je rekao Doyle, je da je u Bosni i Hercegovini u proteklih 18 mjeseci osnažena ekonomska politika, a naročito su naglašena unapređenja u oblastima poreske uprave, gdje je istaknut napredak u ostvarivanju ovogodišnjih prihoda. Odbor pozdravlja i demobilizaciju 10 hiljada vojnika i smatra da je ovim postignut napredak posebice stoga što je sprovedeno dobrovoljnim učešćem vojnika i što je omogućilo budžetsku uštedu za sljedeću godinu. Šef misije MMF BiH je istakao i primjetno jačanje napora učinjenih u privatizaciji, te u oblasti budžeta novog sistema trezora.

“Konačna ocjena Odbora je da je sveukupna ekonomska politika u BiH u proteklih 18 mjeseci značajno osnažena”, rekao je Doyle i dodao da Odbor nije u iluziji da su svi problemi razriješeni, te da će pratiti napore koji će se uložiti narednih godina. Federalni premijer Alija Behman je podsjetio na makroekonomske sporazume koje je BiH potpisala sa međunarodnom zajednicom, ističući one potpisane sa MMF-om, Svjetskom bankom i Evropskom unijom. Izrazio je i opredjeljenje za spomenuta gostignuća i uvjete koji suzbijaju korupciju i rad nacno.

Peter Doyle je izrazio zadovoljstvo unapređenjem i harmonizacijom poreza između dva entiteta i Brčko Distrikta, ocijenivši da je to pomoglo u kreiranju jedinstvenog ekonomskog prostora i otvaranju novih radnih mjesta, te značajnijem smanjenju budžetskih deficitima. Ova unapređenja predstavljaju značajna poboljšanja u sveukupnom provođenju budžetske politike Vlade FBiH.

24. ZAŠTO SE LJUTI MINISTAR NIKOLA GRABOVAC, Dnevni avaz, 27. januar 2002. godine

“Ostavljen sam na vjetrometini sam, da se kao ‘vuk samotnjak’ nosim sa svim problemima”, kazao je ogorčeno ministar financija i dopremijer Federacije Nikola Grabovac tokom dijaloga Vlade i Sindikata BiH, odgovarajući na kritike prethodnih diskutanata.

Prije toga više učesnika u raspravi prozvalo ga je za izjave o 30.000 novih radnih mjesta u 2002, privatizaciju koja se, kako su kazali, pretvorila u puku trgovinu nekretninama od strane PIF-ova, neisplaćene plaće i nadoknade, rad nacрно, težak materijalni položaj radnika...

Čarobni štapić

“Nemam ja čarobni štapić, niti je ministarstvo financija odgovorno za sve, hoće li sindikati imati stručne službe i pripremati analize ili samo kritikovati i prozivati”, zapitao se Grabovac, napominjući da se slična stvar dešava u komorama.

Grabovac je zatražio stvaranje jakog fronta okupljenog oko Makroekonomske vizije razvoja FBiH, koju je podržao Parlament Federacije.

“Najteže je danas biti na čelu Sindikata, razgovarati sa radnicima, ali Sindikat iz korijena mora mijenjati način rada”, zaključio je on.

Nije ostao dužan ni međunarodnoj zajednici, navodeći poznatu tezu da se 2,6 milijardi KM u devizama, koje se kao podloga valute čuvaju u Dojč banci, pomaže Njemačkoj, umjesto da ih stave u kreditni potencijal zemlje.

Visoke kamate

Zatražio je pomoć Sindikata da se sruši sistem visokih kamata u poslovnim bankama.

“Nastojat ću da preko Federalne investicijske banke osiguram kamate poljoprivrednicima od četiri do šest posto”, rekao je Grabovac, uz izričitu konstataciju da kamate u zemlji bez inflacije moraju biti jednocifrene.

“Rekli ste da 30.000 novih radnih mjesta koštaju 1,7 milijardi maraka. Tvrdim da taj novac imamo u zemlji”, bio je energičan ministar financija, još jednom

zatraživši da iza njega i Makroekonomske vizije stanu svi koji u ovoj zemlji nešto znače.

Ostalo je nedorečeno, šta će biti ako tako ne bude. Da li će ministar Grabovac i dalje nastaviti raditi kao “vuk samotnjak”?

25. NE DAM VAM DA BiH PRETVORITE U KOLONIJU, Slobodna Dalmacija, 15. juni 2002. godine

Zamjenik premijera i ministar financija u vladi FBiH Nikola Grabovac, reagirajući na pismo Visokog predstavnika, uputio je Paddyju Ashdownu otvoreno pismo u kojem ga upozorava na to da mu njegovi savjetnici daju svjesno pogrešne informacije, na temelju kojih onda on donosi pogrešne zaključke. Ujedno ga optužuje da donosi presude prije suda i time sugestivno djeluje na neovisnost suda. Izdvajamo najzanimljivije dijelove:

“Koristim se prilikom da Vam prenesem samo nekoliko pitanja koja građani postavljaju nama, a odnose se na Vas:

1. U BiH je već došlo 4 milijarde dolara i građani pitaju gdje su potrošena ta sredstva i koliki su učinci tih ulaganja?
2. Koliko od tih sredstava troše institucije međunarodne zajednice, a koliko se stvarno ulaže u razvoj?
3. Kolike su plaće pojedinih predstavnika međunarodne zajednice u BiH i stimuliraju li ih visoke plaće da što sporije rješavaju probleme?
4. Zašto je kapital u BiH skup, a sredstva (od par milijardi KM) su iznesena iz BiH i deponirana u inozemstvu?
5. Ako se brinete za umirovljenike i invalide, zašto vladi FBiH branite da isplatimo zaostale mirovine i invalidnine, a ujedno je OHR blokirao njihovih 40 milijuna KM?
6. Zašto ste za smanjenje prava invalida rata i vršite pritisak na vladu FBiH da to podržimo?
7. Zašto je međunarodna zajednica izvršila pritisak da prodamo Central profit banku, Privrednu banku Sarajevo i Travničku banku za samo 1 KM, a sjedište ovih banaka je sada na Kajmanskim Otocima (znate li gdje je to?). Potražite to tamo negdje iza Kube i iznad Južne Amerike.

Zašto tamo? Da se ne bi plaćali porezi BiH! Htjeli su nam oteti Investicijsku banku s vladinim kapitalom od 140 milijuna KM, s plaćanjem FBiH nula KM. Koja je to razina kriminala i korupcije?

Mnogo toga znam, nisam suglasan s tim da se BiH pretvori u koloniju, te zbog toga sprečavam rasprodaju Bosne i Hercegovine. Najlakše je to provesti ako maknete Grabovca. Jasno je svima da dok sam ja na ovim funkcijama, to se ne može tako lako provesti. Ja sam profesor i stručnjak, molim da to akceptirate.

Gospodine Visoki predstavniče, vrlo svjesno i odgovorno tvrdim da sam za prošlu godinu učinio više na financijskoj disciplini u FBiH nego čitava međunarodna zajednica u posljednjih pet godina.

Gospodine Visoki predstavniče, vrijeme je da shvatite istinu i podržite progresivne snage. Vaše je da ih prepoznate. Ističem da je Vaš prethodnik podržavao moj rad, a Međunarodni monetarni fond je javno odao priznanje za financijsko stanje u FBiH”, ističe se, među ostalim, u otvorenom pismu.

26. GRABOVAC SAM PROTIV SVIH, Nezavisne novine, 07. juni 2002. godine

Jednom je neko kazao “Teško onom ko prvi upali svjetlo u našoj zemlji“. Da li je to učinio federalni dopremijer i ministar financija Nikola Grabovac ubrzo će se znati, kao i to da li je on istinski borac protiv korupcije ili tek poklekli akter aktuelne vlasti.

Do juče čovjek koji je slovio za najisturenijeg i najvrednijeg člana federalne vlade, danas je najnapadaniji čovjek u Federaciji BiH. S pravom ili ne, to će se ubrzo vidjeti, kao što će se vidjeti da li je u pravu FMUP, kada kaže da je Grabovac potpuno nedužan u slučaju AM Špeda ili, pak Financijska policija sa suprotnim tvrdnjama. Grabovac je posljednjih dana iznio niz argumenata da su napadi na njega zlonamjerni i dirigovani, a da je autor kampanje na njegovu “ličnost i djelo” dobro organizovana grupa ljudi u Poreznoj i Carinskoj upravi i Financijskoj policiji BiH.

Za samo nekoliko dana federalni dopremijer i ministar financija Nikola Grabovac uputio je dopise čelnim ljudima Porezne uprave, Carinske uprave, kao i čelnicima Investicijske banke Federacije BiH. Od Porezne uprave FBiH ministar Grabovac je zahtijevao da mu se dostavi izvještaj o kontroli deset najvećih trgovaca iz oblasti prometa nafte i naftnih derivata, koju ta institucija već duže vrijeme obavlja. Uz to, Grabovac je tražio odgovor na pitanje: “Kako je Porezna uprava redovno izdavala potvrde da firma nema neplaćenih poreznih obaveza, a sada se utvrđuje da ima značajne neizmirene obaveze?”

“Vi znate da Federalno ministarstvo financija za svakog pojedinačnog uvoznika svaka tri mjeseca izdaje uvjerenje da je izmirio sve porezne i carinske obaveze. Međutim, u štampi često čitam vaše izjave o velikim neizmirenim obavezama po osnovu poreza na promet za naftu i naftne derivate. Želim da mi objasnite kako je to moguće, i ujedno zahtijevam da poduzmete sve mjere i akcije kako bo otklonili i maksimalno naplatili poreze na promet”, ističe se u dopisu, koji je ministar Grabovac uputio Midhatu Arifoviću, direktoru Porezne uprave FBiH.

Istovremeno su upućena dva pisma i direktoru Carinske uprave FBiH Slavku Sikiriću. U jednom od njih Grabovac zahtijeva da se u svim carinarnicama izvrši revizija uvoza radi izvoza, po kojem se ne plaća carina, jer je, kako je upozorio Grabovac, primijećeno da neki uvoznici koriste praksu da uvoze robu, ali je ne razdužuju u određenom roku kroz izvoz, čime izbjegavaju plaćanje carine, prelevmana i drugih uvoznih dažbina. Ministar financija je tražio da se izvrši revizija svih produženja rokova za izvoz i da mu se nakon provedene kontrole proslijedi

informacija o tome. Od direktora Carinske uprave Grabovac je, takođe, zahtjevao reviziju svih razduženja roba za koje nisu plaćene carine i akcize, te da se posebna pažnja obrati na robu koja je razdužena kod prevoza robe kroz Federaciju BiH, a otišle su u Republiku Srpsku, Crnu Goru, Srbiju i Hrvatsku.

“U slučaju nepotvrđenih razduženja potrebno je poduzeti odgovarajuće zakonske mjere uz obračun i naplatu carina i akciza koje nisu plaćene”, poručio je Grabovac Slavku Sikiriću.

Od direktora Investicijske banke Federacije BiH Asima Omanića, u svom dopisu od prije mjesec dana, federalni dopremijer i ministar financija je tražio informaciju o plasmanima te banke, o korisnicima kredita o vremenu i uslovima pod kojim su svi krediti ponaosob odobreni i tome slično. Osim toga, zatraženo je da se pokrenu sudski procesi za naplatu kredita.

27. STAO SAM NA ŽULJ MOĆNICIMA I ZBOG TOGA ISPAŠTAM, Večernji list, 10. juni 2002. godine

“Pokrenuo sam niz akcija koje bi povećale naplatu carina, sprječavanje uvoza robe bez plaćene carine koja kasnije iz BiH izlazi kao oplemenjeni proizvod. Pokrenuo sam istragu o vraćanju kredita koji se uopće po pet, šest i više godine ne vraćaju. Tu je i kredit za razvoj poljoprivrede u iznosu od 40 milijuna maraka koji se uopće ne vraća, zatim krediti za izgradnju škola. Ako se ne budu vraćali past će na teret poreznih obveznika. Sam sam tražio od Investicijske banke sve popise dužnika, što je izazvalo određene probleme i strah pojedinaca”, ističe na početku razgovora razloge za njegovu smjenu ministar Nikola Grabovac.

Kako tumačite činjenicu da vam nitko od koalicijskih partnera u vladajućoj Alijansi, osim matične stranke NHI, nije dao potporu?

– Činjenica je da nisam za svoj rad dobio potporu od svojih stranačkih partnera, ali je nisam ni očekivao. Najdraža mi je potpora Udruženja poginulih iz Srebrenice, u kojoj nikad fizički nisam bio prisutan, ali su ljudi prepoznali naše zalaganje za njihovu skrb. U cijelom slučaju vezanom za moju smjenu ne radi se o meni kao osobi, nego se postavlja pitanje tko će i iz kojih političkih krugova Hrvata u BiH biti prihvatljiv vlasti u BiH i međunarodnoj zajednici. Bojim se nekih stvari vezanih uz još veće nacionalne i političke probleme Hrvata u BiH.

Suprotstavili ste se više puta OHR-u i Privremenoj upravi, mislite li da će Vas i to stajati eventualne smjene ili...?

– Od samog sam početka govorio da se takve stvari nigdje ne rade. Prinudna uprava u stvari predstavlja samo smjenu bivšeg rukovodstva banke. Uvijek sam isticao da to što je napravljeno na reviziji nije trebalo tako napraviti. Od upada je prošlo godinu i par mjeseci i još nije dokazan taj kriminal. Tamo su ostala sredstva za isplatu mirovina od 14 milijuna maraka, što je ukupna mirovina bivšeg MIO Mostar. Tamo je ostalo oko 40 milijuna maraka iz federalnog proračuna, tražio sam da se to vrati i vjerojatno me i to stajalo ovog što se danas događa.

Hoće li, neovisno o Vašoj smjeni, doći do isplate otpremnina razvojačenim vojnicima?

– Taj proces već je počeo i bez obzira na medijsku kampanju koja se vodila i na ovom planu mi ćemo sve dogovore poštivati. Znaite što je zanimljivo, da su se neko vrijeme smišljeno više potencirali problem isplate otpremnina vojnicima i moja smjena nego otkrivanje oružja u Mostaru.

28. ODGOVORNOST PADDYJA ASHDOWNA NA BLOKIRANJU EKONOMSKIH REFORMI I MAKROEKONOMSKOG RAZVOJA FBiH/Otvoreno pismo prof. dr. Nikole Grabovca, objavljeno u više novina, 14.12.2002. godine

Gospodine Paddy,

Vi ste svjesno ili nesvjesno najodgovornija osoba koja je blokirala ekonomske reforme i makroekonomski razvoj FBiH. Smjenjujući mene sa dužnosti ministra financija, ujedno ste me smijenili i kao zamjenika premijera Vlade FBiH. Moje poslove u Ministarstvu financija preuzela je zamjenica, dok moje poslove kao zamjenika premijera nije niko preuzeo. Niste ništa poduzeli da se to mjesto popuni i time su prekinuti svi poslovi vezani uz funkciju zamjenika premijera.

Prema odluci Vlade, ja sam bio nositelj Makroekonomske vizije razvoja FBiH – strateški ciljevi i globalne aktivnosti. Vi ste, smjenjujući mene i nepostavljanjem nove osobe, u cijelosti blokirali ekonomske reforme u FBiH. Ponijeli ste se kao da je BiH nastala onaj dan kad ste Vi došli i počeli ste sada (svjesno ili ne) kopirati sve moje aktivnosti. O Vašim aktivnostima u oblasti carina napisao sam Vam posebno pismo i ukazao na Vaše mjere, koje daju poražavajuće rezultate – pad naplate carina. Isto tako, u posebnom pismu sam Vam pisao o Vašoj aktivnosti u sferi poreza na promet i argumentirano pokazao kako vršite plagijate mojih izjava, stavova i opredjeljenja.

Ovoga puta ću Vam ukazati kako ste u oblasti ekonomske politike napravili greške. Vi pričate o potrebi ekonomskih reformi, a svih proteklih sedam godina samo donosimo reformske propise pod nadzorom i instrukcijama Međunarodne zajednice. Onda se promijene grupe ljudi u Međunarodnoj zajednici i sve počinjemo ispočetka. Provjerite ko je i kada donio, naprimjer:

- Zakon o carinskoj politici,
- Zakon o stranim ulaganjima,
- Zakon o poreskoj upravi,
- Zakon o vanjskotrgovinskom poslovanju,
- Zakon o bankama,
- Zakon o Centralnoj banci, itd.

Svi ovi zakoni (kao i brojni drugi) doneseni su uz dominantno učešće stranaca i uz njihove vrlo visoke financijske troškove.

U FBiH smo široko razmatrali i donijeli Makroekonomsku viziju razvoja FBiH – strateški ciljevi i globalne aktivnosti. Vrlo smo precizno utvrdili ciljeve razvoja i to:

- Visoka stopa rasta GDP,
- Povećanje izvoza i smanjenje trgovinskog deficita,
- Podrška razvoju poduzetništva,
- Inovacije i razvoj tehnologije,
- Edukacija i obrazovanje,
- Stvaranje tržišnog ambijenta,
- Reforma vanprivrednog sektora (zdravstvo i obrazovanje),
- Povratak izbjeglih i raseljenih osoba,
- Reforma socijalnog sektora i
- Efikasna i suvremena pravna država i civilno društvo.

Za svaki navedeni strateški cilj precizirali smo aktivnosti koje treba poduzeti da bi se ti ciljevi ostvarili.

Po ovom materijalu obavljena je rasprava u svih 10 kantona i 11 privrednih grupacija u Privrednoj komori FBiH i dobivena je velika podrška. Navedeni dokument usvojio je Parlament FBiH i dostavljen je OHR-u, MMF-u, Svjetskoj banci, EU, itd.

Paralelno sa Makroekonomskom vizijom izrađeni su i dokumenti:

1. Novčani poticaji u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji,
2. Program mjera i aktivnosti za poticanje zapošljavanja,
3. Program poticanja malog i srednjeg poduzetništva.

Sva tri programa su usvojena od Vlade i Parlamenta FBiH, ali ih je MMF stopirao. Sada dolazimo do suštinskog pitanja kako pokrenuti i poticati domaću proizvodnju uz istovremeno smanjenje carina. Domaća proizvodnja posluje u nepovoljnom okruženju, kredite je teško dobiti, kamatne stope su visoke tako da nivo proizvodnje u odnosu na 1991. godinu iznosi ispod 40%, broj uposlenih konstantno opada, a trgovinski deficit dobija astronomske vrijednosti. Kako proizvodnje nemamo osuđeni smo da robe uvozimo, a izvozimo devize. Naročito je to izraženo u sektoru poljoprivrede gdje uvozimo hranu, a ne dozvoljavamo pokretanje poljoprivredne proizvodnje. To je najjednostavniji put u ekonomski kolaps.

Suština mog pisma je dokaz, Vama Gospodine, da ste blokirali naše ekonomske programe, a Vaš postojeći je katastrofalan za BiH. Ovi problemi će vrlo brzo kulminirati u socijalne nemire, jer nema države bez:

- Povećanja proizvodnje
- Povećanja broja zaposlenih
- Smanjenja uvoza
- Povećanja izvoza
- Smanjenja trgovinskog deficita, itd.

S druge strane, smanjujemo carinske prihode, koji su dominantni u Budžetu FBiH, i ko i kako će financirati školstvo, policiju, vojsku, invalide, penzionere, organe uprave itd.

Rješenja još uvijek ima, ali pređite na rad i prođite se Šekspirove komedije (za nas je to tragedija) *Mnogo vike ni oko čega*. Nama trebaju konkretne akcije, a ne javne deklaracije.

Vjerujte da u BiH ima puno stručnih kadrova koji su sposobniji od Vaših gostujućih stručnjaka da sačine programe ekonomske obnove uz puno nižu naknadu.

F. UMJESTO ZAKLJUČKA

Ovaj rad nudim mladima, ali i političarima da pročitaju i nešto nauče. Nudim tu i odgovor – šta dalje. Imam 73 godine i puno iskustva. Uvjeren sam da se stanje u BiH može bitno popraviti, a da se ne provode nikakve kompleksne ustavne reforme. Nazovite me utopistom, ali sam uvjeren da se relativno malim izmjenama procesi konačno mogu pokrenuti u pozitivnom smjeru i BiH barem vratiti na stanje prije rata.

BiH ekonomski izgleda loše, s tendencijom na gore. Mi smo u dužničkom ropstvu i još se zadužujemo. Krediti se uzimaju za krpljenje budžetskih rupa i onaj što je sada na vlasti jedva čeka da se zaduži, a dugove će vraćati oni poslije njega. On ne razmišlja da zadužuje svoje dijete i upropaštava ovu zemlju.

Onda, ako gledate proizvodnju, u stalnoj je stagnaciji. Ni 20 godina nakon rata nismo u stanju osigurati nivo proizvodnje prije rata. I, to moram posebno istaći, Svjetska banka bila je nakon Dejtona zadužena za privredni oporavak BiH i revitalizaciju industrije.

BiH je do 1992. godine bila jedina republika Jugoslavije koja je imala trgovinski suficit. Sada je deficit, i on je svake godine sve veći i veći.

Nezaposlenost radno aktivnog stanovništva je ogromna. Izračunao sam da je ona 67 posto! A evo i kako. BiH ima nešto više od 3,8 miliona stanovnika. Odnos radno aktivnog i radno neaktivnog stanovništva je 55:45. U ovu drugu kategoriju spadaju djeca do 15 godina, svi koji se redovno školuju i penzioneri. Ostaje nam, dakle, nekih 1,8 miliona radno sposobnog stanovništva. Radi 550.000 ljudi, a na birou je 450.000. A gdje je ostatak ljudi? Uračunao sam da određeni broj ljudi, poput domaćica i nekih poljoprivrednika, ima neku vrstu posla. Kada se sve sabere i oduzme, 67 posto ljudi, dakle nekih 1,4 miliona, ne radi. I spreman sam pred svima ovo detaljno obrazložiti i dokazati.

Rješenje je u zapošljavanju, ali kvalitetnom zapošljavanju. Ako neko otvori robnu kuću i hvali se da je zaposlio 500-600 ljudi, onda se mora reći i da je istog trena bez posla ostavio 1.000 do 1.500 ljudi, jer se tu ne prodaje gotovo ništa domaće. U temeljima ekonomije je istina da je gospodar onaj ko drži banke i maloprodaju.

Živimo u vremenu divljeg kapitalizma. Svjetski ekonomisti sve više upozoravaju na imploziju tog sistema.

Rješenja za ekonomsku situaciju u BiH je u ekonomskoj reformi. Političari se trebaju okrenuti rješavanju privrednih problema.

Autor **Nikola Grabovac**

